

สัญญาเลขที่ R2556C046

สำนักหอสมุด

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการการศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึก
สมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

An analysis the Line of Sukhothai Period Language
through the Absent Cognate Words from Sukhothai Inscriptions
in B.E. 2542 Royal Institute's Thai Dictionary

คณะผู้วิจัย สังกัด

1. นางจุฑารัตน์ เกตุปาน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. นายสิทธิโชค เชาวกุล -

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร
วันลงทะเบียน..... 14 มิ.ย. 2558
เลขทะเบียน..... 1-6579824
เลขเรียกหนังสือ..... 2 CN

1224
A6215
2557

สนับสนุนโดยกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยนเรศวร

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 สำเร็จลงไปด้วยดีก็ด้วยอุปการคุณของคุณสมพงษ์ เกตุปาน, คุณวริฏฐา วัฒนกุลชัย, คุณนิยมศักดิ์ กว้างตระกูล และคุณปานสมา เกตุปาน ที่ได้เสียสละเวลาออกเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ก็คือลูกศิษย์ชาวลาวของข้าพเจ้า คุณคอนสวรรค์ คำแก้ว และคุณสุภาภรณ์ พิมมะสอน ได้ให้การต้อนรับและอำนวยความสะดวกโดยตลอด ทั้งที่เวียงจันทน์และหลวงพระบาง ด้วยการแนะนำส่งต่อการดูแลไปยัง คุณแรม และคุณวาสนา ชาวหลวงพระบาง ให้ดูแลคณะของข้าพเจ้าตลอดจนแนะนำผู้รู้ให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์สิทธิโชค เขาวกุล ที่กรุณาช่วยเหลือในด้านการวิเคราะห์ข้อมูล และคุณจันจิรา พุฒขาวนา ที่ช่วยเหลือในด้านการพิมพ์ งานวิจัยครั้งนี้จะไม่สำเร็จลงได้ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือเบื้องหลังเหล่านี้

ข้าพเจ้าขอขอบคุณผู้เป็นที่รักและกัลยาณมิตรผู้มีส่วนช่วยเหลือ ให้กำลังใจ งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี หากงานวิจัยครั้งนี้จะมีคุณประโยชน์ต่อไปในภายภาคหน้าผู้วิจัยขออุทิศคุณความดีให้กับท่านทั้งหลายเหล่านี้ หากมีข้อบกพร่องผิดพลาดผู้วิจัยขอน้อมรับไว้เพื่อพัฒนาแก้ไขและปรับปรุงต่อไป

ชื่อโครงการวิจัย	การศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 An analysis the Line of Sukhothai Period Language through the Absent Cognate Words from Sukhothai Inscriptions in B.E. 2542 Royal Institute's Thai Dictionary
ผู้วิจัย	จุฑารัตน์ เกตุปาน
สังกัด	ภาควิชาภาษาและคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
ที่ปรึกษา	นายสิทธิโชค เชาวกุล
ประเภทการวิจัย	การวิจัยนี้เป็นการวิจัยพื้นฐาน (Basic Research)
คำสำคัญ	แผนที่ภาษาสมัยกรุงสุโขทัย The Language Map of Sukhothai Period Language

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 คือ เพื่อรวบรวมคำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1835 – 2006) ที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ศึกษาแหล่งที่มาของคำโบราณเหล่านั้น และศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวโยงระหว่างแหล่งที่มาของคำโบราณในจารึกสมัยสุโขทัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งตอบคำถามว่า คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่สูญไปแล้วจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จะยังคงหลงเหลืออยู่มากน้อยเพียงใด ที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว)

พื้นที่แหล่งข้อมูลประกอบด้วย ผู้ที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) 25 ท่าน และผู้ที่เมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน โดยผู้ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 71 ถึง 80 ปี

คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่คัดเลือกนำมาศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้ รวบรวมมาจากหลักศิลาจารึกทั้งหมด 22 หลัก จำนวน 174 คำ ซึ่งได้จากศิลาจารึก หลักที่ 1 มากที่สุด รองลงมาคือมาจากศิลาจารึก หลักที่ 3 และหลักที่ 2 และพบว่ามีคำโบราณที่ซ้ำกันอยู่ 17 คำ คงเหลือคำโบราณที่จะใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ 157 คำ

คำโบราณที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 100 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น มีจำนวน 45 คำ คิดเป็นร้อยละ 28.7 และปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่นแต่ไม่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบาง จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.8 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.8 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

นอกเหนือจากนี้ ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์โดยจำแนกคำโบราณออกตามระดับของคำปรากฏว่า คำโบราณระดับที่เป็นทางการ ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสอง จำนวน 44 คำ จาก 95 คำ คิดเป็นร้อยละ 46.3 คำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางเพียงแหล่งเดียว มีจำนวน 40 คำ คิดเป็นร้อยละ 42.1 คำโบราณที่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่นเพียงแหล่งเดียว มีจำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 6.3 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 5.3 ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง จำนวน 56 คำ จาก 62 คำ คิดเป็นร้อยละ 90.3 คำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางเพียงแหล่งเดียว จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 8.1 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 1.6

สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ "คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่สูญหายไปแล้วจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จะยังคงหลงเหลืออยู่อย่างน้อยเพียงใด ที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว)" เป็นไปตามความคาดหมาย คือ ส่วนใหญ่พบคำโบราณที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่งมีจำนวนถึง 100 คำ จากคำที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด 157 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 ซึ่งนับว่ามีมากเพียงพอที่จะกล่าวได้ว่าเมืองหลวงพระบางเมืองบ่อแต่น และกรุงสุโขทัยใช้ภาษาเดียวกัน ส่วนในด้านระดับคำ คำโบราณระดับที่เป็นทางการจะพบมากที่เมืองหลวงพระบางเพราะเมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวงจึงรู้จักและใช้คำที่เป็นทางการมากกว่าที่เมืองบ่อแต่น ซึ่งอาจจะรู้จักคำที่เป็นทางการบ้างแต่ไม่ได้ใช้จึงปรากฏพบน้อยกว่าที่เมืองหลวงพระบาง ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสอง คิดเป็นร้อยละ 90.3 แสดงว่าภาษาของแหล่งข้อมูลทั้งสองเป็นภาษาเดียวกันและมีคำพ้องกันมาก ส่วนคำที่ไม่ปรากฏพบก็เป็นคำที่สูญไปแล้ว เนื่องจากกาลเวลาอันยาวนานแต่ก็มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

3

An analysis the Line of Sukhothai Period Language through
the Absent Cognate Words from Sukhothai Inscriptions
in B.E. 2542 Royal Institute's Thai Dictionary

Abstract

The purpose of this study was to gather the cognate words from Sukhothai Inscriptions (B.E. 1835 – 2006) that were absent from B.E. 2542 Royal Institute's Thai dictionary. The approach used was studying sources of those Cognate's and studying the relationships between the sources and the old words in Sukhothai Inscriptions. The researcher aimed to find out how many old words from Sukhothai Inscriptions remaining at Boten (Lao PDR) and Luang Prabang (Lao PDR).

The survey area consisted the twenty-five people sources from Boten (Lao PDR) and the eighteen people sources from Luang Prabang who had the average age about 71 - 80 years old. 174 old words from 22 inscriptions, clipped the 17 same words, were remained 157 words for studying. The most Cognate words was found in the first inscription and the decreasing Cognate words was found in the third and the second inscription.

The study found that there were 100 old words or 63.7% of the all old words remaining in the two sources, Boten and Luang Prabang. There were 45 old words or 28.7% of the all old words remaining only at Luang Prabang and there were 6 old words or 3.8% of the all old words remaining only at Boten. The absent old words were 6 words or 3.8% of the all old words.

Besides this, the old words could be classified according to the status of words in the social, official words and non-official words. There were 44 official words or 46.3% of 95 old words remaining in the two sources, Boten and Luang Prabang. There were 40 official words or 42.1% remaining only at Luang Prabang and there were 6 official words or 6.3% remaining only at Boten. The absent official words were 5 words or 5.3%. The non-official words was found 56 words or 90.3% of the 62 old words remaining in the two

sources. There were 5 non-official words or 8.1% remaining only at Luang Prabang and the absent non-official word only one word or 1.6%.

The conclusion of the study showed absolutely that there were 100 old words or 63.7% of 157 old words remaining in the two sources. It said that Luang Prabang, Boten and Sukhothai period language were the same language. About the status of language, a lot of official words were found at Luang Prabang because Luang Prabang was the capital city where the people have known and the old words was used better than Boten where the people have known but the official cognates was not used. There were 90.3% of the non-official words were found in the two sources. It showed that the language in the two sources, Luang Prabang and Boten was the same language because they had many same words. The little absent words were lost because of the long time.

บทสรุปผู้บริหาร (Executive summary)

ชื่อโครงการวิจัย	การศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542
ผู้วิจัย	จตุรรัตน์ เกตุปาน
สังกัด	ภาควิชาภาษาและคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
ที่ปรึกษา	นายสิทธิโชค เชาวกุล
ประเภทการวิจัย	การวิจัยนี้เป็นการวิจัยพื้นฐาน (Basic Research)
คำสำคัญ	แผนที่ภาษาสมัยกรุงสุโขทัย The Language Map of Sukhothai Period Language

การศึกษานี้ “การศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542” มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อตอบคำถามว่า คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่สูญไปแล้วจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จะยังคงหลงเหลืออยู่มากน้อยเพียงใด ที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมคำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1835 – 2006) ที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542
2. เพื่อศึกษาแหล่งที่มาของคำโบราณเหล่านั้น
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวโยงระหว่างแหล่งที่มาที่มากับคำโบราณในจารึกสมัยสุโขทัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
2. สถานที่เก็บข้อมูล คือ บ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว)
3. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ ณ บ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว)
4. จัดประชุมร่วมกับผู้รู้ และนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม และศิลปวัฒนธรรม ในจังหวัดสุโขทัย เพื่อประชาคมและพิจารณาข้อมูลการวิจัยร่วมกัน

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

(http://www.sac.or.th/datavases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=171)

1. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลคำโบราณจากหนังสือประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1, ภาคที่ 3, ภาคที่ 4 และจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นเอกสารที่ใช้สำหรับรวบรวมคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จารึกที่นำมาศึกษาเป็นจารึกสมัยสุโขทัยจำนวน 22 หลัก (พ.ศ. 1835 – พ.ศ. 2006) ดังต่อไปนี้

- 1) ศิลาจารึกหลักที่ 1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (พ.ศ. 1835)
- 2) ศิลาจารึกหลักที่ 107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก (พ.ศ. 1882)
- 3) ศิลาจารึกหลักที่ 2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม (พ.ศ. 1890 – 1920)
- 4) ศิลาจารึกหลักที่ 3 ศิลาจารึกนครชุม (พ.ศ. 1900)
- 5) ศิลาจารึกหลักที่ 11 ศิลาจารึกเขากบ (พ.ศ. 1900 – 1904)
- 6) ศิลาจารึกหลักที่ 5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (พ.ศ. 1904)
- 7) ศิลาจารึกหลักที่ 7 (หลักที่ 2) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (พ.ศ. 1904)
- 8) ศิลาจารึกหลักที่ 8 ศิลาจารึกเขาสุนนฏ (พ.ศ. 1902 – 1912)
- 9) ศิลาจารึกหลักที่ 62 ศิลาจารึกวัดพระยืน (พ.ศ. 1913)
- 10) จารึกลานทองพระมหาเถรจุฬามณี (พ.ศ. 1919)
- 11) ศิลาจารึกหลักที่ 102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส (พ.ศ. 1922)
- 12) ศิลาจารึกหลักที่ 106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม (พ.ศ. 1927)

- 13) ศิลาจารึกหลักที่ 45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔ (พ.ศ. 1935)
- 14) ศิลาจารึกหลักที่ 64 ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ (พ.ศ. 1935)
- 15) ศิลาจารึกหลักที่ 38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร (พ.ศ. 1940)
- 16) ศิลาจารึกหลักที่ 93 ศิลาจารึกวัดอโศการาม (พ.ศ. 1942)
- 17) ศิลาจารึกหลักที่ 95 ศิลาจารึกวัดหินตั้ง (พ.ศ. 1942)
- 18) ศิลาจารึกหลักที่ 10 ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖ (พ.ศ. 1947)
- 19) ศิลาจารึกหลักที่ 46 ศิลาจารึกวัดตาเถรซึ่งนัง (พ.ศ. 1947)
- 20) ศิลาจารึกหลักที่ 9 ศิลาจารึกวัดป่าแดง (พ.ศ. 1949)
- 21) ศิลาจารึกหลักที่ 49 ศิลาจารึกวัดสระศักดิ์ (พ.ศ. 1955 – 1960)
- 22) ศิลาจารึกหลักที่ 40 (พิเศษ) ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ (พ.ศ. 1971 – 2006)

2. กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ ณ บ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) ซึ่งได้มาโดยการคัดเลือกตามเกณฑ์ ดังนี้ คือ

- 1) ต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ ณ บ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) หรือเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว)
- 2) ต้องเป็นผู้ที่ชาวบ้านระบุชื่อว่าเป็นผู้รู้ในชุมชน

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการศึกษานหลายรูปแบบผสมผสานกัน เนื่องจากเป็น การศึกษาคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จากจารึกสมัย สุโขทัย คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 1835 – 2006 กับผู้ที่บ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) ซึ่งมีหลักศิลาจารึกอยู่หลายหลักและมีคำโบราณอยู่มากมาย ดังนั้นการคัดเลือกคำที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์นั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่ทำได้โดยง่าย เมื่อคัดเลือกได้แล้วจึงนำมาตรวจสอบกับ คำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 อีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ทราบว่าเป็นคำที่สูญไป แล้วจากพจนานุกรมฯ แล้วจึงนำคำโบราณเหล่านั้นมาศึกษา วิจัย ค้นหา ว่ายังคงหลงเหลือหรือมี ใช้อยู่หรือแม้กระทั่งมีผู้รู้จัก หรือไม่ โดยการสัมภาษณ์และการออกแบบสอบถามเพื่อนำเสนอและ รวบรวมจัดเก็บข้อมูลคำโบราณที่คัดเลือกมาศึกษา และนำมาใช้ในการวิเคราะห์ร่องรอยภาษา สมัยสุโขทัยจากคำโบราณต่อไป ประกอบด้วย

1. การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research)

- 1) ศึกษาค้นคว้าและเปรียบเทียบ ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ ดำเนินการศึกษาค้นคว้าคำโบราณที่ปรากฏในศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัย (พ.ศ. 1835 – 2006)

จำนวนทั้งหมด 22 หลักตามที่กล่าวมาแล้วและเปรียบเทียบคำโบราณที่คัดเลือกมากับคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 เพื่อคัดเลือกว่าคำที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฯ มาทำการศึกษาวิเคราะห์

2) ค้นคว้าเกี่ยวกับคำสุญหรือคำที่หายไป เพื่อให้ได้คำไทยโบราณแท้ๆ ที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

3) รวบรวมข้อมูลคำโบราณที่คาดว่าจะยังมีหลงเหลืออยู่หรือยังมีใช้ในพื้นที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว)

จากเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกคำโบราณสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกว่าคำโบราณจากหลักศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 และคาดว่าจะยังมีหลงเหลือหรือมีใช้อยู่บ้างในพื้นที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) จำนวนทั้งหมด 22 หลัก โดยแบ่งออกได้ ตามตารางข้างล่างนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 คำโบราณที่คัดเลือกมาเพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์

ลำดับ	ศิลาจารึกหลักที่	ชื่อหลัก	ปี พ.ศ.	จำนวนคำโบราณ
1	1	ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835	34
2	107	ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882	8
3	2	ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890-1920	19
4	3	ศิลาจารึกนครชุม	1900	22
5	11	ศิลาจารึกเขากบ	1900-1904	4
6	5 (หลักที่ 1)	ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	13
7	7 (หลักที่ 2)	ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	2
8	8	ศิลาจารึกเขาสุมณภู	1902-1911	4
9	62	ศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน	1913	9
10	-	จารึกลานทองพระมหาเถรจุฑามุณี	1919	1
11	102	ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส	1922	3
12	106	ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927	11
13	45	ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935	11
14	64	ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ	1935	2

ลำดับ	ศิลาจารึกหลักที่	ชื่อหลัก	ปี พ.ศ.	จำนวนคำโบราณ
15	38	ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940	14
16	93	ศิลาจารึกวัดอโศการาม	1942	1
17	95	ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	1942	4
18	10	ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖	1947	1
19	46	ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหน่ง	1947	1
20	9	ศิลาจารึกวัดป่าแดง	1949	3
21	49	ศิลาจารึกวัดสระศักดิ์	1955-1960	5
22	40 (พิเศษ)	ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ	1971-2006	2

นับเป็นจำนวนคำโบราณทั้งสิ้น 174 คำ พร้อมกันนี้ยังได้ศึกษาความหมายและเปรียบเทียบคำโบราณเหล่านั้น ซึ่งคำบางคำอาจจะไม่ทราบความหมายหรือมีความหมายที่คลุมเครือก็เป็นได้ โดยในการคัดเลือกคำโบราณในครั้งนี้ (ตารางที่ 2) ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกคำทั้งที่เป็นคำเดี่ยว และคำกลุ่ม และพบว่ามีความหมายที่ซ้ำกันอยู่ 17 คำ คงเหลือคำโบราณที่จะใช้ในการศึกษาวิเคราะห์จริงทั้งหมด 157 คำ

ตารางที่ 2 คำโบราณที่คัดเลือกมาทำการศึกษาวิเคราะห์ แยกตามหลักศิลาจารึก

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	คำโบราณ
1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835	เก็ล่อนเข้า
		ข้าเส็ก
		ข้าเส็กข้าเสื่อ
		ขึ้นใหญ่
		ด้วยแคะด้วยแรง
		เดือนบ้างแปดวัน
		เดือนโหกแปดวัน
		ตัวเนื้อตัวปลา
		เดียมแต่
		เบกพล
		ปัว

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	คำโบราณ
1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835	ผิดแผกแตกว่างกัน
		เผาเทียนเล่นไฟ
		พันฝั่งช่อง
		พระขพุงผี
		พิน*
		โผย
		มา กาว ลาว
		มาออก
		เมืองขวา
		ล้มตายหายกว่า
		ลูกเจ้าลูกขุน*
		แลปีแล้
		วันเดือนดับ
		เวียงผา
		สุตธรรม
		เสียงเลื่อน
		หน้าปก
		หน้าไส
		หมากส้มหมากหวาน
		หลวก
		หัวฟุ้งหัวรบ*
		หาใคร่ใจในใจ
		อัน*
107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882	ชาวแม่ชาวเงา
		พิมพ์พระ
		ไพร่ไท
		มุนนาย
		ลูกเจ้าลูกขุน*

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	คำโบราณ
107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882	สหายปุ่น
		หยก*
		ออก
2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920	กระเลี้ยก
		ขุนยิ
		ดั่งอัน*
		ทายาท
		นอนพกขังตั้น
		เบื่องหววนอน
		ผีฟ้า
		พายพวง
		พายลูนปุ่นหลัง
		ยักเพี้ยก
		ยังน้อย
		ลงมันชำเชิง
		ลูกหมากรากไม้
		สหายพระธาตุ
		สพาย
		หยม-เหี่ยม
		ห้าบ้าน
		อนนถ้าว
		เอาพลตบกัณ
3 ศิลาจารึกนครชุม	1900	ชำ
		เขาเหลือเกลือนุ่น
		ของฝากหมากปลา
		ดูแคน
		ตางบานตางเมือง
		พิมเอารอยตั้น

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	คำโบราณ
3 ศิลาจารึกนครชุม	1900	ไพร่ฟ้าชาวไทย
		มาเพ็งมาอึ่ง
		เมืองฟ้า*
		เมือชวาลุน
		เมืองสรลง
		ยี่นเียงเหิงนาน
		รอด
		ลูกเจาลูกขุน
		วอนนเตาญ
		สเล็กสน้อย
		หนไทกตดเรา
		หมากพร้าวหมากลง
		หากเอา
		อย่า
		ออกห้าคำ
		อัน*
11 ศิลาจารึกเขากบ	1900 – 1904	นครอสรลง
		พายุลุนปุนหลง
		เพื่อ
		หลายท่า
5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	ข้าเล็กข้าเสื่อ
		ชื่อ
		ตีนนอน
		ท่า
		พื้น
		มากกว่าขึ้น
		เมืองฟ้า*
		เยียดเยียด

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	คำโบราณ
5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	ลวง
		ลุน*
		หวัฟ่งหวัรบ*
		อดเน้ออดใจ
		อัน*
7 (หลักที่ 2) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	พระเปนเจ้า
		รู้ลวงธรรม
8 ศิลาจารึกเขาสุมนภูฏ	1902 – 1912	ดั่งอัน*
		น้ำน่านตีแดน
		พระพุทฺธเปนเจ้า
		พิน*
62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913	เคี้ยกรุ่ง
		ดงเดื่อด
		แปลงเลียด
		พิน*
		ยายกัน
		แรกทคุก
		แรกทคุกประชนราก
		ลุน*
		อัน*
จารึกลานทองพระมหาเถรจุฬามณี	1919	หยก*
102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส	1922	พัลล
		พิน*
		สีพดง
106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927	โคลจากพรากเสีย
		งอร
		ใจขึ้น
		เนื้อใจ

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	คำโบราณ
106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927	บังงา
		ปันฟ้อน
		พันล
		ลูกพันล
		สล
		อัน*
		อันพันมร
45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935	กาว
		ขพง
		ค
		ดำพงศ
		ผีชาวเลื่อง
		เมืองนอกชอกแซม
		ลุนหล้า
		วาวควายตกท่ง
		ส่อสน
		สืบทกคลวง
		หักก้านาวคอ
64 ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ	1935	คุณในปลาอยาในเขา
		อัน*
38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940	ฉกลัก
		บาดใหม่
		ไปกราย
		ยะ
		ยั้ง
		ราวี่ฟี่ราม
		ริมวัน
		ลักเลียม

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	คำโบราณ
38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940	ลูกล้มลูกหวาน
		ว้อมอปอพัน
		ห้อมบ้านห้อมเมือง
		เหิง*
		อ้น*
		อ้าลัก
93 ศิลาจารึกวัดอโศการาม	1942	พ่อออกแม่ออก
95 ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	1942	เท่าวัน
		เวียงเท่า
		สนับเซียง
		อ้น*
10 ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖	1947	คนถือยั่ว
46 ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหน้	1947	สมเด็จพระออก
9 ศิลาจารึกวัดป่าแดง	1949	บางอำเพอ
		เหิง*
		ออกสิบคำ
49 ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์	1955 – 1960	พระเจ้าจรงกรม
		พระเจ้าหย่อนตีน
		ระปิ
		หนชื่อ
		หนแป
40 (พิเศษ) ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ	1971 – 2006	ใครใจ
		เสียงเกียง

หมายเหตุ * คำซ้ำ

นอกจากนี้ เพื่อให้การศึกษาวิเคราะห์มีแง่มุมที่หลากหลายและสามารถตอบคำถามได้อย่างมีคุณภาพเนื่องจากคำภาษาไทยมีวิวัฒนาการมานานและได้รับผลกระทบจากภาษาอื่นๆ ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดแบ่งคำโบราณที่คัดเลือกมาทั้งหมด

ออกตาม ระดับของคำ คือ 1) คำระดับที่ใช้อย่างเป็นทางการ (คำสุภาพหรือคำราชาศัพท์) และ 2) คำที่ใช้อย่างไม่เป็นทางการ (คำปากหรือคำตลาด) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยของภาษาในอีก มุมมองหนึ่งด้วย (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 คำโบราณที่คัดเลือกมาในการศึกษาวิเคราะห์ แยกตามหลักศิลาจารึกและระดับของคำ

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของ คำ	คำโบราณ
1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835	ทางการ	เกลื่อนเข้า
			ด้วยแคะด้วยแรง
			เดือนบั้งแปดวัน
			เดือนโถกแปดวัน
			เตียมแต่
			เบกพล
			ปั่ว
			ผิดแผกแตกว่างกัน
			เผาเทียนเล่นไฟ
			พระขพุณี
			มา กาว ลาว
			มาออก
			ล้มตายหายกว่า
			ลูกเจ้าลูกขุน*
			แลปีแล้
			วันเดือนดับ
			เวียงผา
			เสียงเลื่อน
			หน้าปก
			หัวฟุ้งหัวรบ*
			หาใคร่ใจในใจ
		ไม่ทางการ	ข้าศึก
			ข้าศึกข้าเสีย

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของ คำ	คำโบราณ
1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835	ไม่ทางการ	ขึ้นใหญ่
			ตัวเนื้อตัวปลา
			พันฝั่งของ
			พิน*
			โพย
			เมืองขวา
			สูตรธรรม
			หน้าใส
			หมากด้อมหมากหวาน
			หลวก
			อัน*
107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882	ทางการ	ชาวแม่ชาวเจ้า
			พิมพ์รูปพระ
			ไพร่ไท
			มุนนาย
			ลูกเจ้าลูกขุน*
		ไม่ทางการ	สทหายปุ่น
			หยก*
			ออก
2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920	ทางการ	ขุนยี่
			ดั่งอัน*
			เบื่องหวอนอน
			ผีฟ้า
			ย้งน้อย
			ลงมัน้ำช้าง
			สทหายพระธาตุ
			สพาย

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของ คำ	คำโบราณ
2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920	ทางการ	หยม-เหี่ยม
			ห้าบ้าน
		ไม่ทางการ	กระเลี้ยก
			ทายาท
			นอนพกขังตื่น
			พายพง
			พายลุนปุนหลัง
			ยักเพี้ยก
			ลูกหมากรากไม้
			อนนถ้าว
			เอาพลตบกัณ
3 ศิลาจารึกนครชุม	1900	ทางการ	พิมเอารอยตื่น
			เมืองฟ้า*
			เมืองสรวง
			ลูกเจ้าลูกขุน
			หนไทกดดเรา
			หมากพร้าวหมากกลาง
			หากเอา
			ออกห้าคำ
		ไม่ทางการ	ข้า
			เขาเหลือเกลือกุน
			ของฝากหมากปลา
			ดูแคน
			ตางบานตางเมือง
			ไพร่ฝาชาไท
			มาเพ็งมาอึ่ง
			เมื่อขวุลุน

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของ คำ	คำโบราณ
3 ศิลาจารึกนครชุม	1900	ไม่ทางการ	ยี่นเียงเหิงนาน
			รอด
			วนนเตาญ
			สเล็กสน้อย
			อย่ำ
			อัน*
11 ศิลาจารึกเขากบ	1900 – 1904	ทางการ	พายลุนปุ่นหลง
			เพื่อ
		ไม่ทางการ	นคอสรลวง
			หลายท่า
5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	ทางการ	ข้าเล็กข้าเสือ
			จื่อ
			มากกว่าขึ้น
			เมืองฟ้า*
			เยี้ยคดเยี้ยคู้
			ลวง
			ลุน*
			อดเนื่ออดใจ
			อัน*
		ไม่ทางการ	ตีนนอน
			ท่า
			พิน
			หัวฟุ้งหัวรบ*
7 (หลักที่ 2) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	ทางการ	พระเปนเจ้า
			รู้ลวงธรรม
8 ศิลาจารึกเขาสุมณญ	1902 – 1912	ทางการ	ดังอัน*
			น้ำน่านถึแดน

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของ คำ	คำโบราณ
8 ศิลาจารึกเขาสุมณภู	1902 – 1912	ทางการ	พระพุทธเปนเจ้า
		ไม่ทางการ	พิน*
62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913	ทางการ	เศียรกรุง
			ดงเดียด
			แปลงเสียด
			แรกทศกษประชนราก
			ลุน*
			อัน*
		ไม่ทางการ	พิน*
			ยายกัน
			แรกทศก
จารึกลานทองพระมหาเถรจุฬามณี	1919	ไม่ทางการ	หยก*
102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส	1922	ไม่ทางการ	พัลล
			พิน*
			สีพดง
106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927	ทางการ	บังงา
			บันพื่อน
			พันล
		ไม่ทางการ	โคลจากพรากเสีย
			งอร
			ใจขึ้น
			เนื้อใจ
			ลูกพันลับ
			สลง
			อัน*
			อันทันมร
45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935	ทางการ	ขพง

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของ คำ	คำโบราณ
45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935	ทางการ	ค
			ดำพงศ
			เมืองนอกชอกแหม
			ลุนหล้า
			วรวควายตกฟ่ง
			หักก้านาวคอ
		ไม่ทางการ	กาว
			ผีชาวเลื่อง
			ส่อสน
			สืบหกคลง
64 ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ	1935	ทางการ	อื่น*
		ไม่ทางการ	คุณในปลาอย่าในเขา
38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940	ทางการ	บาดไหม
			ไปกราย
			ยะ
			ยัง
			ราวี่ฟี่ราม
			วิมวัน
			ลูกส้มลูกหวาน
			ห้อมบ้านห้อมเมือง
			อื่น*
			อำลัก
		ไม่ทางการ	จกลัก
			ลักเลียม
			ววมอปอพัน
			เหิง*
93 ศิลาจารึกวัดอโศการาม	1942	ทางการ	พ้อออกแม่ออก

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของ คำ	คำโบราณ
95 ศิลาจารึกวัดหินดั่ง	1942	ทางการ	เวียงเท่า
		ไม่ทางการ	เท่าวัน
			สนับเซียง
			อัน*
10 ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖	1947	ทางการ	คนถ้อยยว
46 ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหน่ง	1947	ทางการ	สมเด็จแม่ออก
9 ศิลาจารึกวัดป่าแดง	1949	ทางการ	บางอำเพอ
			เหิง*
		ไม่ทางการ	ออกสิบคำ
49 ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์	1955 – 1960	ทางการ	พระเจ้าจรงกรม
			พระเจ้าหย่อนดิน
			ระบิ
			หนชื่อ
			หนแป
40 (พิเศษ) ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ	1971 – 2006	ทางการ	ใครใจ
			เสียงเกียง

2. การสัมภาษณ์ผู้รู้ (Pre-survey Research) เป็นการลงพื้นที่เพื่อพูด คอย สัมภาษณ์ ผู้รู้ในพื้นที่เป้าหมาย บ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) เพื่อให้มั่นใจ ว่าสมมติฐานหลักที่ตั้งไว้มีความเป็นไปได้ และเป็นแนวทางในการกำหนดหัวข้อในการเก็บข้อมูล จากแบบสอบถามต่อไป โดยการดำเนินการมีขั้นตอน คือ

เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. 2550 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ คำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 โดยเลือกพื้นที่อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มา เปรียบเทียบกับคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฯ และได้สรุปผลไว้

คำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยยังคงหลงเหลืออยู่ในพื้นที่อำเภอนครไทย จังหวัด พิษณุโลก “มากพอสมควร” และที่สำคัญคือ ผู้วิจัยได้รับทราบถึงแหล่งที่มาของผู้ชาวนครไทย ว่า

พวกเขาอพยพมาจากบ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมื่อสอบถามชาวบ้านบ่อแตนก็ได้ความว่า พวกเขาอพยพมาจากหลวงพระบาง (สปป. ลาว) อีกทอดหนึ่ง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ โดยมุ่งเป้าหมายไปที่บ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะตอบปัญหาว่า “คนสมัยอาณาจักรสุโขทัยมาจากไหน” ผ่านทาง “ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัย”

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เดินทางไปเวียงจันทน์และหลวงพระบาง (วันที่ 8-14 เมษายน 2556) เพื่อเก็บข้อมูล พร้อมด้วยคณะเดินทาง ประกอบด้วย 1) ผศ. จุฑารัตน์ เกตุปาน (ผู้วิจัย) 2) นายสมพงษ์ เกตุปาน (ผู้ช่วยวิจัย) 3) นางสาววิภาวดี วัฒนกุลชัย (ผู้ช่วยวิจัย) 4) สิบเอกนิยมศักดิ์ กว้างตระกูล (ผู้ช่วยวิจัย) 5) นางสาวปาณสมมา เกตุปาน (ผู้ช่วยวิจัย)

คุณคอนสวรรค์ คำแก้วและคุณสุภาภรณ์ พิมมะสอน ลูกศิษย์ชาวลาวของข้าพเจ้ามารับที่ด่านเวียงจันทน์ (วันที่ 8 เมษายน 2556) ข้าพเจ้าพักที่เวียงจันทน์หนึ่งคืนแล้วเดินทางไปหลวงพระบางโดยรถโดยสารเวียงจันทน์-อุดมชัย ในวันที่ 9 เมษายน 2556 เดินทางตั้งแต่เช้าจนค่ำ (เส้นทางร่อยกว่าโค้ง)

วันที่ 10 เมษายน 2556 (รูปที่ 1) ข้าพเจ้าสัมภาษณ์ที่เหนียว ชาวไทลื้อ ที่บ้านผานม ตามคำแนะนำของคุณแรมและคุณวาสนา (เพื่อนของคุณคอนสวรรค์) ว่าหมู่บ้านผานมเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ของชาวหลวงพระบาง

รูปที่ 1 สัมภาษณ์ที่เหนียว ชาวไทลื้อ ที่บ้านผานม

ต่อมาในวันเดียวกันข้าพเจ้าและคณะก็มาที่พระธาตุโพนเพา ตามคำแนะนำของคุณแรมและคุณวาสนา ข้าพเจ้าได้สัมภาษณ์แม่ชีคำฟองน้อย (อดีตนางพระกำนัลในวังเจ้ามหาชีวิต) ได้ข้อมูลมากเป็นที่พอใจโดยเฉพาะคำว่า "เหียก" และคำว่า "ดงเดือด" ซึ่งแม่ชีตอบโดยไม่ลังเลว่ารู้จักคำเหล่านี้ (รูปที่ 2)

รูปที่ 2 สัมภาษณ์แม่ชีคำฟองน้อย (อดีตนางพระกำนัลในวังเจ้ามหาชีวิต), พระธาตุโพนเพา

วันที่ 11 เมษายน 2556 ไปวังเจ้ามหาชีวิต (รูปที่ 3) ข้าพเจ้าสัมภาษณ์น้องปุ๋ยไค้ประจำพิพิธภัณฑสถานที่มีอายุน้อยที่สุด คำเก่าไม่ค่อยทราบแล้วแต่คำว่า "เหิง" ยังใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน

รูปที่ 3 สัมภาษณ์น้องปุ๋ยไค้ประจำพิพิธภัณฑสถานที่มีอายุน้อยที่สุด

ต่อมาข้าพเจ้าและคณะก็ไปที่วัดวิสุทธราช พระยาวิสุทธราชกษัตริย์ล้านช้างที่สร้างวัดนี้เพื่อประดิษฐานพระบางและข้าพเจ้าได้สัมภาษณ์ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ (รูปที่ 4)

รูปที่ 4 สัมภาษณ์ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ วัดวิสุทธราช

วันที่ 11 เมษายน 2556 ในตอนบ่าย (รูปที่ 5) ว่าจ้างเรือไปหมู่บ้านทอดผ้าสำหรับชาววังในสมัยเจ้ามหาชีวิตพบผู้เฒ่าผู้แก่ที่ให้สัมภาษณ์หลายคนเพราะกำลังมีการบวชนาค ข้าพเจ้าและคณะได้ช่วยกันสัมภาษณ์ถ่ายรูป ถ่ายวิดีโอไว้เป็นหลักฐาน

รูปที่ 5 หมู่บ้านทอดผ้าสำหรับชาววังในสมัยเจ้ามหาชีวิต

วันที่ 12 เมษายน 2556 ตอนเช้าไปวัดเชียงทองและสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ท่านที่ให้สัมภาษณ์เป็นครู (รูปที่ 6)

รูปที่ 6 วัดเชียงทองและสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่

ที่เมืองปากกู บ้านปากกูใกล้ถ้ำตึง ข้าพเจ้าและคณะช่วยกันสัมภาษณ์ผู้
เฒ่าผู้แก่ได้ความว่าเป็นหมู่บ้านนักดนตรีและที่นี้อีกที่หนึ่งที่ข้าพเจ้าได้คำว่า "ดงเดือด" ผู้เฒ่าผู้แก่
บอกว่าถ้าเล่นดนตรีชุดนี้แล้วสะท้านทั้งดง (รูปที่ 7)

รูปที่ 7 สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ บ้านปากกูใกล้ถ้ำตึง

วันที่ 12 เมษายน 2556 ตอนเย็นมาสัมภาษณ์ช่างฟ้อนที่โรงละครพะลักพะ
ลามซึ่งเป็นคนไทยลื้อ (รูปที่ 8)

รูปที่ 8 สัมภาษณ์ช่างฟ้อนที่โรงละครพะลักพะลาม

วันที่ 13 เมษายน 2556 ข้าพเจ้าและคณะสัมภาษณ์วิทยากรที่ที่พัก วันนี้ได้คำว่า
"เหี้ยก" ซึ่งแปลว่าดีบุกวิทยากรบอกว่าเคยใช้ภาษนะที่ทำด้วย "เหี้ยก" ไม่มี "ซี่เหมี้ยง" คือไม่เป็น
สนิมแล้วยังได้กรุณาเขียนคำว่า "เหี้ยก" ในภาษาลาวว่า "หยก" ซึ่งตรงกับการเขียนในศิลาจารึก
สมัยกรุงสุโขทัย (รูปที่ 9)

รูปที่ 9 สัมภาษณ์วิทยากรที่ที่พัก

วันที่ 14 เมษายน 2556 ข้าพเจ้าและคณะได้เดินทางจากหลวงพระบางไปทางไชยบุรีซึ่งคุณแรมและคุณวาสนาบอกว่าสะดวกแต่คณะของข้าพเจ้าไม่มีพาหนะส่วนตัวจึงไม่สะดวก ขึ้นรถประจำทางไปไชยบุรีแล้วขึ้นรถสองแถวข้ามเขาไปด่านหงสาถึงด่านหงสาต้องว่ารถต่อไปชายแดนซึ่งเวลานั้นใกล้หกโมงเย็นเสียค่ารถให้คนลาว 1500 บาทผ่านด่านลาวเสียค่าปรับล่วงหน้าลากกระเป๋าดูเดินระหว่างด่านร่วมสองกิโล คณะของเราต้องจ้างรถมาส่งที่จังหวัดน่านโดยเหมา 3000 บาท พอถึงสถานีขนส่งจังหวัดน่านรถมาพิษณุโลกไม่มีแล้ว จึงต้องนอนที่นั่นหนึ่งคืน เช้าวันรุ่งขึ้นจึงเดินทางมาจังหวัดพิษณุโลก การเดินทางวันที่ 14 เมษายน 2556 นี้ลำบากมาก แต่พอกลับมาดูพระราชอาณาเขตสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงทางเบื้องต้นนอน(ทิศเหนือ)ตามศิลาจารึกว่า "เบื้องต้นนอน รอดเมืองแพร่ เมืองม่าน เมืองน.. เมืองพลว (อำเภอปัว จังหวัดน่าน) พันฝั่งของ เมืองขวา (เมืองหลวงพระบาง) เป็นที่แล้ว" ข้าพเจ้าก็อึ้งใจลิ้มเหนียวเพราะข้าพเจ้าและคณะได้เดินทางมาตามเส้นทางโบราณในสมัยสุโขทัยทางทิศเหนือ

การเดินทางไปเก็บข้อมูลที่เมืองบ่อแตน สปป.ลาว (30 สิงหาคม 2556 - 2 กันยายน 2556) โดยวันที่ 30 สิงหาคม 2556 ข้าพเจ้าและคณะชุดเดิมพร้อมด้วยรถยนต์คู่ชีพเดินทางไปอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกพักที่นครไทย 1 คืนเพื่อเตรียมความพร้อมและรับคนนำทางคือคุณพรชัย เทียนสุนทร ครั้งนี้ที่ทางคณะต้องการผู้นำทางก็เพราะที่บ้านบ่อแตน ไม่มีโรงแรม คณะของเราจึงต้องไปพักที่บ้านของชาวบ้านซึ่งคุณพรชัยได้กรุณาพาไปรับพ่อย้อนซึ่งเป็นคนบ่อแตนแต่ไปอยู่กับลูกชายชื่อพนทิวที่เมืองแก่นท้าวในวันที่ 31 สิงหาคม 2556 พ่อย้อนได้พาคณะของเรามาพักที่บ้านน้องของเขาที่บ้านบ่อแตนชื่อคุณแสงจันทร์ คณะของเรามาถึงบ้านบ่อแตนในตอนบ่ายพวกเราได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าและคณะก็เริ่มออกสัมภาษณ์ (รูปที่ 10)

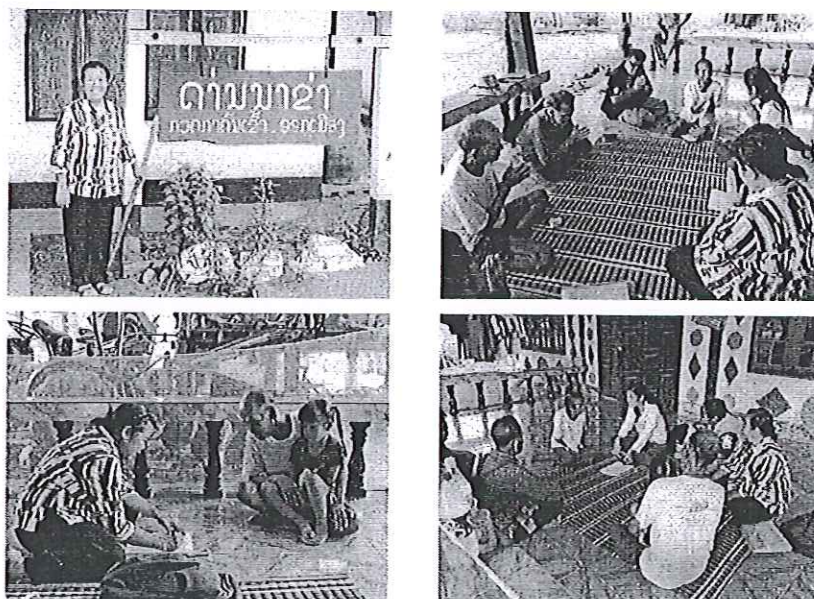
รูปที่ 10 สัมภาษณ์ผู้รู้ที่บ้านป่อแตน

วันที่ 1 กันยายน 2556 ข้าพเจ้าและคณะออกสัมภาษณ์ภายในบ้านเตาเกลือ เมืองป่อแตน (รูปที่ 11 : ภาพที่นำมาลงเป็นเพียงบางส่วน) ตอนค่ำได้คำว่า "งอร" และคำว่า "เหียก" วิทยาการเป็นผู้มีความรู้เคยเรียนอยู่ที่หลวงพระบาง

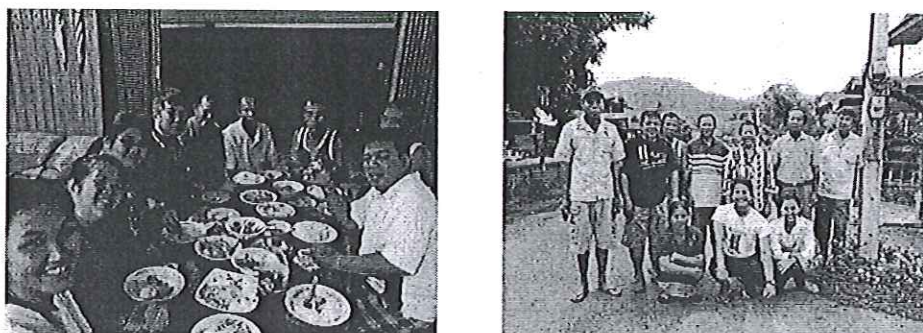
รูปที่ 11 สัมภาษณ์ผู้รู้ บ้านเตาเกลือ เมืองป่อแตน

เช้าวันที่ 2 กันยายน 2556 เดินทางไปดำนนาข้าว พรมแดนไทย-ลาว (รูปที่ 12) สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ จากบริเวณนี้ข้ามน้ำเหืองไปนิดเดียวก็ถึงด่านผ่อนปรนบ้านนาข้าว เห็นคนพายเรือข้ามไปมาระหว่างไทยกับลาว เส้นทางนี้ก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของการอพยพของคนไทยก่อนสมัยสุโขทัยเข้าสู่สุโขทัยเพื่อส่งสมผู้คนแล้วเข้าโจมตีเมืองสุโขทัยซึ่งขณะนั้นขอมหรือเขมรเป็นผู้ปกครองอยู่ ระยะทางจากบ้านนาข้าวถึงบ้านเตาเกลือเพียง 6 กม.เท่านั้น (ทั้งสองบ้านขึ้นอยู่กับเมืองบ่อเตน แขวงไชยบุรี)

รูปที่ 12 สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ดำนผ่อนปรนบ้านนาข้าว

ภาพบรรยากาศที่อบอุ่นข้าพเจ้าและคณะเดินทางถึงประเทศไทยวันที่ 2 กันยายน 2556 ในตอนเย็น (รูปที่ 13)

รูปที่ 13 เดินทางถึงประเทศไทยวันที่ 2 กันยายน 2556

ผลการวิจัย

พื้นที่แหล่งข้อมูลประกอบด้วย ผู้ที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) 25 ท่าน และผู้ในเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน โดยผู้ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 71 ถึง 80 ปี

คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่คัดเลือกนำมาศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้ รวบรวมมาจากหลักศิลาจารึกทั้งหมด 22 หลัก จำนวน 174 คำ ซึ่งได้จากศิลาจารึก หลักที่ 1 มากที่สุด รองลงมาคือมาจากศิลาจารึก หลักที่ 3 และหลักที่ 2 และพบว่ามีคำโบราณที่ซ้ำกันอยู่ 17 คำ คงเหลือคำโบราณที่จะใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ 157 คำ

คำโบราณที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 100 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น มีจำนวน 45 คำ คิดเป็นร้อยละ 28.7 และปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่นแต่ไม่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบาง จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.8 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.8 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

นอกเหนือจากนี้ ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์โดยจำแนกคำโบราณออกตามระดับของคำปรากฏว่า คำโบราณระดับที่เป็นทางการ ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสอง จำนวน 44 คำ จาก 95 คำ คิดเป็นร้อยละ 46.3 คำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางเพียงแหล่งเดียว มีจำนวน 40 คำ คิดเป็นร้อยละ 42.1 คำโบราณที่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่นเพียงแหล่งเดียว มีจำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 6.3 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 5.3 ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง จำนวน 56 คำ จาก 62 คำ คิดเป็นร้อยละ 90.3 คำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางเพียงแหล่งเดียว จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 8.1 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 1.6

สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ "คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่สูญไปแล้วจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จะยังคงหลงเหลืออยู่อย่างน้อยเพียงใด ที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว)" เป็นไปตามความคาดหมาย คือ ส่วนใหญ่พบคำโบราณที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่งมีจำนวนถึง 100 คำ จากคำที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด 157 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 ซึ่งนับว่ามีมากเพียงพอที่จะกล่าวได้ว่าเมืองหลวงพระบางเมืองบ่อแต่น และกรุงสุโขทัยใช้ภาษาเดียวกัน ส่วนในด้านระดับคำ คำโบราณระดับที่เป็นทางการจะพบมากที่เมืองหลวงพระบางเพราะเมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวงจึงรู้จักและใช้คำที่เป็นทางการมากกว่าที่เมืองบ่อแต่น ซึ่งอาจจะรู้จักคำที่เป็นทางการบ้างแต่ไม่ได้ใช้จึงปรากฏพบน้อยกว่าที่เมืองหลวงพระบาง ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสอง คิดเป็นร้อยละ 90.3 แสดงว่าภาษาของแหล่งข้อมูลทั้งสองเป็นภาษาเดียวกันเพราะมีคำพ้องกันมาก

ส่วนคำที่ไม่ปรากฏพบก็เป็นคำที่สูญไปแล้ว เนื่องจากกาลเวลาอันยาวนานแต่ก็มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

คำโบราณที่คัดเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้เป็นคำไทยแท้จากจารึกสุโขทัยที่ครอบคลุมอาณาจักรสุโขทัยตั้งแต่ พ.ศ. 1835 – พ.ศ. 2006 ก็พอจะสืบค้นร่องรอยของภาษาสมัยกรุงสุโขทัย โดยอาจจะใช้คำว่า “เหิง” ในการตัดสินใจได้ ร่องรอยของภาษาสมัยกรุงสุโขทัยจะชี้ให้เห็นถึงเส้นทางการอพยพจากหลวงพระบาง มาสู่บ้านบ่อแตน เข้าสู่ประเทศไทยแล้วไปตั้งกรุงสุโขทัย จะถือว่าเป็นการศึกษาร่องรอยของภาษาสมัยสุโขทัยเพียงสายเดียว จึงขอเสนอแนะให้ทำการศึกษาต่อไปหลายๆ สายที่เป็นภาษาสุโขทัย ซึ่งจะตอบปัญหาได้ว่า “คนสุโขทัยมาจากไหน”

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
	คำถามวิจัย	3
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
	ระเบียบวิธีวิจัย	3
	ขอบเขตการวิจัย	4
2	ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง	6
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชุมติลาจารึก	6
	ภาคที่ 1, ภาคที่ 3, ภาคที่ 4, และจากเว็บไซต์	
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำโบราณและระดับภาษา	50
	เอกสารที่สนับสนุนเรื่องคนไทยก่อนประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์	57
	ระหว่างไทยกับหลวงพระบางในอดีต	
	เอกสารและงานวิจัยที่เป็นแหล่งข้อมูล	73
	สมมุติฐานการวิจัยและกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย	76
3	วิธีดำเนินการวิจัย	77
	วิธีการศึกษา	77
	กลุ่มตัวอย่าง	89
	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	89
4	ผลการวิจัย	90
	ข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ	93
	ในจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรม	
	ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1	คำโบราณที่คัดเลือกมาเพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์ 78
4.1	จำนวนคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 90
	จำแนกตามจารึกสมัยกรุงสุโขทัย ตั้งแต่ พ.ศ. 1835-2006
4.2	จำนวนคำโบราณในแต่ละหลักศิลาจารึก แยกตามระดับของคำ 91
4.3	จำนวนผู้รู้ แยกตามแหล่งข้อมูลและช่วงอายุ 94
4.4	อายุของผู้รู้เฉลี่ย สูงสุด และต่ำสุด จำแนกตามช่วงอายุ 94
4.5	จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 95
	จำแนกตามแหล่งข้อมูล
4.6	จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 97
	จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ
4.7	จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 107 99
	จำแนกตามแหล่งข้อมูล
4.8	จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 107 100
	จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ
4.9	จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 2 101
	จำแนกตามแหล่งข้อมูล
4.10	จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 2 102
	จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ
4.11	จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 3 103
	จำแนกตามแหล่งข้อมูล
4.12	จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 3 105
	จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ
4.13	จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 11 106
	จำแนกตามแหล่งข้อมูล
4.14	จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 11 107
	จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.41 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 46 จำแนกตามแหล่งข้อมูล	131
4.42 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 46 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ	131
4.43 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 9 จำแนกตามแหล่งข้อมูล	132
4.44 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 9 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ	132
4.45 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 49 จำแนกตามแหล่งข้อมูล	133
4.46 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 49 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ	134
4.47 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 40 (พิเศษ) จำแนกตามแหล่งข้อมูล	135
4.48 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 40 (พิเศษ) จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ	135
4.49 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณที่ใช้วิเศษณ์ทั้งหมด จำแนกตามแหล่งข้อมูล	136
4.50 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณทั้งหมด จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ	143

สารบัญภาพ

รูปภาพที่	หน้า
2.1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	7
2.2 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	12
2.3 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	13
2.4 ศิลาจารึกนครชุม	16
2.5 ศิลาจารึกเขากบ	18
2.6 ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (หลักที่ ๑)	20
2.7 ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (หลักที่ ๒)	22
2.8 ศิลาจารึกเขาสุนทรภู	24
2.9 ศิลาจารึกวัดพระยืน	27
2.10 จารึกลานทองพระมหาเถรจุฬามณี	29
2.11 ศิลาจารึกภูเขากไรลาต	31
2.12 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	33
2.13 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	34
2.14 ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ	35
2.15 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	37
2.16 ศิลาจารึกวัดอโศการาม	38
2.17 ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	40
2.18 ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖	41
2.19 ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหนิง	43
2.20 ศิลาจารึกวัดป่าแดง	44
2.21 ศิลาจารึกวัดสุรศักดิ์	47
2.22 ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ	48
3.1 คณะเดินทาง	80
3.2 เวียงจันทน์	80
3.3 สัมภาษณ์พี่เหนียว ชาวไทลื้อ ที่บ้านผานม	81

สารบัญภาพ(ต่อ)

รูปภาพที่	หน้า
3.4 สัมภาษณ์แม่ชีคำฟองน้อย (อดีตนางพระกำนัลในวังเจ้ามหาชีวิต), พระธาตุโพนเพา	81
3.5 สัมภาษณ์น้องปู่ไกด์ประจำพิพิธภัณฑ์ซึ่งมีอายุน้อยที่สุด	82
3.6 สัมภาษณ์ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ วัดวิสุทธราช	82
3.7 หมู่บ้านทอผ้าสำหรับชาววังในสมัยเจ้ามหาชีวิต	83
3.8 ซ้ำมเรือไปไหว้พระที่ถ้ำดั่ง	83
3.9 สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ บ้านปากอูใกล้ถ้ำดั่ง	84
3.10 วัดเชียงทองและสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่	84
3.11 สัมภาษณ์ช่างฟ้อนที่โรงละครพะลักพะลาม	85
3.12 สัมภาษณ์วิทยากรที่ที่พัก	85
3.13 สัมภาษณ์ผู้รู้ที่บ้านบ่อแตน	86
3.14 สัมภาษณ์ผู้รู้ บ้านเตาเกลือ เมืองบ่อแตน	87
3.15 สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ด้านฝอนปรนบ้านนาซ่า	88
3.16 เดินทางถึงประเทศไทยวันที่ 2 กันยายน 2556	88

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ต้องการที่จะศึกษาคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จากจารึกสมัยสุโขทัย คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 1835 – 2006 กับผู้ที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และผู้รู้ที่เมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) โดยการสัมภาษณ์เพื่อตอบปัญหาว่า "คนสมัยอาณาจักรสุโขทัยมาจากไหน"

กรุงสุโขทัยมีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในยุคประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย คนสุโขทัยมีการบันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ในศิลาจารึกและลานทองคำ ดังนั้นวรรณกรรมจารึกในสมัยสุโขทัยจึงถือว่าเป็นหลักฐานสำคัญทางด้านอักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์และประวัติศาสตร์ของไทย นอกจากนี้ยังมีจำนวนจารึกมากเพียงพอเหมาะในการที่จะศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมสุโขทัยก็มีเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น พระพุทธรูปปางลีลาสุโขทัยคลาสสิก พระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นต้น นอกจากนี้ในด้านสกุลช่าง คนสุโขทัยยังมีความเชี่ยวชาญในด้านการหล่อโลหะสำริด ซึ่งเป็นโลหะ ที่มีคุณสมบัติคงทนนอกจากนี้แล้วสนิมของโลหะสำริดยิ่งนานวันก็จะยิ่งดงามแต่การหลอมและการหล่อโลหะสำริดทำได้โดยยาก เพราะการหล่อโลหะสำริดต้องใช้อุณหภูมิการหลอมโลหะทองแดงและดีบุกที่สูงมากและเมื่อเทหล่อก็ต้องใช้เวลาอันรวดเร็ว เนื่องจากโลหะหลอมสำริดจะเย็นตัวลงโดยรวดเร็วเช่นกัน ดังนั้นนายช่างผู้หล่อโลหะสำริดจึงจะต้องสั่งสมประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญอย่างมากจึงจะสามารถหล่อโลหะสำริดได้ ตัวอย่างงานปฏิมากรรมสำริดที่เป็นที่รู้จักกันดีทั่วโลกก็คือ พระพุทธชินราชที่จังหวัดพิษณุโลกเป็นต้น ความเจริญรุ่งเรืองเหล่านี้คงมิได้เริ่มต้นในสมัยกรุงสุโขทัยเลยทีเดียว แต่คนสุโขทัยจะต้องมีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนสมัยประวัติศาสตร์เป็นแน่ ดังที่สุจิตต์ วงษ์เทศ (2548, หน้า 9) ได้กล่าวว่า "กรุงสุโขทัยไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างปาฏิหาริย์ แล้วอยู่ลอยๆ โดดๆ เดี่ยวๆ ในสุญญากาศตามที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์ไทยแต่กรุงสุโขทัยมีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมไม่น้อยกว่า 2,500 ปีมาแล้ว เริ่มจากชุมชนหมู่บ้านเล็กๆ ถลวงโลหะ อยู่บนเส้นทางคมนาคม ผ่านที่ราบระหว่างหุบเขาของลุ่มน้ำปิง-ยม-น่าน แล้วมีคนจากที่ต่างๆ ทุกทิศทุกทางเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งหลักแหล่งและไปๆ มาๆ แลกเปลี่ยนสิ่งของ "การค้าทางบก" นานเข้าก็ค่อยๆ เติบโตเป็นบ้านเมืองเล็กๆ จนถึงเป็นรัฐเล็กๆ อยู่ตอนบนของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา"

ในปี พ.ศ. 2550 ผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บข้อมูลทางภาษาที่อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เพื่อทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกอำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก เป็นที่เก็บข้อมูลจากผู้รู้มาเปรียบเทียบกับคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ก็เพราะในปี พ.ศ. 2545 ผู้วิจัยได้เดินทางไปตำบลนครชุม อำเภอ นครไทย ชาวบ้านที่นั่นได้ถามผู้วิจัยว่า “มาแต่เหิง” ผู้วิจัยไม่เข้าใจคำถามจึงสอบถามผู้นำทางได้ ความว่า “เขาถามว่า มานานแล้วหรือ” ประกอบกับคำเรียกชื่อผลไม้ เช่น มะม่วง มะพร้าว เป็นต้น คนนครไทยจะเรียกว่า หมากม่วง หมากพร้าว ซึ่งล้วนเป็นคำที่ปรากฏในศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัย และเมื่อการวิจัยสิ้นสุดลงก็พบว่าพบคำโบราณหลงเหลืออยู่ในพื้นที่อำเภอ นครไทย คิดเป็นร้อยละ 55.3 ซึ่งนับว่ามีมากพอสมควร นอกเหนือจากการเก็บข้อมูลทางภาษาผู้วิจัยยังได้มีโอกาสฟังนิทานพื้นบ้านที่ตำบลนครไทยและตำบลนครชุมเกี่ยวกับ พ่อขุนบางกลางท่าว ที่มาล่องสุมผู้คน ที่ อำเภอ นครไทยแล้วไปตีเมืองสุโขทัย ต่อมาจึงเกิดเป็นประเพณีปักธงชัยอันเป็นผลที่ได้รับชัยชนะต่อ พวกขอมที่สุโขทัย ประเพณีปักธงชัยนี้คนนครไทยยังถือปฏิบัติอยู่จนถึงปัจจุบัน พระนามของพ่อขุนบางกลางท่าว ก็ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 2 จารึกวัดศรีชุม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ความหมายของคำโบราณจากผู้ที่บ้านโป่งสอ ตำบลนครชุม ในคำว่า ท่าว แปลว่า หนุ่มแน่น, งดงาม และคำ ว่า หมากกลาง ที่ปรากฏในศิลาจารึกว่า หมากพร้าวหมากกลาง หมากกลาง หมายถึงมะพร้าวชนิดหนึ่งมีใช้หมายถึง ขนุน ตามที่เข้าใจกันมาแต่ก่อน และชื่อเมืองนครไทยนั้นเดิมเรียกว่า เมืองบาง ยาง ซึ่งก็สอดคล้องกับศิลาจารึกหลักที่ 2 เช่นกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า เมืองนครไทยเป็นชุมชนโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนสมัยกรุงสุโขทัยหรือมีฉะนั้นก็เป็นเมืองร่วมสมัยกับกรุงสุโขทัย

ที่กล่าวดังนี้ นอกจากทางด้านภาษา นครไทยที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วก็ ยังมีหลักฐานทางโบราณคดีดังที่ ปราณี แจ่มขุนเทียน (2542, หน้า ข-ค) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาชุมชนโบราณเมืองนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก ไว้ว่า “เมืองนครไทยเคยเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนโบราณขนาดใหญ่ระดับเมืองที่มีความสัมพันธ์และมีวัฒนธรรมร่วมสมัยกับชุมชนโบราณสมัยทวารวดี ลพบุรี และมีความเจริญร่วมสมัยกับเมืองศรีสัตนาคนหุตมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 หรือเป็นชุมชนโบราณที่มีอายุตั้งแต่พุทธศักราช 1600 เป็นต้นมา” และได้กล่าวอีกว่า ในสมัยสุโขทัยเป็นสมัยที่ชุมชนโบราณเมืองนครไทยเจริญที่สุด โดยได้พบหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย เช่น พระพุทธรูปสำริดศิลปะสุโขทัยขนาดใหญ่รวม 3 องค์ พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยขนาดเล็ก เครื่องถ้วยจากจีนและสุโขทัย เครื่องมือเครื่องใช้ ศิลปะสุโขทัยของประชาชนมากกว่า 1,000 ชิ้น ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศักราช 1800 – 1950 เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลักฐานจากการบอกเล่าที่

1.5 ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

(http://www.sac.or.th/datavases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=171)

1. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลคำโบราณจากหนังสือประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1, ภาคที่ 3, ภาคที่ 4 และจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นเอกสารที่ใช้สำหรับรวบรวมคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จารึกที่นำมาศึกษาเป็นจารึกสมัยสุโขทัยจำนวน 22 หลัก (พ.ศ. 1835 – พ.ศ. 2006) ดังต่อไปนี้

- 1) ศิลาจารึกหลักที่ 1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (พ.ศ. 1835)
- 2) ศิลาจารึกหลักที่ 107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก (พ.ศ. 1882)
- 3) ศิลาจารึกหลักที่ 2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม (พ.ศ. 1890 – 1920)
- 4) ศิลาจารึกหลักที่ 3 ศิลาจารึกนครชุม (พ.ศ. 1900)
- 5) ศิลาจารึกหลักที่ 11 ศิลาจารึกเขากบ (พ.ศ. 1900 – 1904)
- 6) ศิลาจารึกหลักที่ 5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (พ.ศ. 1904)
- 7) ศิลาจารึกหลักที่ 7 (หลักที่ 2) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (พ.ศ. 1904)
- 8) ศิลาจารึกหลักที่ 8 ศิลาจารึกเขาสุมณภูฏ (พ.ศ. 1902 – 1912)
- 9) ศิลาจารึกหลักที่ 62 ศิลาจารึกวัดพระยืน (พ.ศ. 1913)
- 10) จารึกลานทองพระมหาเถรจุฬามณี (พ.ศ. 1919)
- 11) ศิลาจารึกหลักที่ 102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส (พ.ศ. 1922)
- 12) ศิลาจารึกหลักที่ 106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม (พ.ศ. 1927)
- 13) ศิลาจารึกหลักที่ 45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔ (พ.ศ. 1935)
- 14) ศิลาจารึกหลักที่ 64 ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ (พ.ศ. 1935)
- 15) ศิลาจารึกหลักที่ 38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร (พ.ศ. 1940)
- 16) ศิลาจารึกหลักที่ 93 ศิลาจารึกวัดโสมการาม (พ.ศ. 1942)
- 17) ศิลาจารึกหลักที่ 95 ศิลาจารึกวัดหินตั้ง (พ.ศ. 1942)
- 18) ศิลาจารึกหลักที่ 10 ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖ (พ.ศ. 1947)
- 19) ศิลาจารึกหลักที่ 46 ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหนิง (พ.ศ. 1947)
- 20) ศิลาจารึกหลักที่ 9 ศิลาจารึกวัดป่าแดง (พ.ศ. 1949)

บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและแนวคิดที่ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ดังนี้

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1, ภาคที่ 3, ภาคที่ 4, และจากเว็บไซต์ (ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร www.sac.or.th/databases/inscriptions)

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำโบราณและระดับภาษา

2.3 เอกสารและงานวิจัยที่สนับสนุนเรื่องราวก่อนสมัยสุโขทัยและประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและลาว

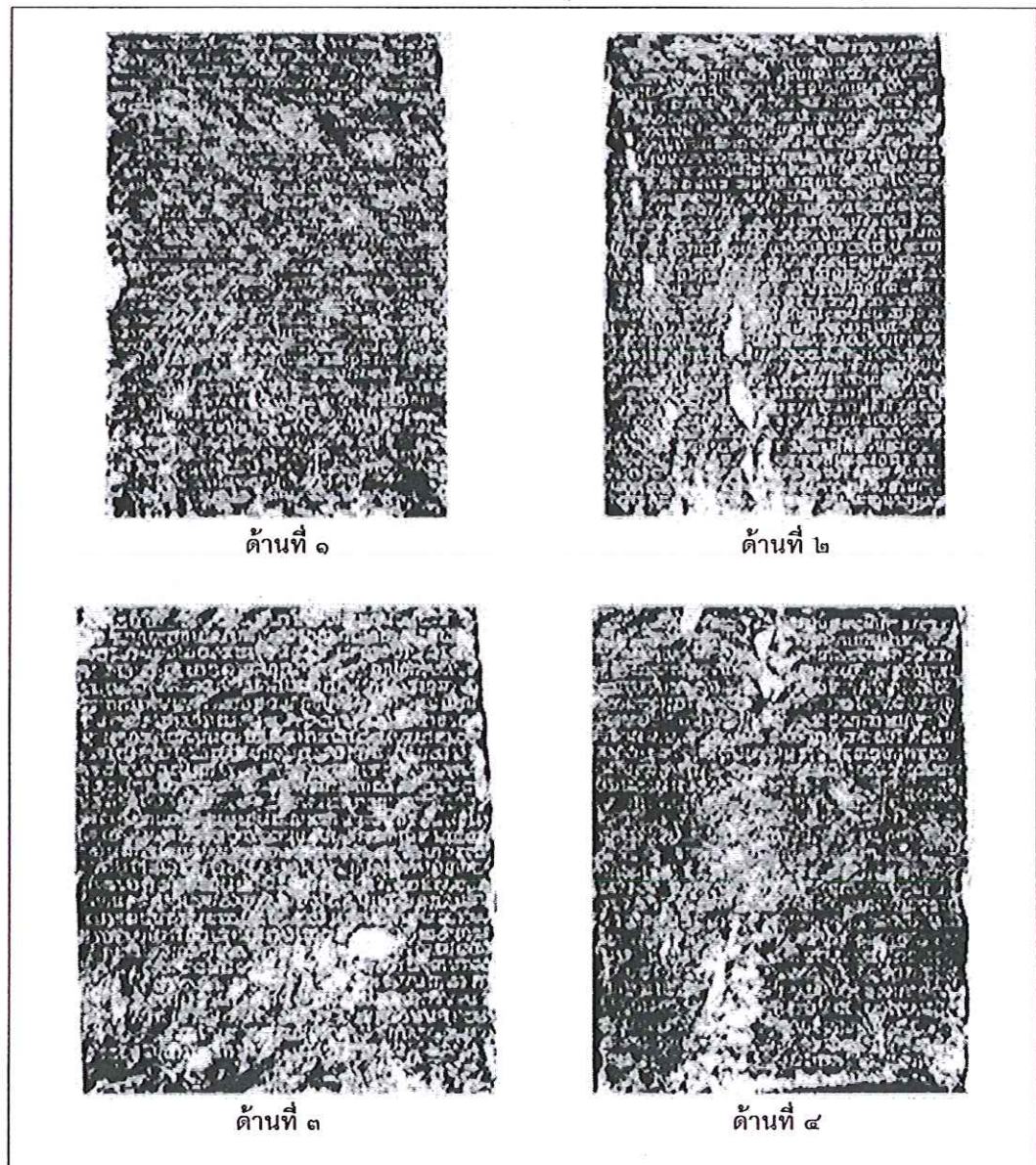
2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เป็นแหล่งข้อมูล

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1, ภาคที่ 3, ภาคที่ 4, และจากเว็บไซต์

ประเทศไทยเป็นแหล่งที่พบจารึกเป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดินแดนบริเวณนี้เคยเป็นที่อยู่อาศัยของชนชาติต่างๆ ตั้งแต่สมัยโบราณกาลจนถึงปัจจุบัน เรื่องราวต่างๆ ที่จารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นข้อมูลที่ชัดเจน ชัดเสียซึ่งข้อสันนิษฐานและการเดา นับว่าเป็นหลักฐานที่สำคัญอย่างยิ่งทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม โบราณคดี วรรณคดี นิติประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านอักษรศาสตร์ เพราะศิลาจารึกได้จดบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ โดยลำดับ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องวิวัฒนาการของคำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ศิลาจารึกยังเป็นชุมคลังของคำโบราณทั้งที่เป็นที่รู้จักหรือสูญไปจากภาษาปัจจุบันนี้แล้ว ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาคำโบราณในสมัยกรุงสุโขทัยทั้งหมดทั้งที่ปรากฏในประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 ซึ่งเป็นจารึกเกี่ยวกับกรุงสุโขทัยที่ได้พบก่อน พ.ศ. 2467 ประกอบกับการอ่านจารึกสุโขทัยที่มีปรากฏขึ้นเรื่อยๆ จึงมีการตีพิมพ์ลงในศิลาจารึกภาคที่ 3 และภาคที่ 4 จึงนับว่าเป็นการรวบรวมจารึกสมัยกรุงสุโขทัยทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ระหว่าง พ.ศ. 1835 – พ.ศ. 2006 จำนวน 22 หลัก โดยเหตุที่การศึกษาคำครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเฉพาะอักษรไทย ภาษาไทยเท่านั้น จึงได้ตัดศิลาจารึกหลักที่ 4 ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร ศิลาจารึกหลักที่ 6 ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษามอญ และศิลาจารึกหลักที่ 12 รอยพระพุทธรูปวัดบวรนิเวศภาษามอญออก ส่วนศิลาจารึกหลักที่ 13 จารึกบนฐานรูปพระอิศวรในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร ศิลาจารึกหลักที่ 14 จารึกวัดเขมา และศิลาจารึกหลักที่ 15 ศิลา

จารึกวัดพระเสด็จ ก็ไม่ได้นำมาศึกษาเนื่องจากจารึกเหล่านี้จารึกภายหลัง พ.ศ. 2006 ซึ่งเป็นยุค
สุโขทัยคาบเกี่ยวกับอยุธยา ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาจารึกสมัยกรุงสุโขทัยดั้งเดิม คือระหว่าง พ.ศ.
1835 - พ.ศ. 2006 โดยมีข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับหลักศิลาจารึกทั้ง 22 หลัก (ที่มา ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร : www.sac.or.th) ดังนี้ คือ

1. ศิลาจารึกหลักที่ 1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (พ.ศ. 1835)

ภาพที่ 2.1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๘๓๕
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวน ๔ ด้าน มี ๑๒๗ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๓๕ บรรทัด, ด้านที่ ๒ มี ๓๕ บรรทัด, ด้านที่ ๓ มี ๒๗ บรรทัด และด้านที่ ๔ มี ๒๗ บรรทัด
วัตถุจารึก	หินทรายแป๊ะเนื้อละเอียด
ลักษณะวัตถุ	หลักสี่เหลี่ยมด้านเท่า ทรงกระโจม
ขนาดวัตถุ	กว้างด้านละ ๓๕ ซม. สูง ๑๑๑ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๓๗๖
สถานที่พบ	เนินปราสาทเมืองเก่าสุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร
ประวัติ	ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนฯ ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ และได้ออกเสด็จจาริกอุทงค์ไปยังหัวเมืองเหนือในราวปี พ.ศ. ๒๓๗๖ เมื่อครั้งเสด็จถึงเมืองเก่าสุโขทัย ทรงพบศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร (สท. ๓) หลักที่ ๔ และ พระแท่นมนังคศิลาบาตร ที่เนินปราสาทเก่าสุโขทัย ทอดพระเนตรเห็นว่าโบราณวัตถุเหล่านี้เป็น "โบราณวัตถุที่สำคัญ" จึงโปรดฯ ให้นำลงมาเก็บรักษาไว้ที่ วัดราชาธิวาส (วัดสมอราย) หนังสือศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จัดพิมพ์มา พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้กล่าวถึงประวัติศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ไว้ดังนี้ "ปรากฏในสมุดจดหมายเหตุ ซึ่งเดิมเก็บอยู่ ณ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (ซึ่งได้มาจาก ราชเลขาธิการในพระบรมมหาราชวัง ก่อนเปลี่ยนการ

ปกครอง) และในสมุดไทย ซึ่งเดิมเป็นของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ มีข้อความตรงกันว่า “เมื่อศักราช ๑๑๙๕ ปีมเสง เบญจศก (ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๗๖ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชอยู่ ณ วัดราชาธิวาส เดิมเรียกว่าวัดสมอราย) จะเสด็จขึ้นไปประภาสเมืองเหนือมีศการเจตียสฐานต่างๆ ... ครั้น ณ วันขึ้นหกค่ำกลับมาลงเรือ เจ็ดค่ำเวลาเที่ยงถึงท่าธานี เดินขึ้นไปเมืองสุโขทัยถึงเวลาเย็น อยู่ที่นี่สองวัน เสด็จไปเที่ยวประภาสพบแท่นสีลาแห่งหนึ่ง อยู่ริมเนินปราสาทก่อไว้เป็นแท่นหักพังลงมาตะแคงอยู่ที่เหล่านั่น ชาวเมืองเขาเศรษฐี (เศรษฐ) สำคัญเป็นसानเจ้า เขามีมวยสมโพธิทุกปี ... รับสั่งให้ชลอลงมา ก่อเป็นแท่นขึ้นไว้ ได้ต้นมะขามที่วัดสมอราย กับเสาสีลาที่จารึกเป็นหนังสือเขมรฯ ที่อยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น เอมามาคราวเดียวกับแท่นสีลา” “ในสมุดไทยฉบับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ยังได้กล่าวถึง “เสาสีลา” อีกเสาหนึ่ง ว่าเป็นเสาสีลาที่มาแต่เมืองสุโขทัย มีข้อความเกี่ยวกับหนังสือไทยแรกมีขึ้นในเมืองนั้น และพรรณนาข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ ๔ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จมาประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร โปรดให้ย้ายศิลาจารึกทั้งสองหลักไปที่วัดบวรนิเวศวิหาร คงจะได้ทรงพากเพียรอ่านคำจารึกอักษรไทยในช่วงเวลานี้ ส่วนจารึกภาษาเขมนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงอ่านและแปล ครั้นเสด็จเสวยราชย์แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้นำศิลาจารึกไปตั้งไว้ที่ศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ข้างด้านเหนือพระอุโบสถหลังที่สอง นับจากตะวันตก จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระ

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมารวมกับศิลาจารึกหลักอื่นๆ ที่ได้พบภายหลังเก็บไว้ที่ตึกถาวรวัตถุหน้าวัดมหาธาตุฯ ซึ่งเป็นที่ทำการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายหนังสือตัวเขียน และศิลาจารึกของหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร มาเก็บไว้ ณ พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน ในพระราชวังบวรสถานมงคล ให้พระที่นั่งนั้น เป็นที่ทำการของหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครต่อไป พระราชทานนามตึกถาวรวัตถุใหม่ ว่า หอพระสมุดวชิราวุธ ผู้ซึ่งอ่านจารึกได้เป็นคนแรก คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. ๒๓๗๙ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงเป็นแม่กองควบคุมคณะนักปราชญ์ราชบัณฑิต คัดอักษรจากศิลาจารึก ครั้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๙๘ เซอร์ยอห์น โบวริง ได้เข้ามาในเมืองไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานสำเนาคัดอักษรพิมพ์ หิน พร้อมด้วยแปลเป็นภาษาอังกฤษบางคำ เซอร์ยอห์น โบวริง ได้นำตัวอย่างลงตีพิมพ์ไว้ในหนังสือ "เดอะ คิงส์ดัม แอนด์ พีเพิล อีบบว ไชแอม" นอกจากนี้แล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้พระราชทานสำเนาคำอ่านศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง แก่ราชทูตฝรั่งเศสอีกชุดหนึ่ง ครั้นต่อมาภายหลัง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ได้จ้างชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่งคือ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ มารับราชการเป็นบรรณารักษ์ใหญ่ มีหน้าที่เป็นผู้ตรวจค้น สอบสวนและอ่าน แปลศิลาจารึกต่างๆ ซึ่งหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครได้ให้พิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี

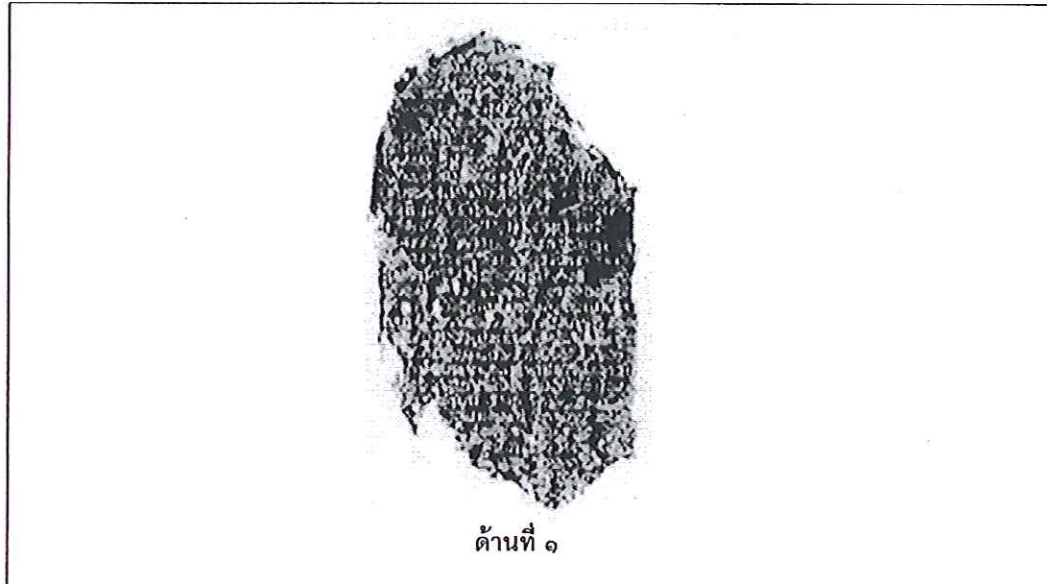
เนื้อหาโดยสังเขป

ผู้สร้าง

พุทธศักราช ๒๔๖๗ เนื่องในงานทำบุญฉลองอายุครบ ๔
 ครบ ของพระยาราชนกุล (อวบ เปาโรหิตย์) ให้ซื้อหนังสือ
 ว่า "ประชุมจารึกสยาม ภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย" พิมพ์
 ทั้งภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศส การพิมพ์คำอ่าน - คำ
 ปัจจุบัน และอธิบายคำจารึกพ่อขุนรามคำแหงคราวนี้ ใช้
 ฉบับที่ได้จากการประชุมสัมมนา ซึ่งกองหอสมุดแห่งชาติ
 กรมศิลปากรจัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นฉบับ
 เรื่องที่มีในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงนี้แบ่งออกได้เป็น
 สามตอน ตอนที่ ๑ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑ ถึง ๑๘ เป็นเรื่องพ่อ
 ขุนรามคำแหงเล่าประวัติของพระองค์ ตั้งแต่ประสูติจนได้
 เสวยราชสมบัติใช้คำว่า "กู" เป็นพื้น ตอนที่ ๒ ไม่ได้ใช้คำ
 ว่า "กู" เลย ใช้คำว่า "พ่อขุนรามคำแหง" เล่าเรื่อง
 ประพตติเหตุต่างๆ และธรรมเนียมในเมืองสุโขทัย เรื่อง
 สร้างพระแท่นมนังศิลาเมื่อ ม.ศ. ๑๒๑๔ เรื่องสร้างพระ
 ธาตุเมืองศรีสัชนาลัย เมื่อ ม.ศ. ๑๒๐๗ และที่สุดเรื่อง
 ประดิษฐานตัวอักษรไทยขึ้นเมื่อ ม.ศ. ๑๒๐๕ ตอนที่ ๓
 ตั้งแต่ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๒ ถึงบรรทัดสุดท้าย เข้าใจว่า
 ได้จารึกภายหลังหลายปี เพราะตัวหนังสือไม่เหมือนกับ
 ตอนที่ ๑ และที่ ๒ คือตัวพยัญชนะลึบกว่าทั้งสระที่ใช้ก็
 ต่างกันบ้าง ตอนที่ ๓ นี้ เป็นคำสรรเสริญ และยกพระ
 เกียรติคุณของพ่อขุนรามคำแหง และกล่าวถึงอาณาเขต
 เมืองสุโขทัยที่แผ่ออกไปครั้งกระโน้น

พ่อขุนรามคำแหง

2. ศิลาจารึกหลักที่ 107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก (พ.ศ. 1882)

ภาพที่ 2.2 ศิลาจารึกวัดบางสนุก

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๘๘๒ (โดยประมาณ)
ภาษา	ไทย, บาลี
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๑ ด้าน มี ๒๙ บรรทัด
วัตถุจารึก	แผ่นหินดินดาน หรือ หินชนวนสีเขียว
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา (ชำรุด)
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๒๘ ซม. สูง ๕๒ ซม.หนา ๖ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๘๙
สถานที่พบ	ไม่ปรากฏหลักฐาน
ผู้พบ	พระครูอดุลรัตนญาณ เจ้าอาวาสวัดบางสนุก ตำบลวังขึ้น อำเภอมโนรมย์ จังหวัดแพร่
ปัจจุบันอยู่ที่	หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
ประวัติ	ศิลาจารึกหลักนี้ พระครูอดุลรัตนญาณ เจ้าอาวาสวัดบางสนุก และเจ้าคณะอำเภอมโนรมย์ (ขณะนั้นเป็นกิ่งอำเภอ) จังหวัดแพร่ นำมามอบให้กองหอสมุดแห่งชาติ กรม

เนื้อหาโดยสังเขป

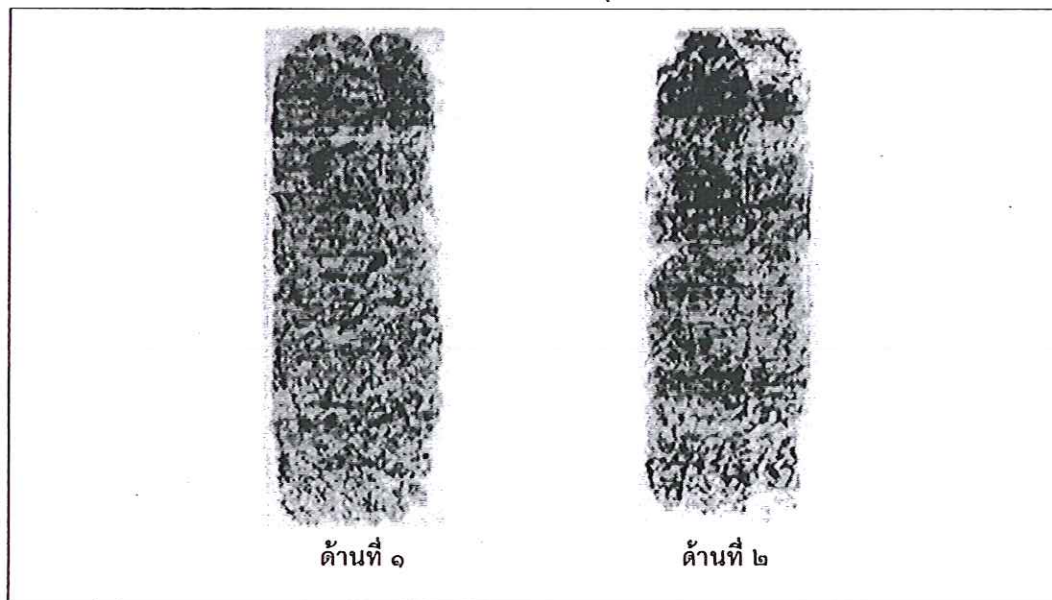
ศิลปากร เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

คำขึ้นต้นของจารึกเป็นภาษาบาลี และภาษาไทย เป็นคำกล่าวนมัสการพระรัตนตรัย ต่อจากนั้นได้กล่าวถึงเมืองตรอกสลอบ ได้ชักชวนบรรดาลูกเจ้าขุนมูลนาย ไพรไทย ตลอดจนทั้งชาวแม่ชาวเจ้าทั้งหลาย สร้างพระพุทธรูปด้วยดีบุกด้วยดิน และได้กล่าวถึงการบำเพ็ญกุศลอื่นๆ อีก

ผู้สร้าง

ไม่ปรากฏหลักฐาน

3. ศิลาจารึกหลักที่ 2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม (พ.ศ. 1890 – 1920)

ภาพที่ 2.3 ศิลาจารึกวัดศรีชุม

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศตวรรษ ๑๙-๒๐
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๒ ด้าน มี ๒๑๒ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๑๐๗ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๙๕ บรรทัด
วัตถุจารึก	หินดินดาน
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา ด้านที่ ๑ ส่วนบนแถบซ้ายแตกชำรุด
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๖๗ ซม. สูง ๒๗๕ ซม.หนา ๘ ซม.

ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๓๐
สถานที่พบ	ในอุโมงค์วัดศรีชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	พลโท หลวงสโมสรวรพการ (ทัต สิริสัมพันธ์)
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร
ประวัติ	พลโท พระยาสโมสรวรพการ เมื่อครั้งเป็นหลวงสโมสรวรพการเป็นผู้พบศิลาจารึกหลักนี้ในอุโมงค์วัดศรีชุม เมื่อขึ้นไปตรวจค้นศิลาจารึกเมืองสุโขทัย พ.ศ. ๒๔๓๐ แล้วได้ส่งมาไว้ในพิพิธภัณฑสถาน กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๕๑ พิพิธภัณฑสถานจึงได้ส่งมาให้หอพระสมุดสำหรับพระนคร
เนื้อหาโดยสังเขป	จารึกหลักนี้ เป็นคำสรรเสริญสมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณี ศรีรัตนลังกาที่ปมhasามีเป็นเจ้า ซึ่งเป็นบุตรของพระยาคำแหง (พระราม) เป็นหลานของพ่อขุนผาเมือง แต่ผู้แต่งจารึกหลักนี้ เห็นจะไม่ใช้พระมหาเถรนั้น เป็นผู้อื่น ผู้ใช้คำว่า "กู" ในด้านที่ ๒ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๔๕ ไป แต่ผู้แต่งนั้นจะชื่ออะไรไม่ปรากฏ บางที่จะได้ออกชื่อไว้ในตอนต้นของจารึกหลักนี้แล้ว แต่ตอนต้นชำรุดเสียหายอ่านไม่ได้ คำจารึกหลักนี้แบ่งออกเป็นหลายตอน คือ ตอนที่ ๑ (ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑ ถึง ๗) ชำรุดมาก แต่เข้าใจว่าเป็นคำนำมีชื่อพระมหาเถรศรีศรัทธาฯ ตอนที่ ๒ (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๘ ถึง ๒๐) เป็นประวัติของพ่อขุนศรีนาวนำถม ตอนที่ ๓ (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๒๑ ถึง ๔๑) เป็นเรื่องพ่อขุนผาเมืองตั้งราชวงศ์สุโขทัยและเรื่องราชวงศ์สุโขทัย ตอนที่ ๔ (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๔๑ ถึง ๕๒) เป็นคำสรรเสริญพระมหาเถรศรีศรัทธาฯ ตอนที่ ๕ (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๕๓ ถึง ๖๑) เป็นเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ในการเสด็จพระบารมี โดยวิธีอิธิฐานต่างๆของพระมหาเถรศรีศรัทธาฯ ตอนที่ ๖ (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๖๑ ถึง ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕) ในตอนนี

เป็นประวัติของสมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาฯ เมื่อยังอยู่ในคิหิเทศ แบ่งออกเป็นสามพลความคือ ก. (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๖๑ ถึง ๗๕) เป็นเรื่องเจ้าศรีศรัทธาฯ ทรงทำยุทธหัตถี (ชนช้าง) กับขุนจิ้ง ช. (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๗๖ ถึง ๗๙) เป็นเรื่องประวัติเมื่อเจ้าศรีศรัทธาฯ ทรงเจริญวัยเป็นหนุ่ม ค. (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๘๐ ถึงด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕) เป็นเรื่องเจ้าศรีศรัทธาฯ ได้ทรงศึกษาศิลปวิทยาต่างๆ แล้ว และทรงเปื้อนนายในมรรวาสวิสัย และมีศรัทธาเลื่อมใสออกผนวชในพระพุทธศาสนา ตอนที่ ๗ (ตั้งแต่ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖ ถึง ๑๙) เล่าเรื่องมหาเถรศรีศรัทธาฯ ได้บำเพ็ญการกุศล และสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ตอนที่ ๘ (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๒๐ ถึง ๔๔) เป็นเรื่องพระมหาเถรได้ปฏิสังขรณ์วัดมหาธาตุเมืองสุโขทัย ตอนที่ ๙ (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๔๕ ถึงบรรทัดสุดท้าย) เป็นเรื่องแสดงปาฏิหาริย์ของพระธาตุต่างๆ ในเมืองสุโขทัย

ผู้สร้าง

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ประวัติ

เดิมไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ ทรงพยายามสืบหาอยู่เป็นเวลานาน จน
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ พระองค์เสด็จกลับจากเชียงใหม่มา
ประทับที่เมืองกำแพงเพชร จึงได้รับความจากพระครูธรรมาภิ
มุตมณี (ศรี) เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ ซึ่งอยู่ในวัดมา ๔๐
ปีเศษ ยังจำได้เมื่อศิลาหลักนี้อยู่ในวัด และยังมีฐานทำ
ด้วยแลงอันมีขนาดพอเหมาะกับศิลาหลักนี้อยู่จนเดี๋ยวนี้
จึงได้ทราบว่า ศิลาหลักนี้เดิมอยู่ที่วัดพระบรมธาตุ ริม
แม่น้ำปิง ช่างทศได้ หน้าเมืองกำแพงเพชร ที่วัดนี้แต่ก่อน
มีพระเจดีย์ ๓ องค์ องค์กลางเป็นรูปพระเจดีย์ไทย ฝีมือ
ครั้งพระธรรมราชาที่ ๑ แต่ปัจจุบันเป็นรูปพระเจดีย์พม่า
เพราะรัฐบาลได้อนุญาตให้คนพม่า ซื่อพญาตะกา ซ่อม
เมื่อ ๓๐ ปีเศษแล้ว บางทีจะเป็นพระเจดีย์องค์นี้เองที่ได้
กล่าวไว้ในศิลาจารึกนครชุมนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว เมือง
นครชุม ซึ่งในศิลาจารึกหลักที่ ๔ เรียกว่า นครพระชุม เดิม
คงอยู่ริมแม่น้ำปิงทิศตะวันตก ในบริเวณใกล้เคียงกับวัด
พระบรมธาตุปัจจุบันนี้ จารึกนครชุมหลักนี้ได้นำมา
กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ พร้อมกับรูปพระอิศวร (หลักที่
๑๓) ที่นายรัสต์มัน ชาวเยอรมันได้พบที่ศาลพระอิศวร
เมืองกำแพงเพชร และได้ตั้งอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานจนถึง
พ.ศ. ๒๔๕๑ จึงได้ส่งมายังหอพระสมุดฯ

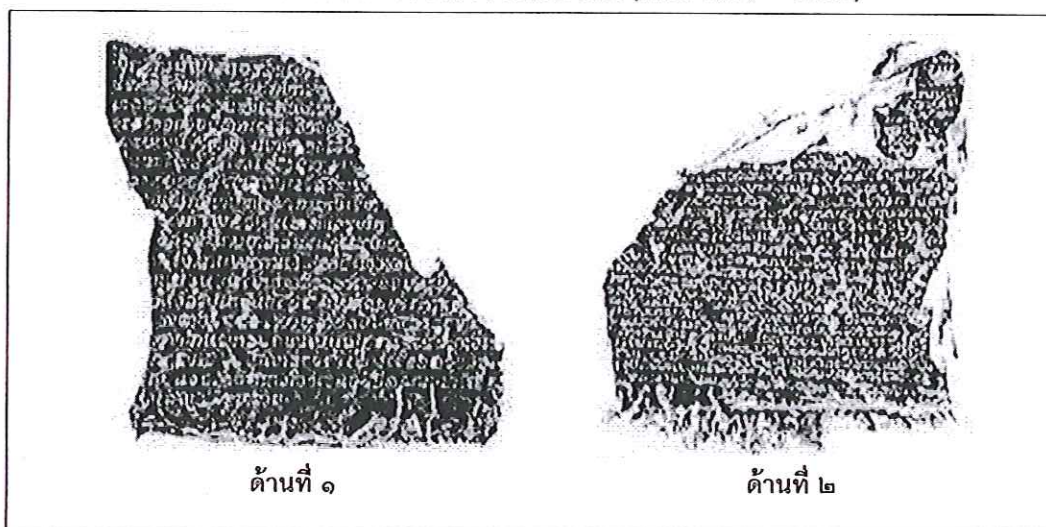
เนื้อหาโดยสังเขป

พระยาภาไทยคือพระธรรมราชาที่ ๑ ได้ประดิษฐานพระ
ศรีรัตนมหาธาตุและได้ปลูกพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งได้มาจาก
ลังกาทวีป เรื่องนี้มีในด้านที่ ๑ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑-๑๔ และ
ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑๕-๖๓ กล่าวถึงเรื่องสัทธิธรรมอันตรธาน
๕ และเป็นคำดักเตือนสัตบุรุษให้รีบเร่งทำบุญกุศลเมื่อ
พระพุทธศาสนายังมีอยู่ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๖๔ ถึงด้านที่ ๒
เป็นคำสรรเสริญพระเจ้าธรรมราชาที่ ๑ ว่าเป็นกษัตริย์ผู้
ดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรมและเป็นธรรมิกะมหาราช ที่สุด

ผู้สร้าง

กล่าวถึงศิลาจารึกและรอยพระพุทธรูปต่างๆ ที่พระธรรม
ราชาทรงสร้าง ในหัวเมืองต่างๆ ในอาณาเขตของพระองค์
พระมหารัชมราชาที่ ๑

5. ศิลาจารึกหลักที่ 11 ศิลาจารึกเขากบ (พ.ศ. 1900 – 1904)

ภาพที่ 2.5 ศิลาจารึกเขากบ

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙-๒๐
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๒ ด้าน มี ๔๘ บรรทัด ด้าน ๑ มี ๑๙ บรรทัด ด้าน ๒ มี ๒๙ บรรทัด
วัตถุจารึก	หินทราย
ลักษณะวัตถุ	แผ่นสี่เหลี่ยม (ชำรุด) สันนิษฐานว่าเดิมคงมีลักษณะเป็น แผ่นใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๔๗ ซม. สูง ๘๐ ซม. หนา ๖ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๖๔
สถานที่พบ	บนเขากบ เหนือปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
ผู้พบ	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ปัจจุบันอยู่ที่

หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ
กรุงเทพมหานคร

ประวัติ

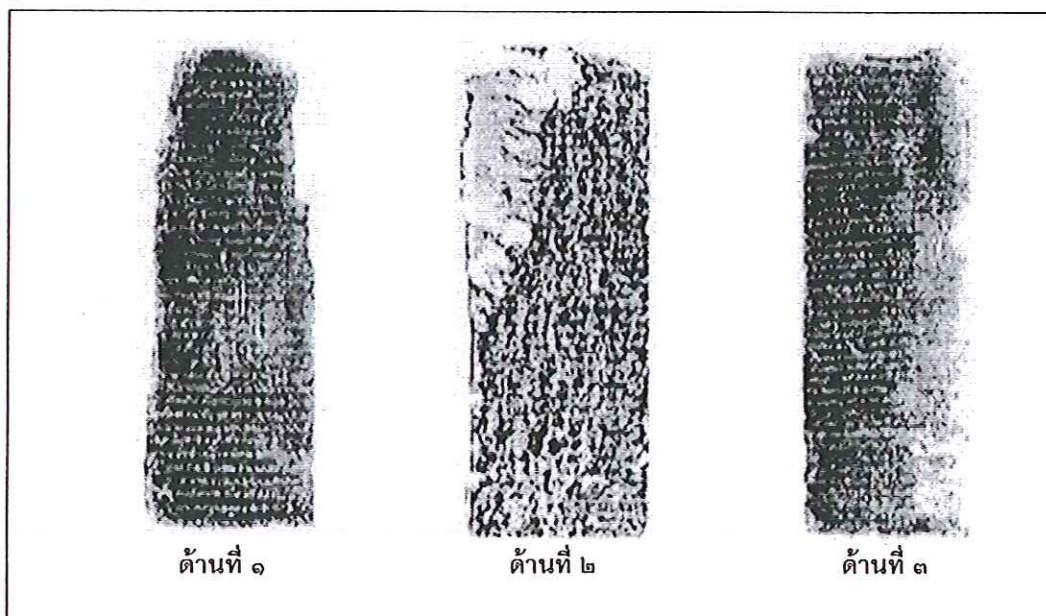
ศิลาจารึกหลักนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ ทรงได้มาจากบนเขากบ ที่เหนือปากน้ำ
โพทางฝั่งตะวันตก ใกล้กับรอยพระพุทธรูปของพระ
ธรรมราชาที่ ๑ ซึ่งในศิลาจารึกนครชุมเรียกว่า "พระบาท
ลักษณะ ณ ที่ปากยมพระบาง" ในปลาย พ.ศ. ๒๔๖๔
ครั้งพระองค์เสด็จกลับมาจากมณฑลพายัพ และเสด็จ
แวะประทับที่นั่น แล้วได้รับสั่งให้ส่งลงมายังหอพระสมุดฯ
ลักษณะเป็นหินทรายสูง ๘๐ ซม. กว้าง ๔๗ ซม. ด้านข้าง
๖ ซม. แต่เดิมที่เห็นจะสูงกว่านี้มาก เพราะท่อนบนได้หัก
หายไปเสีย และไม่ทราบว่ามีมากน้อยเท่าใด จารึกทั้ง ๔
ด้านแต่ด้านข้างเลือนเต็มทีจนอ่านไม่ได้เลย เพียงแต่รู้ว่า
เป็นรอยจารึกเท่านั้น

เนื้อหาโดยสังเขป

ด้านที่ ๑ เป็นเรื่องสร้างรามเจดีย์และรามวิหาร ที่ราม
อาวาสบนยอดเขาสุมนภูฏ คือเขากบนั่นเอง ผู้สร้างพระ
เจดีย์และวิหาร ขออุทิศส่วนกุศลให้พระยาพระราม ผู้เป็น
น้อง ชื่อผู้สร้างไม่ปรากฏในคำจารึก หรือบางที่อาจ
ปรากฏอยู่ในท่อนที่หักหายไปก็ได้ แต่สันนิษฐานได้
โดยง่าย เพราะในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวง
ประเสริฐ มีความปรากฏว่า "ศักราช ๗๘๑ กุณศมมีข่าวมา
ว่า พระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า นฤพาน และเมืองเหนือ
ทั้งปวงเป็นจลาจล แล้วจึงเสด็จขึ้นไปถึงเมืองพระบาง
ครั้งนั้นพระยาบาลเมือง และพระยารามออกถวายบังคม"
ดังนี้ สันนิษฐานว่า พี่ของพระยาพระรามเห็นจะเป็นพระ
ยาบาลเมืองนั่นเอง พระรามเจดีย์ พระรามวิหาร และศิลา
จารึกหลักนี้จะได้สร้างและจารึกที่หลัง จ.ศ. ๗๘๑ หรือ
พ.ศ. ๑๓๖๒ ด้านที่ ๒ เห็นจะได้จารึกภายหลังด้านที่ ๑
เป็นเรื่องผู้ใดผู้หนึ่งไม่ปรากฏชื่อ ได้บำเพ็ญบุญกุศลต่างๆ

แล้วแวะไปเที่ยวเสาะแสวงหาพระธาตุจนถึงเมืองอินเดีย
และลังกา แต่จะได้จารึกภายหลังก็ไปไม่ปรากฏชัด
ผู้สร้าง ไม่ปรากฏหลักฐาน

6. ศิลาจารึกหลักที่ 5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย
(พ.ศ. 1904)

ภาพที่ 2.6 ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (หลักที่ ๑)

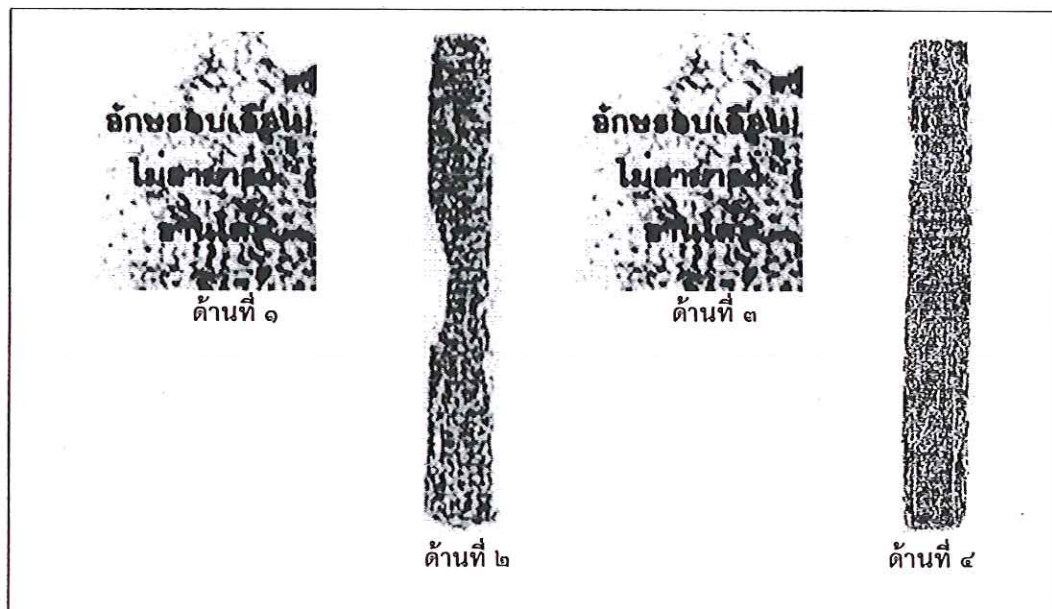
อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๐๔
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๔ ด้าน มี ๑๐๕ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๓๘ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๔๒ บรรทัด ด้านที่ ๔ ชำรุด
วัด/จารึก	หินทราย
ลักษณะวัตถุ	หลักสี่เหลี่ยม
ขนาดวัตถุ	กว้างด้านละ ๒๘ ซม. ๒ ด้าน ด้านละ ๒๙ ซม. ๒ ด้าน สูง ๑๑๕ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๔๘

สถานที่พบ	วัดใหม่ (ปราสาททอง) อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ผู้พบ	พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์)
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร
ประวัติ	ศิลาจารึกหลักนี้ มีขนาดและลักษณะคล้ายคลึงกันกับศิลาที่จารึกด้วยอักษรเขมร แต่สั้นกว่า สูง ๑ เมตร ๑๕ ซม. กว้าง ๒๘ ซม. นหนา ๒๙ ซม. ส่วนอักษรที่จารึกด้วยอักษรไทยโบราณ ซึ่งใช้เมื่อครั้งเมืองสุโขทัยเป็นราชธานี และความที่จารึกเป็นภาษาไทย เป็นเรื่องเดียวกันกับที่จารึกเป็นภาษาเขมร เชื่อได้ว่าหลักภาษาไทยนี้ จารึกพร้อมกับหลักศิลาที่จารึกเป็นภาษาเขมร หลักศิลานี้พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) ได้ไปพบอยู่ที่วัดใหม่ (ปราสาททอง) อำเภอ นครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สืบถามว่าใครได้มา แต่เมื่อใด ก็ไม่ได้ความ พระยาโบราณฯ จึงให้ย้ายมารักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จขึ้นไปทอดพระเนตร ทรงพยายามอ่านหนังสือซึ่งยังหลงเหลืออยู่ ได้ความว่าเป็นศิลาจารึกของพระธรรมราชาไทย คู่กับหลักภาษาเขมร ซึ่งอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม คือ จารึกความอย่างเดียวกัน เป็นภาษาเขมรหลัก ๑ เป็นภาษาไทยหลัก ๑ เดิมคงตั้งไว้เป็นคู่กัน จึงตรัสสั่งให้ส่งศิลาจารึกนั้นลงมาไว้ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ด้วยกันกับหลักภาษาเขมร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้มาจากเมืองสุโขทัย ศิลาจารึกหลักนี้อยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามจนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ จึงย้ายมาไว้ที่หอพระสมุดฯ
เนื้อหาโดยสังเขป	คำจารึกภาษาเขมร กับคำจารึกภาษาไทยผิกันบ้างเล็กน้อย ยกเป็นตัวอย่าง คำจารึกภาษาไทยไม่กล่าวถึงเรื่องพระญาไทยเสด็จไปปราบจลาจลในเมืองสุโขทัย

เมื่อ ม.ศ. ๑๒๖๙ และไม่กล่าวถึงเรื่องประดิษฐานรูปพระ
อิศวร พระนารายณ์ ในหอเทวาลัยป่ามะม่วง ส่วนเรื่อง
พระยารามราช คือ พ่อขุนรามคำแหง ได้ปลุกปั้นมะม่วงมี
แต่ในจารึกภาษาไทย ในคำเขมรไม่มี นอกจากนั้นคำ
จารึกทั้งสอง มีเนื้อความอย่างเดียวกันทุกๆ ประการ
พระมหากษัตริย์ที่ ๑

ผู้สร้าง

7. ศิลาจารึกหลักที่ 7 (หลักที่ 2) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย
(พ.ศ. 1904)

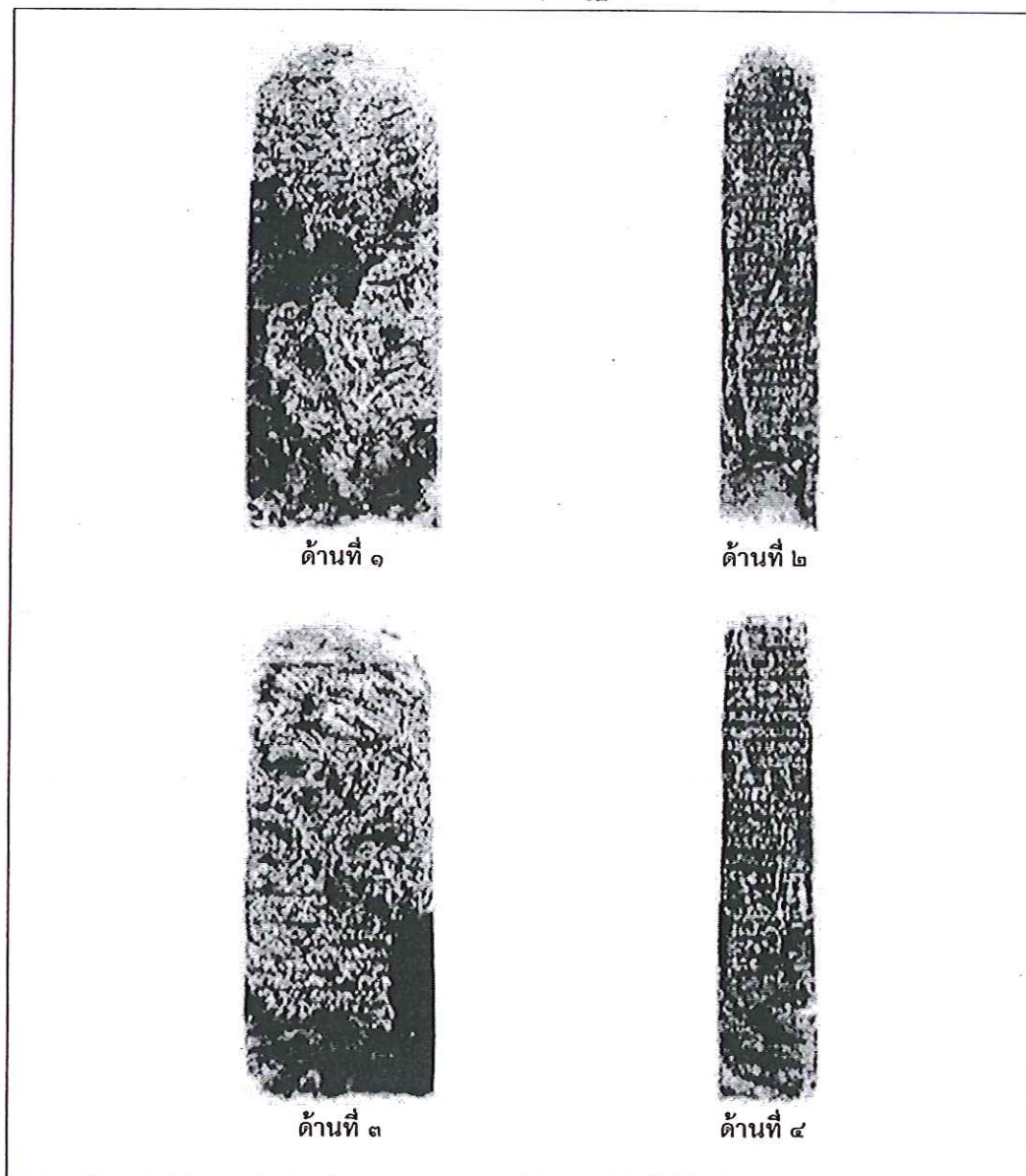

ภาพที่ 2.7 ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (หลักที่ ๒)

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๐๔
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๔ ด้าน มี ๙๕ บรรทัด จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ และ ๓ ขำรด ด้านที่ ๒ มี ๔๔ บรรทัด ด้านที่ ๔ มี ๕๑ บรรทัด
วัดอุจารึก	หินทรายแปร
ลักษณะวัตถุ	หลักสี่เหลี่ยม

ขนาดวัตถุ	ด้านที่ ๑,๓ กว้าง ๒๘ ซม. ด้าน ๒,๔ กว้าง ๑๒.๕ ซม. สูง ๑๓๒ ซม.
ปีที่พบจารึก สถานที่พบ	พุทธศักราช ๒๔๕๘ เข้าใจว่าแต่เดิมคงประดิษฐานอยู่ในปามะม่วง จังหวัด สุโขทัย
ผู้พบ ปัจจุบันอยู่ที่ ประวัติ	พระยารามราชภักดี (ใหญ่ ศรีลัมพ์) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร พระยารามราชภักดี (ใหญ่ ศรีลัมพ์) ผู้ว่าราชการเมือง สุโขทัย ส่งมายังหอพระสมุดฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ไม่ ปรากฏหลักฐาน สถานที่พบศิลาจารึกหลักนี้ เข้าใจว่าแต่ เดิมคงจะได้ประดิษฐานอยู่ในปามะม่วงมาก่อน เพราะ จารึกด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๑-๓๖ ปรากฏข้อความว่า "ที่ พระยาศรีสุริยพงศ์ธรรมาชาธิราชออกบวชและแผ่นดิน ปามะม่วงนี้ไหว"
เนื้อหาโดยสังเขป	จารึกด้านที่ ๑ กับด้านที่ ๓ ชำรุด อ่านจับใจความไม่ได้ ส่วนด้านที่ ๒ กับด้านที่ ๔ นั้นพออ่านได้บ้าง ข้อความที่ จารึก ได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ราชที่ ๑ ทรงสร้าง ถาวรวัตถุต่างๆ ในปามะม่วง และทรงผนวช
ผู้สร้าง	พระมหากษัตริย์ราชที่ ๑

8. ศิลจารึกหลักที่ 8 ศิลจารึกเขาสุมณญ (พ.ศ. 1902 – 1912)

ภาพที่ 2.8 ศิลจารึกเขาสุมณญ

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๑๒
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๔ ด้าน มี ๑๐๗ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๓๑ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๒๙ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๒๖ บรรทัด

จ CN
1221
๙6๗5
2557

1 6839824
14 ก.ย. 2558

วัดจุฬารีก
ลักษณะวัตถุ
ขนาดวัตถุ
ปีที่พบจารึก
สถานที่พบ

ผู้พบ
ปัจจุบันอยู่ที่

ประวัติ

ด้านที่ ๔ มี ๒๑ บรรทัด

หินทรายแปร

หลักรูปใบเสมา (ชำรุด)

กว้าง ๓๑ ซม. สูง ๙๐ ซม. หน้า ๑๕ ซม

พุทธศักราช ๒๔๕๑

เขาพระบาทใหญ่ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัด
สุโขทัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ
กรุงเทพมหานคร

จารึกหลักนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ
ยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
ทรงนำมาแต่เขาพระบาทใหญ่ อยู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของ
เมืองสุโขทัยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ แต่ชำรุดแตกหักเป็นชิ้นเล็ก
ชิ้นน้อย และศิลาแกะเทาะลบเลือนเห็นอักษรไม่ชัดโดยมาก
ได้ให้ช่างซ่อมติดต่อเข้าเป็นแผ่นเดียวกัน รูปศิลาหลักนี้
คล้ายรูปใบเสมาแผ่นบางๆ มีอักษรจารึกทั้ง ๔ ด้าน แต่
ด้านใหญ่คือด้านที่ ๑ กับด้านที่ ๓ อ่านได้ความน้อย ศิลา
แกะเทาะตัวอักษรหลุดหายไปมาก ยังพออ่านได้อยู่แต่ด้าน
เล็ก ๒ ข้าง คือ ด้านที่ ๒ กับด้านที่ ๔ ศิลาจารึกหลักนี้เดิม
อยู่เขาสุมนนุกูฏ (คือเขาพระบาทใหญ่) ซึ่งพระยาสุโขทัย
ธรรมราชา(ที่ ๑) ได้ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาท เมื่อ
ม.ศ. ๑๒๘๑ (พ.ศ. ๑๙๐๒) เขาสุมนนุกูฏหรือสมนตกูฏ
เป็นชื่อเขาสำคัญที่มีรอยพระพุทธรูปบาทในลังกา คือที่
อังกฤษเรียกว่า "อาดัมสปีก" นั้นเขาสุมนนุกูฏในกรุงสุโขทัย
คงเขาชื่อลังกามาสมมติเรียก สันนิษฐานว่าจารึกขึ้น
ระหว่างปี พ.ศ. ๑๙๐๒-๑๙๑๕

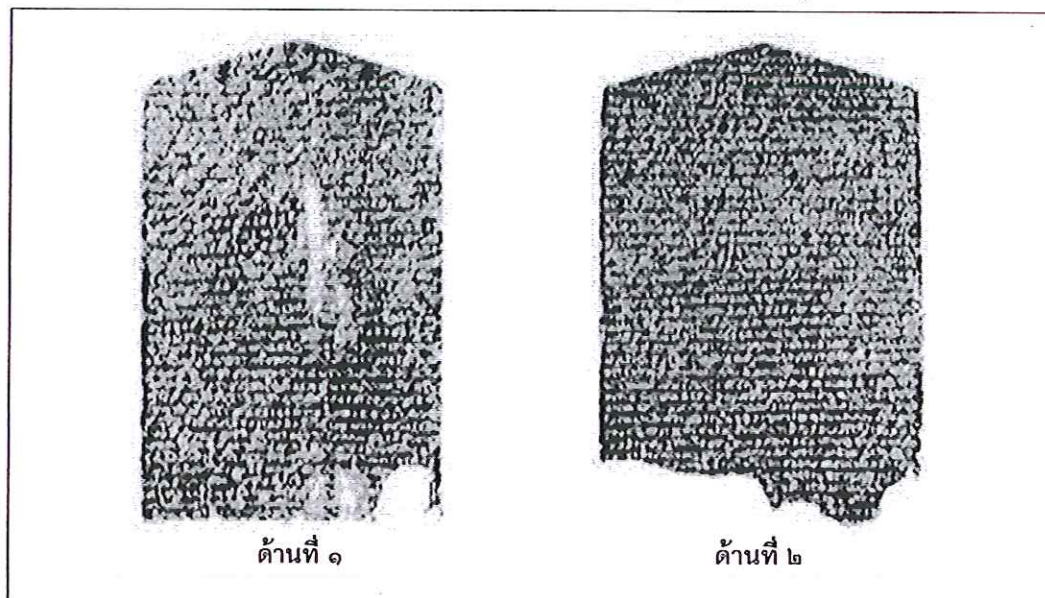
เนื้อหาโดยสังเขป

ด้านที่ ๑ เป็นคำสรรเสริญรอยพระพุทธรูปที่พระยาสิโยไทยธรรมราชาที่ ๑ ได้ประดิษฐานไว้บนยอดเขาสุมนภูฏ ด้านที่ ๒ เป็นเรื่องทำการสักการะบูชา ในเวลาที่ได้แห่รอยพระพุทธรูปขึ้นบนเขาสุมนภูฏ ด้านที่ ๓ ขำขันเสียดหยามมาก แต่ยังอ่านได้พระนาม พระยาศรีสุริยพงศ์มหาธรรมราชาธิราช พระธรรมราชาองค์นั้น เป็นพระโอรสของพระยาสิโยไทยธรรมราชาที่ ๑ ตามที่กล่าวในตอนปลายคำจารึกนี้คือ ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๕ มีความปรากฏว่า "พระองค์ได้ขึ้นมานับพระบาทลักษณะ อันตนหาก (เดิม ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ อ่านว่า "อันตนชนก" แต่ภายหลังศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้ตรวจสอบใหม่พบว่า คำที่ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ อ่านว่า "อันตนชนก" นั้น ที่ถูกต้องควรอ่านว่า "อันตนหาก" เพราะตัวอักษรในจารึกเขียนเช่นนั้น ฉะนั้นที่ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ กล่าวว่า เป็นจารึกของพระโอรสของพระยาสิโยไทยธรรมราชาที่ ๑ นั้นจึงคลาดเคลื่อนควรเป็นจารึกของพระยาสิโยไทยเอง) ประดิษฐานแต่ก่อนเหนือจอมเขาสุมนภูฏ" ในคำจารึกด้านที่ ๓ ยังมีเรื่องราวที่พอจะอ่านได้คือพระยาศรีสุริยพงศ์มหาธรรมราชาธิราช (พระมหาธรรมราชาที่ ๑) ได้เสด็จไปปราบปรามหัวเมืองข้างทิศตะวันออกถึงแม่น้ำสัก แล้วเสด็จขึ้นมาประทับอยู่สองแคว (เมืองพิษณุโลก) ๗ ปี ข้างปลายด้านที่ ๓ นี้กล่าวถึงอาณาเขตเมืองสุโขทัยที่แผ่อกในแผ่นดินนั้น คำจารึกด้านที่ ๔ เป็นเรื่องพระธรรมราชาที่ ๑ เสด็จไปนมัสการพระพุทธรูปบนเขาสุมนภูฏพร้อมกับชาวเมืองต่างๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับกรุงสุโขทัยครั้งนั้น ได้นมัสการพระพุทธรูปและโปรดให้จารึกศิลาหลักนี้ขึ้น

พระยาสิโยไทย (ธรรมราชาที่ ๑)

ผู้สร้าง

9. ศิลจารึกหลักที่ 62 ศิลจารึกวัดพระยืน (พ.ศ. 1913)

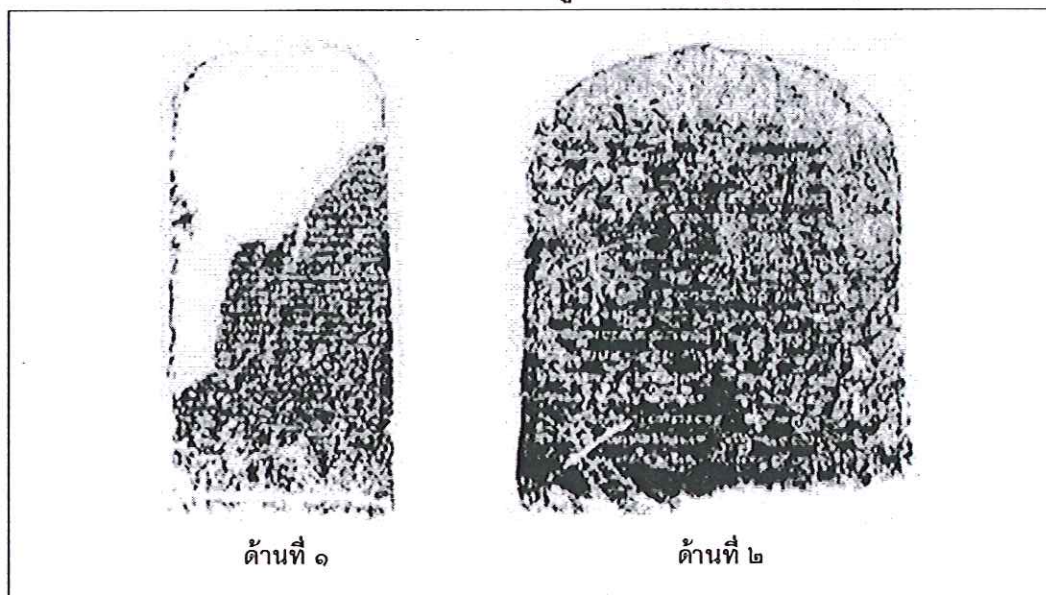
ภาพที่ 2.9 ศิลจารึกวัดพระยืน

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๑๓
ภาษา	ไทย, บาลี
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๒ ด้าน มี ๘๑ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๔๐ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔๑ บรรทัด
วัตถุจารึก	หินดินดาน หรือหินชนวนสีเทา?
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๕๕ ซม. สูง ๙๐ ซม. หนา ๑๐.๕ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๕๗
สถานที่พบ	วัดพระยืน ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ผู้พบ	หม่อมเจ้าทรงวุฒิภาพ ดิศกุล
ปัจจุบันอยู่ที่	วัดพระยืน ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ประวัติ	ศิลจารึกหลักนี้ หม่อมเจ้าทรงวุฒิภาพ ดิศกุล ทรงส่ง สำเนาจารึกมาถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ ยาดำรงราชานุภาพ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ต่อมา กรมศิลปากรได้ส่งเจ้าหน้าที่ผู้อ่านจารึก แผนก

หนังสือตัวเขียนและจารึก กองหอสมุดแห่งชาติ คือ นาย
 จำ ทองคำวรรณ กับ นายประสาร บุญประคอง เดินทาง
 ไปที่จังหวัดลำพูน ทำการอัดสำเนาจารึก เมื่อวันที่ ๘
 เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ศิลาจารึกวัดพระยืน เป็นหลักฐาน
 ทางเอกสารอันสำคัญ และเป็นศิลาจารึกหลักเดียวเท่านั้น
 ที่บ่งบอกการแผ่อิทธิพลของจักรสุโขทัย เข้าไปสู่
 อาณาจักรล้านนาไทย ในรัชสมัยของพระเจ้ากือนา โดย
 พระสุมนเถระ พระภิกษุสุโขทัย เป็นผู้นำขึ้นไป ในชินกาล
 มาลีปกรณัม ซึ่งแปลโดย ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร ได้กล่าวถึง
 การมาเมืองเชียงใหม่ของพระสุมนเถระว่า ครั้งเมื่อพระ
 เจ้ากือนาภักษัตริย์แห่งล้านนามีความ ปราศรัยใคร่ได้
 พระภิกษุ อันอาจมาเพื่อจะกระทำสังฆกรรมทั้งปวง มาไว้
 ในเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์ (เชียงใหม่) จึงได้ส่งราชทูตไป
 ยังสำนักแห่งพระครูอุทุมพรมหาสามี ในรามัญประเทศ
 เพื่อขอพระภิกษุองค์หนึ่ง ชื่อพระอาณนทภิกษุซึ่งเป็นศิษย์
 พระเจ้ากือนาทรงมีความยินดียิ่ง และปฏิบัติพระอาณนท
 เป็นเจ้าด้วยจุตูปัจจัย แต่พระอาณนทยังไม่ได้ปราศรัย
 เพื่อจะกระทำสังฆกรรมมาก่อน เพราะพระครูยังไม่ได้อ
 อนุญาต จึงบอกให้พระเจ้ากือนานิมนต์พระสุมนเถระ ซึ่ง
 เป็นพระอาจารย์แห่งตนจากเมืองสุโขทัย พระเจ้ากือนาจึง
 ส่งราชทูตไปสุโขทัย เพื่อนิมนต์พระสุมนเถระจากพระยา
 ลีไทย ซึ่งพระองค์ก็ให้พระสุมนเถระนั้นไป และได้นำเอา
 พระบรมธาตุไปสู่เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์ เมื่อพระสุมน
 เถระออกจากเมืองสุโขทัย และไปจำวัดในที่ใด พระบรม
 ธาตุก็บังเกิดพระรัศมีเป็นอัศจรรย์ พระผู้เป็นเจ้าก็
 อุปัฏฐากบูชาพระบรมธาตุ ด้วยความเคารพเป็นอย่างดี
 ฝ่ายพระเจ้ากือนามหาภักษัตริย์ โปรดให้สร้างพระพุทธรูป
 ๔ องค์ไว้ในพระมหาวิหารใหญ่ ด้านทิศบูรพาแห่งเมืองหริ
 ญญชัย ในศักราช ๗๓๑

สถานที่พบ	บริเวณฐานพระประธาน ในพระอุโบสถ วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	ไม่ปรากฏหลักฐาน
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จังหวัด กรุงเทพมหานคร
ประวัติ	จารึกลานทองนี้ อยู่ในความดูแลของกองพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติตลอดมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร พยายามค้นหาจารึกลานทองนี้ และ สอบถามไปยังกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จนกระทั่ง พบเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ เมื่อได้ศึกษา วิเคราะห์ลักษณะ ลายเส้นอักษรที่ปรากฏอยู่ในจารึกลาน ทองนี้แล้ว ทำให้ทราบว่า รูปอักษรที่ใช้จารึกภาษาไทยนั้น คือรูปอักษรสุโขทัยและรูปอักษรจารึกภาษาบาลีนั้น คือ รูปอักษรธรรมล้านนา ฉะนั้นนอกจากจะได้หลักฐานที่ แสดงถึง ความสัมพันธ์ของอาณาจักรสุโขทัยและ อาณาจักรล้านนาแล้ว ยังทำให้ทราบว่า ในตอนต้นพุทธ ศตวรรษที่ ๒๐ นั้น รูปอักษรธรรมล้านนามีใช้อยู่แล้วใน อาณาจักรล้านนา และได้มีการนำมาใช้กับภาษาบาลี แทนอักษรขอมในอาณาจักรสุโขทัยด้วย ทั้งนี้อาจจะเป็น เพราะ อักษรวิธีของอักษรธรรมล้านนา มีรูปแบบที่ เหมาะสมสำหรับใช้กับภาษาบาลี มากกว่าอักษรไทย และเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้อักษรขอม จึงได้นำอักษรธรรม ล้านนามาใช้แทนนั่นเอง
เนื้อหาโดยสังเขป	พระมหาเถรจุฑามณี สร้างวิหาร ประดิษฐานพระธาตุ พระพุทธประวัติมา และพระอดารส
ผู้สร้าง	ไม่ปรากฏหลักฐาน

11. ศิลาจารึกหลักที่ 102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส (พ.ศ. 1922)

ภาพที่ 2.11 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๒๒
ภาษา	ไทย, บาลี
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๒ ด้าน มี ๕๗ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๔๐ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๑๗ บรรทัด
วัดจารึก	หินชนวน
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา (ชำรุด)
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๕๑ ซม. สูง ๑๒๙ ซม. หนา ๑๙ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๕๑๐
สถานที่พบ	เขาไกรลาส สวนซ้ายในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร
ผู้พบ	ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล
ปัจจุบันอยู่ที่	เขาไกรลาส สวนซ้ายในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร

ประวัติ

ศิลาจารึกป้านางคำเยี่ย เป็นหินชนวน รูปลักษณะเป็นแผ่นใบเสมา จารึกอักษรไทยสุโขทัย-ขอมสุโขทัย ภาษาไทย-บาลี มี ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ เป็นจารึกอักษรไทยสุโขทัย ภาษาไทย มี ๔๐ บรรทัด แต่บรรทัดที่ ๑ ถึง ๑๑ พื้นศิลาชำรุด และบรรทัดที่ ๓๖ ถึง ๔๐ อักษรลบเลือน อ่านจับใจความไม่ได้ ส่วนด้านที่ ๒ นั้น เป็นจารึกอักษรขอมสุโขทัย ภาษาบาลี มี ๑๗ บรรทัด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงพบศิลาจารึกจำนวน ๒ หลัก ซึ่งเก็บรักษาไว้ในคูหาใต้ภูเขาไกรลาส สวนซ้ายภายในเขตพระราชฐานชั้นในพระบรมมหาราชวัง ทรงแจ้งเรื่องให้นายประสาร บุญประคอง เจ้าหน้าที่ผู้อ่านจารึก กองหอสมุดแห่งชาติ ทราบพร้อมกับทรงทำหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอพระบรมราชานุญาตให้เจ้าหน้าที่ผู้อ่านจารึกจำนวน ๒ คน คือ นายประสาร บุญประคอง และนายเทิม มีเต็ม เข้าในเขตพระราชฐานชั้นในภายในพระบรมมหาราชวัง เพื่อทำการสำรวจและอัดสำเนาศิลาจารึก เจ้าหน้าที่ผู้อ่านจารึกทั้ง ๒ คน ได้เข้าทำการสำรวจและอัดสำเนาจารึก เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๐

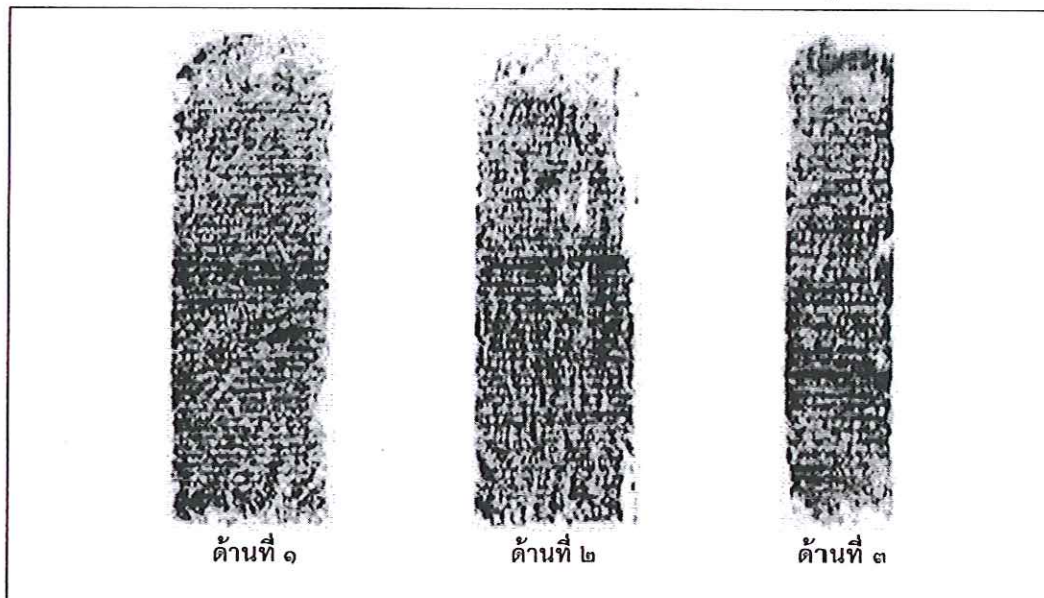
เนื้อหาโดยสังเขป

ข้อความในจารึกอักษรไทยสุโขทัย ภาษาไทย ได้กล่าวถึงป้านางคำเยี่ยที่ได้บำเพ็ญกุศลต่างๆ ในพระพุทธศาสนา ส่วนข้อความในจารึกอักษรขอมสุโขทัย ภาษาบาลี ได้กล่าวพรรณนาถึงลายลักษณ์ที่ปรากฏในพระบาททั้งสองแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผู้สร้าง

ป้านางคำเยี่ย

12. ศิลาจารึกหลักที่ 106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม (พ.ศ. 1927)

ภาพที่ 2.12 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๒๗
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๓ ด้าน มี ๑๒๐ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๔๒ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔๓ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๓๕ บรรทัด
วัดจารึก	หินชนวน
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๓๖ ซม. สูง ๑๗๐ ซม. หนา ๑๘ ซม.
ปีที่พบจารึก	ไม่ปรากฏหลักฐาน
สถานที่พบ	วัดช้างล้อม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	กองโบราณคดี กรมศิลปากร
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร
ประวัติ	ศิลาจารึกวัดช้างล้อม เป็นจารึกอักษรสุโขทัย ภาษาไทย กองโบราณคดีพบที่วัดช้างล้อม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

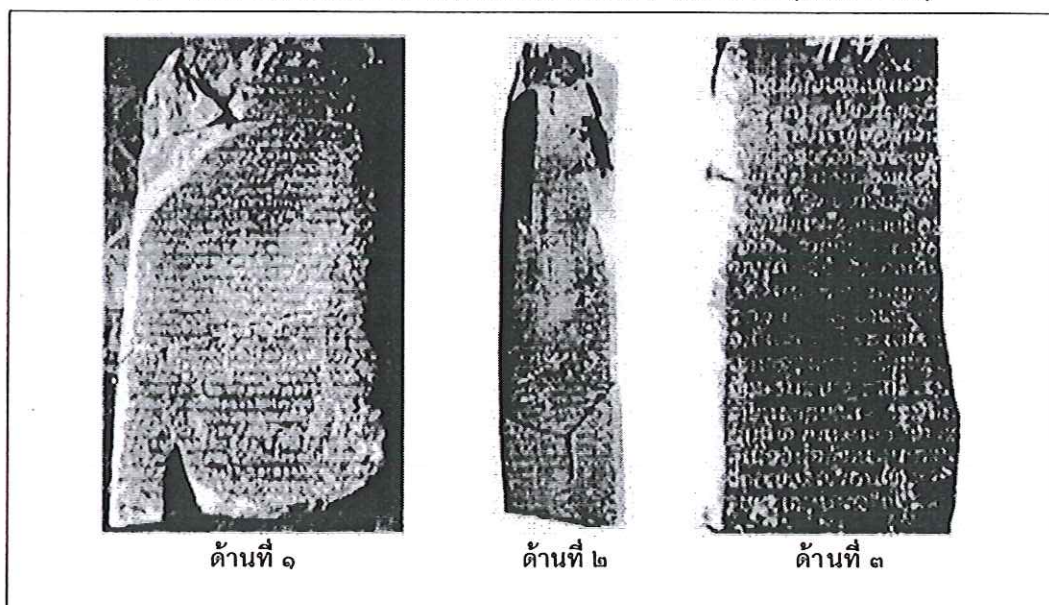
เนื้อหาโดยสังเขป

เรื่องราวที่จารึก ได้กล่าวถึงพนมไสดำออกบวชในสมัย
การประดิษฐานพระพุทธปฏิมา การสร้างหอพระปฏิ
กรรม การปลุกพระศรีมหาโพธิ ตลอดจนการบำเพ็ญกุศล
และการสร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนา

ผู้สร้าง

พนมไสดำ

13. ศิลาจารึกหลักที่ 45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔ (พ.ศ. 1935)

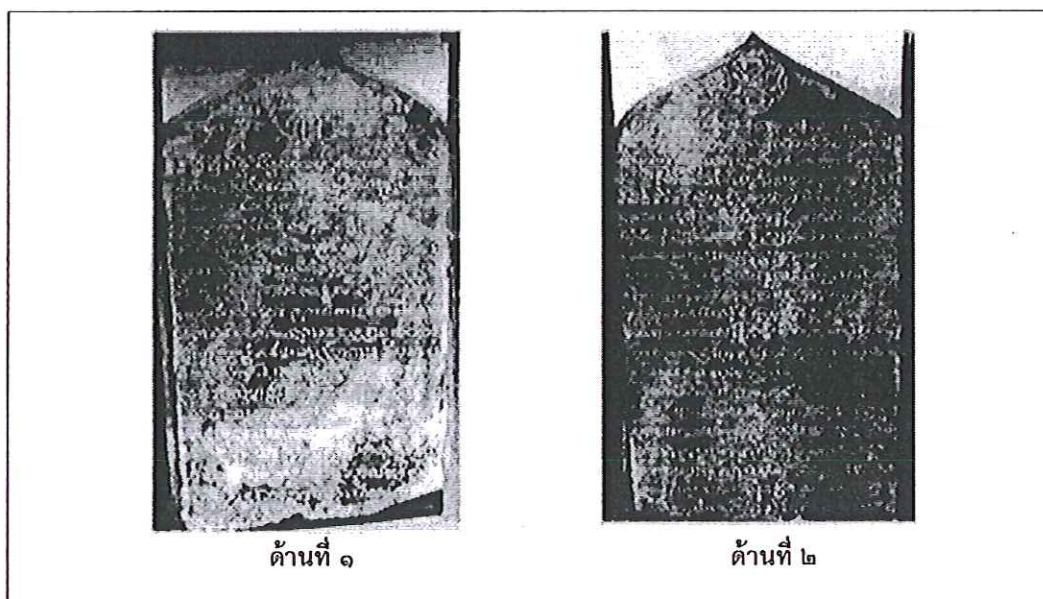

ภาพที่ 2.13 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๓๕
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวน ๓ ด้าน มี ๙๖ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๓๗ บรรทัด, ด้านที่ ๒ มี ๔๐ บรรทัด และด้านที่ ๓ มี ๑๙ บรรทัด
วัตถุจารึก	หินชนวนสีเขี้ยว
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๓๗ ซม. สูง ๘๓ ซม. หนา ๑๘ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๙๙

สถานที่พบ	ริมเสาเบ็องขวานน้ำวิหารหลวง ด้านหลังวิหารสูง วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	หน่วยชุดแต่งและบูรณะเมืองสุโขทัย กองโบราณคดี กรมศิลปากร
ปัจจุบันอยู่ที่ ประวัติ	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร หน่วยชุดแต่งและบูรณะเมืองสุโขทัย กองโบราณคดี กรมศิลปากร พบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙
เนื้อหาโดยสังเขป	ข้อความด้านที่ ๑ ได้กล่าวถึงการทำสัตยสาบานระหว่างผู้เป็นใหญ่ในกรุงสุโขทัย ด้านที่ ๒ ได้กล่าวถึงสวรรคตชั้นต่างๆ ด้านที่ ๓ เป็นคำสาปแช่งผู้กระทำผิดคิดคด
ผู้สร้าง	ไม่ปรากฏหลักฐาน

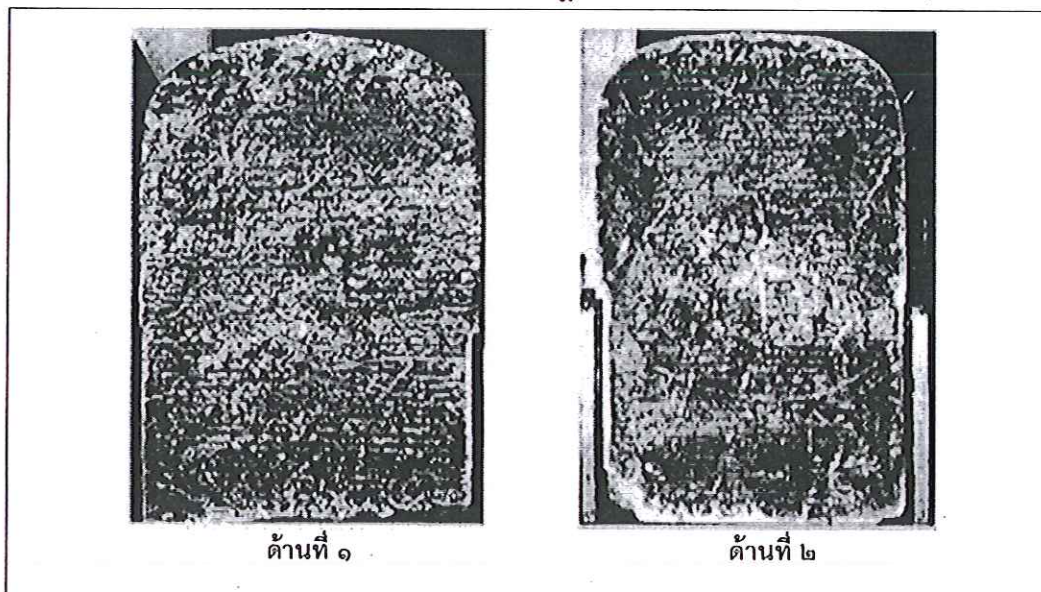
14. ศิลจารึกหลักที่ 64 ศิลจารึกวัดช้างค้ำ (พ.ศ. 1935)

ภาพที่ 2.14 ศิลจารึกวัดช้างค้ำ

อักษรที่มีในจารึก	ธรรมล้านนา
ศักราช	พุทธศักราช ๒๐๙๑
ภาษา	ไทย

15. ศิลาจารึกหลักที่ 38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร (พ.ศ. 1940)

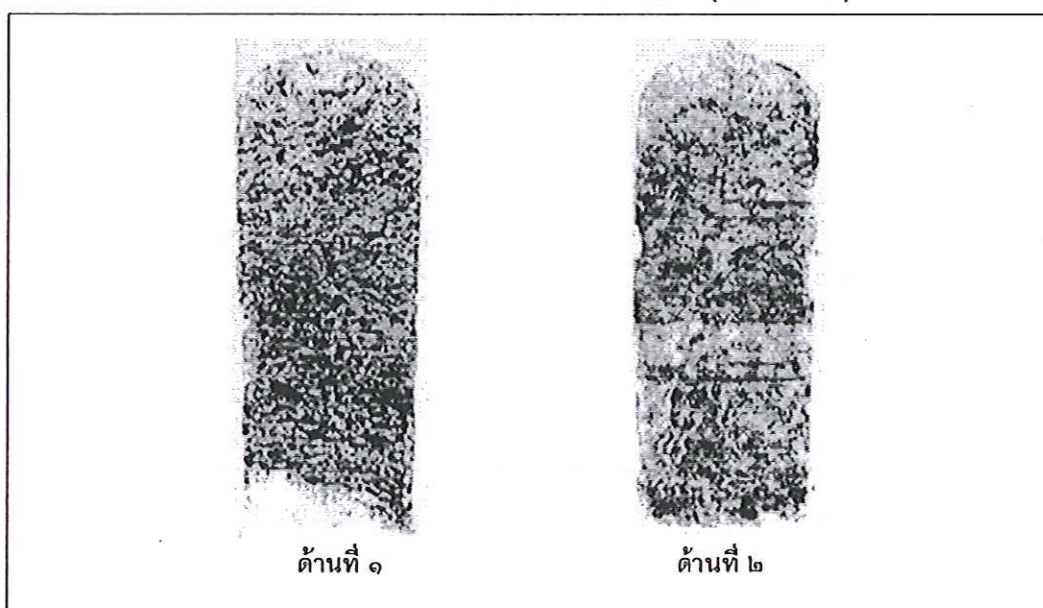

ภาพที่ 2.15 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศตวรรษ ๑๙-๒๐
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๔๕ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๕๔ บรรทัด
วัดจารึก	หินชนวน
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๖๕ ซม. สูง ๑๐๘ ซม.หนา ๑๔ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๗๓
สถานที่พบ	ทางเลี้ยวเข้าวัดพระมหาธาตุและวัดสระศรี หลักกิโลเมตรที่ ๕๐-๕๑ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	กรมทางหลวงแผ่นดินชุดพบ
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร
ประวัติ	จารึกหลักนี้เป็นแผ่นหิน จารึกอักษรสุโขทัย ภาษาไทย จารึกเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ (ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๕๖-๑๙๗๖) กรมทางหลวงแผ่นดินชุดพบขณะที่สร้างถนน

	จรดวิถึถ่อง ระหว่างกิโลเมตรที่ ๕๐-๕๑ ตรงทางเลี้ยวเข้า วัดพระมหาธาตุ และวัดสระศรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓
เนื้อหาโดยสังเขป	เรื่องราวที่จารึก คือ พระบรมราชโองการให้ตรา พระราชบัญญัติกฎหมายลักษณะโจร
ผู้สร้าง	ไม่ปรากฏหลักฐาน

16. ศิลาจารึกหลักที่ 93 ศิลาจารึกวัดอโศการาม (พ.ศ. 1942)

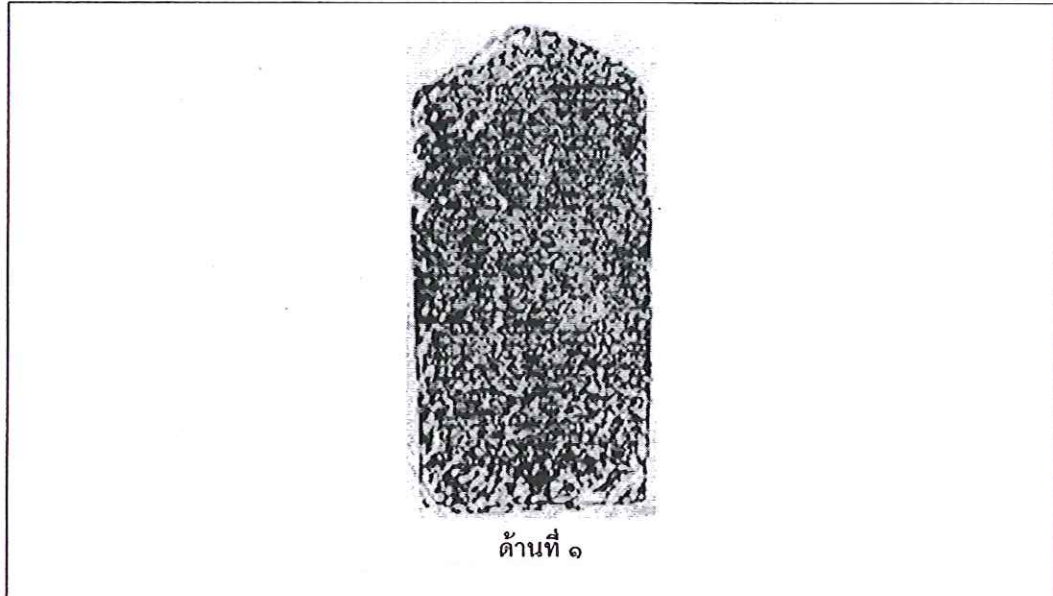

ภาพที่ 2.16 ศิลาจารึกวัดอโศการาม

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๔๒
ภาษา	ไทย, บาลี
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๒ ด้าน มี ๙๘ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๔๗ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๕๑ บรรทัด
วัดจารึก	หินแปร
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๕๔ ซม. สูง ๑๓๔ ซม. หนา ๑๕ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๙๘

สถานที่พบ	วัดสลัดได (ในจารึกปรากฏชื่อวัดอโศการาม) ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	กองโบราณคดี กรมศิลปากร
ปัจจุบันอยู่ที่	หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติ	ศิลาจารึกหลักนี้ กองโบราณคดี กรมศิลปากร พบที่วัดสลัดได (ในจารึกปรากฏชื่อวัดอโศการาม) ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๘ เดิมศิลาจารึกวัดอโศการาม เก็บรักษาและตั้งแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๑๕ นายหนุ่ม อยู่ในธรรม อติตรองอธิบดี กรมศิลปากร สั่งให้เจ้าหน้าที่นำศิลาจารึกวัดอโศการาม จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง ลงมาเก็บรักษาไว้ที่หอพระสมุดวชิรราช (หอสมุดแห่งชาติเดิม) ถนนหน้าพระธาตุ กรุงเทพฯ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้อ่านจารึกทำการอ่าน และตรวจสอบเลขศักราชที่ยังคลาดเคลื่อนอยู่ โดยมี ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร, นายประสาร บุญประคอง, นายเทิม มีเต็ม ร่วมกันดำเนินการ
เนื้อหาโดยสังเขป	ด้านที่ ๑ กล่าวถึงสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ พระอัครมเหสี สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช ทรงมีพระราชศรัทธาประดิษฐานพระสถูปไว้ในวัดอโศการาม ด้านที่ ๒ ทำนกวีราชบัณฑิตศรีธรรมไตรโลก ได้รจนาเป็นภาษาบาลี กล่าวถึงการบำเพ็ญกุศลในวัดอโศการาม และการตั้งความปรารถนาเป็นบุรุษ ความเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยรูปยศ และอายุของสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์
ผู้สร้าง	กวีราชบัณฑิตศรีธรรมไตรโลก

17. ศิลาจารึกหลักที่ 95 ศิลาจารึกวัดหินดั่ง (พ.ศ. 1942)

ภาพที่ 2.17 ศิลาจารึกวัดหินดั่ง

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศตวรรษ ๒๐
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๑ ด้าน มี ๓๖ บรรทัด
วัตถุจารึก	หินชนวน
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๔๕ ซม. สูง ๙๒ ซม. หนา ๖ ซม.
ปีที่พบจารึก	ไม่ปรากฏหลักฐาน
สถานที่พบ	วัดหินดั่ง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	นายอุปลัมภ์ เหล่าไพโรจน์
ปัจจุบันอยู่ที่	อาคารลายสือไทย ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย
ประวัติ	ศิลาจารึกวัดหินดั่ง เป็นจารึกอักษรไทยสุโขทัย ภาษาไทย จารึกเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๒๐ (พ.ศ. ๑๙๐๑-๒๐๐๐) พบที่ วัดหินดั่ง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จารึกอักษรจำนวน ๑ ด้าน มี ๓๖ บรรทัด

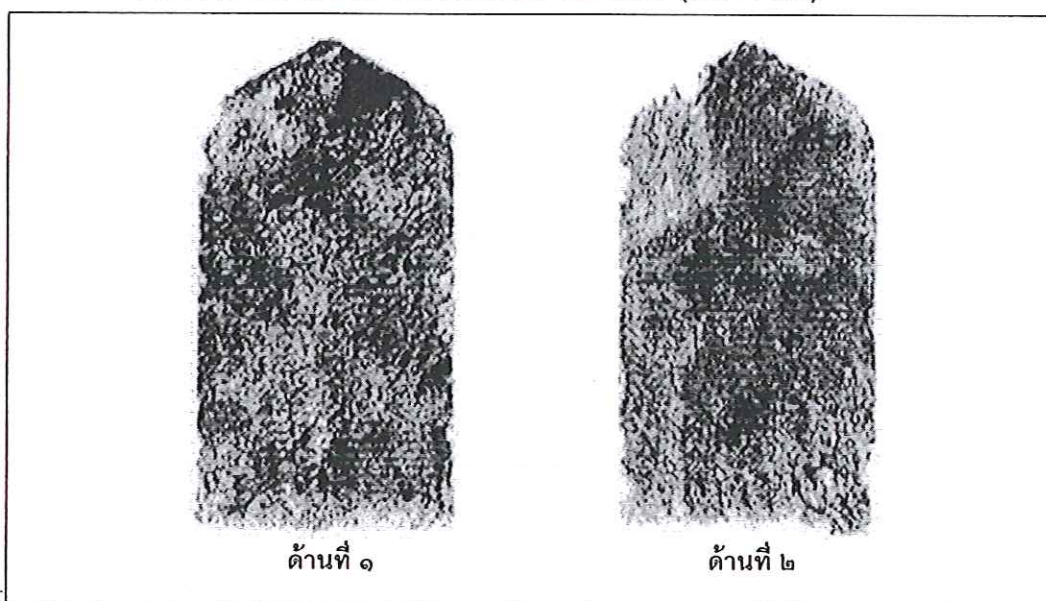
เนื้อหาโดยสังเขป

เรื่องราวที่จารึก ได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ผู้ปกครอง ๖ พระองค์ พระมหากษัตริย์เจ้า และ
การบำเพ็ญกุศลในการสร้างถาวรวัตถุ และวัตถุอื่นๆ ใน
พระพุทธศาสนา

ผู้สร้าง

ไม่ปรากฏหลักฐาน

18. ศิลาจารึกหลักที่ 10 ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖ (พ.ศ. 1947)

ภาพที่ 2.18 ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖

อักษรที่มีในจารึก

ขอมสุโขทัย

ศักราช

พุทธศักราช ๑๙๔๗

ภาษา

ไทย, บาลี

ด้าน/บรรทัด

จำนวนด้าน ๒ ด้าน มี ๖๔ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๓๕
บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๓๓ บรรทัด

วัตถุจารึก

หินชนวน

ลักษณะวัตถุ

แผ่นรูปใบเสมา

ขนาดวัตถุ

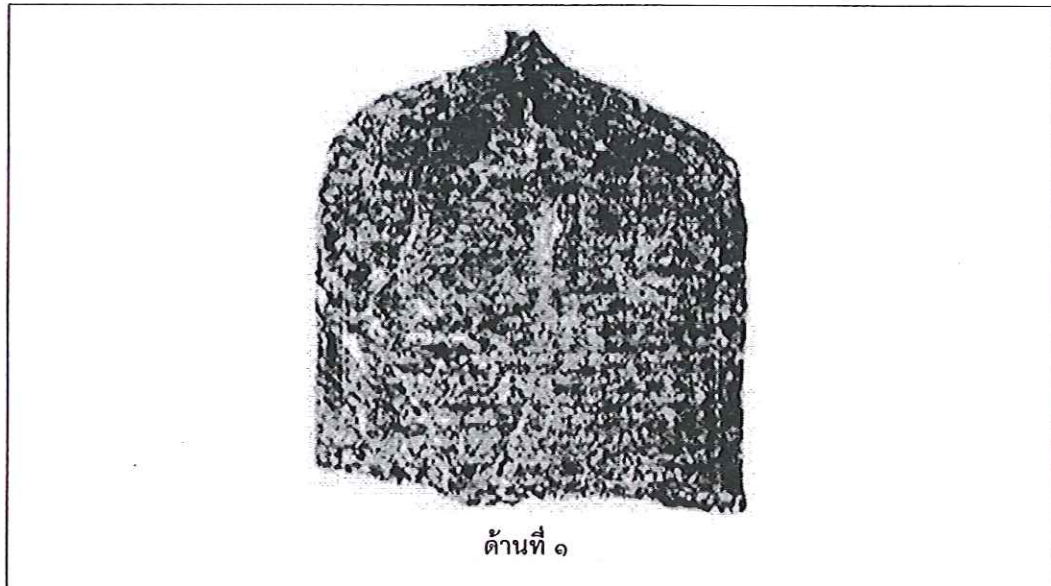
กว้าง ๔๗ ซม. สูง ๑๐๐ ซม. หนา ๑๑ ซม.

ปีที่พบจารึก

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ	หน้าพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร จังหวัด กรุงเทพมหานคร
ผู้พบ	ไม่ปรากฏหลักฐาน
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จังหวัด กรุงเทพมหานคร
ประวัติ	ศิลาจารึกนี้ ไม่ปรากฏว่ามาจากไหน (แต่ข้อความใน บรรทัดที่ ๑๙ ด้านที่ ๑ แสดงว่าเดิมจารึกนี้อยู่ที่สองแคว คือ พิษณุโลก) ได้ตั้งอยู่หน้าพระอุโบสถวัดบวรนิเวศหลาย ปีมาแล้ว เพิ่งได้ย้ายเอามาไว้ในหอพระสมุดสำหรับพระ นคร เมื่อปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ด้านที่ ๑ มี ๓๙ บรรทัด เป็นอักษรขอมสุโขทัย ภาษาไทย ๒ บรรทัดครึ่ง เป็นอักษรขอมสุโขทัย ภาษาบาลี ๖ บรรทัด แล้ว อักษรไทยสุโขทัย ภาษาไทยอีก ๓๐ บรรทัดครึ่ง ด้านที่ ๒ มี ๓๓ บรรทัด เป็นอักษรไทย ภาษาไทย ๒๑ บรรทัด อักษรขอมสุโขทัย ภาษาบาลี ๘ บรรทัด แล้วอักษรไทย สุโขทัย ภาษาไทยอีก ๔ บรรทัด แต่ ๔ บรรทัดหลังนี้เข้าใจ ว่าได้จารึกภายหลัง เพราะตัวหนังสือไม่เหมือนกับบรรทัด อื่นๆ ข้างต้น
เนื้อหาโดยสังเขป	ศิลาจารึกหลักนี้ชำรุดมาก อ่านได้น้อยคำ ในตอนต้นมี จ.ศ. ๗๖๖ ปีกอก ตอนปลายมีชื่อพระธรรมราชา เห็นจะ เป็นพระธรรมราชาที่ ๓ มูลเหตุที่ได้จารึกก็ไม่ปรากฏ หรือ จะปรากฏก็อ่านไม่ได้ คำจารึกที่เหลืออยู่บ้างเล็กน้อยอ่าน พอได้ใจความว่า เป็นเรื่องท่านเจ้าพินสรวงถาวรวัตถุ ต่างๆ ในเมืองเซลียง เมืองสองแคว เมืองเชียงใหม่ และ เมืองสุโขทัย
ผู้สร้าง	ไม่ปรากฏหลักฐาน

19. ศิลาจารึกหลักที่ 46 ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหนิง (พ.ศ. 1947)

ภาพที่ 2.19 ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหนิง

อักษรที่มีในจารึก	ขอมสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๔๗
ภาษา	ไทย, บาลี
ด้าน/บรรทัด	จำนวน ๑ ด้าน มี ๑๗ บรรทัด
วัดจารึก	หินชนวน
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา (ชำรุด)
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๖๘ ซม. สูง ๗๒ ซม. หนา ๖ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๙๙
สถานที่พบ	วัดศรีพิจิตรกิริตักถยาราม (ชื่อเดิมคือ วัดตาเถรชิงหนิง) ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี (ครั้งดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนก พิพิธภัณฑ์ พระนคร กองโบราณคดี กรมศิลปากร)
ปัจจุบันอยู่ที่ ประวัติ	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร ศิลาจารึกหลักนี้ชำรุด ส่วนล่างหักหายไป จารึกอักษร ๑ ด้าน รูปอักษรที่ปรากฏมีอยู่ ๒ แบบด้วยกัน คือ บรรทัดที่ ๑ ถึง ๒ จารึกอักษรขอม ภาษาบาลี บรรทัดที่ ๓ ถึง ๑๕

เนื้อหาโดยสังเขป

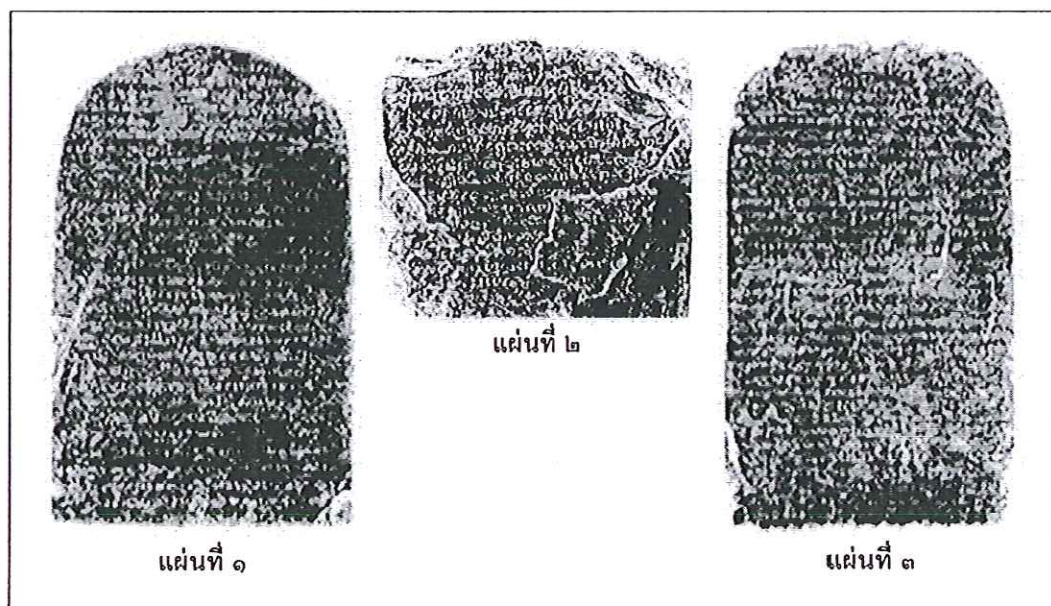
จารึกอักษร ภาษาไทย จารึกเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๔๗

เรื่องราวที่จารึกในส่วนภาษาบาลี เป็นคำกล่าวนมัสการพระรัตนตรัย และคำไหว้อาจารย์ ส่วนจารึกภาษาไทย ได้กล่าวถึงสมเด็จพระราชชนนีศรีธรรมราชมาดา และสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิบดี ราชโอรส ขึ้นเสวยราชย์ในนครศรีสัชนาลัยสุโขทัย ตลอดถึงการอาราธนาสมเด็จพระมหาศรีกิริติ จากพชรบุรีศรีกำแพงเพชร มาสร้าง "ศรีพิจิตรภิรมติกัลยาราม" และสมเด็จพระศรีธรรมราชมาดา ปูลงพระศรีมหาโพธิ์

ผู้สร้าง

ไม่ปรากฏหลักฐาน

20. ศิลาจารึกหลักที่ 9 ศิลาจารึกวัดป่าแดง (พ.ศ. 1949)

ภาพที่ 2.20 ศิลาจารึกวัดป่าแดง

อักษรที่มีในจารึก	ขอมสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๔๙
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๑ ด้าน มี ๓๔ บรรทัด
วัดอุจารึก	หินทราย

ลักษณะวัตถุ	รูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๕๕ ซม. สูง ๘๓ ซม. หน้า ๔ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๖๖
สถานที่พบ	บนฐานพระเจดีย์วัดบวรนิเวศวิหาร แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
ผู้พบ	เจ้าหน้าที่หอพระสมุดฯ
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร
ประวัติ	ศิลาจารึกหลักนี้ เป็นแผ่นหินบางๆ มี ๓ แผ่นด้วยกัน จารึกด้านเดียว เหมือนกันทั้ง ๓ แผ่น เป็นตอนๆ ตอนละแผ่น เรื่องต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน แผ่นที่ ๑ เดิมอยู่บนฐานพระเจดีย์วัดบวรนิเวศฯ นำมาไว้ในหอพระสมุดฯ เมื่อปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ศิลาจารึกชนิดนี้อาจมีมากกว่า ๓ แผ่นก็เป็นได้ คือศักราชระหว่างแผ่นที่ ๒ กับแผ่นที่ ๓ ไกลกันมาก ไม่เหมือนแผ่นที่ ๑ กับแผ่นที่ ๒ อย่างไรก็ดี แผ่นที่ ๑ เป็นแผ่นต้น แผ่นที่ ๒ และ ๓ เป็นแผ่นสุดท้ายแน่นอน แต่อาจมีแผ่นอื่นๆ อีก ในระหว่างแผ่นที่ ๒ กับ ๓ เหตุที่ทำให้สงสัยเช่นนี้ คือศักราชที่ปรากฏในแผ่นที่ ๑ เป็น ๗๒๓ แผ่นที่ ๒ เป็น ๗๒๔ เรียงกัน แต่ในแผ่นที่ ๓ กล่าวถึงศักราช ๗๕๐ ซึ่งห่างกันหลายปี ฉะนั้นอาจมีแผ่นอื่นแทรกอีกก็เป็นได้ แต่ปัจจุบันยังไม่พบ ก่อนที่ศิลาจารึกทั้ง ๓ แผ่นนี้จะอยู่ที่วัดบวรนิเวศฯ และที่พิพิธภัณฑสถาน ไม่ปรากฏว่าได้พบที่ไหน และใครเป็นผู้นำเขามา สันนิษฐานว่า เดิมจะอยู่ที่วัดป่าแดง เพราะในคำจารึกแผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๗ และแผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๖ และที่ ๑๐ ออกชื่อว่า "วัดป่าแดง" ปัจจุบันในบริเวณเมืองสุโขทัย ไม่มีวัดที่ชื่อนี้เลย อาจเป็นวัดซึ่งพ่อขุนรามคำแหง เรียกว่า วัดอรัญญิก คือวัดสะพานหินทุกวันนี้ก็ได้ เพราะคำจารึกบอกไว้ชัดว่า วัดป่าแดง เป็นที่อยู่ของเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรัญญวาสี หรือมีฉะนั้นอาจเป็นวัด

ร้าง ซึ่งอยู่ริมถนนพระร่วง กึ่งทางระหว่างสุโขทัยและศรีสัชนาลัย (ในหนังสือ เที้ยวเมืองพระร่วง อธิบายว่า วัดป่าแดงอยู่เชิงเขาพระศรี ห่างจากศรีสัชนาลัยไปทางใต้ไม่ถึงหนึ่งกิโลเมตร ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวัดกัลยาณาวาส) ศิลานี้จารึกเมื่อ จ.ศ. ๗๖๘ (พ.ศ. ๑๙๔๙) ครั้งเมื่อพระสังฆปริณายกนามว่า พระบรมครูดีโลกดิถีรัตนศีล คันธวันวาสีธรรมกิตติ สังฆราชมหาสามีเจ้า เจ้าคณะอรัญญาสี่ ได้ตั้งพระมงคลวิลาสมหาเถรเป็นเจ้าอาวาสวัดกัลยาณาวาราม เป็นครั้งที่ ๒ คือครั้งที่ ๑ เมื่อพระสังฆปริณายกนี้ ยังดำรงตำแหน่งเป็นสังฆราช ได้ตั้งพระเถระองค์นี้ เป็นเจ้าอาวาสวัดนี้มาครั้งหนึ่งแล้ว แต่มีพระเถระอีก ๒ องค์ คือพระสาริปุตตมหาเถร และพระพุทธรังษีมหาเถร ไม่มีความเห็นชอบด้วย จนเป็นเหตุเกิดวิวาทาภิกรรมขึ้น เพื่อให้คนทั้งหลายทราบเหตุที่ท่านมีอำนาจตั้งพระมงคลวิลาส เป็นเจ้าอาวาสในวัดกัลยาณาวาราม ครั้งที่ ๒ นี้ได้ ท่านจึงได้เล่าประวัตินี้ไว้ให้ทราบในศิลาจารึกวัดป่าแดง แผ่นที่ ๑-๓

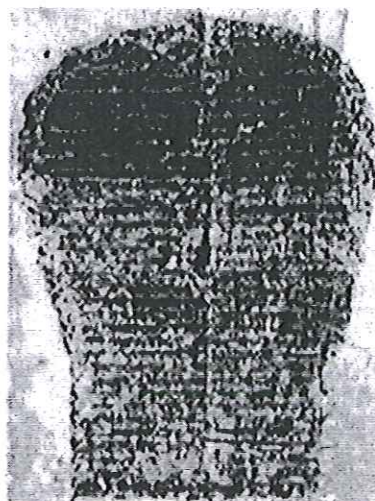
เนื้อหาโดยสังเขป

เมื่อ จ.ศ. ๗๐๕ (พ.ศ. ๑๘๘๖) ครั้งท่านยังเป็นศิษย์พระพระมหากัลยาณเถระ เจ้าอาวาสวัดป่าแดง จนเมื่อ จ.ศ. ๗๒๓ พระมหากัลยาณเถระอาพาธหนัก และทราบว่าจะต้องถึงมรณภาพแน่นอน จึงให้ภิกษุสงฆ์มาประชุมกัน และถามที่ประชุมว่าจะเห็นพระเถระรูปใดที่สมควรจะรับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าแดงแทนได้ ที่ประชุมได้อุปโลกน์ท่านให้เป็นเจ้าอาวาสแทน และเวลาที่พระธรรมราชาที่ ๑ เจ้าเมืองสุโขทัย ได้เสด็จมากระทำสักการะบูชาพระศพพระมหากัลยาณเถระ ก็ได้ทรงตั้งให้ท่านเป็นเจ้าอาวาสในวัดป่าแดงอีก และให้เป็นเจ้าคณะในอรัญญาสี่ด้วย นอกจากนี้ในปี จ.ศ. ๗๒๑-๗๒๒ (พ.ศ. ๑๙๐๒-๑๙๐๓) พระธรรมราชาที่ ๑ ทรงนำพลไปเมืองแพร่

ผู้สร้าง

พระบรมครูติโลกติลกติรัตนศีลคนธวันวาสีธรรมกิตติ
สังฆราชมหาสามเณร เจ้า พระสังฆปริณายก

21. ศิลาริกหลักที่ 49 ศิลาริกวัดสรศักดิ์ (พ.ศ. 1955 – 1960)

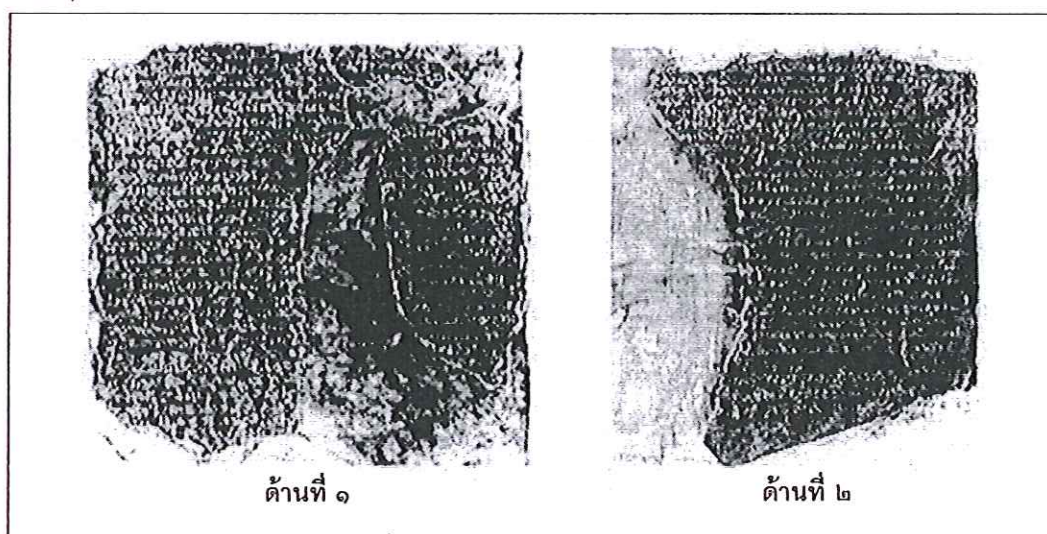
ด้านที่ ๑

ภาพที่ 2.21 ศิลาริกวัดสรศักดิ์

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๖๐
ภาษา	ไทย
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๑ ด้าน มี ๓๕ บรรทัด
วัตถุจารึก	หินชนวน
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๙๖ ซม. สูง ๑๔๔ ซม. หนา ๑๙ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๙๘
สถานที่พบ	มุมตะวันตกเฉียงเหนือของตระพังสอ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	หน่วยขุดแต่งและบูรณะเมืองสุโขทัย กองโบราณคดี กรม ศิลปากร
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย

ประวัติ	ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์เป็นหินชนวน ลักษณะแผ่นรูปใบเสมา ขนาดความกว้าง ๙๖ ซม. สูง ๑๔๔ ซม.หนา ๑๙ ซม. มีจารึกอักษรสุโขทัย ภาษาไทยจำนวน ๓๕ บรรทัด จารึกเมื่อพุทธศักราช ๑๙๖๐ ศิลาจารึกหลักนี้ หน่วยชุดแต่งและบูรณะเมืองสุโขทัย กองโบราณคดี กรมศิลปากร พบที่มุมตระพังสอด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
เนื้อหาโดยสังเขป	ได้กล่าวถึงนายอินทรศักดิ์ขอที่ดินจากเจ้าท่านออกญาธรรมราชาเพื่อสร้างอาราม
ผู้สร้าง	ไม่ปรากฏหลักฐาน

22. ศิลาจารึกหลักที่ 40 (พิเศษ) ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ (พ.ศ. 1971 – 2006)

ภาพที่ 2.22 ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ

อักษรที่มีในจารึก	ไทยสุโขทัย
ศักราช	พุทธศตวรรษ ๒๐-๒๑
ภาษา	ไทย, สันสกฤต
ด้าน/บรรทัด	จำนวนด้าน ๒ ด้าน มี ๕๙ บรรทัด ด้านที่ ๑ มี ๒๙ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๒๘ บรรทัด

วัดจุฬารีก	หินแปร
ลักษณะวัด	แผ่นสี่เหลี่ยม (ชำรุด)
ขนาดวัด	กว้าง ๕๒ ซม. สูง ๖๖ ซม.หนา ๙ ซม.
ปีที่พบจารึก	พุทธศักราช ๒๔๙๙
สถานที่พบ	เจดีย์น้อย ด้านหน้าเจดีย์ ๕ ยอด วัดพระมหาธาตุ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	หน่วยขุดแต่งและบูรณะเมืองสุโขทัย กองโบราณคดี กรมศิลปากร
ปัจจุบันอยู่ที่	หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
ประวัติ	ศิลาจารึกเจดีย์น้อย มีจารึกอักษรสุโขทัย ภาษาไทย ๕๔ บรรทัด คือ จารึกด้านที่ ๑ บรรทัด ๑ ถึง ๒๙ และจารึกด้านที่ ๒ บรรทัด ๑ ถึง ๒๕ ส่วนด้านที่ ๒ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๒๖ ถึง ๒๘ เป็นจารึกอักษรขอมสุโขทัย ภาษาสันสกฤต จารึกเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ (พ.ศ. ๑๙๐๑-๒๐๙๙) ศิลาจารึกหลักนี้ชำรุดแตกหักเป็นหลายชิ้น ปัจจุบันคงเหลืออยู่เพียง ๓ ชิ้นเท่านั้น คือ ด้านที่ ๑ มี ๑ ชิ้น ด้านที่ ๒ มี ๒ ชิ้น หน่วยขุดแต่งและบูรณะเมืองสุโขทัย กองโบราณคดี กรมศิลปากร ขุดพบที่เจดีย์น้อย ด้านหน้าเจดีย์ ๕ ยอด ทางด้านทิศใต้ของวัดมหาธาตุ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จำนวน ๒ ชิ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ส่วนอีก ๑ ชิ้น นายบุญธรรม พูนสวัสดิ์ ได้มอบให้กรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ศาสตราจารย์ จำ ทองคำวรรณ ได้อ่านและอธิบายคำจารึกด้านที่ ๑ ซึ่งได้นำลงตีพิมพ์ใน วารสารศิลปากร ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นครั้งแรก ต่อมาได้้นำลงตีพิมพ์ในหนังสือ ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๐, ๒๕๑๕ และ ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๘ ต่อมาในเดือนสิงหาคม

๒๕๑๐ นายประสาร บุญประคอง เจ้าหน้าที่ผู้อ่านจารึกพบว่าแผ่นศิลาจารึกเจดีย์น้อย ด้านที่ ๒ มีจารึกอักษรอยู่อีกหลายบรรทัดแต่มีคราบปูนเกาะอยู่แน่น จึงใช้กรรมวิธีตามหลักวิทยาศาสตร์ ล้างคราบปูนที่เกาะอยู่ออกได้หมดแล้วถ่ายถอด อ่าน แปล และอธิบายเพิ่มเติมขึ้น นำลงตีพิมพ์ในหนังสือ ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๔ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๓ ให้ชื่อว่า "หลักที่ ๔๐ พิเศษ"

เนื้อหาโดยสังเขป

ถวายเป็นคำสวดต่อสมเด็จพระเจ้าพระยา

ผู้สร้าง

ไม่ปรากฏหลักฐาน

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำโบราณและระดับภาษา

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคำโบราณ

คำโบราณ (Cognate) เป็นคำที่เชื่อว่ามีใช้อยู่ในสมัยโบราณและคำเหล่านี้ตกทอดมาถึงภาษาลูกหลานในปัจจุบัน คำเหล่านี้อาจจะออกเสียงผิดเพี้ยนกันไปบ้างในภาษาปัจจุบัน ไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆ ที่สามารถจะบอกเราได้ว่า "เสียง" และ "ความหมาย" ของคำโบราณนี้จะต้องแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดจึงจะยอมรับว่าเป็นคำคำเดียวกันอยู่ ผู้เปรียบเทียบภาษาจะต้องใช้วิจารณญาณของตนเองเข้าช่วย สิ่งหนึ่งที่อาจช่วยได้บ้างเล็กน้อย ก็คือ คำโบราณจะต้องไม่เป็นคำที่เพิ่งเกิดขึ้นในวัฒนธรรมใหม่ๆ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ ฯลฯ นอกจากนี้เราจะต้องแน่ใจว่าคำเหล่านี้ไม่ใช่เป็นคำที่ยืมมาจากภาษาอื่น ข้อนี้นับว่าค่อนข้างยากเพราะคำยืมบางคำมีลักษณะเหมือนกับคำพื้นเมืองมาก กว่าจะสืบได้ว่าเป็นคำยืมก็ต้องเสียเวลามาก (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2519, หน้า 138)

ภาษาปัจจุบันและภาษาโบราณแม้ในภาษาเดียวกันก็ไม่เหมือนกันจะเห็นได้จากภาษาในศิลาจารึกมีบางคำซึ่งในปัจจุบันนี้มีเสียงเป็นอีกอย่างหนึ่ง บางคำก็เลิกใช้แล้วเพราะไม่มีใช้ในปัจจุบัน บางคำก็มีคำแปลเป็นอีกอย่างหนึ่ง ที่เป็นดังนี้เพราะดูจากคำจารึกที่เป็นหลักฐาน จากนั้นขึ้นไปที่ยังไม่มีตัวอักษร ภาษาจะกลายมาแล้วอย่างไรก็ไม่ทราบได้ ถ้ามีคนพูดภาษาเดียวกันเป็นจำนวนมากและอยู่ในเขตแดนที่กว้างขวางภาษาก็กลายได้ง่ายซึ่งเป็นผลให้เกิดเป็นภาษาต่างๆ ซึ่งสืบเนื่องมาจากภาษาเดียวกันแต่เดิม เช่น ภาษาฝรั่งเศส ภาษาอิตาลี ภาษาสเปน ภาษาโปรตุเกสและภาษารูเมเนีย ภาษาเหล่านี้ล้วนสืบมาจากภาษาละติน จึงถือได้ว่าภาษาเหล่านี้เป็นภาษาร่วมเผ่าพันธุ์ (Cognate Language) เดียวกัน ภาษาอื่นๆ ก็มีลักษณะเป็นเช่นเดียวกัน (เสถียรโกเศศ, 2522, หน้า 16-17)

คำโบราณ เป็นคำที่ใช้กันในสมัยก่อนซึ่งปัจจุบันเลิกใช้ไปแล้วหรือมีจะนั้นก็ไม่ได้ใช้กันโดยทั่วไปยังคงใช้กันเป็นบางคนบางกลุ่มเท่านั้น เช่น ลางที่ แล อยู่ข้างจะ จำเดิมแต่ เป็นต้น (ประทีป วาทิกทินกร, 2514, หน้า 9)

คำประกอบด้วยเสียงและความหมาย เสียงของคำอาจเปลี่ยนไปโดย ความหมายของคำยังคงเดิมถ้าเปรียบคำในภาษาถิ่นต่างๆ เข้าด้วยกันจะพบว่าคำที่มีความหมาย เหมือนกันออกเสียงต่างกัน เช่น หัว ออกเสียงเป็น โห , ตัว ออกเสียงเป็น โต เป็นต้น ที่มีมากที่สุด ก็คือ เสียงพยัญชนะและสระเหมือนกันแต่ต่างกันที่เสียงวรรณยุกต์อย่างเดียวกัน เช่น ตา ออกเสียง เป็น ต่า , ปู ออกเสียงเป็น ปู่ เป็นต้น ในภาษาถิ่นหลายๆ ถิ่น คำที่คงเสียงไว้เหมือนเดิมโดย ความหมายเปลี่ยนไป เช่น บ้าน , บ่าว , แม่่น เป็นต้น นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางด้าน ส่วนประกอบ คือ เสียงและความหมายแล้ว คำอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมีการเกิดคำใหม่ ขึ้นมาเมื่อเกิดความต้องการขึ้นในสังคมและคำที่มีอยู่แล้วในภาษาอาจสูญหรือหายไปจากภาษา เพราะไม่มีผู้ใช้ (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2519, หน้า 129)

ภาษาศาสตร์เชิงประวัติ แต่เดิมการศึกษาเชิงประวัติมีแนวทางในการศึกษา คือ ต้องการทราบว่าภาษาใดเก่าที่สุด ต่อมาในต้นศตวรรษที่ 19 กลายมาเป็นคำถามที่ว่า “เหตุใด ภาษาที่ใช้พูดอยู่ในปัจจุบันบางภาษาจึงมีความคล้ายคลึงกัน?” (เช่น ภาษาไทยกับภาษาลาวหรือ ภาษาฝรั่งเศสกับภาษาสเปน) “เหตุใดความแตกต่างระหว่างภาษาที่คล้ายคลึงกันจึงเป็นระเบียบมี กฎเกณฑ์?” (เช่น เมื่อใดก็ตามที่ภาษาไทยกลางออกเสียง /ch/ “ช, ฉ” ภาษาในประเทศลาวหรือ ภาษาถิ่นอีสานจะมีเสียงเป็น / s / “ส, ซ” ทำให้เราสามารถเขียนเป็นกฎได้ว่า เสียง /ch/ ใน ภาษาไทยกลางเทียบได้กับเสียง / s / ในภาษาลาว) จากคำถามเหล่านี้และจากการเปรียบเทียบ เสียงต่างๆ เข้าด้วยกัน คำตอบได้ออกมาในแนวของการแสดงความสัมพันธ์ กล่าวคือ ภาษามี ความคล้ายคลึงกันหรือมีความแตกต่างที่เป็นระเบียบเพราะภาษาเป็นพี่น้องกัน หรือ ครั้งหนึ่ง ภาษาเหล่านี้เคยเป็นภาษาเดียวกัน ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงจึงเกิดความแตกต่างกันและ กลายเป็นคนละภาษา ถ้าจะไม่กล่าวว่าเคยเป็นภาษาเดียวกันมาก่อนก็อาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ ว่า ภาษาที่คล้ายคลึงกันแตกแยกมาจากภาษาแม่ (Parent Language) เดียวกันและภาษาปัจจุบัน เป็นภาษาพี่น้องกัน (Sister Language) บางครั้งเราจะพบว่าภาษามีความคล้ายคลึงกันโดย บังเอิญ เช่น ภาษาไทย กับ ภาษาอังกฤษ , ภาษาไทย กับ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เป็นต้น ที่ เราทราบได้ว่าเป็นความคล้ายคลึงโดยบังเอิญก็เพราะเมื่อสำรวจคำในภาษาทั้งสองนี้ต่อไปอีกเรา ไม่พบความคล้ายคลึงอันอื่นได้อีก การติดต่อใกล้ชิดกันหรือการแพร่อิทธิพลในด้านต่างๆ ทำให้เกิด การหยิบยืมคำไปใช้ และเมื่อเราสำรวจละเอียดมากขึ้นจะพบว่าภาษาทั้งสองนี้ไม่มีความหมาย

คล้ายคลึงกับภาษาไทยในแง่อื่นๆ อีกและเราไม่สามารถหาเสียงเทียบได้ สรุปว่าทำอะไรเราจึงจะทราบได้ว่าภาษาที่มีความคล้ายคลึงกันมากมายเป็นภาษาที่เป็นพี่น้องกันหรือไม่ วิธีการที่จะทำให้เราทราบได้แน่นอน คือ วิธีการเปรียบเทียบ (Comparative method) ซึ่งนักภาษาศาสตร์พบในศตวรรษที่ 19 การค้นพบวิธีการนี้เป็นผลพลอยได้มาจากความพยายามศึกษาภาษาต่างๆ ในยุโรป โดยการเปรียบเทียบภาษาเหล่านี้เข้าด้วยกันเพื่อจะดูว่าภาษาใดเก่าแก่ที่สุด จากการเปรียบเทียบนี้นักภาษาศาสตร์พบว่าความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันของภาษาในยุโรปเป็นไปอย่างมีระเบียบและกฎเกณฑ์ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น คำตอบก็คือการเปลี่ยนแปลงของภาษาเป็นไปอย่างมีระเบียบและกฎเกณฑ์ไม่ใช่เป็นไปอย่างไม่มีแบบแผนเพราะภาษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบนี้เองที่ทำให้เราสามารถเปรียบเทียบภาษาที่เป็นพี่น้องด้วยกันได้ การเปรียบเทียบจะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่แต่ละภาษาพัฒนาไปต่างๆ กัน (วิไลวรรณ ชนิษฐานันท์, 2519, หน้า 135-136) จากที่ได้กล่าวมาสรุปว่า คำโบราณ ต้องไม่ใช่คำที่เพิ่งเกิดขึ้นในวัฒนธรรมใหม่ๆ และต้องไม่ใช่คำยืม

ภาษาเขียน ในสายตาของนักภาษาศาสตร์ภาษาเขียนไม่ใช่ตัวภาษาที่แท้จริงแต่เป็นเพียงสัญลักษณ์ที่มนุษย์ได้ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนของภาษาพูดเท่านั้น มนุษย์บางสังคมไม่มีภาษาเขียนใช้ ในสังคมที่เจริญแล้วภาษาเขียนได้กลายเป็นอุปกรณ์สำคัญในวัฒนธรรม ภาษาเขียนสามารถทำหน้าที่แทนตัวผู้พูดได้โดยผู้พูดไม่จำเป็นต้องปรากฏตัว ถึงแม้ภาษาเขียนจะเป็นเพียงตัวแทนของภาษาพูดแต่เนื่องจากภาษาเขียนจะต้องทำหน้าที่แทนตัวผู้พูดซึ่งไม่ปรากฏตัวอยู่ในที่นั้นด้วย ภาษาจึงจำเป็นต้องกระชับและชัดเจน ดังนั้นผู้ใช้ภาษาเขียนจึงต้องมีความระมัดระวังและพิถีพิถันในการเขียนมากกว่าภาษาพูด ภาษาเขียนจึงมีลักษณะเป็นทางการมากกว่าภาษาพูด นอกจากนี้ภาษาเขียนมักไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงในขณะที่ภาษาพูดมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ผลก็คือทำให้ในบางครั้งภาษาเขียนกับภาษาพูดมักไม่ค่อยตรงกัน เช่น น้ำ กลายเป็น น้าม , ทาน กลายเป็น ทัน เป็นต้น (วิไลวรรณ ชนิษฐานันท์, 2519, หน้า 33)

ภาษากับการเปลี่ยนแปลง ถ้าเราอ่านหนังสือซึ่งเขียนขึ้นเมื่อต้นสมัยรัตนโกสินทร์จะพบว่าบางคำซึ่งในภาษากลางปัจจุบันเราไม่ใช้แล้ว เช่น น้ำแก หมายถึง น้ำแห้ง เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าได้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นในภาษา ภาษาทุกภาษาที่ยังมีผู้ใช้พูดอยู่จะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาแต่การเปลี่ยนแปลงที่มีขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ค่อยเป็นค่อยไปหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งเราจะมองเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนก็ต่อเมื่อเวลาผ่านไปนานมากพอสมควรโดยเราอาจกลับไปดูภาษาเขียนสมัยก่อนๆ ในช่วงชีวิตเราเองนั้นยากที่จะเห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงที่สมบูรณ์ได้แต่ในช่วงชีวิตของคนหนึ่งคนใด

อาจสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงบางอย่างได้ เช่น "คำ" ในบรรดาสิ่งต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็น ภาษา เสียง คำ การเรียงคำและความหมาย ดูเหมือน "คำ" เป็นสิ่งที่คนทั่วไปให้ความสนใจหรือสังเกตเห็นได้ง่ายที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ "คำ" เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ในชีวิตจริงซึ่งคนทั่วไปเห็นได้ ส่วนเรื่องเสียงและการเรียงคำนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวภาษาโดยเฉพาะไม่เกี่ยวกับสภาพชีวิตจริงของมนุษย์จึงไม่มีใครสนใจนอกจากนักภาษาเอง ที่ว่าเราสามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับคำได้ เช่น มีโอกาสได้ยินคำที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่อันเนื่องมาจากการยืมหรือการสร้างขึ้นใหม่ หรือถ้าเป็นผู้สูงอายุอาจจะสังเกตเห็นว่าคำบางคำได้สูญหายไปโดยมีคำอื่นเข้ามาใช้แทนที่ ส่วนเสียงและความหมายนั้นเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงได้ยากกว่าในช่วงระยะเวลาสั้นๆ (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2519, หน้า 117)

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงของภาษามีสิ่งสำคัญ 2 ประการ ซึ่งเราจะต้องพยายามอธิบายคือ 1) ภาษาเปลี่ยนไปอย่างไร 2) สาเหตุของการเปลี่ยนของภาษา การเปลี่ยนแปลงทางความหมาย ในแง่ของภาษา "ความหมาย" จะเข้ามามีบทบาทหรือตัวตนก็ต่อเมื่อไปผูกพันกับเสียงหรือรูปแบบชนิดใดชนิดหนึ่ง เช่น คำ ประโยค แต่ในการเปลี่ยนแปลงเสียงและความหมายไม่มีความผูกพันต่อกัน ความหมายอาจจะเปลี่ยนไปโดยเสียงยังคงเดิม หรือเสียงอาจจะเปลี่ยนไปโดยความหมายยังคงเดิมคำบางคำหายไปจากภาษาเนื่องจากไม่มีใครใช้ จึงทำให้ความหมายที่ติดอยู่กับคำนั้นหายไปด้วย การที่คำบางคำหายไปอาจเป็นเพราะสิ่งของที่คำนั้นๆ หมายถึงหายไปจากการใช้สอย หรือ "ความคิด" นั้นๆ ได้กลายเป็นสิ่งล้าสมัยไม่มีใครคิดถึงอีกต่อไป เช่น คำว่า "อัฐ", "ฟส" ซึ่งเคยเป็นหน่วยเงินตราของไทย บัดนี้ไม่มีการใช้หน่วยเงินดังกล่าวแล้ว คำสองคำนี้ทั้งรูปแบบและความหมายจึงหายไปจากการใช้ในภาษา คำใหม่อาจเกิดจากมีสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ความหมายใหม่หรือสิ่งใหม่ๆ ขึ้นในวัฒนธรรมทำให้เกิดความต้องการคำใหม่ ความคิดใหม่ คำใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นได้แก่คำว่า วิทย์, ไทรทัศน์, พิมพ์ดีด, ทัศนคติ, สถานภาพ ฯลฯ (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2519, หน้า 128-129)

คำที่ใช้ในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีทั้งที่ใช้สืบต่อมาถึงสมัยปัจจุบันและคำที่ไม่ปรากฏใช้ในสมัยปัจจุบัน คำที่ยังมีใช้สืบต่อกันมาถึงสมัยปัจจุบันนั้นคงรูปคำเดิมก็มีและเปลี่ยนแปลงรูปคำไปบางส่วนก็มี ส่วนในด้านความหมายคำที่ใช้สืบต่อมาถึงสมัยปัจจุบันนั้นคงความหมายเดิมก็มีและเปลี่ยนแปลงความหมายไปบ้างก็มี (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, 2530, หน้า ๗)

ระดับของคำ คำในภาษาไทยมีระดับไม่เท่ากันหรือที่บางท่านกล่าวว่ามี "ศักดิ์" ต่างกัน หมายความว่าเราแบ่งคำไปใช้ในที่สูงต่ำต่างกันตามความเหมาะสม เช่น กิน , ช้ำ , หัว เป็นคำระดับหนึ่งแต่คำว่า รับประทาน , กระผม , ศีรษะ เป็นคำอีกระดับหนึ่งซึ่งมีศักดิ์ไม่เท่ากัน เวลานำไปใช้ก็ใช้ในที่ต่างกัน ดังนั้นหากจะแบ่งคำตามที่นำไปใช้ก็สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

a. คำระดับที่ใช้อย่างเป็นทางการ คือ คำที่ใช้กันในภาษาที่เป็นแบบแผนหรือภาษาของทางราชการ เช่น การแสดงปาฐกถา การกล่าวคำปราศรัยในโอกาสที่เป็นพิธี การ การเขียนรายงานวิชาการหรือการเขียนหนังสือราชการ เป็นต้น ตัวอย่างคำในระดับนี้ คือ คำสุภาพและราชาศัพท์ เช่น เกียรติคุณ เสด็จ บิดา มารดา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เป็นต้น

b. คำที่ใช้อย่างไม่เป็นทางการ คือ คำที่ใช้กันในภาษาที่ไม่เป็นแบบแผน คำเหล่านี้ส่วนใหญ่ใช้ในการพูดหรือการเขียนอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การสนทนาระหว่างบุคคลที่คุ้นเคยกันหรือการเขียนจดหมายส่วนตัวถึงบุคคลที่สนิทสนมกัน เป็นต้น ตัวอย่างของคำในระดับนี้ คือ คำปากหรือคำตลาด เช่น ชีเกียจ กิน พ่อ แม่ ในหลวง เจ้าฟ้าชาย เป็นต้น คำสแลง เช่น เบี้ยว นิ่ง อ้อซ่า เป็นต้น

การแบ่งคำเป็นสองระดับนี้เป็นการแบ่งอย่างกว้างๆ เพื่อให้เห็นความแตกต่างในด้านการนำไปใช้มิได้หมายความว่าคำทั้งหมดจะแบ่งเป็นสองระดับเท่านั้นเพราะที่จริงแล้ว คำสุภาพ คำราชาศัพท์ คำปาก คำสแลง เหล่านี้แต่ละจำพวกก็ยังมีระดับต่างกันอยู่นั่นเอง (ประทีป วาทิกทินกร, 2514, หน้า 5-6)

วิไลวรรณ ขนิษฐานนท์ (2519, หน้า 19) ได้กล่าวว่า "ไม่มีสังคมใดที่ผู้พูดภาษาพูดเหมือนกันหมด ความแตกต่างในการใช้ภาษามีสาเหตุได้หลายประการ ที่สำคัญ มีผู้พูดภาษาที่มีอาชีพต่างกัน วัยต่างกัน เพศต่างกันและสถานภาพทางสังคมต่างกัน โดยเฉพาะสาเหตุประการสุดท้าย นักภาษาศาสตร์บางคนมีความเห็นว่าความแตกต่างในการใช้ภาษาเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าสังคมของภาษาพูดนั้นมีโครงสร้างอย่างไรแต่ถ้าจะมองในมุมกลับก็อาจมองได้ว่าชั้นวรรณะหรือสถานภาพทางสังคมของแต่ละบุคคลสังกัดอยู่เป็นเครื่องจำกัดการใช้ภาษาของตัวบุคคล"

ในภาษาไทยคำที่มีความหมายว่า "กิน" มีให้เลือกใช้หลายคำตั้งแต่ เสด็จ รับประทาน ทาน กิน ไปจนถึงแดกและยัด ผู้พูดสามารถเลือกใช้ตามกาลเทศะ นักภาษาศาสตร์เชิงสังคมเชื่อว่าถ้าศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงคำพูดของบุคคลแล้วจะพบรูปแบบที่ตายตัวเพราะการเลือกใช้คำพูดแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับการที่ใครเป็นคนพูด พูดกับใครและพูดอย่างไร Labov นักภาษาศาสตร์เชิงสังคมและนักภาษาศาสตร์ท่านอื่นๆ ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับภาษาพูดของชนชั้น

ต่างๆ ได้รับผลออกมาเหมือนกัน คือ คนที่ต่างกันด้วยสถานภาพทางสังคมใช้ภาษาต่างกัน ที่เป็นดังนี้เพราะเหตุใด มีคำตอบหนึ่งที่น่าสนใจ คือ เมื่อมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มแล้วย่อมเกิดความต้องการที่พยายามหาลักษณะเด่นที่เป็นของตัวเองโดยเฉพาะไม่ต้องการให้ผู้อื่นมีเหมือนแต่ความรู้สึกนี้เป็นความรู้สึกที่อยู่ได้จิตสำนึก ผู้พูดภาษาจะไม่รู้ตัว ปกติบุคคลในแต่ละอาชีพหรือกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกัน มักมีศัพท์เฉพาะซึ่งใช้ในระหว่างคนหมูเดียวกัน อาจเป็นคำที่มีความหมายพิเศษหรือคำที่ใช้หมายถึงกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เครื่องมือ มาตราซึ่งดวงวัด เป็นต้น ประเทศลาวก็ยังมีภาษาถิ่นต่างๆ เช่น ภาษาลาวถิ่นเวียงจันทน์ ภาษาลาวถิ่นหลวงพระบาง สาเหตุหนึ่งที่นักภาษาศาสตร์ส่วนใหญ่คิดว่าสิ่งที่ทำให้ภาษาถิ่นต่างๆ มีความแตกต่างกัน คือ ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นย้ายมาจากที่ต่างกัน (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2519, หน้า 22-23)

ไทยลาว (ไทยอ้ายลาว) คือไทยแคว้นหลวงพระบางด้านข้างถัดลงมาตามฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตั้งแต่เวียงจันทน์ลงไปจดเขตแดนเขมรก็เป็นไทยแคว้นเวียงจันทน์ ไทยสองแคว้นนี้และรวมทั้งไทยภาคอีสานมีลักษณะคำพูดคล้ายคลึงกันมากจะต่างกันที่เสียงในบางคำเท่านั้น ภาษาที่ใช้พูดแม้ได้ชื่อว่าเป็นภาษาเดียวกันแต่ก็ผิดเพี้ยนกันไปตามพวกตามสังคมเกิดเป็นภาษาย่อยเฉพาะพวกเฉพาะเหล่าเป็นภาษาคนชั้นสูง ชั้นกลาง ชั้นต่ำ เป็นภาษาศาสนา ภาษานักปราชญ์ ภาษาหมอความ ภาษาเฉพาะวิชา ภาษาแบบ ภาษาปาก ภาษาแสลง เป็นต้น ภาษาเหล่านี้ย่อมมีที่ใช้ผิดเพี้ยนกันเป็นธรรมดา (เสถียรโกเศศ, 2522, หน้า 118, 33)

ดังนั้นในการแบ่งระดับคำที่ใช้ในการวิเคราะห์งานวิจัยนี้จะแบ่งคำออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) คำที่ใช้อย่างเป็นทางการ คือ ภาษาสุภาพ ราชศัพท์ ภาษานักปราชญ์ 2) คำที่ใช้อย่างไม่เป็นทางการ คือ ภาษาปาก ภาษาศาสนา ภาษาเฉพาะวิชา

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำโบราณ

วรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จะสะท้อนให้เห็นลักษณะของภาษาไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ส่วนใหญ่เป็นคำไทยแท้ๆ เช่น ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง เป็นต้น ในการศึกษาวรรณคดีโบราณซึ่งเป็นภาษาแบบฉบับในอดีต มีรูปแบบเป็นของตนเองเพราะว่าถ้าเราอ่านหนังสือที่เขียนไว้แต่โบราณเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันจะแตกต่างกันไปแสดงว่าภาษานั้นไม่ได้ยังคงที่ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สิ่งที่จำเป็นในการศึกษาวรรณคดี ก็คือ ภาษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ คือ ศัพท์โบราณ (อรไท ไญ้แทนคุณ, 2534, หน้า 1)

จากบทคัดย่อผู้วิจัยได้สรุปการค้นคว้าเกี่ยวกับคำศัพท์โบราณที่ปรากฏในวรรณคดีทั้ง 47 เรื่องและได้ศึกษาประวัติที่มาของคำศัพท์เหล่านั้นพบว่าส่วนใหญ่เป็นคำไทยแท้ส่วนที่เป็นคำยืมส่วนใหญ่มาจากภาษาเขมร ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ซึ่งจะมีการกลายเสียง

2.3 เอกสารที่สนับสนุนเรื่องคนไทยก่อนประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับหลวงพระบางในอดีต

2.3.1. เอกสารที่สนับสนุนเรื่องคนไทยก่อนประวัติศาสตร์

ถิ่นเดิมของชนชาติไทย ปัญหาเรื่องถิ่นเดิมของชนชาติไทยว่าอยู่ที่ไหน มาจากไหนเป็นเรื่องที่ยังคงถกเถียงกันอยู่และมีผู้ตั้งทฤษฎีไว้หลายทฤษฎี จึงขอประมวลทฤษฎีต่าง ๆ พร้อมทั้งข้อสันนิษฐานประกอบการพิจารณาเสนอ ดังนี้

1) ทฤษฎีนักประวัติศาสตร์รุ่นเก่า ทฤษฎีนี้จะอ้างว่าถิ่นเดิมของชนชาติไทยนั้นตั้งหลักแหล่งอยู่แถบภูเขาอัลไต (Altai) ในประเทศมองโกเลีย โดยกล่าวว่าเมื่อประมาณ 3,500 ปีก่อนพุทธศักราชคนไทยในยุคนั้นเรียกตนเองว่า "อ้ายลาว" ได้อพยพจากใจกลางของทวีปเอเชียลงมาตั้งเมืองหลวงเรียกว่า "นครลุง" ต่อมาก็อพยพลงมาสู่บริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซีแถบมณฑลเสฉวนของจีนมาตั้งเมืองหลวงใหม่เรียกว่า "นครปา" ในราว พ.ศ. 204 จึงได้เสียเมืองทั้งสองให้แก่จีน ดังนั้นคนไทยจึงได้อพยพลงมาทางใต้เรื่อย ๆ จนถึงบริเวณที่คนไทยอยู่กันเป็นประเทศทุกวันนี้ ทฤษฎีนี้ไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับของคนไทยในปัจจุบันเนื่องจากสังคมคนไทยเป็นชาติเกษตรกรรมจึงไม่เหมาะที่จะอยู่บริเวณที่เป็นภูเขาสูงและทะเลทรายคนไทยชอบอยู่บริเวณที่ราบลุ่มชุ่มชื้นริมแม่น้ำเป็นส่วนใหญ่ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูกและอีกประการหนึ่งคือชนชาติไทยไม่ว่าถิ่นใดไม่เคยเป็นชาวเขามาก่อนเลย

2) ทฤษฎีคนไทยอยู่ทางตอนใต้ของจีน นักประวัติศาสตร์ไทยไม่ว่าจะเป็นคนไทยและชาวต่างประเทศต่างมีความเชื่อว่าถิ่นเดิมของชนชาติไทยอยู่บริเวณทางตอนใต้ของประเทศจีนปัจจุบันแถบมณฑลกวางสีและไกวเจา คนไทยที่อยู่ที่นี่มีความเจริญรุ่งเรืองตั้งอาณาจักรของตนขึ้นคือ "อาณาจักรน่านเจ้า" (นักประวัติศาสตร์จีนคัดค้านว่าอาณาจักรน่านเจ้ามิใช่เมืองเก่าของไทยแต่เป็นของชนชาติโลโล (Lo-Lo)) ต่อมาถูกจีนรุกรานจึงถอยร่นลงมาทางใต้ ต่อมาก็ไปตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณแคว้นอัสสัมของอินเดีย รัฐชานภาคเหนือของพม่า ภาคเหนือของลาว แคว้นตองกียและประเทศไทยปัจจุบันนี้ สาเหตุที่คนไทยส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อตามทฤษฎีนี้อยู่มากก็เพราะปัจจุบันมณฑลต่างๆ ที่อยู่ทางตอนใต้ของจีน เช่น กวางสี ไกวเจาและยูนนาน ยังมีชนชาติไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจึงเป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือและค่อนข้างจะเป็นรูปธรรมมากกว่าทฤษฎีแรก นักภาษาศาสตร์อีกท่านหนึ่ง คือ William J. Gedney ได้สนับสนุนทฤษฎีนี้เนื่องจากบริเวณที่ว่ามีภาษาถิ่นตระกูลไทยพูดอยู่มากมายหลายภาษาถิ่นโดยสันนิษฐานว่าจะเป็นถิ่นดั้งเดิมของชนชาติไทยเพราะตามทฤษฎีใหม่ทางภาษากล่าวว่า แหล่งใดก็ตามที่ภาษาเดียวกันมีความแตกต่างกันมากย่อมได้ชื่อว่าเป็นแหล่งต้นกำเนิดของภาษานั้น ๆ ถ้าอาศัยทฤษฎีนี้ก็จะต้องเชื่อว่าแหล่งกำเนิดของภาษาถิ่นตระกูลไทยน่าจะอยู่บริเวณที่เป็นมณฑลตอนใต้ของ

จีนต่อกับพรมแดนของประเทศเวียดนาม สรุปว่าถิ่นเดิมของชนชาติไทยน่าจะอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีนคือบริเวณมณฑลกว๋างสี ไกวเจาและเวียดนามตอนเหนือ ต่อมาภายหลังจึงอพยพไปทางตะวันตกเข้าสู่ญวน (ก่อนปี พ.ศ. 400) เข้าสู่รัฐชานของพม่าแล้วเข้าสู่รัฐสัสมของอินเดีย (ก่อนปี พ.ศ. 24) เป็นแหล่งสุดท้ายและบางกลุ่มอพยพจากจีนเข้าสู่ลาว พม่าและเข้าสู่ภาคเหนือของไทยมาตั้งเมืองหิรัญนครเงินยางและเชียงแสน (130 ปีก่อนพ.ศ.) ก่อนรัชสมัยพระเจ้าลาวจกรวาทพุทธศักราช 1182 (พุทธศตวรรษที่ 12) ยุคก่อนล้านนาไทย บางกลุ่มที่อพยพมาเข้าเวียดนามเข้าสู่ประเทศลาวและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นแหล่งสุดท้าย เช่นเดียวกันจนถึงปัจจุบันนี้ William J. Gedney ได้กล่าวที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2525 ว่า "ภาษาถิ่นตระกูลไทยที่พูดอยู่ที่น่านเจ้าและญวนนานั้น ปัจจุบันนี้มีแต่ภาษาไตลื้อ ฯลฯ ซึ่งไม่มีร่องรอยของความเก่าแก่ของภาษาตระกูลไทยอยู่เลยซึ่งเหมือนกับภาษาเชียงใหม่หรือภาษาไตยวนและภาษาไทยใหญ่ที่พูดอยู่ทางภาคเหนือของไทยปัจจุบันเท่านั้น"

3) ทฤษฎีถิ่นเดิมของไทยอยู่ที่ประเทศไทย บางที่เรียกว่า ทฤษฎีบ้านเชียง เนื่องจากนักโบราณคดีได้ขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีมากมายหลายแหล่ง เช่นที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี พบโครงกระดูกมนุษย์และเครื่องปั้นดินเผาโบราณซึ่งมีอายุเก่าแก่เป็นพันๆ ปีและพบโครงกระดูกมนุษย์โบราณที่บ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรีมีอายุประมาณ 4,000 ปี ศาสตราจารย์นายแพทย์สุด แสงวิเชียร ได้อธิบายว่าลักษณะของโครงกระดูกที่พบที่บ้านเก่าไม่มีอะไรแตกต่างกับโครงกระดูกของคนไทยแต่ในปัจจุบันเลยจึงเชื่อว่าบริเวณที่ขุดค้นพบนี้เป็นบริเวณที่คนไทยอาศัยอยู่มานานมาแล้ว คือ ตั้งแต่หินใหม่เป็นต้นมา ทฤษฎีนี้คนไทยชาตินิยมส่วนใหญ่เชื่อถือแต่ก็มีผู้คัดค้านอยู่พอสมควรทั้งนี้เพราะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าโครงกระดูกโบราณนั้นเป็นคนไทยจริงหรือไม่

4) ทฤษฎีคนไทยอยู่ทางใต้แล้วอพยพขึ้นเหนือ ผู้สนับสนุนทฤษฎีนี้เป็นนักวิทยาศาสตร์และนักมานุษยวิทยาหลายท่านเชื่อว่าคนไทยอยู่ทางใต้บริเวณที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันนี้มาก่อน ทั้งนี้โดยอาศัยกลุ่มเลือด (Blood Group) พบว่าคนไทยกับคนชาติอินโดนีเซียมีกลุ่มเลือดที่คล้ายคลึงกันมากจึงสรุปว่าถิ่นเดิมของคนไทยน่าจะอยู่บริเวณเดียวกันหรือใกล้เคียงมาก่อนต่อมานายพอลเบนเนดิด (P. Benedic) นักมานุษยวิทยาและนักภาษาศาสตร์ได้ศึกษาภาษาไทยและภาษาอินโดนีเซียแล้วเห็นว่ามีความคล้ายกันมากคล้ายกัน เช่น ยาม เป็น ย่า (เวลา), กลุ่ม เป็น โกม (พวก), ประดู เป็น ปินดู, กระบุง เป็น ตาบุง, นี้ เป็น อินี้ เป็นต้น จึงมีความเห็นว่าถิ่นเดิมของไทยอยู่ในแหลมทองนี้เองและ ดร.อาจง ชุมสาย ได้ศึกษาเกี่ยวกับถิ่นเดิมของชนชาติไทยโดยอาศัยวิชาทางภูมิศาสตร์เป็นหลักได้เสนอในการปาฐกถาเรื่อง "คนไทยมาจาก

ไหน" ที่โรงพยาบาลศิริราชโดยกล่าวว่า ถิ่นเดิมของชนชาติไทยน่าจะอยู่แถบบริเวณทะเลจีนใต้ ระหว่างเกาะต่างๆ ของอินโดนีเซียและเกาะไหหลำซึ่งเดิมที่นั่นบริเวณนี้รวมทั้งหมู่เกาะฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซียมีพื้นแผ่นดินติดต่อกันกับคาบสมุทรแหลมทอง (Main land of Southeast Asia) เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงผิวโลกครั้งใหญ่จึงทำในบริเวณดังกล่าวกลายเป็นทะเลและเกาะแก่งต่างๆ ในทะเลจีนใต้และพื้นดินที่เคยอยู่อาศัยกลายเป็นทะเลไปคนไทยจึงต้องอพยพลี้ภัยธรรมชาติ ดังกล่าวเข้าสู่แผ่นดินใหญ่ (เรื่องเดช ปันเชื่อนชิตย, 2531, หน้า 15-20)

ดร. เรื่องเดช ปันเชื่อนชิตย ได้กล่าวว่าทฤษฎีที่น่าเชื่อถือ คือ ทฤษฎีที่ 2, 3 และ 4 ทั้งยังได้กล่าวอีกว่าควรจะใช้วิชาหนึ่งที่เรียกว่า Tai Dialectology ที่ศึกษาภาษาพูดของคนไทยถิ่นต่างๆ โดยให้ความเห็นว่าภาษากับมนุษย์นั้นภาษาเปรียบเสมือนเงาติดตามตัว เมื่อมนุษย์ไม่มี เงาของมนุษย์ก็ไม่ปรากฏจริงอยู่ภาษานั้นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ภาษาจะไม่เปลี่ยนแปลงก็ต่อเมื่อมนุษย์เลิกใช้มันแต่การเปลี่ยนแปลงของภาษานั้นจะช้ากว่าการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ หรือวัฒนธรรมด้านอื่นทั้งหมดเพราะภาษาเป็นตัวอนุรักษ์ที่คอยต่อต้านการเปลี่ยนแปลงใดๆ ถ้าอาศัยหลักฐานทางภาษาศาสตร์โดยเฉพาะภาษาพูดของคนไทยถิ่นต่างๆ ก็จะได้ข้อคิดเป็นแนวในการสันนิษฐานว่า คนไทยมาจากไหน มีถิ่นเดิมอยู่ที่ใด โดยดร.เรื่องเดช ปันเชื่อนชิตย ได้แบ่งภาษาตระกูลไทออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มไต กับ กลุ่มไท กลุ่มไตนั้นมีผู้พูดส่วนใหญ่อยู่ในประเทศจีน เวียดนาม ตอนเหนือของลาว ทางเหนือของไทย รัฐชานในประเทศพม่าและรัฐสัสมของประเทศไทยเป็นต้น ส่วนกลุ่มไทมีผู้พูดโดยเฉพาะในประเทศไทยและลาวเท่านั้น แนนอนที่สุดคนไทยเหนือหรือไตยวนนั้นสามารถพูดได้อย่างไม่ต้องสงสัยว่าต้องมาจากตอนใต้ของจีนเป็นแน่ เพราะมีภาษาพูดเป็นภาษากลุ่มเดียวกันกับภาษาไทยในประเทศไทย คือ กลุ่มไตด้วยกัน ส่วนคนไทยนอกนั้นน่าจะไม่ได้มาจากประเทศจีนเพราะมีภาษาพูดคนละกลุ่มกัน ปัญหาที่จะต้องคิดต่อไปว่าถ้ากลุ่มไทไม่ได้มาจากจีนแล้วกลุ่มไทมาจากไหนจึงได้แยกแนวคิดเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่หนึ่งกลุ่มไทอยู่ที่นี้มาแต่เดิมก่อนพุทธกาลแล้ว (ทฤษฎีที่ 3) หรือ ประเด็นที่สองอพยพจากทางใต้บริเวณที่อยู่ใกล้กับเกาะฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียปัจจุบัน ครั้นเมื่อเกิดภัยธรรมชาติเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของผิวโลกทำให้บริเวณดังกล่าวกลายเป็นทะเลจึงได้อพยพเข้าสู่อ่าวไทยและบริเวณภาคใต้ของไทยปัจจุบัน(ตามทฤษฎีที่ 4) ทั้งสองประเด็นนี้น่าจะเป็นข้อสันนิษฐานสำหรับคนไทยภาคกลางและคนไทยถิ่นใต้ตอนบนทั้งหมดซึ่งไม่เกี่ยวกับกลุ่มชาวไทยกลุ่มลาวเลย สำหรับคนไทยกลุ่มลาว (Lao) หากมีปัญหาว่พวกเขาไทยลาวมาจากไหนก็ต้องพิจารณาเป็น 2 ประเด็นเช่นกัน คือ ประเด็นที่หนึ่งกลุ่มไทยลาวอยู่บริเวณที่เป็นภาคอีสานของไทยและประเทศลาวมาแต่เดิมก่อนพุทธกาล หรือ ประเด็นที่สองกลุ่มไทยลาวอพยพจากที่อื่นมาอยู่บริเวณนี้ คำว่า "ที่อื่น" ก็มีแนวคิด

เป็น 2 ประเด็นอีก คือ ถ้าไม่มาจากตอนใต้ของประเทศไทยก็ต้องมาจากประเทศเวียดนาม ประเทศจีนนั้นอยู่ติดพรมแดนภาคเหนือของประเทศไทย ในปัจจุบันทางตอนเหนือของลาวนั้นมีชนชาติไทยที่อพยพจากจีนอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ไตใหญ่ ไตลื้อ ไตดำ ไตแดง เป็นต้น ซึ่งภาษาของคนไทยกลุ่มนี้เป็นภาษากลุ่มเดียวกันกับภาษาที่พูดอยู่ตอนใต้ของจีนเพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าคนไทยลาวนั้นน่าจะไม่ได้มาจากจีนแน่เพราะเป็นคนละกลุ่มภาษากันที่นี้เหลือแต่ทางประเทศเวียดนามตอนเหนือด้านเดียวซึ่งอยู่ติดพรมแดนลาวจึงทำให้สันนิษฐานว่าคนไทยลาวน่าจะอพยพมาจากประเทศเวียดนามตอนเหนือมากกว่าที่จะมาจากจีนโดยเฉพาะบริเวณอ่าวตังเกี๋ยเข้ามาอยู่ที่สิบสองจุไท (เดียนเบียนฟู) ก่อนแล้วเข้าสู่ประเทศลาวในภายหลังแล้วเลยเข้ามาถึงบริเวณที่เป็นภาคอีสานของไทยในปัจจุบันนี้ จากข้อความเหล่านี้จึงขอสรุปข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับถิ่นเดิมของชนชาติไทยตามทฤษฎีต่างๆ โดยเฉพาะทฤษฎีที่ 2-3-4 ดังนี้ 1) ทฤษฎีที่ 2 ที่ว่าถิ่นเดิมของชนชาติไทยอยู่บริเวณตอนใต้ของประเทศไทยปัจจุบันต่อมาถูกจีนรุกรานจึงถอยร่นลงมาทางตอนใต้เข้าสู่บริเวณที่เป็นประเทศไทยปัจจุบัน ทฤษฎีนี้ถ้าพิจารณาตามกลุ่มของภาษาระหว่างกลุ่มไตและกลุ่มไทแล้วเห็นว่าคนไทยที่มาจากตอนใต้ของจีนน่าจะเป็นคนไทยทางภาคเหนือ (ไตยวน) ตอนบนเท่านั้นที่สนับสนุนทฤษฎีนี้เพราะเป็นภาษากลุ่มเดียวกัน คือ กลุ่มไต ส่วนคนไทยภาคกลางจนถึงภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่น่าจะจัดอยู่ในกลุ่มไตแต่เป็นกลุ่มไท ทฤษฎีที่ 2 นี้ น่าจะถูกเป็นเพียงบางส่วน คือ เฉพาะคนไทยทางภาคเหนือหรือไตยวนตั้งแต่จังหวัดสุโขทัยขึ้นไปทางเหนือของประเทศไทยเท่านั้น 2) ทฤษฎีที่ 3 ที่กล่าวว่า ถิ่นเดิมของชนชาติไทยอยู่ที่ประเทศไทย ถ้าพิจารณาตามกลุ่มของภาษาถิ่นตระกูลไทยโดยเฉพาะกลุ่มไททำให้น่าเชื่อถืออยู่บ้าง หากถือเอาประวัติศาสตร์ไทย คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 1000 จนถึงปัจจุบันคนไทยต้องอยู่บริเวณที่เป็นประเทศนี้มาแล้วแน่นอนแม้แต่ในช่วงสมัยพุทธกาลก็ยังน่าจะเชื่อว่าคนไทยน่าจะอยู่ในบริเวณนี้แล้ว เหตุผลก็คือลักษณะของความแตกต่างของภาษาถิ่นตระกูลไทยที่พูดอยู่ปัจจุบัน นักภาษาศาสตร์ William J. Gedney เชื่อว่าจะมีความแตกต่างกันอยู่ช่วงเวลา 2000 ปีและอีกประการหนึ่งคนไทยที่อยู่ในกลุ่มไทด้วยกัน เช่น คนไทยลาวและคนไทยสยามกับคนไทยได้นั้นต่างก็แบ่งแยกกันอยู่โดยมีภูเขาดงพระยาเย็นเป็นเส้นกั้นระหว่างคนไทยสองกลุ่มนี้ ถ้าคนสองกลุ่มนี้ไม่ได้อพยพมาจากจีนเพราะเป็นคนละกลุ่มภาษากันแล้ว คนสองกลุ่มนี้คงต้องอยู่ที่นี้มาแต่เดิมในช่วงเวลาไม่ต่ำกว่า 2000-3000 ปีมาแล้วและนั่น คือ ถิ่นเดิมของคนไทยกลุ่มนี้อยู่ที่บริเวณที่เป็นประเทศไทยและประเทศลาวโดยเฉพาะกลุ่มไททั้งหมด 3) ทฤษฎีที่ 4 ที่ว่าคนไทยอยู่ทางใต้แล้วอพยพขึ้นเหนือ ทฤษฎีนี้มีหลักฐานทางภาษาและหลักฐานทางภูมิศาสตร์ของนักวิทยาศาสตร์สนับสนุนอยู่ว่าบริเวณที่เป็นหมู่เกาะฟิลิปปินส์และอินโดนีเซียกับผืนแผ่นดินใหญ่ของเอเชียอาคเนย์เคยเป็น

แผ่นดินเดียวกันมาก่อนมิฉะนั้นสัตว์น้อยใหญ่ก็คงไม่สามารถว่ายน้ำไปยังเกาะต่างๆ มากมายได้ แม้คนไทยกับคนฟิลิปปินส์มีรูปร่างหน้าตาคล้ายกันมากที่สุด ยิ่งช่วยสนับสนุนทฤษฎีนี้ถ้าหากเราไม่เชื่อว่าคนไทย (โดยเฉพาะกลุ่มไท) มีคนไทยสยาม ไทยใต้และไทยลาวไม่อยู่บริเวณที่เป็นประเทศไทยมาแต่เดิมและไม่อพยพมาจากตอนใต้ของจีนมาอยู่บริเวณนี้ทั้งหมด จึงต้องสันนิษฐานว่าน่าจะเคยอยู่ทางใต้แล้วอพยพขึ้นมาทางเหนือไปถึงบริเวณจังหวัดสุโขทัยที่พูดภาษาไทยสยาม ไปบรรจบกับกลุ่มไตที่พูดภาษาไทยวนจึงทำให้เกิดการผสมผสานของภาษาทั้งสองขึ้นเป็นภาษาถิ่นหนึ่ง คือ ภาษาไทยถิ่นสุโขทัยขึ้นแม้แต่ศิลาจารึกหลักที่ 1 ก็แสดงลักษณะการผสมผสานของภาษาใต้และภาษาเหนือแล้วแต่เชื่อว่าไม่เลยขึ้นไปถึงภาคเหนือตอนบนเป็นแน่เพราะเป็นคนละกลุ่มภาษากัน (เรื่องเดช ปันเชือนขัตติย์, 2531, หน้า 21-27)

การแบ่งกลุ่มภาษาตระกูลไทย ตามปกตินักภาษาศาสตร์นิยมแบ่งภาษาถิ่นต่างๆ ไปตาม 1) เชื้อชาติของเจ้าของภาษา (genetic classification) ถัดตามความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติที่มีต่อกัน (genetic relationship) เป็นหลัก 2) ตามลักษณะโครงสร้างของภาษา (Their types of structure) ว่ามีโครงสร้างทางไวยากรณ์ เช่น มีระบบเสียง ระบบคำและระบบประโยคที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมากที่สุดเมื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกันดู 3) ตามเขตหรือการปกครองประเทศ คือ ระหว่างรัฐหนึ่งกับอีกรัฐหนึ่งหรือภาคหนึ่งกับอีกภาคหนึ่งหรือภูมิศาสตร์ (Their political or geographical distribution) คือ สถานที่ที่ภาษาถิ่นนั้นๆ พูดว่าอยู่ส่วนไหนของประเทศ เช่น ถ้าอยู่ทางเหนือหรือทางใต้ก็จะเรียกภาษาถิ่นนั้นๆ ว่าเป็นถิ่นเหนือหรือถิ่นใต้ เป็นต้น ศาสตราจารย์ฟัง กุย ลี (Fang Kui Li) นักภาษาศาสตร์เชื้อสายจีนแห่งมหาวิทยาลัยวอชิงตันและเป็นผู้สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาษาถิ่นตระกูลไทยและได้แบ่งกลุ่มภาษาถิ่นตระกูลไทยออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มที่หนึ่ง กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ (The Southwestern Group – SW) กลุ่มที่สอง กลุ่มกลาง (The Central Group – CT) กลุ่มที่สาม (The Northern Group – NT) มาร์วิน บราวน์ (Marwin Brown) นักภาษาศาสตร์อีกท่านหนึ่งที่ได้อาศัยหลักภูมิศาสตร์ในการจัดแบ่งโดยยึดเอาประเทศไทยเป็นศูนย์กลางในการที่จะบอกตำแหน่งของภาษาที่พูดอยู่ในที่ต่างๆ ในประเทศไทย บราวน์ได้นำเอากลุ่มภาษาไทยตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern) ของฟัง กุย ลีมาแบ่งออกเป็น 7 ภาษา (Languages) ใหญ่ๆ ด้วยกัน ซึ่งในแต่ละภาษาประกอบไปด้วยภาษาไทยถิ่นเล็กๆ อีกหลายภาษาถิ่น (dialects) สำหรับภาษาถิ่นใหญ่ทั้ง 7 ภาษาในกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern) ที่บราวน์ศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้อยู่ที่ภาษาไทยลาว (Lao) พูดกันอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยและประเทศลาว บราวน์แบ่ง

ภาษาไทยลาวออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มหลวงพระบาง 2) กลุ่มเวียงจันทน์ 3) กลุ่มย่อย กลุ่มหลวงพระบางพูดกันตั้งแต่หลวงพระบางมาถึงแม่น้ำโขงรวมถึงจังหวัดเลยในประเทศไทยด้วย กลุ่มหลวงพระบางบรวานี้ได้แบ่งเป็นถิ่นย่อยๆ อีก 4 ถิ่น คือ 1) ภาษาลาวหลวงพระบาง 2) ภาษาลาวไชยบุรีที่แก่นท้าว 3) ภาษาลาวเมืองเลยด่านซ้าย (ที่อำเภอด่านซ้าย) 4) ภาษาลาวเมืองเลย (ที่อำเภอเมือง) กลุ่มลาวเวียงจันทน์พูดกันทั่วไปในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยและบริเวณภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย บรวานี้ได้แบ่งเป็นภาษาถิ่นย่อยต่างๆ อีก 23 ถิ่น กลุ่มย่อย (Yo) พูดกันในท้องที่อำเภอต่างๆ ของจังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม เขตพื้นที่ที่มีผู้พูดภาษาผู้ไทด้วยโดยที่ภาษาผู้ไทจะพูดกันในชนบทส่วนภาษาย้อจะพูดกันในเมืองและรอบๆ อำเภอเมือง (เรืองเดช ปันเชือนขัตติย์, 2531, หน้า 60-69)

ดร.เรืองเดช ปันเชือนขัตติย์ได้ศึกษาภาษาไทยถิ่นอีสานว่ามีภาษาถิ่นอยู่หลายถิ่นหลายสำเนียง คือ 1) สำเนียงหลวงพระบาง (Luangphrabang Dialect) 2) สำเนียงเวียงจันทน์ (Vientien Dialect) 3) สำเนียงอีสาน (Isan Dialect) โดยเฉพาะและยังมีภาษาถิ่นอื่นๆ ที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษาไทยลาวอีกหลายภาษาได้แก่ ภาษาไทยพวน ภาษาผู้ไท ไทกะเลิง ไทญ้อ ไทโย้ย นครไทและไทแสก ทั้งนี้โดยอาศัยคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกันในกลุ่มภาษาไทยลาวเป็นหลัก ภาษาไทยถิ่นอีสานมีหน่วยเสียงพยัญชนะ 20 เสียง หน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 เสียง สระประสม 2-3 เสียง (ถิ่นหลวงพระบาง จังหวัดเลย ไม่มีเสียงสระเอื้อ) สำหรับภาษานครไทย (นครไท) เป็นภาษาไทยถิ่นหนึ่งที่มีผู้พูดส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอนครไทย อำเภอชาติตระการและบางหมู่บ้านในเขตอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก อำเภอป่าปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์และอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ภาษานครไทยมีสัทลักษณะ (สำเนียง) แบบประสมระหว่างภาษาไทยถิ่นเหนือ (แพร่, น่าน) กับภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดเลยและภาษาไทยกลางในจังหวัดพิษณุโลก ลักษณะเด่นของภาษานครไทย คือ มีสระประสมเพียง 2 เสียง คือ สระเอื้อกับสระอัว ถ้าเป็นสระเอื้อจะออกเสียงเป็นสระเอื้อหมดและไม่มีการเปลี่ยนเสียงควบกล้ำใช้ในภาษาเช่นเดียวกับภาษาไทยถิ่นอีสานทั่วไป ภาษานครไทยมีสัทลักษณะ (สำเนียง) คล้ายกับภาษาลาวแฉ่งมากที่สุดและมีคำศัพท์ใช้คล้ายกับภาษาลาวโดยเฉพาะสายหลวงพระบาง (จังหวัดเลย) ลักษณะของเสียงวรรณยุกต์ของภาษานครไทยจะสัมพันธ์กับภาษาไตยวนหรือคำเมืองสำเนียงแพร่-น่านและสัมพันธ์กับภาษาไทยถิ่นใต้ คือ มีเสียงวรรณยุกต์ของคำศัพท์ที่เขียนด้วยพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงหรือพยัญชนะ ห นำและมีเครื่องหมายวรรณยุกต์โท (เรืองเดช ปันเชือนขัตติย์, 2531, หน้า 136-141)

2.3.2. ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับหลวงพระบางในอดีต

ว่าถึงหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ของไทยล้านช้างมีดังนี้ 1) พงศาวดารล้านช้าง (ประชุมพงศาวดารภาคที่1) เป็นภาษาไทยล้านช้างซึ่งเป็นเอกสารเก่าที่สุดและเป็นหลักในการศึกษา 2) พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง (ประชุมพงศาวดารภาคที่5) เป็นภาษาไทยเข้าใจว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผู้ให้เรียบเรียงไว้ 3) พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง (ประชุมพงศาวดารภาคที่11) เป็นภาษาไทยมีข้อความแปลกกว่า 2 ฉบับข้างต้นแต่คงเป็นฉบับที่มีหลักฐานมากนักค้นคว้าประวัติศาสตร์ลาวชาวฝรั่งเศสก็ยึดถือเป็นหลักหนังสือต่างๆ ที่ชาวฝรั่งเศสเรียบเรียงหนังสือที่ดีที่สุด คือ ฉบับของนายปอล เลอ บูลองเยร์ผู้ซึ่งเคยเป็นปลัดมณฑลลาวแตงหนังสือนี้เมื่อ พ.ศ. 2473 การสอบสวนทางโบราณคดีได้ความว่าดินแดนที่เป็นหลวงพระบางนั้นขอมปกครองอยู่ก่อน เมื่อไทยเข้ามาถึงล้านช้างขอมหมดอำนาจจากหลวงพระบางไปนานแล้วแต่ยังมีซากอนุสาวรีย์รูปปั้นและจารึกสามารถจะเป็นหลักฐานได้ ขอม ก็คือชนกลุ่มหนึ่งของขอมโดยมากมีลักษณะเป็นยักษ์ หญิงงามของขอมต้องปากกว้างหูยาว ผู้เขียนพงศาวดารล้านช้างจึงพรรณานางค์ขอมที่เคยครองหลวงพระบางว่าเป็นยักษ์และถือลัทธิอุกโตสุชาติ คือ ฟีน้องได้กันเองซึ่งเป็นแบบอินเดียแบบขอมแต่ลัทธินี้เป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมพันธุ์ (Degenerate) ร่างกายและสติปัญญาอ่อนแอลงท้ายก็สูญพันธุ์หมดเชื้อหมดวงศ์ไปเฉยๆ อย่างถ้อยคำพงศาวดารล้านช้างเขียนไว้ว่า "เขาผู้นั้นจับหายไปแล้ว" เรื่องราวต่อมาก็คือ จำเนียรกาลต่อมามีพ่อค้าคนหนึ่ง ถ่อเรือบรรทุกของจากเวียงจันทน์เพื่อนำเข้าไปขายในเมืองเชียงตุงเชียงทอง คืนหนึ่งฝันว่ามือขวาป่วยพระอาทิตย์ มือซ้ายป่วยพระจันทร์ สองเท้ายันกรรพพระอาทิตย์ เมื่อพ่อค้ามาพบพระมหาเถรองค์หนึ่งก็เล่าความฝันให้ฟัง พระมหาเถรก็ทำนายว่าขึ้นไปถึงเมืองเชียงตุงเชียงทองคราวนี้จะมีโชคลาภอย่างใหญ่แต่ต้องจำไว้อย่างหนึ่งว่าเวลาถ่อเรือขึ้นไปถ้าเห็นทองติดต้องอย่าเอาไปไต่ต่อทองนั้น เมื่อขึ้นไปถึงเชียงตุงเชียงทองจะได้พบแก้วแหวนเงินทองมากมาย พ่อค้าคนนั้นก็ทำตามคำของพระมหาเถร ถ่อเรือขึ้นมาเห็นทองคำติดอ้อมไต่ไปไต่ขึ้นไปถึงเชียงตุงเชียงทองก็ได้พบแก้วแหวนเงินทองเต็มไปทั้งสองฝั่งแม่น้ำ พ่อค้าคนนั้นเอาแก้วแหวนเงินทองแจกแก่พลเมือง ชาวเมืองจึงเลื่อมใสรักใคร่และยกให้เป็นเจ้าครองเมืองเชียงทอง เมืองเชียงทองเป็นชื่อเดิมของเมืองหลวงพระบางซึ่งเปลี่ยนชื่อหลายครั้ง เดิมชื่อว่า บ้านลานข้าว ต่อมาเรียกเมืองชะวา (คำว่า ชะวา เลื่อนมาจาก ข้าว ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเรียกเมืองนี้ว่า ชะวา) ต่อมาเรียก เชียงตุง เพราะเหตุที่ตั้งเมืองในครั้งกระนั้นอยู่ที่ปากน้ำซึ่งเรียกว่า น้ำตุง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น เชียงทอง หนังสือโดยมากจึงเรียกควบกันว่า เชียงตุงเชียงทอง ในการสอบสวนทางโบราณคดีได้ความว่าเชียงทองเคยมีเจ้าครองนคร ชื่อ จันทวานิช ไม่ปรากฏว่าสืบราชวงศ์มาจากใครและมีเพียงพระองค์เดียวเท่านั้นที่ครองเมืองเชียงทองต่อจากพวกขอม ต่อจาก

จันทวานิชมากก็เกิดมีวงศ์ภักษัตริย์ครองเมืองเชียงทองสืบสายไปอีกหลายคนชื่อ ขุนชะวา ขุนญีบา ขุนวิริยา ขุนกันฮางและมีลูกหลานต่อไปอีก การสอบสวนทางโบราณคดีได้ความว่าพวกนี้เป็น ข่า (ข่าเป็นประชาชนพวกหนึ่งซึ่งมีอยู่ไม่น้อยในเขตล้านช้างแม้ในปัจจุบัน) นักค้นคว้าชาวฝรั่งเศสให้ความเห็นว่า ข่า เป็นเชื้อชาติมลายูซึ่งอพยพทางเรือขึ้นมาในดินแดนนี้เมื่อลูกขุนบรมลงมาถึงเชียงทองก็ตั้งอาณาจักรล้านช้างโดยแย่งเมืองเชียงทองจากพวกข่า (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2549, หน้า 130-135)

เรื่องราวต่อไปในพงศาวดารล้านช้างเป็นเรื่องแสดงกำเนิดพ่อขุนบรมถึงแม้จะเป็นรูปนิยายก็ให้ความรู้หลายอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของไทยโบราณ ในพงศาวดารล้านช้างกล่าวว่า มีคนผู้ใหญ่ 3 คน ชื่อ ปู่ลางเจิง ขุนเด็กและขุนคานสร้างบ้านเมืองอยู่ในลุ่ม (ตรงนี้มีได้หมายถึงเขตล้านช้างแต่หมายถึงเขตสิบสองจุไทย) เวลาได้ข้าวได้ปลาไม่ได้เช่นไรว่าบอกกล่าวแก่ผี ผีจึงโกรธบันดาลให้น้ำท่วมบ้านท่วมเมือง คนทั้งสามต้องต่อแพตนเองและลูกเมียลอยอยู่ในแพจึงรอดชีวิตอยู่ได้ ขุนทั้งสามจึงนำแพทวนน้ำขึ้นไปถึงเมืองสวรรค์ไปเฝ้าพระยาแถน (เทพเจ้าองค์ใหญ่) ซึ่งประทับอยู่บนสวรรค์เพื่อฟ้องเรื่องผีที่ทำให้ น้ำท่วม คำว่า "ผี" ในภาษาไทยโบราณ หมายถึง เทพารักษ์ ต่อมาเรียกให้ชัดก็คือ ผีฟ้า คนไทยนับถือผีหรือเทพารักษ์นี้มากแม้ในจารึกพ่อขุนรามคำแหงยังมีข้อความที่ต้องเช่นสรวงเทพารักษ์ไว้เสมอบ้านเมืองจึงจะตั้งอยู่ได้ ข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวว่า "ผีให้ไว้ดีพลีปลูก ผีในเข้านับคุ่มบ่เกรง เมืองนี้หาย" เรื่องน้ำท่วมเมืองท่วมโลกไม่ใช่เฉพาะในอาห์ หรือ เรื่องของอินเดียโบราณ ดำเนินต้นประวัติศาสตร์ของไทยอาหมหรือไทยใหญ่ก็มีนิยายเรื่องน้ำท่วมเมืองท่วมโลกอยู่เหมือนกัน เรื่องราวต่อไป ก็คือ เมื่อปู่ลางเจิง ขุนเด็กและขุนคานไปถึงเมืองสวรรค์ พระยาแถน (เทพเจ้าองค์ใหญ่) ก็ให้ที่อยู่แก่คนทั้งสามอย่างสบายแต่คนทั้งสามเบื่อหน่ายพากันไปเฝ้าพระยาแถนทูลว่า "ข้าพเจ้าน้อยอยู่เมืองบนบ่แก้วน แล่นเมืองฟ้าบ่เป็น" ขออนุญาตกลับมาเมืองมนุษย์อย่างเดิม พระยาแถนอนุญาตและให้ควายมาด้วย คนทั้งสามลงจากสวรรค์ที่ตำบลน่าน้อยหรือนาปอนน้อยหรือนาบ่อน้อยอ้อยหนู ตั้งแต่นั้นมามนุษย์ก็มีควายช่วยแรงงานในการทำนา ที่เรียกว่า นาน้อย หรือ นาบ่อน้อย หรือ นาปอนน้อยอ้อยหนู นั่นคือ เมืองแถน ของพ่อขุนบรมเมื่อคนทั้งสามได้ควายลงมาจากสวรรค์ ที่ตรงนั้นก็เจริญมีผู้คนพลเมืองมาก พงศาวดารล้านช้างเขียนบรรยายความเจริญรุ่งเรืองเติบโตของตำบลน่าน้อยหรือเมืองแถนไว้ดังนี้ คือ "ต่อมาเมื่อผลน้ำเต้าใหญ่ผลหนึ่งเกิดขึ้นที่ตำบลน่าน้อยนั้นใหญ่เหลือประมาณ เมื่อเติบโตขึ้นเต็มที่ก็ได้ยินเสียงคนอยู่ในนั้นเป็นจำนวนมาก คนทั้งสามที่ได้ควายมาจากสวรรค์จึงเอาสิ่วไปเจาะผลน้ำเต้านั้น คนก็ไหลออกมาจากรูที่เจาะเป็นห้าสาย ไหลออกตั้งสามวันสามคืนเป็นจำนวนคนมากมายเหลือที่จะนับและต่างสายต่างแบ่งเชื้อ

ชาติแยกกันออกไปเป็นไทยลม ไทยลี ไทยเวียง ไทยล่อ ไทยควาง" ชื่อไทยต่างๆ 5 พวกอาจเป็นการแบ่งอำเภอหรือจังหวัดในอาณาจักรเมืองแฉกก็เป็นได้เมื่อมีคนมากดังนี้ ปู่ลางเจิง ขุนเด็กและขุนคานก็พยายามช่วยเหลือโดยสอนให้ทำไร่นา ทอผ้าขึ้น ให้อยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวผัวเมียแต่คนทั้งสามไม่สามารถควบคุมคนจำนวนมากได้ จึงไปสวรรค์เพื่อขอความช่วยเหลือจากพระยาแถน พระยาแถนได้ส่งเทวดา 2 องค์ลงมาแล้วกลายเป็นมนุษย์ ชื่อ ขุนครูกับขุนครองแต่ก็ไม่สามารถรักษาความสงบไว้ได้ พระยาแถนจึงส่ง ขุนบุญลม (ขุนบรม, พ่อขุนบรม) ลงมาพร้อมด้วยอาญาสิทธิ์ที่จะลงโทษคนผิดและให้เทวดาอีกหลายองค์มาเป็นมุขมนตรีเพื่อช่วยงานขุนบุญลม เรื่องนี้นายปอลเลอ บูลาญเยร์ ยืนยันว่าเรื่องพ่อขุนบรมเป็นความจริงในประวัติศาสตร์และเรื่องที่พ่อขุนบรมส่งพระโอรสไปตั้งแคว้นต่างๆ นั้นเป็นการเริ่มศักราชที่ไทยช่วงชิงอำนาจปกครองดินแดนในแหลมอินโดจีนจากขอม พ่อขุนบรมกับพวกขุนนางของตนคิดว่าทำอย่างไรประชาชนจึงจะมี "อันนุ่กัน" พ่อขุนบรม จึงกล่าวแก่ขุนครูและขุนครองว่า "สร้างบ้านก็เป่ลือ สร้างเมืองก็กว้าง" ไม่สมดุกับประชาชนที่ "มากดังทรายหลายดังน้ำ" พ่อขุนบรมจึงอ้อนวอนขอต่อพระยาแถน พระยาแถนได้ส่งพระวิษณุกรรมมาช่วยสร้างบ้านเมืองแต่ไร่นา ปาลูกกลิ้งไม้หุ้มมัน สอนการทอผ้าให้ดีกว่าแต่ก่อน สอนให้รู้จักพืชพันธุ์ที่เป็นยารักษาโรค นอกจากนั้นพระยาแถนได้ส่งเทพอัปสรมาเป็นชายาพ่อขุนบรม 2 คน คนที่หนึ่งชื่อ นางแอกแดง (นางเอตแดง) คนที่สองชื่อ นางยมพาลา (ยมภारा, ยมการา) นอกจากนี้พระวิษณุกรรมยังสอนดนตรี "เอ็ดหม่องกลองกรับ" แก่พลเมืองอีกด้วย แล้วพระยาแถนก็บอกกับพ่อขุนบรมว่าต่อไปนี้ไม่ให้มารบกวนอีกเพราะทำให้หมดทุกอย่างแล้ว เส้นทางคมนาคมระหว่างสวรรค์กับมนุษย์ก็ขาดลงเพียงนี้ นิยายก็จบลงเพียงนี้ซึ่งต่อไปก็เป็นเรื่องประวัติศาสตร์ (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2549, หน้า 136-140)

ประวัติศาสตร์ล้านช้างกล่าวว่าพ่อขุนบรมมีลูกชายกับชายาทั้งสอง 7 คน คือ คนที่หนึ่งเกิดจากนางแอกแดงหรือเอตแดง ชื่อ ขุนล่อ คนที่สองเกิดจากนางแอกแดงหรือเอตแดง ชื่อ ยี่ผาลาน คนที่สามเกิดจากนางแอกแดงหรือเอตแดง ชื่อ สามจูสง คนที่สี่เกิดจากนางยมพาลา ชื่อ ไสผง คนที่ห้าเกิดจากนางยมพาลา ชื่อ จั้วอิน คนที่หกเกิดจากนางยมพาลา ชื่อ ลกกกลม คนที่เจ็ดเกิดจากนางแอกแดงหรือเอตแดง ชื่อ เจ็ดเจิง พระโอรสของพ่อขุนบรมไปตั้งอาณาจักรใหม่ที่ไหนกันบ้าง พระโอรสองค์ที่หนึ่ง คือ ขุนล่อ ไปตั้งนครชะวา คือ หลวงพระบาง ขุนล่อเป็นผู้ตั้งอาณาจักรล้านช้าง องค์ที่สอง คือ ยี่ผาลาน ตั้งอาณาจักรหอแตงกัณฑ์คันทาชาวฝรั่งเศสว่า คือ สิบสองพันนา พงศาวดารหลวงพระบางว่าตั้งที่เมืองประคิง ชื่อเดิม คือ หอแตและต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อเป็นสิบสองพันนาหรือสิบสองปันนาตามการแบ่งเขตการปกครองเป็น 12 จังหวัดมีเมืองหลวงอยู่ที่เชียงรุ่ง องค์ที่สาม คือ สามจูสง ไปตั้งเมือง "จุลิน" กับ "โกศแท่นบัว"

หนังสือเก่าใช้เรียกดินแดนญวนทางแถบตั้งเกี่ย พงสาวดารหลวงพระบางบอกว่าชื่อ "เมืองบัวชุม" ปัจจุบัน คือ หัวพันทั้งห้าทั้งหก องค์ที่สี่ คือ ไสผง มาตรการานนา พงสาวดารหลวงพระบางว่า ไสผงไปตั้งหงสาวดี นักค้นคว้าหลายท่านโดยเฉพาะนายปอล เลอ บูลองเยร์คัดค้านพงสาวดารหลวงพระบางโดยคิดว่าไปตั้งอาณาจักรโยนกซึ่งเป็นชื่อเดิมของลานนา องค์ที่ห้า คือ จั้วอิน พงสาวดารลานช้างกับพงสาวดารหลวงพระบางกล่าวสอดคล้องกันว่าไปตั้งอาณาจักรอโยธยาหนทางไม่ไกลเกินไปถ้าจะอพยพซึ่งสอดคล้องกับความจริงในประวัติศาสตร์ภายหลังว่า พระไชยศิริ มาตั้งนครไชยศรี พระไชยศิริอพยพมาจากเชียงรายได้เดินทางลงมาจนถึงนครไชยศรีได้จึงไม่แปลกอะไรที่พระโอรสพ่อบรมจะลงมาได้ถึงอโยธยา องค์ที่หก คือ ลกกลม พงสาวดารลานช้างว่าไปเมืองมอญ พงสาวดารหลวงพระบางว่าไปเมืองอินทปัต คือ เขมร จากการสอบสวนของนายปอล เลอ บูลองเยร์ว่าเป็นเมืองมอญและบอกชื่อตรงว่า หงสาวดี ส่วนโอรสองค์ที่เจ็ด คือ เจ็ดเจิง พงสาวดารลานช้างว่าครองเมืองแถบแทนพระชนก แต่พงสาวดารเมืองหลวงพระบางกล่าวว่าไปตั้งเมืองเชียงขวาง หรือ เมืองพวนแต่นักค้นคว้าเชื่อพงสาวดารลานช้างมากกว่าเพราะจะไปกันทั้งหมดโดยละทิ้งเมืองแถบเสียทีเดียวย่อมเป็นไปได้ เมืองแถบ ปัจจุบันนี้ คือ เมืองเดียนเบียนฟูซึ่งเป็นภาษาเวียดนาม เมืองนี้เป็นเมืองที่มีการรบอย่างรุนแรงในสงครามกู้อิสรภาพอินโดจีนเมื่อต้น พ.ศ. 2497 เรื่องพระโอรสทั้งหกของพ่อบรมไปตั้งอาณาจักรใหม่ทั้งหกอาณาจักรเป็นความจริงในประวัติศาสตร์ไม่ใช่นิยายเพราะการกระทำเช่นนี้ก็คือ การอพยพนั่นเอง ไทยเราอพยพเรื่อยมาเป็นเวลากว่าพันปี ไทยเรามีความรู้ทางการปกครองตัวอย่างที่รับรองกันโดยทั่วไปในบรรดานักค้นคว้าทั้งหลาย เมื่ออพยพไปตั้งที่ไหนคนไทยก็สามารถจัดระเบียบการปกครองได้เรียบร้อยเสมอ เมื่อมีผู้คนหลังไหลเข้ามาในเมืองแถบของพ่อบรมจนเมืองแถบไม่สามารถจะรับรองให้อยู่ด้วยกันทั้งหมดได้ก็ต้องอพยพกันไปเป็นธรรมดา ดินแดนที่พระโอรสของพ่อบรมอพยพไปล้วนแต่แทรกซึมอยู่ในการปกครองของขอมบ้าง ของชวบ้าง ของญวนบ้าง อำนาจของขอมเองที่กำลังก้าวลงสู่ความเสื่อมโทรม ไทยก็แย่งอำนาจการปกครองจากขอม นักค้นคว้าทั้งหลายเห็นว่าเรื่องไทยชิงอำนาจขอมได้เริ่มทำกันจริงจั้งตั้งแต่สมัยเรื่องพระโอรสพ่อบรมนี้ เมืองไหนที่กำลังของขอมยังแข็งแรงอยู่ก็ต้องผ่านเลยไป แต่เมื่อพบที่ไหนที่เป็นบ้านเป็นเมืองและอำนาจขอมอ่อนแอก็เข้าช่วงชิงเอาตั้งเป็นอาณาจักรไทยขึ้น มีอโยธยาแห่งเดียวที่ประวัติศาสตร์แสดงว่าตั้งขึ้นได้ด้วยการผูกมิตรกับพระเจ้ากรุงละโว้ ที่กล่าวมานี้เป็นการประดิษฐ์ฐานอาณาจักรไทยลงเป็นหย่อมๆ ในดินแดนแหลมอินโดจีนนี้ซึ่งมีอาณาจักรลานช้างเป็นปฐม (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2549, หน้า 145-148)

อาณาจักรล้านช้างเมื่อขุนลอมาถึงเมืองชะวา (หลวงพระบาง) นั้นพวกเขาครองเมืองอยู่ กษัตริย์เชื้อชาติข่า คือ ขุนกันฮาง แก่ชรามากแล้ว ขุนลอได้ใช้กำลังเข้าตีเมือง ขุนกันฮางต้องหนีไปอยู่ที่ลำน้ำทา ขุนลอจึงได้ครองเมืองชะวา การได้เมืองชะวาก็เท่ากับช่วงชิงอำนาจจากขอมเพราะพวกเขาปกครองเมืองนี้ในนามของขอม เรื่องราวต่อจากขุนลอต่อมามีผู้สืบสายมาอีก 21 องค์ ไม่มีประวัติการณอะไรในขณะนั้น จนถึงพระยาสุวรรณคำผงซึ่งขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 1859 ซึ่งตรงกับรัชกาลพญาเลอไทยพระมหากษัตริย์องค์ที่ 4 ของกรุงสุโขทัย เราได้ทราบข้อความอีกข้อหนึ่งว่าเมื่อก่อนถึงรัชสมัยพระยาสุวรรณคำผั่งนั้น อาณาจักรล้านช้างถูกรวมเข้ากับอาณาจักรสุโขทัยเพราะปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่า อาณาเขตสุโขทัยแผ่ออกไปจนถึงหลวงพระบาง ถึงเวียงจันทน์เวียงคำเป็นที่แล้ว นักค้นคว้าชาวฝรั่งเศสได้ค้นพบในพงศาวดารญวนละจามปา กล่าวว่าเมื่อ พ.ศ. 1856 พญาเลอไทย กษัตริย์องค์ที่ 4 โอรสของพ่อขุนรามคำแหงได้ไปชุมนุมพลที่เมืองเชียงทอง คือ หลวงพระบาง เพื่อรบกับจามปาจึงเป็นการแน่นอนว่าก่อนสมัยพระยาสุวรรณคำผั่งนั้นล้านช้างได้รวมอยู่ในอาณาจักรสุโขทัยเพราะพระมหากษัตริย์สุโขทัยสามารถใช้เมืองเชียงทองเป็นที่รวมพลได้ เริ่มรัชกาลพระยาสุวรรณคำผั่งในปี พ.ศ. 1859 ลูกชายของพระยาสุวรรณคำผั่ง ชื่อ ขุนยัษฐีฟ้า (ท้าวผีฟ้า) ไปทำชู้กับเมียสาวของพ่อ ชื่อ นางคำนัน เลย ถูกพ่อขับไล่จากเมือง ขุนยัษฐีฟ้าพาชายากับลูก คือ ท้าวฟ้าจุ่ม ไปอาศัยราชสำนักเขมรอยู่และมีลูกชายอีก 5 คน คือ ฟ้าเงี้ยว ฟ้ายาน คานคำ ฟ้าก่า ฟ้าเขียว ฟ้าจุ่มได้รับการศึกษาอย่างดีจากราชสำนักเขมร กษัตริย์เขมรในเวลานั้นทรงพระนามว่า พระยาศรีจุลราชได้ประทานพระธิดา ชื่อ นางคำยัษฐี (เห็นจะเป็นชื่อทางล้านช้างเอง แปลว่า ทองก้อนใหญ่) ท้าวฟ้าจุ่มยกกองทัพมาตีเมืองของพระอัยกา คือ พระยาสุวรรณคำผั่ง ร่วมกับท้าวคำยอลูกเจ้าเมืองพวน พระยาสุวรรณคำผั่งสู้ไม่ได้เลยผูกคอตาย พระยาฟ้าจุ่มเริ่มรัชกาลในปี พ.ศ. 1896 พระองค์สร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับล้านช้าง ในรัชกาลพระยาฟ้าจุ่มเป็นสมัยที่สุโขทัยตั้งต้นเสื่อมและราชอาณาจักรศรีอยุธยาเพิ่งตั้งขึ้นใหม่ๆ ประเทศไทยซึ่งเคยเป็นอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวมาในสมัยพ่อขุนรามคำแหงได้มาแตกแยกเป็นสองอาณาจักร ทางกรุงสุโขทัยอ่อนแอลงและทางอยุธยาก็ยังไม่แข็งแรงพอ ท้าวฟ้าจุ่มสร้างความแข็งแกร่งให้กับล้านช้างได้มากในตอนี้ พระองค์ยกกองทัพไปเที่ยวตีแคว้นเล็กเมืองน้อย พงศาวดารเล่าว่าพระยาฟ้าจุ่มไปตีเมืองไผ่หนามซึ่งมีกอไผ่ล้อมรอบ ตีเข้าไม่ได้ พระองค์เอาทองคำแท่นลูกกระสุนยิงเข้าไปในป่าไผ่แล้วยกทัพกลับ พวกประชาชนเมืองไผ่หนามก็มาถากถางกอไผ่เพื่อเอาทองคำ ภายหลังพระยาฟ้าจุ่มยกกองทัพกลับมาอีกเลยตีเมืองสำเร็จ พระยาฟ้าจุ่มจึงเปลี่ยนชื่อเมืองไผ่หนามว่า เวียงคำ และเปลี่ยนพระนามพระยาเภาเป็นพระยาเวียงคำ เมืองเวียงคำจึงเป็นเมืองขึ้นของพระยาฟ้าจุ่ม เมืองเวียงคำอยู่ที่ไหนนายปอล เลอ บูลองเยร์ เขียนไว้ว่า เวียงคำ

คือ เวียงจันทน์ ดังที่ศิลาจารึกสุโขทัยกล่าวถึงอาณาจักรสุโขทัยเบื้องต้นว่าออกไปถึงฝั่งโขง "ถึงเวียงจันทน์เวียงคำเป็นที่แล้ว" นั้นหมายถึงเมืองเดียวกันเช่นเดียวกับพงศาวดารเรียก เชียงตุง เชียงทอง นายปอล เลอ บูลองเยร์ กล่าวว่า "พระยาฟ้าจุ่มทำความแข็งแรงให้แก่อาณาจักรล้านช้างอย่างเดียวกับที่พ่อขุนรามคำแหงทำให้แก่อาณาจักรสุโขทัย" พระยาฟ้าจุ่มมีนิสัยชอบผิบลูกผิวดมยคนอื่น จนพ่อตา คือ พระเจ้าแผ่นดินเขมรเรียกตัวไปให้คำมั่นสัญญาในโบสถ์ต่อหน้าพระพุทธรูป คือ พระบาง แล้วพระเจ้าแผ่นดินเขมรก็ยกดินแดนตั้งแต่สี่ฝัขึ้นมาให้พระยาฟ้าจุ่ม ให้ "พระบาง" ขึ้นมาไว้สักการบูชาแต่พระยาฟ้าจุ่มไม่ไยดีต่อ "พระบาง" นัก เมื่ออัญเชิญ "พระบาง" มาถึงเวียงคำ พระยาเวียงคำขอ ก็ให้ไว้ ต่อมาภายหลังข้าราชการทั้งหลายขับไล่พระยาฟ้าจุ่มออกจากเมือง เนื่องจากความประพฤติไม่ดีต้องไปอาศัยอยู่กับพระยาคำตันที่เมืองน่านเมื่อพระชนม์ได้ 57 ปี (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2549, หน้า 149-156)

ในสมัยพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแล้ว พระนัดดาของพระยาฟ้าจุ่มขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 1981 ตรงกับสมัยพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา ในสมัยนี้มีเรื่องว่า ได้เชิญ "พระบาง" จากเวียงจันทน์เพื่อขึ้นไปประดิษฐานที่หลวงพระบาง (เวลานั้นยังชื่อเมืองเชียงทอง) พงศาวดารกล่าวว่าอัญเชิญพระบางไปทางเรือ เรือมาล่มที่แก่งจันทร์ พระบางจมน้ำหายไป แต่ปาฏิหาริย์กลับไปปรากฏพระองค์อยู่ในพระอุโบสถเมืองเวียงจันทน์ รัชกาลพระยาลำน้ำแสนไชย พระนัดดาของพระยาฟ้าจุ่ม (พ.ศ. 2019) ทำวชมพู โอรสพระยาลำน้ำแสนไทย (พ.ศ. 2034) และพระยาวิสุทธิราชธิดี โอรสพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแล้ว (พ.ศ. 2039) บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย ในรัชกาลพระยาลำน้ำแสนไทยได้อัญเชิญ "พระบาง" ขึ้นมาไว้เมืองเชียงทองและสร้างวัดใหม่ชื่อ วัดมโนรมย์ เป็นที่ประดิษฐาน "พระบาง" ต่อมาในรัชกาลพระยาวิสุทธิราชธิดี ได้สร้างวัดวิสุทธิราช เป็นที่ประดิษฐาน "พระบาง" พงศาวดารหลวงพระบางได้เขียนประวัติ "พระบาง" ไว้แต่ศักราชผิดไปมากอาทิเช่นว่าสร้างที่ลังกาเมื่อ พ.ศ. 236 และมาสู่เขมรเมื่อ พ.ศ. 418 ซึ่งในความเป็นจริงพ.ศ. 236 นั้นพระพุทธศาสนายังไม่แพร่หลายไปถึงศรีลังกาและ พ.ศ. 418 อาณาจักรขอมหรือเขมรยังไม่เกิดขึ้น เป็นต้น ประวัติการสร้างพงศาวดารหลวงพระบางเล่าไว้ว่า พระเถระองค์หนึ่งชื่อ จุลนาค อยู่ที่ศรีลังกาชักชวนชาวลังกาให้สร้างพระพุทธรูปยืนยกพระหัตถ์ทั้งสองเป็นปางห้ามสงครามในหมู่พระญาติ หรือ เรียกสั้นๆ ว่า "พระห้ามญาติ" เมื่อสร้างเสร็จแล้วพระจุลนาก็อธิษฐานเชิญพระบรมธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าสถิตในองค์พระบาง 5 แห่ง คือ พระนลาฏ พระหนุ (คาง) พระอุระและพระหัตถ์ทั้งสอง พระเจ้าแผ่นดินเขมรทรงพระนามว่า ศรีจุลราช ทรงขอพระบางมาจากลังกา เช่นเดียวกับที่พ่อขุนรามคำแหงทรงขอพระพุทธรูปหนึ่งจากลังกา พระยาศรีจุลราช คือ พ่อตาของพระยาฟ้าจุ่ม ถ้าเขมรได้ "พระบาง" มาในรัชกาลพระยาศรีจุลราชก็อยู่ในระยะ

เดียวกันกับที่พ่อขุนรามคำแหงทรงได้พระพุทธรูปสี่องค์มาจากลังกาและนำเชื่อว่าเป็นการถูกต้อง พระยาโพธิสาร โอรสพระยาวิบูลราชธิบดีเริ่มรัชกาลในปี พ.ศ. 2059 ในรัชกาลนี้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยลานช้างกับไทยลานนาใกล้ชิดสนิทสนมกันมากและความสัมพันธ์กับกรุงศรีอยุธยา ก็เริ่มมีมากขึ้นเพราะเป็นระยะที่พม่าเริ่มรุกรานในดินแดนแถบนี้และชนชาติไทยทั้งสาม คือ ไทยลานช้าง ไทยลานนาและไทยกรุงศรีอยุธยาได้มีความรู้สึกถึงความจำเป็นที่จะต้องรัดรั้งความสัมพันธ์ในระหว่างพวกเดียวกันเพื่อต่อสู้การรุกรานของพม่า พระยาโพธิสารได้ราชธิดาของพระเจ้าเชียงใหม่ คือเจ้าหญิงยอคำเป็นอัครมเหสีมีพระโอรส 3 พระองค์ คือ เจ้าเชษฐวงศ์ เจ้าทาเรือ เจ้าวรวงศ์ มีพระธิดา 3 พระองค์ คือ เจ้าหญิงแก้วกุมาริ เจ้าหญิงคำเหลาและเจ้าหญิงคำใคร เจ้าเชษฐวงศ์ ขึ้นครองลานนาเมื่อพระชนม์ได้ 12 พรรษาเนื่องจากพระเกษเกล้าเจ้าเชียงใหม่สิ้นพระชนม์ได้พระนามว่า พระไชยเชษฐาธิราช ทรงครองลานนาได้เพียง 2 ปีพระยาโพธิสารก็สิ้นพระชนม์ พระองค์ได้รับการอภิเษกให้ครองลานช้างในปีพ.ศ. 2091 ใช้พระนามอย่างเดียวกับที่ครองลานนา เมื่อพระไชยเชษฐาธิราชกลับไปครองลานช้างก็อัญเชิญพระแก้วมรกตซึ่งเวลานั้นอยู่ที่เชียงใหม่ไปลานช้างด้วย ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการปกครองทั้งลานนาและลานช้าง พระไชยเชษฐาจึงทรงย้ายราชธานีมาอยู่ที่ "เชียงแสน" แต่ภายหลังก็ย้ายไปอยู่ "เวียงจันทน์" พระเจ้าไชยเชษฐาทรงตั้งพระนามราชธานีว่า "จันทบุรีศรีศถนาคนุตลานช้างร่มขาว" คำว่า "กรุงศรีศถนาคนุต" เริ่มมีขึ้นตั้งแต่นั้น เมื่อพระไชยเชษฐาไปตั้งราชธานีใหม่ที่เวียงจันทน์แล้ว จึงประกาศเปลี่ยนนามเมือง "เชียงทอง" ราชธานีเดิมเป็น "หลวงพระบาง" เพราะในการตั้งราชธานีที่เวียงจันทน์นั้นมีได้อัญเชิญ พระบาง พระแก้วมรกตและพระแชกคำ (พระพุทธรูปสำคัญของลานนา) ไปด้วยยังคงประดิษฐานไว้ที่เมืองหลวงพระบาง (เชียงทอง) นอกจากนี้แล้วพระไชยเชษฐาได้ทรงสร้าง พระเจดีย์ธาตุหลวง ซึ่งปูชนียสถานที่สำคัญที่เวียงจันทน์มาจนถึงปัจจุบันนี้และได้ทรงซ่อมแซมพระเจดีย์ธาตุพนม ที่เมืองนครพนม (พระเจดีย์ธาตุพนมเป็นถาวรวัตถุที่เก่าแก่ที่สุดชิ้นหนึ่งในประเทศไทยเป็นศิลปะสมัยโคตรบูร ก่อด้วยอิฐโดยไม่โบกปูนมีวัตถุประสงค์ที่ประสานอิฐสันทนแนบอย่างเดียวกับการก่อสร้างแบบจามปาในสมัยเดียวกัน ตอนบนของพระธาตุขามทรายุดมากพระไชยเชษฐาไม่รู้จักซ่อมตามสภาพเดิม อย่างไรก็ตามก็เอาปูนโบกส่วนที่ชำรุดทำให้ถาวรวัตถุสำคัญเปลี่ยนรูปไปแต่ยังเป็นเคราะห์ดีที่เว้นตอนล่างไว้ให้เห็นสภาพที่ก่อด้วยอิฐไม่โบกปูนจึงทราบว่าเป็นของโบราณตั้งแต่สมัยโคตรบูรจริง) (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2549, หน้า 161-168)

ในปี พ.ศ. 2106 เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงทางกรุงศรีอยุธยาที่เรียกว่า "สงครามช้างเผือก" กรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้ต่อพม่าโดยต้องเสียช้างเผือก 4 ช้าง (มีทั้งหมด 7 ช้าง) และต้องส่งตัวพระรามศวร พระยาจักรีและพระยาสุนทรสงครามผู้เป็นกำลังสำคัญในการป้องกัน

พระนครไปเป็นตัวประกันที่พม่า ไทยต้องส่งส่วยช้างแก่พม่าปีละ 30 เชือกกับเงินปีละ 300 ชั่งและยอมยกภาษีที่เมืองมะริดซึ่งเป็นเมืองท่าค้าขายกับต่างประเทศให้แก่พม่าด้วย นอกจากนี้ยังเกิดการแตกความสามัคคีอย่างรุนแรงในชาติ คือ พม่ายกย่องสนับสนุน พระมหาธรรมราชา ผู้ครองเมืองพิษณุโลกให้ยิ่งใหญ่เป็นคู่แข่งกับพระมหาจักรพรรดิทางกรุงศรีอยุธยาซึ่งต่อมาอีก 5 ปีก็เกิดศึกใหม่และกรุงศรีอยุธยาแตกเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2112 หลังจากสงครามช้างเผือกเพียง 1 ปีคือในปลายปี พ.ศ. 2107 พม่าก็ส่งกองทัพไปตีลานนา เมื่อตีลานนาได้แล้วก็ส่งกองทัพขึ้นไปตีลานช้างจนกระทั่งถึงเวียงจันทน์ พระไชยเชษฐาผู้ไม่ได้ตั้งเมืองเวียงจันทน์ พม่าจับพระญาติพระวงศ์พระมเหสี พระสนมกำนัลของพระไชยเชษฐาส่งไปหงสาวดีแต่พม่าจับตัวพระไชยเชษฐาไม่ได้ ในเวลานั้นพระไชยเชษฐาพระชนมได้ 28 พรรษาทรงรูปแบบกองโจรตัดเสบียงกำลังพม่าจนกระทั่งพม่าอดอยากล้มตายเป็นอันมาก พอสิ้นฤดูฝนพม่าก็รวบรวมกำลังที่เหลือเดินทางกลับก็ถูกกำลังของพระไชยเชษฐาตามตีเรื่อยไปจนถึงชายแดน เมื่อพระองค์ได้เวียงจันทน์คืนก็ส่งทูตไปทูลขอพระเทพกษัตริย์ พระราชธิดาองค์ที่ 2 ในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระสุริโยทัย พระมหาธรรมราชาแอบบอกข่าวไปพม่า พม่าจึงชิงตัวพระเทพกษัตริย์ส่งไปหงสาวดี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงเสียพระทัยแล้วทรงสละราชสมบัติ ความแตกแยกนี้เป็นมูลเหตุให้เสียกรุงศรีอยุธยาต่อมา พระไชยเชษฐาก็ตกติดต่อกับพระมหินทร์พระโอรสสมเด็จพระมหาจักรพรรดิผู้ครองกรุงศรีอยุธยาต่อมา เมื่อพม่ามาตีกรุงศรีอยุธยาอีกในปี พ.ศ. 2111 พระไชยเชษฐาก็ส่งกองทัพมาช่วยแต่มาถูกพม่าตีแตกที่สระบุรี พระไชยเชษฐาต้องกลับเวียงจันทน์ รัชกาลพระไชยเชษฐาสิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ. 2114 มีพระชนม์เพียง 32 พรรษาสิ้นพระชนม์เมื่อยังหนุ่ม ต่อมาเมื่อพม่าครองลานนาก็ได้แต่งตั้งให้พระหน่อแก้วโอรสของพระไชยเชษฐาครองลานช้างเมื่อ พ.ศ. 2126 พระหน่อแก้วครองลานช้างได้ 2 ปีก็สิ้นพระชนม์ ในขณะนั้นพม่าหย่อนอำนาจลงเนื่องจากสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพของไทยในปี พ.ศ. 2127 และเริ่มศึกใหญ่กับพม่าตั้งแต่นั้นมา ท้าวพระยาของเวียงจันทน์จึงยกพระธรรมิกราชซึ่งเป็นลูกของน้ำพระหน่อแก้วขึ้นครองลานช้างในปี พ.ศ. 2128 ครองราชย์ได้ 7 ปีก็สิ้นพระชนม์ การสืบราชสมบัติลานช้างตอนนี้ยุ่งยากซับซ้อน บางรัชกาลไม่ปรากฏชื่อพระเจ้าแผ่นดินเพียงแต่กล่าวว่าท้าวพระยาเอาผู้มีตระกูลในวงศ์พระไชยเชษฐาขึ้นครอง เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพแล้ว ในปี พ.ศ. 2127 กองทัพไทยก็ได้ชัยชนะแก่กองทัพพระเจ้าเชียงใหม่ซึ่งเป็นพม่าในปี พ.ศ. 2128 กองทัพไทยก็ได้ชัยชนะแก่กองทัพพม่าอีกครั้งหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2129 พม่ายกกองทัพใหญ่มาล้อมกรุง สมเด็จพระนเรศวรทรงต่อสู้ถึงกับทรงดาบพระแสงดาบปืนค่ายพม่า พม่าต้องเลิกทัพกลับไปในปี พ.ศ. 2130 กองทัพไทยตีเขมรได้เมืองพระตะบองและเมืองโพธิ์สัตว์ทั้งนี้อยู่ในรัชกาลพระมหาธรรมราชาผู้เป็นพระชนก ในปี

พ.ศ. 2133 สมเด็จพระนเรศวรขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติและในปีนี้อเองพม่ายกกองทัพมารุกรานประเทศไทยทางสุพรรณบุรี กองทัพไทยได้ตีพม่าแตกถอยไป ในปี พ.ศ. 2135 ไทยชนะสงครามครั้งใหญ่ คือ สงครามยุทธหัตถีอันเป็นชัยชนะสูงสุดและในปีเดียวกันนั้นไทยก็ตีเมืองทวายและตะนาวศรีได้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2136 ไทยตีเขมรได้ทั้งประเทศ สมเด็จพระนเรศวรทรงทำพิธีปฐมกรรมทูลนาล้างพระบาทต่อนักพระสัตถา สรุปว่าไทยได้ชัยชนะแก่พม่าตั้งแต่ลานนาไปจนกระทั่งถึงดินแดนทางใต้ คือ ทวายและตะนาวศรีและได้เขมรทั้งหมด ถึงกระนั้นไทยก็ได้แผ่อำนาจไปถึงลานช้าง ไม่ได้ทำอะไรแก่ลานช้างปล่อยให้ลานช้างเลือกโชคชะตาของตนเองและในปี พ.ศ. 2136 ท้าวพระยาเวียงจันทน์ตกลงยกลานช้างมารวมกับกรุงศรีอยุธยาได้แต่งตั้งพระราชาสำนักเครื่องบรรณนาการของลานช้างมาขอรวมพร้อมน้องอยู่ในความปกครองอันเดียวกับกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นคราวที่ครอบครัวไทยรวมกันได้จริงๆ ครั้งหนึ่ง (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2549, หน้า 169-175)

การที่ไม่แย่งบ้านแย่งเมืองเบียดเบียนพี่น้องกันนี้ราชวงศ์พระร่วงตั้งแต่ครั้งอาณาจักรสุโขทัยมาจนถึงสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ปฏิบัติมาโดยเคร่งครัด ทั้งนี้อาจจะเพราะคำสั่งหรือคำสาปแช่งของพ่อขุนบรมที่กล่าวว่า "ผู้ใดเอาวีรพลไปตกแดน เอาทองคำบงกชแพนไปตกท่ง รบเอาบ้านเมืองกัน ให้ผู้นั้นวินาศฉิบหาย ทำอันใดอย่าให้เป็น เช่นอันใดอย่าให้ได้ ปลุกไม้อย่าหันตาย ปลุกหวายอย่าหันร่อน ช้อนหม่อนอย่าให้รี ปีมันอย่าให้กว้าง เทียวทางให้ฟ้าผ่า เมื่อป่าให้เสือกิน ไปทางน้ำให้เงือกท้อเรือจก ไปทางบกให้เสือท้อม้ากินมันแล" (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2549, หน้า 141)

พงศาวดารหลวงพระบางกล่าวว่า ในรัชกาลพระเจ้าตนคำ ไอรสองค์ที่ 16 ของพระยาธรรมมิกราช (กษัตริย์องค์ที่ 20 ของลานช้าง) มีไอร 3 องค์ คือ เจ้าชมภู เจ้าบุญชูและเจ้าสุริยวงศ์ ส่วนเจ้าวิไชยน้องชายของเจ้าตนคำ มีลูกชาย 2 คน คือ เจ้าปู่ และเจ้าสอย เมื่อเจ้าตนคำสิ้นพระชนม์ ท้าวพระยาได้ยกเจ้าสุริยวงศ์ขึ้นครองราชย์ เจ้าสุริยวงศ์ระแวงจึงขับไล่ที่ 3 คน คือ เจ้าชมภู เจ้าบุญชูและเจ้าปู่ (ลูกของอา) ออกจากเมือง เจ้าชมภูพาชายากับญาติ ชื่อ เจ้าแสนทิพนาวัว ไปอยู่เมืองญวนมีบุตรชายคนหนึ่ง ชื่อ เจ้าไชยของแว เจ้าชมภูตาย ชายาของเจ้าชมภูก็ได้กับแสนทิพนาวัวมีลูกชื่อ ท้าวนอง ส่วนเจ้าบุญชูไปบวชอยู่วัดภู เจ้าปู่พาชายาไปอยู่นครพนมมีลูกคนหนึ่ง ชื่อ เจ้านันทราช ส่วนพระยาสุริยวงศ์ (เจ้าสุริยวงศ์) มีลูก 3 คนเป็นชายคนหนึ่ง ชื่อ เจ้าราชบุตร เป็นหญิง 2 คน ชื่อ เจ้ากุมารี และ เจ้าสมังคลา ในรัชกาลพระยาสุริยวงศ์นี้พวกฮ่อยกกองทัพมาตีเชียงรุ่ง เจ้าอินทกุมารผู้ครองเชียงรุ่งพาน้องสาว ชื่อ เจ้าจันทกุมารี มาอาศัยอยู่กับพระยาสุริยวงศ์ ต่อมาเจ้าราชบุตรได้เสกสมรสกับเจ้าจันทกุมารี (เจ้าหญิงเชียงรุ่ง) มีลูกชาย 2 คน ชื่อ เจ้ากิงกิสะและเจ้าอินทโสม ต่อมาเจ้าราชบุตรทำชั่วด้วยภริยาขุนนางจึงถูกประหารชีวิต เจ้าอินท

กุมารเจ้าเมืองเชียงรุ่งเสกสมรสกับเจ้าหญิงเวียงจันทน์ มีบุตรชายชื่อ เจ้าองค์นก เมื่อพระยาสุริยวงศาสิ้นพระชนม์ ขุนนางคนหนึ่งชื่อ พระยาเมืองจันทน์ ตั้งตัวเป็นเจ้าเวียงจันทน์ เมื่อ พ.ศ. 2224 เจ้านันทราชโอรสเจ้าปู่ได้เป็นเจ้าเมืองนครพนมนำกองทัพมาตีเวียงจันทน์จับพระยาเมืองจันทน์ฆ่าแล้ว เจ้านันทราชก็ขึ้นครองเวียงจันทน์ ต่อมาเจ้าไชยของแก้ว (บุตรเจ้าชมภู) ขอกองทัพญวนมาตีเวียงจันทน์จับเจ้านันทราชฆ่าเสียแล้วขึ้นครองเวียงจันทน์ส่วนท้าวทองน้องร่วมมารดา ก็ให้ไปรักษาเมืองหลวงพระบาง เป็นเหตุให้ เจ้ากิงกิสะ เจ้าอินทโสม (โอรสเจ้าราชบุตรกับเจ้าหญิงเชียงรุ่ง) และเจ้าองค์นก โอรสเจ้าอินทกุมารผู้ครองเชียงรุ่งกลัวภัยจึงพากันออกจากเวียงจันทน์ เจ้ากิงกิสะกับเจ้าองค์นกไปอยู่เมืองลำเมืองพง เจ้าอินทโสมไปอยู่เมืองแพร่ ต่อมาเจ้ากิงกิสะกับเจ้าองค์นกเกลี้ยกล่อมคนเมืองลำเมืองพงยกกองทัพมาประชิดเมืองหลวงพระบาง ท้าวทองน้องไม่มีกำลังต่อสู้ก็อัญเชิญพระบาง พระแก้วมรกตและพระแชกงผัดมาเวียงจันทน์ กองทัพเจ้ากิงกิสะเข้าเมืองหลวงพระบางได้ ขึ้นครองราชย์ เรียกว่า พระยาจิงกิสะ ตลอดเวลานี้ล้านช้างยังขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2238 ตรงกับรัชกาลพระเพทราชา พระยาจิงกิสะยกกองทัพมาประชิดเมืองเวียงจันทน์ ทางเวียงจันทน์ส่งสาส์นมากรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเพทราชาส่งกองทัพขึ้นไปใกล้เกลี้ย กำหนดเอาปากน้ำเหืองเหนือเมืองเชียงคานเป็นเขตแดน เหนือปากน้ำเหืองขึ้นไปเป็นอาณาจักรหลวงพระบางได้ปากน้ำเหืองลงมาเป็นของเวียงจันทน์ประเทศล้านช้างแยกเป็นสองอาณาจักรตั้งแต่ พ.ศ. 2238 นั้น พระยาจิงกิสะอยู่ในราชสมบัติเมืองหลวงพระบาง 22 ปีก็สิ้นพระชนม์ เจ้าองค์นกอุปราชได้ขึ้นครองหลวงพระบาง ทรงพระนามว่า สมเด็จพระขัติยสุริยวงศา ครองได้ 10 ปี เจ้าอินทโสมน้องชายพระยาจิงกิสะยกกองทัพมาต่อมาก็ได้ขึ้นครองหลวงพระบาง เจ้าองค์นกเสด็จหนีไปอยู่เชียงใหม่ ต่อมาพม่ามีอำนาจในสมัยพระเจ้าอลองพญา เจ้าสุริยวงศ์ขึ้นครองราชย์ที่หลวงพระบางในฐานะเมืองขึ้นพม่า ในรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมีชัยชนะพม่า พ.ศ. 2319 ทางหลวงพระบางขอเป็นไมตรีกับไทย ส่วนทางเวียงจันทน์ไม่ทำเช่นนั้นโดยยกกองทัพเข้ามาตีไทย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีส่งพระยามหาภักดีศรีศึกและพระยาสุรสีห์นำกองทัพไปตีเวียงจันทน์ทางหลวงพระบางก็ส่งกำลังมาช่วย ในรัชสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) เจ้าสุริยวงศ์สิ้นพระชนม์ ราชวงศ์หลวงพระบางครองต่อมาในกำกับดูแลของไทย ในปี พ.ศ. 2367 พระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) สิ้นพระชนม์ เจ้ามั่งธาดราช เจ้านครหลวงพระบางได้มาขอขัตติยศักดินาแต่รัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 แล้วกลับไปครองหลวงพระบาง ในปี พ.ศ. 2370 เจ้าอนุเวียงจันทน์เป็นกบฏ เจ้าอนุขอกำลังจากเจ้ามั่งธาดราชแต่เจ้ามั่งธาดราชไม่เข้าร่วมแล้วส่งความมายังกรุงเทพฯ ต่อมาเจ้ามั่งธาดราชสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดให้เจ้าอนุแก้วน้องชายพระยามั่งธาดราชรักษาการจะเห็นได้ว่าพระเจ้าหลวงพระบางมีเชื้อ

สายเป็นชาวเชียงรุ่งมาแต่ก่อนกาล หลวงพระบางได้ขอพระบางกลับคืนไปหลวงพระบาง เมื่อ พ.ศ. 2409 ไทยรบกับฝรั่งเศสในปี.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ไทยถูกบังคับให้สละสิทธิทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทั้งสิ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เมื่อปี พ.ศ. 2436 (พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2549, หน้า 176-190)

จากเหตุการณ์ก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงนี้จะเห็นว่าอาณาจักรล้านช้างมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์มาโดยตลอด โดยเฉพาะทางหลวงพระบางจะมีความจงรักภักดีในฐานะบ้านที่เมืองน้อง อาณาจักรล้านช้างโดยเฉพาะ หลวงพระบาง เพิ่งจะแยกไปเพราะการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสแต่ความสัมพันธ์อันดีก็ยังแน่นแฟ้นโดยเฉพาะทางภาษาซึ่งสามารถสืบค้นศึกษาหาความเชื่อมโยงได้เป็นอย่างดี

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เป็นแหล่งข้อมูล

ราชบัณฑิตยสถาน ได้จัดพิมพ์พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระชนมพรรษา 6 รอบ ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้เพิ่มเติมคำต่างๆ ไว้พอสมควร คือ แก้ไขปรับปรุงคำที่เป็นคำศัพท์กฎหมายทั้งหมดให้ถูกต้องและสมบูรณ์ เพิ่มเติมคำกฎหมายและคำที่เกี่ยวข้องที่ควรเก็บเข้าไว้ด้วย พจนานุกรมเป็นที่รวบรวมคำที่มีใช้อยู่ในภาษา ดูทะเบียนสำมะโนครัวซึ่งเป็นที่รวบรวมจำนวนพลเมืองของชาติ ฉะนั้นถ้าผู้ทำพจนานุกรมเก็บคำที่ใช้อยู่ไม่หมดก็ผิดหรือเก็บคำที่ไม่มีที่ใช้เข้ามาไว้ก็ดี ย่อมเป็นเหตุให้จำนวนคำผิดพลาดทำให้สถิติของคำที่ใช้ในภาษาเสียไป เฉพาะหลักข้อนี้อาจมีข้อบกพร่องได้แต่ถึงกระนั้นก็ดี คณะกรรมการก็ได้พยายามที่จะให้พจนานุกรมนี้นำคำที่ยุติแล้วซึ่งมีใช้ในภาษาไทยมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยจะเก็บคำจากหนังสือต่างๆ ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเรื่อยลงมาถึงปัจจุบัน เท่าที่โอกาสและเวลาจะอำนวยให้ ไม่ว่าจะเป็นคำในวรรณคดี คำภาษาถิ่น ที่โดยทั่วๆ ไปรู้จักกันดีแล้ว คำภาษาปาก (Colloquial) เท่าที่เห็นสมควร ศัพท์กฎหมาย ศัพท์ทางวิทยาศาสตร์ ที่มีใช้อยู่ในตำราต่างๆ สำนวนไทยและศัพท์บัญญัติสาขาวิชาต่างๆ ที่ราชบัณฑิตยสถานได้ประกาศใช้เฉพาะศัพท์ที่ใช้กันจนติดและแพร่หลายแล้ว ในเรื่องประวัติของคำนั้น พจนานุกรมที่สมบูรณ์จริงๆ จะต้องให้ประวัติของคำโดยละเอียด เช่น คำนี้ใช้กันในสมัยไหน มาจากภาษาอะไร ข้อนี้เป็นข้อที่ยากมากในการทำพจนานุกรมนี้นี้ เพราะไม่อาจสอบสวนค้นหาหนังสืออ่านได้ทุกยุคทุกสมัย ประกอบทั้งอุปกรณ์ต่างๆ ในการสืบค้นและให้ตัวอย่างก็มีไม่พอ ถึงกระนั้นก็ดี คณะกรรมการได้พยายามให้พจนานุกรมฉบับนี้สมบูรณ์ที่สุดในด้านประวัติคำ แต่ก็ยังมีคำอีกมากคำที่สืบประวัติไม่ได้ว่ามาจากภาษาอะไร หรือเป็นภาษาอะไรแน่ บางคำก็สืบและวินิจฉัยได้

เพียงรายชื่อ ยังลงความเห็นไม่ได้แน่แท้ไม่อาจนำมาลงไว้ในพจนานุกรมนี้ เพราะยังเป็นเพียงข้อสันนิษฐานไว้ชั่วคราวซึ่งจะต้องหาหลักฐานกันต่อไป สำหรับคำโบราณ คำโบราณบางคำที่โบราณใช้อักษรวิธีอย่างหนึ่ง แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปแล้ว อาจจะแยกเก็บไว้ทั้งรูปคำโบราณและรูปคำที่ใช้ในปัจจุบัน เช่น วงษ์ (โบ) น. วงศ์. หรืออาจเก็บไว้ที่ตัวตั้งเฉพาะรูปคำที่ใช้ในปัจจุบัน และวงเล็บรูปคำโบราณไว้ข้างท้ายบทนิยาม เช่น กำสรวล [-สวน] (แบบ) ก. โศกเศร้า, คร่ำครวญ, ร้องไห้ เป็นต้น (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า ก-10)

การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key information) ผู้ให้ข้อมูลที่ดีที่สุดก็คือ คนที่อยู่ในสังคมหรือวัฒนธรรมนั้น นักวิจัยจะพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ดีในแต่ละชุมชนมีไม่มากนัก และผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นำชุมชน เพราะว่าผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่สุดส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีความรู้เป็นพิเศษเกี่ยวกับชุมชนของตน กล่าวโดยสรุปว่า การทำงานภาคสนาม ควรมีการเตรียมทั้งในแง่การหาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมนั้นและการเตรียมตัวของนักวิจัยซึ่งมีทั้งเรื่องของภาษาที่ใช้ เรื่องของการแต่งกาย เรื่องของอุปกรณ์หรือเครื่องมือต่างๆ ที่นักวิจัยจะใช้ในการเก็บข้อมูล รวมทั้งที่พักอาศัยของนักวิจัยซึ่งควรคำนึงถึงความปลอดภัยด้วย สิ่งสำคัญคือ นักวิจัยจะต้องแนะนำตนเองและสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชนที่เราจะศึกษา เพราะจะเป็นสื่อที่จะนำไปสู่ข้อมูลได้ วิธีแสวงหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญอาจทำได้โดยให้ชาวบ้านช่วยกันระบุชื่อผู้รู้ในชุมชนของเขา แล้วเอาชื่อที่ถูกระบุซ้ำกันบ่อยที่สุดมาเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดตัวผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเหมาะสำหรับการรวบรวมข้อมูลในขั้นการสำรวจหรือการตั้งสมมติฐาน ส่วนการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการเหมาะสำหรับการตรวจสอบข้อมูล เพื่อความแน่ใจ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญควรใช้มากกว่าคนหนึ่ง เพื่อให้ข้อมูลที่หลากหลาย นอกจากนี้ นักวิจัยไม่ควรเอาความคิดของผู้วิจัยไปใส่ในระบบความคิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญจนเขาสูญเสียทัศนะแบบคนใน (emic) (สุภางค์ จันทวานิช, 2540, หน้า 31-80)

ขั้นตอนการสัมภาษณ์ (สุภางค์ จันทวานิช, 2540, หน้า 82-84)

1) ขั้นตอนการสัมภาษณ์

- เลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะไปสัมภาษณ์
- วางแผนการสัมภาษณ์ โดยเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า
- เตรียมอุปกรณ์จดบันทึกให้เหมาะสมกับสถานการณ์

2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์

- แนะนำตนเองต่อผู้ถูกสัมภาษณ์
- สร้างบรรยากาศให้รู้สึกเป็นกันเอง

- บอกวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์
- ถ้าจำเป็นต้องจับบันทึก หรือใช้เครื่องบันทึกเสียง ต้องแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบ
- พุดคุยเป็นการอุ่นเครื่องก่อนที่จะเริ่มสัมภาษณ์จริง

3) ขั้นสัมภาษณ์ นักวิจัยควรปฏิบัติดังนี้

- ใช้คำถามที่เตรียมมาล่วงหน้าเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์
- ควรเป็นนักฟังที่ตั้งใจฟังและติดตาม รู้จักป้อนคำถามให้เหมาะสมกับจังหวะ

ของผู้ตอบ

- ใช้ภาษาที่สุภาพเข้าใจง่าย
- ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกว่าเป็นเรื่องเฉพาะตัว เพื่อทำให้เกิดความเต็มใจที่จะ

ให้ข้อเท็จจริงต่างๆ

- มีการติดต่อกับผู้ให้สัมภาษณ์โดยผ่านผู้ที่รู้จักกับผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกันเองกับผู้สัมภาษณ์

4) ขั้นบันทึกข้อมูลและสิ้นสุดการสัมภาษณ์

- จัดบันทึกข้อมูลตามความเป็นจริงและจดเฉพาะใจความสำคัญ
- รีบบันทึกการสัมภาษณ์ ให้สมบูรณ์หลังจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นในทันที
- รวบรวมข้อมูลและเอกสารต่างๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์แนบไว้กับบันทึกการ

สัมภาษณ์ด้วย

การบันทึกคำตอบ นักวิจัยเลือกได้ 3 วิธี (สุภางค์ จันทวานิช, 2540, หน้า 88)

- 1) ใช้แถบบันทึกเสียงช่วย
- 2) บันทึกการสัมภาษณ์ในขณะที่สัมภาษณ์และเขียนรายละเอียดภายหลัง
- 3) บันทึกหลังการสัมภาษณ์สิ้นสุด

ในการทำงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ของสุภางค์ จันทวานิช เป็นแบบอย่างในการพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมทั้งขั้นตอนการสัมภาษณ์

2.5 สมมติฐานการวิจัยและกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

สมมติฐาน จากการศึกษาเอกสาร ผลงานวิจัยและกรอบแนวคิดแล้วทำให้กำหนดสมมติฐานหลักได้คือภาษาศาสตร์กรุงสุโขทัยยังใช้อยู่ในพื้นที่บ้านบ่อแต่นและเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาวหรือไม่ และ

สมมติฐานรอง ก็คือ ร่องรอยแผนที่ภาษาสมัยกรุงสุโขทัย

กรอบแนวคิด คือ ภาษาที่มีความคล้ายคลึงกันหรือมีความแตกต่างที่เป็นระเบียบทั้งนี้ เพราะภาษาเป็นพี่น้องกัน หรือครั้งหนึ่งภาษาเหล่านี้เคยเป็นภาษาเดียวกันแต่ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้เกิดความแตกต่างและกลายเป็นคนละภาษา

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้คำตอบว่า คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่สูญไปแล้วจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จะยังคงหลงเหลืออยู่มากน้อยเพียงใด ที่บ้านป่อเตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) เพื่อแสดงให้เห็นถึง “ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัย” ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

- 3.1 วิธีการศึกษา
- 3.2 กลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการศึกษาหลายรูปแบบผสมผสานกัน เนื่องจากเป็นการศึกษาคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จากจารึกสมัยสุโขทัย คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 1835 – 2006 กับผู้ที่บ้านป่อเตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) ซึ่งมีหลักศิลาจารึกอยู่หลายหลักและมีคำโบราณอยู่มากมาย ดังนั้นการคัดเลือกคำที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์นั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่ทำได้โดยง่าย เมื่อคัดเลือกได้แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบกับคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 อีกครั้งหนึ่งเพื่อจะได้คำที่จะดำเนินการวิจัย ศึกษา ค้นหา ว่ายังคงหลงเหลือหรือมีใช้อยู่หรือแม้กระทั่งมีผู้รู้จัก หรือไม่ โดยการสัมภาษณ์และการออกแบบสอบถามเพื่อนำเสนอและรวบรวมจัดเก็บข้อมูลคำโบราณที่คัดเลือกมาศึกษาและนำมาใช้ในการวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณต่อไป ประกอบด้วย

2.3.1. การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research)

1) ศึกษาค้นคว้าและเปรียบเทียบ ในการศึกษาวเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและค้นคว้ามคำโบราณที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกสมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1835 – 2006) จำนวนทั้งหมด 22 หลักตามที่กล่าวมาแล้วและเปรียบเทียบคำโบราณที่คัดเลือกมากับคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 เพื่อคัดเลือกคำที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฯ มาทำการศึกษาวเคราะห์

2) ค้นคว้าเกี่ยวกับคำสุญหรือคำที่หายไป เพื่อให้ได้คำไทยโบราณแท้ๆ ที่จะทำการศึกษาวเคราะห์ต่อไป

3) รวบรวมข้อมูลคำโบราณที่คาดว่าจะยังมีหลงเหลืออยู่หรือยังมีใช้ในพื้นที่บ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว)

จากเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกคำโบราณสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกคำโบราณจากหลักศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 และคาดว่าจะยังมีหลงเหลือหรือมีใช้อยู่บ้างในพื้นที่บ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) จำนวนทั้งหมด 22 หลัก โดยแบ่งออกได้ตามตารางที่ 3.1 ข้างล่างนี้

ตารางที่ 3.1 คำโบราณที่คัดเลือกมาเพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์

ลำดับ	ศิลาจารึกหลักที่	ชื่อหลัก	ปี พ.ศ.	จำนวนคำโบราณ
1	1	ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835	34
2	107	ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882	8
3	2	ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890-1920	19
4	3	ศิลาจารึกนครชุม	1900	22
5	11	ศิลาจารึกเขากบ	1900-1904	4
6	5 (หลักที่ 1)	ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	13
7	7 (หลักที่ 2)	ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	2
8	8	ศิลาจารึกเขาสุนทรู	1902-1911	4
9	62	ศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน	1913	9
10	-	จารึกลานทองพระมหาเถรจุฑามณี	1919	1
11	102	ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส	1922	3
12	106	ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927	11
13	45	ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935	11
14	64	ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ	1935	2
15	38	ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940	14
16	93	ศิลาจารึกวัดอโศการาม	1942	1
17	95	ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	1942	4
18	10	ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖	1947	1

ลำดับ	ศิลาจารึกหลักที่	ชื่อหลัก	ปี พ.ศ.	จำนวนคำโบราณ
19	46	ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหนิง	1947	1
20	9	ศิลาจารึกวัดป่าแดง	1949	3
21	49	ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์	1955-1960	5
22	40 (พิเศษ)	ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ	1971-2006	2

นับเป็นจำนวนคำโบราณทั้งสิ้น 174 คำ พร้อมกันนี้ยังได้ศึกษาความหมายและเปรียบเทียบคำโบราณเหล่านั้น ซึ่งคำบางคำอาจจะไม่ทราบความหมายหรือมีความหมายที่คลุมเครือก็เป็นได้ โดยในการคัดเลือกคำโบราณในครั้งนี้ (ภาคผนวก ข.) ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกคำทั้งที่เป็นคำเดี่ยว และคำกลุ่ม

นอกจากนี้ เพื่อให้การศึกษาวិเคราะห์หมีแง่มุมที่หลากหลายและสามารถตอบคำถามได้อย่างมีคุณภาพเนื่องจากคำภาษาไทยมีวิวัฒนาการมานานและได้รับผลกระทบจากภาษาอื่นๆ ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดแบ่งคำโบราณที่คัดเลือกมาทั้งหมดออกตาม ระดับของคำ (ภาคผนวก ค.) คือ 1) คำระดับที่ใช้อย่างเป็นทางการ (คำสุภาพหรือคำราชาศัพท์) และ 2) คำที่ใช้อย่างไม่เป็นทางการ (คำปากหรือคำตลาด) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยของภาษาในอีกมุมมองหนึ่งด้วย

2.3.2. การสัมภาษณ์ผู้รู้ (Pre-survey Research) เป็นการลงพื้นที่เพื่อพูดคุยสัมภาษณ์ผู้รู้ในพื้นที่เป้าหมาย บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) เพื่อให้มั่นใจว่าสมมติฐานหลักที่ตั้งไว้มีความเป็นไปได้ และเป็นแนวทางในการกำหนดหัวข้อในการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามต่อไป โดยการดำเนินการมีขั้นตอน คือ

เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. 2550 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 โดยเลือกพื้นที่อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้รู้มาเปรียบเทียบกับคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฯ และได้สรุปผลไว้ ดังนี้

คำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยยังคงหลงเหลืออยู่ในพื้นที่อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก “มากพอสมควร” และที่สำคัญคือ ผู้วิจัยได้รับทราบถึงแหล่งที่มาของผู้ชานคร

ไทย ว่าพวกเขาอพยพมาจากบ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมื่อสอบถามชาวบ้านบ่อแตนก็ได้
 ความว่า พวกเขาอพยพมาจากหลวงพระบาง (สปป. ลาว) อีกทอดหนึ่ง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ โดย
 มุ่งเป้าหมายไปที่บ้านบ่อแตน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) เพื่อวัตถุประสงค์ที่
 จะตอบปัญหาว่า "คนสมัยอาณาจักรสุโขทัยมาจากไหน" ผ่านทาง "ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัย"

ผู้วิจัยได้เดินทางไปเวียงจันทน์และหลวงพระบาง (วันที่ 8-14 เมษายน 2556)
 เพื่อเก็บข้อมูล พร้อมด้วยคณะเดินทาง (รูปที่ 3.1) ประกอบด้วย 1) ผศ. จุฑารัตน์ เกตุปาน (ผู้วิจัย)
 2) นายสมพงษ์ เกตุปาน (ผู้ช่วยวิจัย) 3) นางสาววิภูษา วัฒนกุลชัย (ผู้ช่วยวิจัย) 4) สิบเอกนิยม
 ศักดิ์ กว้างตระกูล (ผู้ช่วยวิจัย) 5) นางสาวปณสมา เกตุปาน (ผู้ช่วยวิจัย)

รูปที่ 3.1 คณะเดินทาง

คุณคอนสวรรค์ คำแก้วและคุณสุภาภรณ์ พิมมะสอน ลูกศิษย์ชาวลาวของ
 ข้าพเจ้ามารับที่ด่านเวียงจันทน์ (วันที่ 8 เมษายน 2556 : รูปที่ 3.2) ข้าพเจ้าพักที่เวียงจันทน์หนึ่งคืน
 แล้วเดินทางไปหลวงพระบางโดยรถโดยสารเวียงจันทน์-อุดมชัย ในวันที่ 9 เมษายน 2556 เดินทาง
 ตั้งแต่เช้าจนค่ำ (เส้นทางร้อยละโค้ง)

รูปที่ 3.2 เวียงจันทน์

วันที่ 10 เมษายน 2556 (รูปที่ 3.3) ข้าพเจ้าสัมภาษณ์พี่เหี้ยว ชาวไทลื้อ ที่บ้านผานม ตามคำแนะนำของคุณแรมและคุณวาสนา (เพื่อนของคุณคอนสวรรค์) ว่าหมู่บ้านผานมเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ของชาวหลวงพระบาง

รูปที่ 3.3 สัมภาษณ์พี่เหี้ยว ชาวไทลื้อ ที่บ้านผานม

ต่อมาในวันเดียวกันข้าพเจ้าและคณะก็มาที่พระธาตุโพนเพา ตามคำแนะนำของคุณแรมและคุณวาสนา ข้าพเจ้าได้สัมภาษณ์แม่ชีคำฟองน้อย (อดีตนางพระกำนัลในวังเจ้ามหาชีวิต) ได้ข้อมูลมากเป็นที่พอใจโดยเฉพาะคำว่า "เหี้ยก" และคำว่า "ดงเดียด" ซึ่งแม่ชีตอบโดยไม่ลังเลว่ารู้จักคำเหล่านี้ (รูปที่ 3.4)

รูปที่ 3.4 สัมภาษณ์แม่ชีคำฟองน้อย (อดีตนางพระกำนัลในวังเจ้ามหาชีวิต), พระธาตุโพนเพา

วันที่ 11 เมษายน 2556 ไปวังเจ้ามหาชีวิต (รูปที่ 3.5) ข้าพเจ้าสัมภาษณ์น้องปุ๋ยไทดัดประจำพิพิธภัณฑสถานที่มีอายุน้อยที่สุด คำเก่าไม่ค่อยทราบแล้วแต่คำว่า "เหิง" ยังใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน

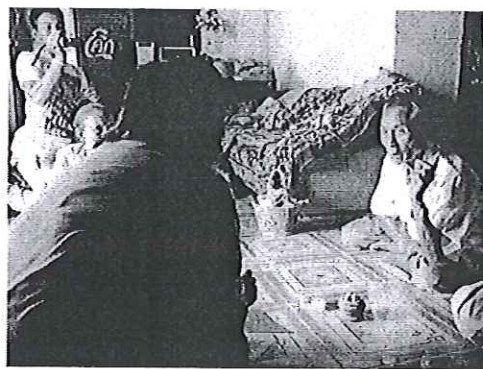
รูปที่ 3.5 สัมภาษณ์น้องปุ๋ยไทดัดประจำพิพิธภัณฑสถานที่มีอายุน้อยที่สุด

ต่อมาข้าพเจ้าและคณะก็ไปที่วัดวิสุทธราช พระยาวิสุทธราชกษัตริย์ล้านช้างที่สร้างวัดนี้เพื่อประดิษฐานพระบางและข้าพเจ้าได้สัมภาษณ์ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถาน (รูปที่ 3.6)

รูปที่ 3.6 สัมภาษณ์ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถาน วัดวิสุทธราช

วันที่ 11 เมษายน 2556 ในตอนบ่าย (รูปที่ 3.7) ว่าจ้างเรือไปหมู่บ้านทอดผ้า
สำหรับชาววังในสมัยเจ้ามหาชีวิตพบผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้สัมภาษณ์หลายคนเพราะกำลังมีการบวชนาค
ข้าพเจ้าและคณะได้ช่วยกันสัมภาษณ์ถ่ายรูป ถ่ายวีดีโอไว้เป็นหลักฐาน

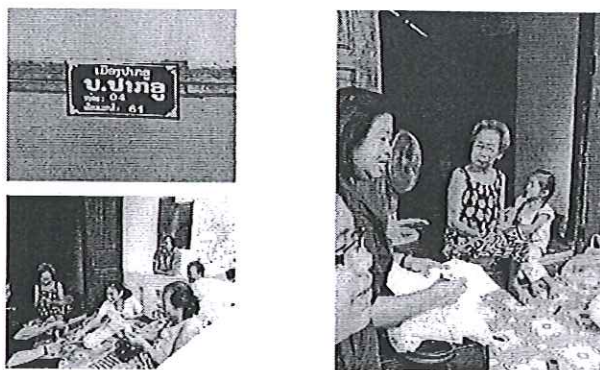
รูปที่ 3.7 หมู่บ้านทอดผ้าสำหรับชาววังในสมัยเจ้ามหาชีวิต

ข้าพเจ้าและคณะข้ามเรือไปไหว้พระที่ถ้ำดิ่ง (รูปที่ 3.8)

รูปที่ 3.8 ข้ามเรือไปไหว้พระที่ถ้ำดิ่ง

ที่เมืองปากอู บ้านปากอูใกล้ถ้ำดิ่ง ข้าพเจ้าและคณะช่วยกันสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ได้ความว่าเป็นหมู่บ้านนักดนตรีและที่นี้อีกที่หนึ่งที่ข้าพเจ้าได้คำว่า "ดงเดือด" ผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่า ถ้าเล่นดนตรีชุดนี้แล้วสะท้านทั้งดง (รูปที่ 3.9)

รูปที่ 3.9 สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ บ้านปากอูใกล้ถ้ำดิ่ง

วันที่ 12 เมษายน 2556 ตอนเช้าไปวัดชียงทองและสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ท่านที่ให้สัมภาษณ์เป็นครู (รูปที่ 3.10)

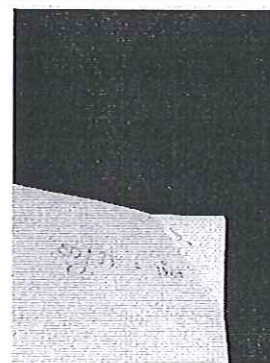
รูปที่ 3.10 วัดชียงทองและสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่

วันที่ 12 เมษายน 2556 ตอนเย็นมาสัมภาษณ์ช่างฟ้อนที่โรงละครพะลัพะลามซึ่งเป็นคนไทยลื้อ (รูปที่ 3.11)

รูปที่ 3.11 สัมภาษณ์ช่างฟ้อนที่โรงละครพะลัพะลาม

วันที่ 13 เมษายน 2556 ข้าพเจ้าและคณะสัมภาษณ์วิทยากรที่ที่พัก วันนี้ได้คำว่า "เหี้ยก" ซึ่งแปลว่าดีบุกวิทยากรบอกว่าเคยใช้ภาษาคนที่ทำด้วย "เหี้ยก" ไม่มี "ซี่เหี้ยมึง" คือไม่เป็นสนิมแล้วยังได้กรุณาเขียนคำว่า "เหี้ยก" ในภาษาลาวว่า "หยก" ซึ่งตรงกับการเขียนในศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัย (รูปที่ 3.12)

รูปที่ 3.12 สัมภาษณ์วิทยากรที่ที่พัก

วันที่ 14 เมษายน 2556 ข้าพเจ้าและคณะได้เดินทางจากหลวงพระบางไปทางไทยบุรีซึ่งคุณแรมและคุณวาสนาบอกว่าสะดวกแต่คณะของข้าพเจ้าไม่มีพาหนะส่วนตัวจึงไม่สะดวก ขึ้นรถประจำทางไปไทยบุรีแล้วขึ้นรถสองแถวข้ามเขาไปด่านหงสาถึงด่านหงสาต้องรอตต่อไปชายแดนซึ่งเวลานั้นใกล้หกโมงเย็นเสียค่ารถให้คนลาว 1500 บาทผ่านด่านลาวเสียค่าปรับล่วงหน้าลากกระเป๋าดูแลระหว่างด่านร่วมสองกิโล คณะของเราต้องจ้างรถมาส่งที่จังหวัดน่านโดยเหมา 3000 บาท พอถึงสถานีขนส่งจังหวัดน่านรถมาพิษณุโลกไม่มีแล้ว จึงต้องนอนที่น่านหนึ่ง

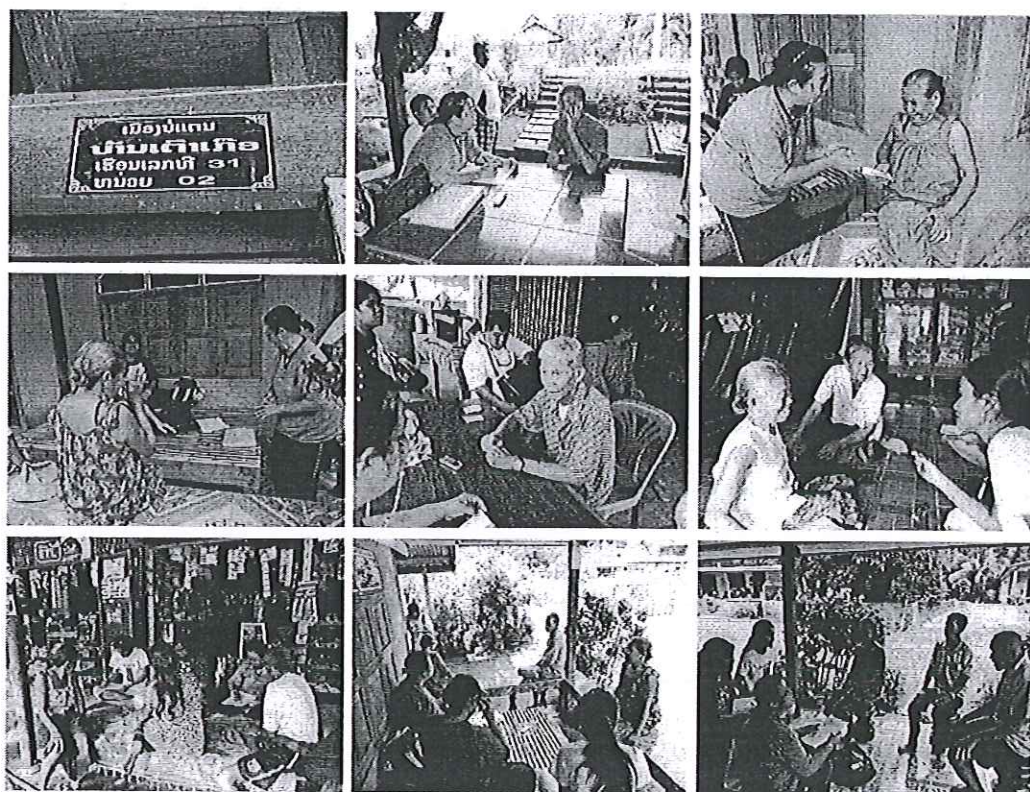
คืน เข้าวันรุ่งขึ้นจึงเดินทางมาจังหวัดพิษณุโลก การเดินทางวันที่ 14 เมษายน 2556 นี้ลำบากมาก แต่พอกลับมาดูพระราชอาณาเขตสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงทางเบื้องต้นนอน(ทิศเหนือ)ตาม ศิลาจารึกว่า "เบื้องต้นนอน รอดเมืองแพร่ เมืองมาน เมืองน.. เมืองพลว (อำเภอปัว จังหวัดน่าน) หันฝั่งของ เมืองขวา (เมืองหลวงพระบาง) เป็นที่แล้ว" ข้าพเจ้าก็อึ้งใจลึ้มเหนียวเพราะข้าพเจ้าและคณะได้เดินทางมาตามเส้นทางโบราณในสมัยสุโขทัยทางทิศเหนือ

การเดินทางไปเก็บข้อมูลในเมืองบ่อแตน สปป.ลาว (30 สิงหาคม 2556 - 2 กันยายน 2556) โดยวันที่ 30 สิงหาคม 2556 ข้าพเจ้าและคณะชุดเดิมพร้อมด้วยรถยนต์คู่ชีพ เดินทางไปอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกพักที่นครไทย 1 คืนเพื่อเตรียมความพร้อมและรับคน นำทางคือคุณพรชัย เทียนสุนทร ครั้งนี้ที่ทางคณะต้องการผู้นำทางก็เพราะที่บ้านบ่อแตน ไม่มี โรงแรม คณะของเราจึงต้องไปพักที่บ้านของชาวบ้านซึ่งคุณพรชัยได้กรุณาพาไปรับพ่อย้อนซึ่งเป็น คนบ่อแตนแต่ไปอยู่กับลูกชายชื่อพอนทิพที่เมืองแก่นท้าวในวันที่ 31 สิงหาคม 2556 พ่อย้อนได้พา คณะของเราที่พักที่บ้านน้องของเขาที่บ้านบ่อแตนชื่อคุณแสงจันทร์ คณะของเรามาถึงบ้านบ่อ แตนในตอนบ่ายพวกเราได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าและคณะก็เริ่มออกสัมภาษณ์ (รูปที่ 3.13)

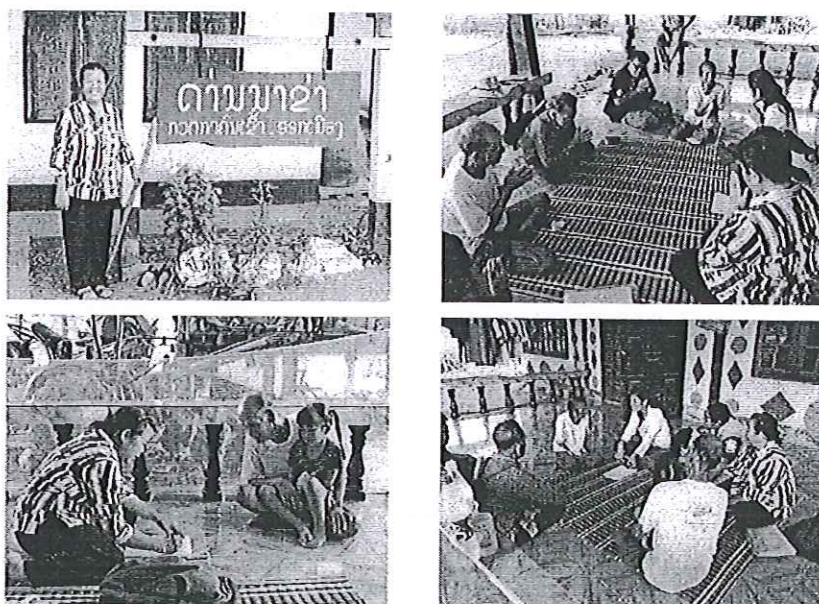
รูปที่ 3.13 สัมภาษณ์ผู้รู้ที่บ้านบ่อแตน

วันที่ 1 กันยายน 2556 ข้าพเจ้าและคณะออกสัมภาษณ์ภายในบ้านเตาเกลือ เมืองบ่อแตน (รูปที่ 3.14 : ภาพที่นำมาลงเป็นเพียงบางส่วน) ตอนคำได้คำว่า "งอร" และคำว่า "เหี้ยก" วิทยากรเป็นผู้มีความรู้เคยเรียนอยู่ที่หลวงพระบาง

รูปที่ 3.14 สัมภาษณ์ผู้รู้ บ้านเตาเกลือ เมืองบ่อแตน

เช้าวันที่ 2 กันยายน 2556 เดินทางไปดำนนาข้าว พรมแดนไทย-ลาว (รูปที่ 3.15) สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ จากบริเวณนี้ข้ามน้ำเหืองไปนิดเดียวก็ถึงด่านผ่อนปรนบ้านนาข้าว เห็นคนพายเรือข้ามไปมาระหว่างไทยกับลาว เส้นทางนี้ก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของการอพยพของคนไทยก่อนสมัยสุโขทัยเข้าสู่ประเทศไทยเพื่อส่งสมผู้คนแล้วเข้าโจมตีเมืองสุโขทัยซึ่งขณะนั้นขอมหรือเขมรเป็นผู้ปกครองอยู่ ระยะทางจากบ้านนาข้าวถึงบ้านเตาเกลือเพียง 6 กม.เท่านั้น (ทั้งสองบ้านขึ้นอยู่กับเมืองบ่อเตน แขวงไชยบุรี)

รูปที่ 3.15 สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ด่านผ่อนปรนบ้านนาข้าว

ภาพบรรยากาศที่อบอุ่นข้าพเจ้าและคณะเดินทางถึงประเทศไทยวันที่ 2 กันยายน 2556 ในตอนเย็น (รูปที่ 3.16)

รูปที่ 3.16 เดินทางถึงประเทศไทยวันที่ 2 กันยายน 2556

2.3.3. การเก็บข้อมูล (Survey Research) ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อการสำรวจคำโบราณที่ยังปรากฏพบอยู่ในพื้นที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) จากกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ส่วน (ภาคผนวก ก.) คือ

- 1) ส่วนที่ 1 : ข้อมูลพื้นฐานผู้ตอบแบบสอบถาม
- 2) ส่วนที่ 2 : แบบสำรวจโบราณจากหลักศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่

ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 แยกตามหลักศิลาจารึกแต่ละหลัก

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทั้งในส่วนของการเก็บข้อมูลตามแบบสอบถามที่จัดเตรียมไว้และพูดคุยกับผู้รู้ในพื้นที่ทั้งสองด้วย เพื่อนำมาประกอบการศึกษาวิเคราะห์ให้ได้ผลและมีคุณภาพมากที่สุด เนื่องจากคำโบราณบางคำอ่านออกเสียงยาก หรือมีการออกเสียงที่ผิดเพี้ยนไปบ้างจากคำที่ยังใช้อยู่ก็เป็นได้ มาก/น้อยขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของคำนั้นๆ ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลที่ผู้วิจัยต้องดำเนินการทั้งสองควบคู่กันไป และสรุปผลการศึกษาวิเคราะห์จากข้อมูลทั้งสองรูปแบบการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพสูงที่สุด

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นการพูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้พบตลอดการเดินทางในพื้นที่บ้านบ่อแต่นและเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว โดยพยายามเก็บรวบรวมข้อมูลจากทุกเพศ วัย อาชีพ และระดับการศึกษา รวมถึงส่วนของข้อมูลที่ต้องการตามแบบสอบถาม ที่จัดเตรียมไว้ เพื่อสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้ให้มีความถูกต้อง และมีรายละเอียดครอบคลุมในทุกๆ ด้าน

3.3 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และสมมติฐาน โดยวิเคราะห์การยังคงปรากฏอยู่หรือยังมีใช้อยู่ของคำโบราณในพื้นที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) ว่ายังปรากฏหรือรู้จักคำนั้นๆ และคำร้อยละของคำที่พบ และประกอบกับการได้รับทราบจากการพูดคุยในขณะลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยตั้งแต่ พ.ศ. 1835-2006 (ภาคผนวก ก. แบบสอบถาม) ผู้วิจัยได้รวบรวมคำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยเพื่อศึกษาแหล่งที่มาของคำโบราณเหล่านั้น โดยรวบรวมได้ทั้งหมด 22 จารึก จำนวน 174 คำ ซึ่งได้มาจากศิลาจารึก หลักที่ 1 มากที่สุดคือ 34 คำ คิดเป็นร้อยละ 19.5 รองลงมาคือมาจากศิลาจารึก หลักที่ 3 จำนวน 22 คำ ร้อยละ 12.6 และหลักที่ 2 จำนวน 19 คำ ร้อยละ 10.9 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 จำนวนคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จำแนกตามจารึกสมัยกรุงสุโขทัย ตั้งแต่ พ.ศ. 1835-2006

ลำดับ	ศิลาจารึกหลักที่	ชื่อหลัก	ปี พ.ศ.	จำนวนคำโบราณ	ร้อยละของคำโบราณทั้งหมด
1	1	ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835	34	19.5
2	107	ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882	8	4.6
3	2	ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890-1920	19	10.9
4	3	ศิลาจารึกนครชุม	1900	22	12.6
5	11	ศิลาจารึกเขากบ	1900-1904	4	2.3
6	5 (หลักที่ 1)	ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	13	7.5
7	7 (หลักที่ 2)	ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	2	1.1
8	8	ศิลาจารึกเขาสุมณภู	1902-1911	4	2.3
9	62	ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913	9	5.2
10	-	จารึกลานทองพระมหาเถรจุฑามณี	1919	1	0.6
11	102	ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส	1922	3	1.7
12	106	ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927	11	6.3
13	45	ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935	11	6.3
14	64	ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ	1935	2	1.1
15	38	ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940	14	8.0
16	93	ศิลาจารึกวัดโศกการาม	1942	1	0.6
17	95	ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	1942	4	2.3

ลำดับ	ศิลาจารึกหลักที่	ชื่อหลัก	ปี พ.ศ.	จำนวนคำโบราณ	ร้อยละของคำโบราณทั้งหมด
18	10	ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖	1947	1	0.6
19	46	ศิลาจารึกวัดตาเณรซึ่งหนึ่ง	1947	1	0.6
20	9	ศิลาจารึกวัดป่าแดง	1949	3	1.7
21	49	ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์	1955-1960	5	2.9
22	40 (พิเศษ)	ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ	1971-2006	2	1.1
		คำโบราณทั้งหมด (คำ)		174	

ถ้าพิจารณาคำโบราณที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ โดยจัดเรียงคำโบราณตามตัวอักษร (ภาคผนวก ข.) จะพบว่า มีคำโบราณที่ซ้ำกันอยู่ 17 คำ คงเหลือคำโบราณที่จะใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ 157 คำ

นอกจากนี้ เมื่อจัดแบ่งคำโบราณตามระดับของคำ คือ 1) เป็นทางการ (คำสุภาพหรือคำราชาศัพท์) และ 2) ไม่เป็นทางการ (คำปากหรือคำตลาด) (ภาคผนวก ค) พบว่า คำโบราณที่คัดเลือกมาเป็นคำระดับทางการ คิดเป็นร้อยละ 56.3 และระดับไม่เป็นทางการ ร้อยละ 43.7 ของคำโบราณทั้งหมด และถ้าพิจารณาแต่ละหลักศิลาจารึก จะพบว่าในแต่ละหลักศิลาจารึกได้แบ่งออกตามระดับของคำ ตามตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 จำนวนคำโบราณในแต่ละหลักศิลาจารึก แยกตามระดับของคำ

ลำดับ	ศิลาจารึกหลักที่	ชื่อหลัก	จำนวนคำโบราณทั้งหมด	ระดับของคำ	
				ทางการ	ไม่ทางการ
1	1	ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	34	21	13
			ร้อยละ	61.8	38.2
2	107	ศิลาจารึกวัดบางสนุก	8	5	3
			ร้อยละ	62.5	37.5
3	2	ศิลาจารึกวัดศรีชุม	19	13	6
			ร้อยละ	68.4	31.6
4	3	ศิลาจารึกนครชุม	22	10	12
			ร้อยละ	45.5	54.5

ลำดับ	ศิลาจารึกหลักที่	ชื่อหลัก	จำนวนคำโบราณทั้งหมด	ระดับของคำ	
				ทางการ	ไม่ทางการ
5	11	ศิลาจารึกเขากบ	4	2	2
			ร้อยละ	50.0	50.0
6	5 (หลักที่ 1)	ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	13	4	9
			ร้อยละ	30.8	69.2
7	7 (หลักที่ 2)	ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	2	2	0
			ร้อยละ	100.0	
8	8	ศิลาจารึกเขาสุมณญ	4	3	1
			ร้อยละ	75.0	25.0
9	62	ศิลาจารึกวัดพระยืน	9	4	5
			ร้อยละ	44.4	55.6
10	-	จารึกลานทองพระมหาเถรจุฑามุณี	1	0	1
			ร้อยละ		100.0
11	102	ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส	3	2	1
			ร้อยละ	66.7	33.3
12	106	ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	11	7	4
			ร้อยละ	63.6	36.4
13	45	ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	11	8	3
			ร้อยละ	72.7	27.3
14	64	ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ	2	1	1
			ร้อยละ	50.0	50.0
15	38	ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	14	3	11
			ร้อยละ	21.4	78.6
16	93	ศิลาจารึกวัดโสมการาม	1	0	1
			ร้อยละ		100.0
17	95	ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	4	3	1
			ร้อยละ	75.0	25.0
18	10	ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖	1	1	0
			ร้อยละ	100.0	
19	46	ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหน่ง	1	1	0
			ร้อยละ	100.0	

ลำดับ	ศิลาจารึกหลักที่	ชื่อหลัก	จำนวนคำ โบราณ ทั้งหมด	ระดับของคำ	
				ทางการ	ไม่ทางการ
20	9	ศิลาจารึกวัดป่าแดง	3	1	2
			ร้อยละ	33.3	66.7
21	49	ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์	5	5	0
			ร้อยละ	100.0	
22	40 (พิเศษ)	ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ	2	2	0
			ร้อยละ	100.0	
		คำโบราณทั้งหมด	174	98	76
			ร้อยละ	56.3	43.7

ข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ทั้ง 174 คำ โดยการสัมภาษณ์ผู้รู้ที่บ้านบ่อแต่น (แขวงไชยบุรี ส.ป.ป.ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (แขวงหลวงพระบาง ส.ป.ป.ลาว) ซึ่งได้ผลการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง (ตารางที่ 4.3) ปรากฏว่ามีผู้ให้ข้อมูลการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ 43 ท่าน แยกเป็นผู้ที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) 25 ท่าน และผู้ที่เมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน โดยผู้รู้ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงอายุ 71 ถึง 80 ปี คิดเป็นร้อยละ 55.8 รองลงมาคือ ผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วงอายุ 61 ถึง 70 ปี และคิดเป็นร้อยละ 27.9

ถ้าพิจารณาถึงอายุของผู้ที่ให้ข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้ (ตารางที่ 4.4) พบว่า ผู้ที่บ้านบ่อแต่น มีอายุเฉลี่ย 74.7 ปี โดยผู้ที่มีอายุมากที่สุด คือ 84 ปี และน้อยที่สุด 62 ปี ส่วนผู้ที่เมืองหลวงพระบาง จะมีอายุเฉลี่ย 68.2 ปี อายุมากที่สุด 80 ปี และน้อยที่สุดเพียง 25 ปี

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้ทั้งหมดมีอายุเฉลี่ย 71.9 ปี ผู้ที่มีอายุมากที่สุด คือ 84 ปี เป็นผู้ที่บ้านบ่อแต่น และอายุน้อยที่สุด คือ 25 ปี อยู่ที่เมืองหลวงพระบาง

ตารางที่ 4.3 จำนวนผู้รู้ แยกตามแหล่งข้อมูลและช่วงอายุ

แหล่งข้อมูล		ช่วงอายุ					รวม
		ไม่ทราบ ไม่ตอบ	1 ถึง 60 ปี	61 ถึง 70 ปี	71 ถึง 80 ปี	80 ปีขึ้นไป	
บ้านปอแตน	จำนวน	1		6	14	4	25
	ร้อยละ	4.0		24.0	56.0	16.0	100.0
เมืองหลวงพระบาง	จำนวน		2	6	10		18
	ร้อยละ		11.1	33.3	55.6		100.0
รวม	จำนวน	1	2	12	24	4	43
	ร้อยละ	2.3	4.7	27.9	55.8*	9.3	100.0

ตารางที่ 4.4 อายุของผู้รู้เฉลี่ย สูงสุด และต่ำสุด จำแนกตามช่วงอายุ

แหล่งข้อมูล	อายุ	ช่วงอายุ				รวม
		1 ถึง 60 ปี	61 ถึง 70 ปี	71 ถึง 80 ปี	80 ปีขึ้นไป	
บ้านปอแตน	เฉลี่ย	.	65.8	76.0	83.3	74.7
	สูงสุด	.	68	80	84	84
	ต่ำสุด	.	62	71	82	62
เมืองหลวงพระบาง	เฉลี่ย	41.5	66.8	74.4	.	68.2
	สูงสุด	58	70	80	.	80
	ต่ำสุด	25	62	71	.	25
รวม	เฉลี่ย	41.5	66.3	75.3	83.3	71.9
	สูงสุด	58	70	80	84	84
	ต่ำสุด	25	62	71	82	25

2. การวิเคราะห์คำโบราณในจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ทั้งหมด 174 คำ จำแนกตามหลักศิลาจารึก 22 หลัก ได้ผลการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

2.1. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (พ.ศ. 1835) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 34 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณ 33 คำ คิดเป็นร้อยละ 97.1 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 97.7 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ ข้า

เลือกข้าเสีย , พันผ้งของ , วันเดือนดับ , และ หมากส้มหมากหวาน คำโบราณที่ไม่ปรากฏพบคือ พระขลุ่ย (ตารางที่ 4.5)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง พบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 20 คำ คิดเป็นร้อยละ 58.8 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านป่อแต่น จำนวน 13 คำ คิดเป็นร้อยละ 38.2 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

3) และมีคำโบราณ 1 คำ คือ พระขลุ่ย ที่ไม่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง คิดเป็นร้อยละ 2.9 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.5 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านป่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ข้าเลือกข้าเสีย	24	96.0	18	100.0	42	97.7
พันผ้งของ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
วันเดือนดับ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
หมากส้มหมากหวาน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
เมืองขวา	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ลูกเจ้าลูกขุน	24	96.0	17	94.4	41	95.3
สูตรธรรม	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ข้าเส็ก	24	96.0	16	88.9	40	93.0
มา กาว ลาว	22	88.0	18	100.0	40	93.0
ตัวเนื้อตัวปลา	22	88.0	17	94.4	39	90.7
ล้มตายหายกว่า	23	92.0	16	88.9	39	90.7
ผิดแผกแสงสว่างกัน	24	96.0	14	77.8	38	88.4
ขึ้นใหญ่	24	96.0	13	72.2	37	86.0

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
เดือนเอกแปดวัน	21	84.0	16	88.9	37	86.0
โหย	19	76.0	16	88.9	35	81.4
อื่น	24	96.0	3	16.7	27	62.8
หน้าใส	5	20.0	17	94.4	22	51.2
เบกพล	4	16.0	6	33.3	10	23.3
เตียมแต่	1	4.0	6	33.3	7	16.3
เดือนบั้งแปดวัน			5	27.8	5	11.6
หัวฟุ้งหัวรบ			5	27.8	5	11.6
หาใครใจในใจ			5	27.8	5	11.6
เกลื่อนเข้า	1	4.0	3	16.7	4	9.3
เผาเทียนเล่นไฟ			4	22.2	4	9.3
ด้วยแคะด้วยแรง			3	16.7	3	7.0
พิน			3	16.7	3	7.0
หน้าปก			3	16.7	3	7.0
บัว			2	11.1	2	4.7
เสียงเลื่อน			2	11.1	2	4.7
มาออก			1	5.6	1	2.3
แลปีแล			1	5.6	1	2.3
เวียงผา			1	5.6	1	2.3
หลวง			1	5.6	1	2.3
พระพุทธรูป					0	

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.6)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 9 คำจาก 21 คำ คิดเป็นร้อยละ 42.9 คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (เมืองหลวงพระบาง) มีจำนวน 11 คำ คิดเป็นร้อยละ 52.4 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบเลย จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 4.8 ตามลำดับ

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 11 คำจาก 13 คำ คิดเป็นร้อยละ 84.6 คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (เมืองหลวงพระบาง) มีจำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 15.4

คำระดับที่เป็นทางการก็จะเป็นที่รู้จักและใช้กันในเมืองหลวง คือ เมืองหลวงพระบาง จึงปรากฏใช้มากกว่าบ้านบ่อแต่น ส่วนคำที่ไม่เป็นทางการ เมืองหลวงพระบาง พบมากกว่า บ้านบ่อแต่น แสดงให้เห็นว่าเมืองหลวงพระบางอยู่ห่างไกลและไม่ได้ติดต่อกับชนชาติอื่น จึงรักษาคำโบราณไว้ได้มากกว่าบ้านบ่อแต่น

ตารางที่ 4.6 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 34 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 21 คำ และไม่ทางการ 13 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	วันเดือนดับ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ทางการ	ลูกเจ้าลูกขุน	24	96.0	17	94.4	41	95.3
ทางการ	มา กาว ลาว	22	88.0	18	100.0	40	93.0
ทางการ	ล้มตายหายกว่า	23	92.0	16	88.9	39	90.7
ทางการ	ผิดแผกแสงสว่างกัน	24	96.0	14	77.8	38	88.4
ทางการ	เดือนเือกแปดวัน	21	84.0	16	88.9	37	86.0
ทางการ	เบกพล	4	16.0	6	33.3	10	23.3
ทางการ	เตียมแต่	1	4.0	6	33.3	7	16.3
ทางการ	เดือนบ้างแปดวัน			5	27.8	5	11.6
ทางการ	หัวฟุงหัวรบ			5	27.8	5	11.6
ทางการ	หาใครใจในใจ			5	27.8	5	11.6
ทางการ	เกลื่อนเข้า	1	4.0	3	16.7	4	9.3
ทางการ	เผาเทียนเล่นไฟ			4	22.2	4	9.3
ทางการ	ด้วยแคะด้วยแรง			3	16.7	3	7.0
ทางการ	หน้าปก			3	16.7	3	7.0
ทางการ	เสียงเลื่อน			2	11.1	2	4.7

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	ปั่ว			2	11.1	2	4.7
ทางการ	เวียงผา			1	5.6	1	2.3
ทางการ	แลปีแล้			1	5.6	1	2.3
ทางการ	มาออก			1	5.6	1	2.3
ทางการ	พระขพุ่งผี					0	
ไม่ทางการ	ข้าเสือกข้าเสื่อ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	พันฝั่งของ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	หมากส้มหมากหวาน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	เมืองขวา	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ไม่ทางการ	สูตรรวม	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ไม่ทางการ	ข้าเส็ก	24	96.0	16	88.9	40	93.0
ไม่ทางการ	ตัวเนื้อตัวปลา	22	88.0	17	94.4	39	90.7
ไม่ทางการ	ขึ้นใหญ่	24	96.0	13	72.2	37	86.0
ไม่ทางการ	โทย	19	76.0	16	88.9	35	81.4
ไม่ทางการ	อัน	24	96.0	3	16.7	27	62.8
ไม่ทางการ	หน้าใส	5	20.0	17	94.4	22	51.2
ไม่ทางการ	พิน			3	16.7	3	7.0
ไม่ทางการ	หลวง			1	5.6	1	2.3

2.2. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก (พ.ศ. 1882) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 8 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณที่คัดเลือกมาทั้งหมด และคำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 97.7 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ ลูกเจ้าลูกขุน และ สหายปุน (ตารางที่ 4.7)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยละของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 75.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น จำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 25.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.7 จำนวนผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 107 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ลูกเจ้าลูกขุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
สหายขุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ออก	23	92.0	18	100.0	41	95.3
มุนนาย	21	84.0	16	88.9	37	86.0
ไพร่ไท	4	16.0	13	72.2	17	39.5
ชาวแม่ชาวเจ้า	4	16.0	11	61.1	15	34.9
พิมพ์พระ			4	22.2	4	9.3
หยก			2	11.1	2	4.7

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.8)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 4 คำจาก 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 80.0 และคำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (เมืองหลวงพระบาง) มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 20.0

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 2 คำจาก 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 66.7 คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (เมืองหลวงพระบาง) มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 33.3

เมืองหลวงพระบางรักษาคำโบราณไว้ได้มากกว่า โดยเฉพาะคำว่า "เหียก" ซึ่งแทบจะไม่มีผู้ใดทราบ อาจจะเนื่องจากเป็นวัสดุซึ่งคนเมืองหลวงเท่านั้นรู้จักใช้และเก็บรักษาไว้ได้ ส่วนเมืองบ่อเตนอาจจะไม่เคยใช้วัสดุนี้นี้เลยจึงไม่รู้จัก

ตารางที่ 4.8 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 107 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 8 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 5 คำ และไม่ทางการ 3 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อเตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	ลูกเจ้าลูกขุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ทางการ	มุนนาย	21	84.0	16	88.9	37	86.0
ทางการ	ไพร่ไท	4	16.0	13	72.2	17	39.5
ทางการ	ชาวแม่ชาวเงา	4	16.0	11	61.1	15	34.9
ทางการ	พิมพ์พระ			4	22.2	4	9.3
ไม่ทางการ	สหายปุ่น	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	ออก	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ไม่ทางการ	หยก			2	11.1	2	4.7

2.3. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม (พ.ศ. 1890 – 1920) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 19 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด และคำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 97.7 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ ยี่งน้อย และ สหายพระธาตุ (ตารางที่ 4.9)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยละของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

- 1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 13 คำ คิดเป็นร้อยละ 68.4 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด
- 2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อเตน จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 31.6 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.9 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 2 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแตน 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ยั้งน้อย	24	96.0	18	100.0	42	97.7
สหายพระธาตุ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ห้าบ้าน	23	92.0	18	100.0	41	95.3
พายนุ่นหลัง	23	92.0	17	94.4	40	93.0
สพาย	23	92.0	17	94.4	40	93.0
ผีฟ้า	24	96.0	12	66.7	36	83.7
ดั่งอื่น	23	92.0	4	22.2	27	62.8
อนนถ้าว	14	56.0	7	38.9	21	48.8
ขุนยี่	19	76.0	1	5.6	20	46.5
พายพง	7	28.0	9	50.0	16	37.2
ลูกหมากรากไม้	3	12.0	11	61.1	14	32.6
เอาพลตบกัณ	7	28.0	1	5.6	8	18.6
เบื่องหวานอน			5	27.8	5	11.6
นอนพักขังตื่น			4	22.2	4	9.3
ลงมันชำเจิง	2	8.0	1	5.6	3	7.0
นยม-เหี่ยม			2	11.1	2	4.7
กระเลียด			1	5.6	1	2.3
ทายาท			1	5.6	1	2.3
ยักเหลียด			1	5.6	1	2.3

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.10)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 7 คำจาก 13 คำ คิดเป็นร้อยละ 53.8 และคำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (เมืองหลวงพระบาง) มีจำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 46.2

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณทั้งหมด
ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล

คำโบราณที่พบทั้งบ้านป่อแต่นและเมืองหลวงพระบาง คิดเป็นร้อยละ 68.4 ซึ่งนับว่ามีความพ้องกันมากจนอาจคิดได้ว่าเคยเป็นภาษาเดียวกันมาก่อนและเมื่ออยู่ห่างไกล ภาษาจึงเปลี่ยนแปลงไปบ้างจนเป็นภาษาที่เป็นที่น้องกัน ส่วนคำระดับที่เป็นทางการ หลวงพระบางพบมากกว่าบ้านป่อแต่น แสดงให้เห็นว่าเมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวงคงมีโอกาสใช้คำที่เป็นทางการมากกว่า คนป่อแต่นเรียกเมืองหลวงพระบางว่า "เมืองหลวงเมืองขัว"

ตารางที่ 4.10 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 2 จำแนกตาม
แหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 19 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 13 คำ และไม่ทางการ 6 คำ)

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	สหายพระธาตุ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ทางการ	ดั่งอัน	23	92.0	4	22.2	27	62.8
ทางการ	ขุนยี่	19	76.0	1	5.6	20	46.5
ทางการ	พายพวง	7	28.0	9	50.0	16	37.2
ทางการ	ลูกหมากรากไม้	3	12.0	11	61.1	14	32.6
ทางการ	เอาพลตบกัณ	7	28.0	1	5.6	8	18.6
ทางการ	เบื่องหวอนอน			5	27.8	5	11.6
ทางการ	นอนพกขังดิน			4	22.2	4	9.3
ทางการ	ลงมันชำเจิง	2	8.0	1	5.6	3	7.0
ทางการ	หยม-เหี่ยม			2	11.1	2	4.7
ทางการ	กระเลี้ยก			1	5.6	1	2.3
ทางการ	ทายาท			1	5.6	1	2.3
ทางการ	ยักเพลี้ยก			1	5.6	1	2.3
ไม่ทางการ	ยังน้อย	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	ห้าบ้าน	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ไม่ทางการ	พายลุนปูนหลัง	23	92.0	17	94.4	40	93.0

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ไม่ทางการ	สหาย	23	92.0	17	94.4	40	93.0
ไม่ทางการ	ผีฟ้า	24	96.0	12	66.7	36	83.7
ไม่ทางการ	อนนถ้าว	14	56.0	7	38.9	21	48.8

2.4. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 3 ศิลาจารึกนครชุม (พ.ศ. 1900) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 22 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด และคำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 ของผู้ทั้งหมด ได้แก่ มาเพ็งมาอึ้ง และ หนักพัววหนักกลาง (ตารางที่ 4.11)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 20 คำ คิดเป็นร้อยละ 90.9 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่นแต่ไม่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบาง จำนวน 1 คำ คือ เมืองสรลง คิดเป็นร้อยละ 4.5 และคำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น มีจำนวน 1 คำ คือ หากเอา คิดเป็นร้อยละ 4.5 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.11 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 3 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
มาเพ็งมาอึ้ง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
หนักพัววหนักกลาง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ตางบานตางเมือง	25	100.0	17	94.4	42	97.7
เมืองฟ้า	24	96.0	18	100.0	42	97.7
เมือขวาลุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
รอด	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ลูกเงาลูกขุน	25	100.0	17	94.4	42	97.7
อย่า	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ออกห้าคำ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ยี่นเียงเหิงนาน	23	92.0	17	94.4	40	93.0
หนไทกดดเวา	20	80.0	16	88.9	36	83.7
เซาเหลือกเกิลูทูน	18	72.0	15	83.3	33	76.7
ดูแคน	17	68.0	16	88.9	33	76.7
วนนเตาญ	17	68.0	16	88.9	33	76.7
ของฝากหมากปลา	18	72.0	11	61.1	29	67.4
อื่น	25	100.0	4	22.2	29	67.4
สเล็กสน้อย	18	72.0	6	33.3	24	55.8
ไพรฝาซาไท	13	52.0	10	55.6	23	53.5
หากเอา			15	83.3	15	34.9
เมืองสรลง	10	40.0			10	23.3
พิมเอารอยตีน	1	4.0	7	38.9	8	18.6
ข้า	1	4.0	5	27.8	6	14.0

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.12)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 9 คำจาก 10 คำ คิดเป็นร้อยละ 90.0 และคำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (บ้านป่อแตน) มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 10.0

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 11 คำจาก 12 คำ คิดเป็นร้อยละ 91.7 คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (เมืองหลวงพระบาง) มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 8.3

คำโบราณที่พบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง คิดเป็นร้อยละ 90.9 ซึ่งนับว่ามีคำพ้องกันมากจนเกือบจะเป็นภาษาเดียวกัน ส่วนคำทางการที่พบในบ้านป่อแตนแหล่งเดียวคือคำว่า "เมืองสรลง" โดยคนป่อแตนเรียกว่าเมือง "ซวง" บอกว่าเป็นเมืองหลวงพระบาง และคนหลวงพระบางเรียกว่า "เมืองซัว" ซึ่งอาจจะเป็นเพราะสำเนียงเปลี่ยนไป ส่วนคำที่ไม่เป็นทางการที่พบที่หลวงพระบางแหล่งเดียว คือ คำว่า "หากเอา" คงเป็นเพราะคำนี้เป็นคำโบราณมาก ทางหลวงพระบางเก็บไว้ได้แต่ที่เมืองป่อแตนลืมเลือนไป

ตารางที่ 4.12 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 3 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 22 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 10 คำ และไม่ทางการ 12 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	ลูกเจาลูกขุน	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ทางการ	ยี่นเยิงเหิงนาน	23	92.0	17	94.4	40	93.0
ทางการ	หนไทกดดเรา	20	80.0	16	88.9	36	83.7
ทางการ	เซาเหลือกเกิลูทุน	18	72.0	15	83.3	33	76.7
ทางการ	วอนเตาญี	17	68.0	16	88.9	33	76.7
ทางการ	ซองฝากหมากปลา	18	72.0	11	61.1	29	67.4
ทางการ	สเล็กสน้อย	18	72.0	6	33.3	24	55.8
ทางการ	ไพรฝ่าชาวไทย	13	52.0	10	55.6	23	53.5
ทางการ	เมืองสรลง	10	40.0			10	23.3
ทางการ	พิมเอารอยดิน	1	4.0	7	38.9	8	18.6
ไม่ทางการ	มาเพ็งมาอิง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	หมากพร้าวหมากกลาง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	ตางบานตางเมือง	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ไม่ทางการ	เมืองฟ้า	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	เมือขวูลุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	รอด	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	ออย่า	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ไม่ทางการ	ออกห้าคำ	24	96.0	18	100.0	42	97.7

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ไม่ทางการ	ดูแคน	17	68.0	16	88.9	33	76.7
ไม่ทางการ	อื่น	25	100.0	4	22.2	29	67.4
ไม่ทางการ	หากเอา			15	83.3	15	34.9
ไม่ทางการ	ชำ	1	4.0	5	27.8	6	14.0

2.5. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 11 ศิลาจารึกเขากบ (พ.ศ. 1900 – 1904) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 4 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 97.7 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ พายลุนปุนหลง (ตารางที่ 4.13)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 75.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่บ้านป่อแต่นแต่ไม่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบาง จำนวน 1 คำ คือ นคอสรลวง คิดเป็นร้อยละ 25.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.13 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 11 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านป่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
พายลุนปุนหลง	25	100.0	17	94.4	42	97.7
หลายท่า	21	84.0	11	61.1	32	74.4
นคอสรลวง	10	40.0			10	23.3
เพื่อ	4	16.0	5	27.8	9	20.9

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.14)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 1 คำจาก 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0 และคำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (บ้านบ่อแต่น) มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 2 คำจาก 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

คำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 100.0 ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ภาษากันนบ่อแต่นและภาษากันหลวงพระบางเป็นภาษาเดียวกัน ส่วนคำที่เป็นทางการที่พบที่กันนบ่อแต่นเพียงแหล่งเดียว คือคำว่า “นครสรลง” อาจจะเป็นเพราะการออกเสียงที่กันนบ่อแต่นออกเสียงเพี้ยนไปจากกันหลวงพระบาง แต่กันนบ่อแต่นออกเสียงคล้ายกับคนสุโขทัยในสมัยอาณาจักรสุโขทัย

ตารางที่ 4.14 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 11 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 4 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 2 คำ และไม่ทางการ 2 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		กันนบ่อแต่น		เมืองกันหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	นครสรลง	10	40.0			10	23.3
ทางการ	เพือ	4	16.0	5	27.8	9	20.9
ไม่ทางการ	พายุขุนหลวง	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ไม่ทางการ	หลายท่า	21	84.0	11	61.1	32	74.4

2.6. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (พ.ศ. 1904) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 13 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด และคำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ เมืองฟ้า และ ลุน (ตารางที่ 4.15)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำ
โบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

- 1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 10 คำ คิด
เป็นร้อยละ 76.9 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด
- 2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏ
พบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น จำนวน 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 23.1 ของคำ
โบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.15 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 5 (หลักที่ 1) จำแนก
ตามแหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
เมืองฟ้า	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ลุน	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ข้าเล็กข้าเสือ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
อดเนื่ออดใจ	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ท่า	21	84.0	10	55.6	31	72.1
อัน	25	100.0	4	22.2	29	67.4
รือ	14	56.0	9	50.0	23	53.5
เยียดเยียด	13	52.0	7	38.9	20	46.5
ลวง	4	16.0	11	61.1	15	34.9
หัวฟุ้งหัวรบ			7	38.9	7	16.3
มากกว่าจีน	1	4.0	4	22.2	5	11.6
ดินนอน			3	16.7	3	7.0
พื้น			3	16.7	3	7.0

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.16)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 2 คำจาก 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0 และคำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (เมืองหลวงพระบาง) มีจำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 8 คำจาก 9 คำ คิดเป็นร้อยละ 88.9

ซึ่งสรุปได้ว่า คำที่เป็นทางการ ทางเมืองหลวงพระบางพบมากกว่าเมืองบ่อเตน ก็เพราะคนเมืองหลวงย่อมรู้จักและใช้ภาษาที่เป็นทางการมากกว่าบ้านบ่อเตน ส่วนคำที่พบระดับไม่เป็นทางการทั้งสองแหล่ง คิดเป็นร้อยละ 88.9 ซึ่งนับว่าพบมาก ดังนั้นภาษาหลวงพระบางและบ้านบ่อเตนเป็นภาษาเดียวกัน

ตารางที่ 4.16 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 5 (หลักที่ 1) จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 13 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 4 คำ และไม่ทางการ 9 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อเตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	เยียดเยียด	13	52.0	7	38.9	20	46.5
ทางการ	ห้วยห้วย			7	38.9	7	16.3
ทางการ	มากกว่าขึ้น	1	4.0	4	22.2	5	11.6
ทางการ	ดินนอน			3	16.7	3	7.0
ไม่ทางการ	เมืองฟ้า	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	ลุน	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	ข้าเล็กข้าเสือ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	อดเนื้ออดใจ	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ไม่ทางการ	ท่า	21	84.0	10	55.6	31	72.1
ไม่ทางการ	อื่น	25	100.0	4	22.2	29	67.4

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ไม่ทางการ	ชื่อ	14	56.0	9	50.0	23	53.5
ไม่ทางการ	ลง	4	16.0	11	61.1	15	34.9
ไม่ทางการ	พื้น			3	16.7	3	7.0

2.7. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 7 (หลักที่ 2) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (พ.ศ. 1904) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 2 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.5 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ พระเปนเจ้า (ตารางที่ 4.17)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.17 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 7 (หลักที่ 2) จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านป่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
พระเปนเจ้า	7	28.0	16	88.9	23	53.5
รู้ลงธรรม	4	16.0	12	66.7	16	37.2

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ ร้อยรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.18)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 2 คำจาก 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง คิดเป็นร้อยละ 100.0 และคำโบราณระดับที่เป็นทางการพบทั้งสองแหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 100.0 จึงสรุปว่าภาษาเมืองหลวงพระบางและภาษาบ้านบ่อแต่นเป็นภาษาเดียวกัน

ตารางที่ 4.18 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 7 (หลักที่ 2) จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 2 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 2 คำ และไม่ทางการ 0 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	พระпенเจ้า	7	28.0	16	88.9	23	53.5
ทางการ	รู้ลงธรรม	4	16.0	12	66.7	16	37.2

2.8. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 8 ศิลาจารึกเขาสุมณญ (พ.ศ. 1902 – 1912) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 4 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 90.7 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ ฟิน (ตารางที่ 4.19)

แต่ถ้าพิจารณา ร่องรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.19 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 8 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านป่อแตน 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
พิน	22	88.0	17	94.4	39	90.7
พระพุทธเปนเจ้า	16	64.0	16	88.9	32	74.4
ดั่งอัน	24	96.0	4	22.2	28	65.1
น้ำน่านดีแดน	6	24.0	1	5.6	7	16.3

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.20)

- 1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 3 คำจาก 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0
- 2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 1 คำจาก 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง คิดเป็นร้อยละ 100.0 ส่วนคำโบราณระดับที่เป็นทางการและระดับที่ไม่เป็นทางการ คิดเป็นร้อยละ 100.0 สรุปว่าภาษาจากแหล่งข้อมูลทั้งสองเป็นภาษาเดียวกัน

ตารางที่ 4.20 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 8 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 4 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 3 คำ และไม่ทางการ 1 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	พระพุทธเปนเจ้า	16	64.0	16	88.9	32	74.4
ทางการ	ตั้งอัน	24	96.0	4	22.2	28	65.1
ทางการ	น้ำน่านดีแดน	6	24.0	1	5.6	7	16.3
ไม่ทางการ	พิน	22	88.0	17	94.4	39	90.7

2.9. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 62 ศิลาจารึกวัดพระยืน (พ.ศ. 1913) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 9 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ ยายกัน และ ลุน (ตารางที่ 4.21)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยละของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

- 1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 55.6 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด
- 2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น จำนวน 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 44.4 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.21 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 62 จำแนกตาม
แหล่งข้อมูล

(ผู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแดน 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแดน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ยายกัน	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ลุน	25	100.0	18	100.0	43	100.0
พิน	23	92.0	16	88.9	39	90.7
อื่น	25	100.0	4	22.2	29	67.4
แปลงเลียด			4	22.2	4	9.3
ดงเดือด	1	4.0	3	16.7	4	9.3
แรทคุก			2	11.1	2	4.7
แรทคุกประชนรอก			2	11.1	2	4.7
เคียกรุ่ง			1	5.6	1	2.3

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยัง
ศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า
(ตารางที่ 4.22)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ ไม่พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบ
ทั้งสองแหล่งข้อมูล โดยมีคำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (เมืองหลวงพระบาง) จำนวน
4 คำจาก 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณที่ปรากฏ
พบทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 5 คำจาก 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

ทั้งสองแหล่งข้อมูล มีคำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด ได้แก่ ยายกัน
และลุน คิดเป็นร้อยละ 100.0 ภาษาระดับที่เป็นทางการพบที่หลวงพระบางมากกว่า ตามเหตุผลที่
เคยกล่าวมาแล้ว ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการพบทั้งสองแหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 100.0
ซึ่งก็พอที่จะสนับสนุนได้ว่าภาษาของทั้งสองแหล่งข้อมูลเป็นภาษาเดียวกัน

ตารางที่ 4.22 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 62 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 9 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 4 คำ และไม่ทางการ 5 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	แปลงเลียด			4	22.2	4	9.3
ทางการ	แรกทคุก			2	11.1	2	4.7
ทางการ	แรกทคุกประชนรอก			2	11.1	2	4.7
ทางการ	เคียกรัง			1	5.6	1	2.3
ไม่ทางการ	ยายกัน	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	ลุน	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	พิน	23	92.0	16	88.9	39	90.7
ไม่ทางการ	อื่น	25	100.0	4	22.2	29	67.4
ไม่ทางการ	ดงเดียด	1	4.0	3	16.7	4	9.3

2.10. การวิเคราะห์คำโบราณในจารึกลานทองพระมหาเถรจุฬามณี (พ.ศ. 1919) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 1 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมดเฉพาะที่เมืองหลวงพระบาง คิดเป็นร้อยละ 7.0 ของผู้รู้ทั้งหมด (ตารางที่ 4.23)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.23 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ จารึกลานทองพระมหาเถรานุเถระนี้ จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้ให้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
หยก			3	16.7	3	7.0

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.24)

1) คำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

คำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่พบที่บ้านบ่อแต่น 1 คำ คือคำว่า “เหี้ยก” ซึ่งแปลว่า ดีบุก เมืองหลวงพระบางเขียนคำว่า “เหี้ยก” ว่า “หยก” ซึ่งสอดคล้องกับการเขียนของคนไทยสมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ภาษาหลวงพระบาง และภาษาสุโขทัย เป็นภาษาเดียวกัน ส่วนที่บ้านบ่อแต่นไม่รู้จักคำนี้ก็อาจจะเป็นวัสดุที่ใช้เฉพาะคนในเมืองเท่านั้น

ตารางที่ 4.24 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ จารึกลานทองฯ จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 1 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 0 คำ และไม่ทางการ 1 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ไม่ทางการ	หยก			3	16.7	3	7.0

2.11. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส (พ.ศ. 1922) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 3 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 88.4 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ ฟิน (ตารางที่ 4.25)

แต่ถ้าพิจารณาร่องรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

- 1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 33.3 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด
- 2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแตน จำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 66.7 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.25 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 102 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแตน 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ฟิน	22	88.0	16	88.9	38	88.4
สีหดัง			2	11.1	2	4.7
พัลลุ			1	5.6	1	2.3

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.26)

- 1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ ไม่พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล โดยมีคำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลเดียว (เมืองหลวงพระบาง) จำนวน 2 คำจาก 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0
- 2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณปรากฏพบในทั้งสองแหล่งข้อมูล มีจำนวน 1 คำจาก 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

คำโบราณระดับที่เป็นทางการพบที่หลวงพระบางไม่พบที่บ้านบ่อแต่น ด้วยเหตุผลที่ว่าเมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวงจึงรู้จักและใช้คำที่เป็นทางการมากกว่าบ้านบ่อแต่น ส่วนคำว่า "พิน" ซึ่งเป็นคำไม่เป็นทางการพบทั้งสองแหล่งข้อมูลแสดงว่าคำนี้เป็นคำร่วมที่ใช้ที่หลวงพระบาง บ้านบ่อแต่น และกรุงสุโขทัย

ตารางที่ 4.26 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 102 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 3 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 2 คำ และไม่ทางการ 1 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	สีพดัง			2	11.1	2	4.7
ทางการ	พัลลุ			1	5.6	1	2.3
ไม่ทางการ	พิน	22	88.0	16	88.9	38	88.4

2.12. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม (พ.ศ. 1927) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 11 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณ 9 คำ คิดเป็นร้อยละ 81.8 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 74.4 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ เนื้อใจ (ตารางที่ 4.27)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 36.4 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น จำนวน 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 36.4 และที่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่นแต่ไม่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบาง จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 9.1 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.27 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 106 จำแนกตาม
แหล่งข้อมูล

(ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแตน 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
เนื้อใจ	16	64.0	16	88.9	32	74.4
อื่น	25	100.0	4	22.2	29	67.4
ใจขึ้น	12	48.0	15	83.3	27	62.8
โคลงจากพราหมณ์			7	38.9	7	16.3
งอร	1	4.0	3	16.7	4	9.3
บันเพือน			1	5.6	1	2.3
พันธุ	1	4.0			1	2.3
ลูกพันลับ			1	5.6	1	2.3
สลง			1	5.6	1	2.3
บังงา					0	
อันพันมร					0	

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยัง
ศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า
(ตารางที่ 4.28)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ ไม่พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบ
ทั้งสองแหล่งข้อมูล โดยมีคำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 4
คำจาก 7 คำ คิดเป็นร้อยละ 57.1 ปรากฏพบที่บ้านบ่อแตนแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 1 คำ คิดเป็น
ร้อยละ 14.3 และไม่ปรากฏพบ จำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 28.6

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณปรากฏพบ
ในทั้งสองแหล่งข้อมูล จำนวน 4 คำจาก 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

คำโบราณระดับที่เป็นทางการพบที่หลวงพระบางมากกว่าที่บ้านบ่อแตน
ส่วนคำโบราณระดับไม่เป็นทางการพบทั้งสองแหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 100.0 ซึ่งสนับสนุนว่า
เป็นภาษาเดียวกัน

ตารางที่ 4.28 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 106 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 11 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 7 คำ และไม่ทางการ 4 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	โคลจากพรากเสีย			7	38.9	7	16.3
ทางการ	บ้านฟือน			1	5.6	1	2.3
ทางการ	พันล	1	4.0			1	2.3
ทางการ	ลูกพันล			1	5.6	1	2.3
ทางการ	สลง			1	5.6	1	2.3
ทางการ	บังงา					0	
ทางการ	อันทันมร					0	
ไม่ทางการ	เนื้อใจ	16	64.0	16	88.9	32	74.4
ไม่ทางการ	อัน	25	100.0	4	22.2	29	67.4
ไม่ทางการ	ใจขึ้น	12	48.0	15	83.3	27	62.8
ไม่ทางการ	งอร	1	4.0	3	16.7	4	9.3

2.13. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔ (พ.ศ. 1935) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 11 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณ 10 คำ คิดเป็นร้อยละ 90.9 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 95.3 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ ลุนหล้า และ สอสน (ตารางที่ 4.29)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

- 1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 45.5 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด
- 2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านป่อแตน จำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 18.2 และ

ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่นแต่ไม่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบาง จำนวน 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 27.3 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.29 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 45 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ลุนหล้า	24	96.0	17	94.4	41	95.3
ส่อสน	25	100.0	16	88.9	41	95.3
เมืองนอกชอกแซม	25	100.0	15	83.3	40	93.0
คำพงศ	25	100.0	10	55.6	35	81.4
วาวควายตกทุ่ง	20	80.0	10	55.6	30	69.8
หักแก้วน้ำคอง			5	27.8	5	11.6
ขพง			2	11.1	2	4.7
ผีชาวเลื่อง	2	8.0			2	4.7
กาว	1	4.0			1	2.3
สืบหกคลวง	1	4.0			1	2.3
ค					0	

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.30)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล จำนวน 2 คำจาก 8 คำ คิดเป็นร้อยละ 25.0 คำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 25.0 ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่นแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 37.5 และไม่ปรากฏพบ จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 12.5

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณปรากฏพบในทั้งสองแหล่งข้อมูล จำนวน 3 คำจาก 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

คำโบราณระดับที่เป็นทางการพบที่หลวงพระบางมากกว่าบ้านบ่อแต่น ส่วนคำที่เป็นทางการไม่ปรากฏพบ 1 คำ อาจจะเป็นคำโบราณหรือมีจะนั้นอาจจะเป็นคำที่กำกวม ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบในทั้งสองแหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 100.0 สนับสนุนว่าเป็นภาษาเดียวกันกับภาษาสมัยกรุงสุโขทัย

ตารางที่ 4.30 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 45 จำแนกตาม แหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 11 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 8 คำ และไม่ทางการ 3 คำ)

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	เมืองนอกชอกแซม	25	100.0	15	83.3	40	93.0
ทางการ	คำพงศ	25	100.0	10	55.6	35	81.4
ทางการ	หักก้าวน้ำวค			5	27.8	5	11.6
ทางการ	ขพง			2	11.1	2	4.7
ทางการ	ผีชาวเลื่อง	2	8.0			2	4.7
ทางการ	กาว	1	4.0			1	2.3
ทางการ	สืบหกคลง	1	4.0			1	2.3
ทางการ	ค					0	
ไม่ทางการ	ลุนหล้า	24	96.0	17	94.4	41	95.3
ไม่ทางการ	สอสน	25	100.0	16	88.9	41	95.3
ไม่ทางการ	ววควายตกทั้ง	20	80.0	10	55.6	30	69.8

2.14. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 64 ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ (พ.ศ. 1935) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 2 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสอง แหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 67.4 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ อัน (ตารางที่ 4.31)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.31 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 64 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
อื่น	25	100.0	4	22.2	29	67.4
คุณในปลาอโยในเขา			1	5.6	1	2.3

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.32)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 1 คำจาก 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณปรากฏพบในทั้งสองแหล่งข้อมูล จำนวน 1 คำจาก 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบที่หลวงพระบางแหล่งข้อมูลเดียว คิดเป็นร้อยละ 100.0 จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการปรากฏพบในทั้งสองแหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 100.0 จึงสนับสนุนว่าภาษาหลวงพระบาง ภาษากันต๊อน และภาษารุงสุโขทัย เป็นภาษาเดียวกัน

ตารางที่ 4.32 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 64 จำแนกตาม แหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 2 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 1 คำ และไม่ทางการ 1 คำ)

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	คุณในปลาอยาในเขา			1	5.6	1	2.3
ไม่ทางการ	อื่น	25	100.0	4	22.2	29	67.4

2.15. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร (พ.ศ. 1940) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 14 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จาก แหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณ 13 คำ คิดเป็นร้อยละ 92.9 ของคำโบราณที่นำมา วิเคราะห์ คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ เห่ง และ ยั้ง (ตารางที่ 4.33)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำ โบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

- 1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 11 คำ คิด เป็นร้อยละ 78.6 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด
- 2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏ พบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านป่อแตน จำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 14.3 ของคำ โบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด
- 3) และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 7.1 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.33 จำนวนผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 38 จำแนกตาม
แหล่งข้อมูล

(ผู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านป่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
เหิง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ยั้ง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ห้อมบ้านห้อมเมือง	25	100.0	16	88.9	41	95.3
ฉกลัก	24	96.0	15	83.3	39	90.7
ไปกรวย	25	100.0	9	50.0	34	79.1
บาดไหม	23	92.0	10	55.6	33	76.7
อ่าลัก	20	80.0	11	61.1	31	72.1
ราวีฟิราม	16	64.0	14	77.8	30	69.8
อัน	25	100.0	4	22.2	29	67.4
ลูกส้มลูกหวาน	15	60.0	10	55.6	25	58.1
ลักเลียม	4	16.0	4	22.2	8	18.6
ริมวัน			4	22.2	4	9.3
วุ่มอพอพัน			4	22.2	4	9.3
ยะ					0	

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยัง
ศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า
(ตารางที่ 4.34)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบใน
ทั้งสองแหล่งข้อมูล จำนวน 2 คำจาก 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 66.7 และปรากฏพบที่เมืองหลวงพระ
บางแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 33.3

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณปรากฏพบ
ในทั้งสองแหล่งข้อมูล จำนวน 9 คำจาก 11 คำ คิดเป็นร้อยละ 81.8 ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระ
บางแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 9.1 และไม่ปรากฏพบ จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อย
ละ 9.1

คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบที่หลวงพระบางมากกว่า ที่บ้านบ่อ
แต่น ส่วนคำระดับที่ไม่เป็นทางการปรากฏพบทั้งสองแหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 81.8 คำโบราณที่
ปรากฏพบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 ได้แก่ คำว่า "เหิง" และ "ยั้ง" อาจจะกล่าวได้ว่า ใช้คำว่า
"เหิง" ตัดสินกลุ่มสุขทัยได้

ตารางที่ 4.34 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 38 จำแนกตาม
แหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 14 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 3 คำ และไม่ทางการ 11 คำ)

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	ลูกส้มลูกหวาน	15	60.0	10	55.6	25	58.1
ทางการ	ลักเลียม	4	16.0	4	22.2	8	18.6
ทางการ	วุ่มบ่อพัน			4	22.2	4	9.3
ไม่ทางการ	ยั้ง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	เหิง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	ห้อมบ้านห้อมเมือง	25	100.0	16	88.9	41	95.3
ไม่ทางการ	จกลัก	24	96.0	15	83.3	39	90.7
ไม่ทางการ	ไปกราย	25	100.0	9	50.0	34	79.1
ไม่ทางการ	บาดไหม	23	92.0	10	55.6	33	76.7
ไม่ทางการ	อ่าลัก	20	80.0	11	61.1	31	72.1
ไม่ทางการ	ราวีฟิราม	16	64.0	14	77.8	30	69.8
ไม่ทางการ	อั้น	25	100.0	4	22.2	29	67.4
ไม่ทางการ	ริมวัน			4	22.2	4	9.3
ไม่ทางการ	ยะ					0	

2.16. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 93 ศิลาจารึกวัดอโศการาม
(พ.ศ. 1942) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 1 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสอง
แหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 100.0 ของผู้
ทั้งหมด (ตารางที่ 4.35)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำ
โบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 1 คำ คิด
เป็นร้อยละ 100.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.35 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 93 จำแนกตาม
แหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแตน 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ฟ้อออกแม่ออก	25	100.0	18	100.0	43	100.0

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยัง
ศึกษาวิเคราะห์ ร้อยรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า
(ตารางที่ 4.36)

1) คำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณปรากฏพบใน
ทั้งสองแหล่งข้อมูล จำนวน 1 คำจาก 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

ตารางที่ 4.36 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 93 จำแนกตาม
แหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 1 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 0 คำ และไม่ทางการ 1 คำ)

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ไม่ทางการ	ฟ้อออกแม่ออก	25	100.0	18	100.0	43	100.0

2.17. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 95 ศิลาจารึกวัดหินตั้ง (พ.ศ. 1942) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 4 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 65.1 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ อั้น (ตารางที่ 4.37)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

- 1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 75.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด
- 2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 25.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.37 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 95 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
อั้น	24	96.0	4	22.2	28	65.1
เท่าวัน	1	4.0	5	27.8	6	14.0
สนับเขียง	1	4.0	1	5.6	2	4.7
เวียงเท่า			1	5.6	1	2.3

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ ร้อยรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.38)

- 1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบในทั้งสองแหล่งข้อมูล จำนวน 2 คำจาก 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 66.7 และปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 33.3

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณปรากฏพบในทั้งสองแหล่งข้อมูล จำนวน 1 คำจาก 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

ตารางที่ 4.38 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 95 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ
(คำโบราณทั้งหมด 4 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 3 คำ และไม่ทางการ 1 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	เท่าวัน	1	4.0	5	27.8	6	14.0
ทางการ	สนับเขียง	1	4.0	1	5.6	2	4.7
ทางการ	เวียงเท่า			1	5.6	1	2.3
ไม่ทางการ	อื่น	24	96.0	4	22.2	28	65.1

2.18. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 10 ศิลาจารึก จ.ศ. 766 (พ.ศ. 1947) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 1 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางเพียงแห่งเดียว คิดเป็นร้อยละ 2.3 ของผู้รู้ทั้งหมด (ตารางที่ 4.39)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.39 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 10 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านป่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
คนถือยั่ว	0		1	5.6	1	2.3

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.40)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 1 คำ จาก 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

ตารางที่ 4.40 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 10 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 1 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 1 คำ และไม่ทางการ 0 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	คนถือยั่ว	0		1	5.6	1	2.3

2.19. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 46 ศิลาจารึกวัดตาเณรซึ่งหน้า (พ.ศ. 1947) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 1 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 100.0 ของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด (ตารางที่ 4.41)

แต่ถ้าพิจารณาร่องรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.41 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 46 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านป่อแตน 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
สมเด็จพระเอก	25	100.0	18	100.0	43	100.0

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.42)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสอง จำนวน 1 คำ จาก 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

ตารางที่ 4.42 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 46 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 1 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 1 คำ และไม่ทางการ 0 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	สมเด็จพระเอก	25	100.0	18	100.0	43	100.0

2.20. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 9 ศิลาจารึกวัดป่าแดง (พ.ศ. 1949) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 3 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 100.0 ของผู้ให้ข้อมูลได้แก่ เหนิง (ตารางที่ 4.43)

แต่ถ้าพิจารณาร่องรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 66.7 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแตง จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 33.3 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.43 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 9 จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้ให้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแตง 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแตง		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
เหิง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ออกสืบคำ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
บางอำเพอ			1	5.6	1	2.3

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.44)

- 1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 1 คำจาก 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0
- 2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่าคำโบราณปรากฏพบในทั้งสองแหล่งข้อมูล จำนวน 2 คำจาก 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 100.0

ตารางที่ 4.44 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 9 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 3 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 1 คำ และไม่ทางการ 2 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแตง		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	บางอำเพอ			1	5.6	1	2.3
ไม่ทางการ	เหิง	25	100.0	18	100.0	43	100.0

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ไม่ทางการ	ออกสืบคำ	24	96.0	18	100.0	42	97.7

2.21. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 49 ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์ (พ.ศ. 1955 – 1960) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 5 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จาก แหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณทั้งหมด คำโบราณที่ปรากฏพบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 88.4 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ พระเจ้าจรงกรม (ตารางที่ 4.45)

แต่ถ้าพิจารณา ร้อยรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 40.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

2) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านป่อแตน มีจำนวน 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 60.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.45 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 49 จำแนกตาม แหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านป่อแตน 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
พระเจ้าจรงกรม	23	92.0	15	83.3	38	88.4
พระเจ้าหยอนตัน	11	44.0	14	77.8	25	58.1
หนแป			10	55.6	10	23.3
หนชื่อ			10	55.6	10	23.3
ระปิ			1	5.6	1	2.3

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.46)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบในแหล่งข้อมูลทั้งสอง จำนวน 2 คำจาก 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 40.0 และปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 3 คำ คิดเป็นร้อยละ 60.0

ตารางที่ 4.46 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 49 จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ
(คำโบราณทั้งหมด 5 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 5 คำ และไม่ทางการ 0 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	พระเจ้าจกกรม	23	92.0	15	83.3	38	88.4
ทางการ	พระเจ้าหย่อนดิน	11	44.0	14	77.8	25	58.1
ทางการ	หน่อ			10	55.6	10	23.3
ทางการ	หนแป			10	55.6	10	23.3
ทางการ	ระบี			1	5.6	1	2.3

2.22. การวิเคราะห์คำโบราณในศิลาจารึกหลักที่ 40 (พิเศษ) ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ (พ.ศ. 1971 – 2006) จำนวนคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ 2 คำ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง ปรากฏพบคำโบราณ 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ และคำโบราณที่ปรากฏพบ พบที่เมืองหลวงพระบาง คิดเป็นร้อยละ 11.6 ของผู้รู้ทั้งหมด ได้แก่ ไคร้ใจ (ตารางที่ 4.47)

แต่ถ้าพิจารณาร่องรอยของภาษาสมัยสุโขทัย จากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่ง จะพบว่า

1) คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น มีจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

2) และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

ตารางที่ 4.47 จำนวนผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 40 (พิเศษ) จำแนกตามแหล่งข้อมูล

(ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแตน 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
โค่วใจ	0		5	27.8	5	11.6
เสียงเกียง	0					

นอกเหนือจากแหล่งสำรวจข้อมูลคำโบราณทั้งสองแหล่งแล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ ที่จำแนกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.48)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแหล่งข้อมูลเดียว จำนวน 1 คำจาก 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0 และไม่ปรากฏพบจำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 50.0

ตารางที่ 4.48 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณ หลักศิลาจารึกหลักที่ 40 (พิเศษ) จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 2 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ 2 คำ และไม่ทางการ 0 คำ)

ระดับของคำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	โค่วใจ	0		5	27.8	5	11.6
ทางการ	เสียงเกียง	0					

3. สรุปภาพรวม การวิเคราะห์คำโบราณในจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ผลการศึกษาวเคราะห์ ดังนี้

3.1. ภาพรวมการศึกษาวិเคราะห์คำโบราณในจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จำแนกตามแหล่งข้อมูล จากผู้รู้ทั้งสองแหล่ง (ตารางที่ 4.49) คำโบราณที่จะใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ 157 คำ (ตัดคำซ้ำ 17 คำออกไป)

1. คำโบราณที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง มีจำนวน 100 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด โดยมีคำโบราณที่ปรากฏพบคิดเป็นร้อยละ 100 ของผู้รู้ทั้งหมด จำนวน 9 คำ

2. คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะบางแหล่งข้อมูล ซึ่งในที่นี้ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น มีจำนวน 45 คำ คิดเป็นร้อยละ 28.7 และปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่นแต่ไม่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบาง จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.8 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

3. และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.8 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

คำโบราณที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่งมีจำนวนถึง 100 คำ จากคำที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด 157 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 ซึ่งนับว่ามีมากเพียงพอที่จะกล่าวได้ว่าเมืองหลวงพระบาง เมืองบ่อแต่น และกรุงสุโขทัย ใช้ภาษาเดียวกัน ส่วนคำที่ปรากฏพบเฉพาะที่เมืองหลวงพระบางอาจจะเป็นคำศัพท์ที่ใช้ในสังคมเมืองจึงพ้องกับภาษารักกรุงสุโขทัย ส่วนคำที่ปรากฏพบเฉพาะที่บ้านบ่อแต่นอาจจะเป็นคำศัพท์ที่กลายไปจากคำศัพท์เดิมจากเมืองหลวงพระบาง ส่วนคำที่ไม่ปรากฏพบก็อาจจะเพราะคำเหล่านั้นได้สูญไปแล้วจากภาษาที่ใช้อยู่ ณ เมืองหลวงพระบาง และเมืองบ่อแต่น เนื่องจากกาลเวลาที่ผ่านมามลาย่อยไป

ตารางที่ 4.49 จำนวนผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณที่ใช้วิเคราะห์ทั้งหมด จำแนกตามแหล่งข้อมูล (ผู้รู้ทั้งหมด 43 ท่าน แบ่งเป็นบ้านบ่อแต่น 25 ท่าน และเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน)

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ฟ้อออกแม่ออก	25	100.0	18	100.0	43	100.0
มาเพ็งมาฮ้าง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
เมืองฟ้า	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ยัง	25	100.0	18	100.0	43	100.0

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ยายกัน	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ลุน	25	100.0	18	100.0	43	100.0
สมเด็จพระเอก	25	100.0	18	100.0	43	100.0
หมากพร้าวหมากกลาง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
เหิง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ข้าเล็กข้าเสือ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ข้าเสือข้าเสือ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ตางบานตางเมือง	25	100.0	17	94.4	42	97.7
พันฝั่งของ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
พายลุนปูลอง	25	100.0	17	94.4	42	97.7
เมือชวลุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ยังน้อย	24	96.0	18	100.0	42	97.7
รอด	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ลูกเจ้าลูกขุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ลูกเจ้าลูกขุน	25	100.0	17	94.4	42	97.7
วันเดือนดับ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
สหายปุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
สหายพระธาตุ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
หมากส้มหมากหวาน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
อดเนื่ออดใจ	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ออย่า	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ออกสิบคำ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ออกห้าคำ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
เมืองชวา	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ลุนหล้า	24	96.0	17	94.4	41	95.3
สอสน	25	100.0	16	88.9	41	95.3
สูตรธรรม	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ห้อมบ้านห้อมเมือง	25	100.0	16	88.9	41	95.3
ห้าบ้าน	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ออก	23	92.0	18	100.0	41	95.3

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ข้าวเส็ก	24	96.0	16	88.9	40	93.0
พายุฉุนปูนหลัง	23	92.0	17	94.4	40	93.0
มา กาว ลาว	22	88.0	18	100.0	40	93.0
เมืองนอกชอกแซม	25	100.0	15	83.3	40	93.0
ยี่นเียงเหิงนาน	23	92.0	17	94.4	40	93.0
สพาย	23	92.0	17	94.4	40	93.0
จกลัก	24	96.0	15	83.3	39	90.7
ตัวเนื้อตัวปลา	22	88.0	17	94.4	39	90.7
พิน	22	88.0	17	94.4	39	90.7
ล้มตายหายกว่า	23	92.0	16	88.9	39	90.7
ผิดแผกแตกกว้างกัน	24	96.0	14	77.8	38	88.4
พระเจ้าจรงกรม	23	92.0	15	83.3	38	88.4
ขึ้นใหญ่	24	96.0	13	72.2	37	86.0
เดือนโกลแปดวัน	21	84.0	16	88.9	37	86.0
มุนนาย	21	84.0	16	88.9	37	86.0
ผีฟ้า	24	96.0	12	66.7	36	83.7
หนไทกตดเรา	20	80.0	16	88.9	36	83.7
ด่าพงศ	25	100.0	10	55.6	35	81.4
โผย	19	76.0	16	88.9	35	81.4
ไปกราย	25	100.0	9	50.0	34	79.1
เขาเหลือเกลือกุน	18	72.0	15	83.3	33	76.7
ดูแคน	17	68.0	16	88.9	33	76.7
บาดใหม่	23	92.0	10	55.6	33	76.7
วนนเตาญ	17	68.0	16	88.9	33	76.7
เนื้อใจ	16	64.0	16	88.9	32	74.4
พระพุทธรูปเจ้า	16	64.0	16	88.9	32	74.4
หลายท่า	21	84.0	11	61.1	32	74.4
ท่า	21	84.0	10	55.6	31	72.1
อำลัก	20	80.0	11	61.1	31	72.1
ราวี่ฟิราม	16	64.0	14	77.8	30	69.8

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
วาวควายตกทุ่ง	20	80.0	10	55.6	30	69.8
ของฝากหมากปลา	18	72.0	11	61.1	29	67.4
อื่น	25	100.0	4	22.2	29	67.4
ดั่งอื่น	24	96.0	4	22.2	28	65.1
ใจขึ้น	12	48.0	15	83.3	27	62.8
พระเจ้าหย่อนดิน	11	44.0	14	77.8	25	58.1
ลูกส้มลูกหวาน	15	60.0	10	55.6	25	58.1
สเล็กสน้อย	18	72.0	6	33.3	24	55.8
ชื่อ	14	56.0	9	50.0	23	53.5
พระเปนเจ้า	7	28.0	16	88.9	23	53.5
ไพร่สาขาทอ	13	52.0	10	55.6	23	53.5
หน้าใส	5	20.0	17	94.4	22	51.2
อนนถ้าว	14	56.0	7	38.9	21	48.8
ขุนยี่	19	76.0	1	5.6	20	46.5
เยียดเยียด	13	52.0	7	38.9	20	46.5
ไพร่ไท	4	16.0	13	72.2	17	39.5
พายพวง	7	28.0	9	50.0	16	37.2
รู้ลวงธรรม	4	16.0	12	66.7	16	37.2
ชาวแม่ชาวเจ้า	4	16.0	11	61.1	15	34.9
ลวง	4	16.0	11	61.1	15	34.9
หากเขา			15	83.3	15	34.9
ลูกหมากรากไม้	3	12.0	11	61.1	14	32.6
นคอสรลวง	10	40.0			10	23.3
เบกพล	4	16.0	6	33.3	10	23.3
เมืองสรลวง	10	40.0			10	23.3
หนชื่อ			10	55.6	10	23.3
หนแป			10	55.6	10	23.3
เพื่อ	4	16.0	5	27.8	9	20.9
พืมหาารอยดิน	1	4.0	7	38.9	8	18.6
ลักเลียม	4	16.0	4	22.2	8	18.6

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
เอาพลตบกัน	7	28.0	1	5.6	8	18.6
โคลจากพรากเสีย			7	38.9	7	16.3
เดียมแต่	1	4.0	6	33.3	7	16.3
น้ำน่านตีแดน	6	24.0	1	5.6	7	16.3
หัวฟุ้งหัวรบ			7	38.9	7	16.3
ชำ	1	4.0	5	27.8	6	14.0
เท่าวัน	1	4.0	5	27.8	6	14.0
ใครใจ	0		5	27.8	5	11.6
เดือนบ้างแปดวัน			5	27.8	5	11.6
เบืองหวนอน			5	27.8	5	11.6
มากกว่าขึ้น	1	4.0	4	22.2	5	11.6
หักก้านาวคอ			5	27.8	5	11.6
หาใครใจในใจ			5	27.8	5	11.6
เกลื่อนเข้า	1	4.0	3	16.7	4	9.3
งอร	1	4.0	3	16.7	4	9.3
ดงเคียด	1	4.0	3	16.7	4	9.3
นอนพักขังดิน			4	22.2	4	9.3
แปลงเสียด			4	22.2	4	9.3
เผาเทียนเล่นไฟ			4	22.2	4	9.3
พิมพ์พระ			4	22.2	4	9.3
ริมวัน			4	22.2	4	9.3
วัวมอพอพัน			4	22.2	4	9.3
ด้วยแคะด้วยแรง			3	16.7	3	7.0
ตื่นนอน			3	16.7	3	7.0
พิน			3	16.7	3	7.0
ลงมันจำเริญ	2	8.0	1	5.6	3	7.0
หน้าปก			3	16.7	3	7.0
หยก			3	16.7	3	7.0
ขพง			2	11.1	2	4.7
ปั่ว			2	11.1	2	4.7

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ผีชาวเลื่อง	2	8.0			2	4.7
แรกทคุก			2	11.1	2	4.7
แรกทคุกประชนราก			2	11.1	2	4.7
สนับเขียง	1	4.0	1	5.6	2	4.7
สีพดั่ง			2	11.1	2	4.7
เสียงเลือน			2	11.1	2	4.7
หยม-เหียม			2	11.1	2	4.7
กระเลี้ยก			1	5.6	1	2.3
กาว	1	4.0			1	2.3
คนถือยั่ว	0		1	5.6	1	2.3
คุณโนปลาอยาโนเขา			1	5.6	1	2.3
เคี้ยกรุ่ง			1	5.6	1	2.3
ทายาท			1	5.6	1	2.3
บางอำเพอ			1	5.6	1	2.3
ป็นพื่อน			1	5.6	1	2.3
พันล	1	4.0			1	2.3
พัลล			1	5.6	1	2.3
มาออก			1	5.6	1	2.3
ยักเพลี้ยก			1	5.6	1	2.3
ระบิ			1	5.6	1	2.3
ลูกพันลัับ			1	5.6	1	2.3
แลปีแล้			1	5.6	1	2.3
เวียงเท่า			1	5.6	1	2.3
เวียงผา			1	5.6	1	2.3
สลง			1	5.6	1	2.3
สืบหกคลง	1	4.0			1	2.3
หลวก			1	5.6	1	2.3
ค					0	
เจียงเกียง	0					
บั้งงา					0	

คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
	บ้านป่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง		ปรากฏพบ	ร้อยละ
	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ		
พระพุทธรูป					0	
ยะ					0	
อันทันมร					0	

3.2. ภาพรวมการศึกษาวិเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณ
เมื่อจำแนกออกตามระดับของคำ ปรากฏว่า (ตารางที่ 4.50)

1) คำโบราณระดับที่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบที่
แหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง จำนวน 44 คำจาก 95 คำ คิดเป็นร้อยละ 46.3 คำโบราณที่ปรากฏพบที่
เมืองหลวงพระบางเพียงแหล่งเดียว จำนวน 40 คำ คิดเป็นร้อยละ 42.1 คำโบราณที่ปรากฏพบที่
บ้านป่อแต่นเพียงแหล่งเดียว จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 6.3 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ
จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 5.3

2) ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏ
พบที่แหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง จำนวน 56 คำจาก 62 คำ คิดเป็นร้อยละ 90.3 คำโบราณที่ปรากฏ
พบที่เมืองหลวงพระบางเพียงแหล่งเดียว จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 8.1 และคำโบราณที่ไม่
ปรากฏพบ จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 1.6

คำโบราณระดับที่เป็นทางการจะพบมากที่เมืองหลวงพระบางเพราะ
เมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวงจึงรู้จักและใช้คำที่เป็นทางการมากกว่าที่เมืองป่อแต่นซึ่งอาจจะ
รู้จักคำที่เป็นทางการบ้างแต่ไม่ได้ใช้ จึงปรากฏพบน้อยกว่าที่เมืองหลวงพระบาง ส่วนคำโบราณ
ระดับที่ไม่เป็นทางการ ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง จำนวน 56 คำ จาก 62 คำ คิดเป็น
ร้อยละ 90.3 แสดงว่าพบคำท้องถิ่นเป็นจำนวนมากซึ่งแสดงว่าเป็นกลุ่มพวกเดียวกัน ใช้ภาษา
เดียวกัน ส่วนคำระดับไม่เป็นทางการที่พบที่เมืองหลวงพระบางมากกว่าเมืองป่อแต่น คิดเป็นร้อย
ละ 8.1 นั้นแสดงว่าเมืองหลวงพระบางสามารถรักษาภาษาคำศัพท์โบราณไว้ได้นานกว่าเมืองป่อ
แต่น อาจเป็นเพราะเมืองหลวงพระบางอยู่ห่างไกล การเดินทางลำบาก ไม่ได้ติดต่อกับชนชาติอื่น
จึงทำให้รักษาคำโบราณไว้ได้มากกว่าบ้านป่อแต่น ส่วนคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบในระดับคำทั้ง
สองระดับก็เพราะเป็นคำที่สูญแล้วจากภาษาจริงๆ จึงทำให้ทั้งสองแหล่งข้อมูลไม่สามารถรักษาคำ
ทั้งสองระดับไว้ได้ แต่ก็มีจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ตารางที่ 4.50 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำโบราณทั้งหมด จำแนกตามแหล่งข้อมูลและระดับของคำ

(คำโบราณทั้งหมด 157 คำ แบ่งเป็นระดับของคำแบบทางการ คำ และไม่ทางการ คำ)

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	สมเด็จพระแม่ออก	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ทางการ	ลูกเจ้าลูกขุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ทางการ	ลูกเจาลูกขุน	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ทางการ	วันเดือนดับ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ทางการ	สหายพระธาตุ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ทางการ	มา กาว ลาว	22	88.0	18	100.0	40	93.0
ทางการ	เมืองนอกชอกแหม	25	100.0	15	83.3	40	93.0
ทางการ	ยีนเอียงเหิงนาน	23	92.0	17	94.4	40	93.0
ทางการ	ล้มตายหายกว่า	23	92.0	16	88.9	39	90.7
ทางการ	ผิดแผกแสงสว่างกัน	24	96.0	14	77.8	38	88.4
ทางการ	พระเจ้าจรงกรม	23	92.0	15	83.3	38	88.4
ทางการ	เดือนโถกแปดวัน	21	84.0	16	88.9	37	86.0
ทางการ	มุนนาย	21	84.0	16	88.9	37	86.0
ทางการ	หนไทกคดเรา	20	80.0	16	88.9	36	83.7
ทางการ	ดำพงศ	25	100.0	10	55.6	35	81.4
ทางการ	เขาเหลือเกลือกุน	18	72.0	15	83.3	33	76.7
ทางการ	วอนเตาญี	17	68.0	16	88.9	33	76.7
ทางการ	พระพุทธรูปเจ้า	16	64.0	16	88.9	32	74.4
ทางการ	ของฝากหมากปลา	18	72.0	11	61.1	29	67.4
ทางการ	ตั้งอัน	24	96.0	4	22.2	28	65.1
ทางการ	พระเจ้าหยอนตั้น	11	44.0	14	77.8	25	58.1
ทางการ	ลูกส้มลูกหวาน	15	60.0	10	55.6	25	58.1
ทางการ	สเล็กสน้อย	18	72.0	6	33.3	24	55.8
ทางการ	พระเปนเจ้า	7	28.0	16	88.9	23	53.5
ทางการ	ไพร่ฝาชาไท	13	52.0	10	55.6	23	53.5
ทางการ	ขุนยิ	19	76.0	1	5.6	20	46.5
ทางการ	เยียดคเยียดู	13	52.0	7	38.9	20	46.5

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	ไพร่ไท	4	16.0	13	72.2	17	39.5
ทางการ	พายพวง	7	28.0	9	50.0	16	37.2
ทางการ	รู้ลวงธรรม	4	16.0	12	66.7	16	37.2
ทางการ	ชาวแม่ชาวเงา	4	16.0	11	61.1	15	34.9
ทางการ	ลูกหมากรากไม้	3	12.0	11	61.1	14	32.6
ทางการ	นคอรสรลวง	10	40.0			10	23.3
ทางการ	เบกพล	4	16.0	6	33.3	10	23.3
ทางการ	เมืองสรลวง	10	40.0			10	23.3
ทางการ	หนซื้อ			10	55.6	10	23.3
ทางการ	หนแป			10	55.6	10	23.3
ทางการ	เพื่อ	4	16.0	5	27.8	9	20.9
ทางการ	พิมเอารอยตีน	1	4.0	7	38.9	8	18.6
ทางการ	ลักเลียม	4	16.0	4	22.2	8	18.6
ทางการ	เอาพลตบกัณ	7	28.0	1	5.6	8	18.6
ทางการ	โคลจากพรากเสีย			7	38.9	7	16.3
ทางการ	เดียมแต่	1	4.0	6	33.3	7	16.3
ทางการ	น้ำปานถี่แดน	6	24.0	1	5.6	7	16.3
ทางการ	หัวฟุ้งหัวรบ			7	38.9	7	16.3
ทางการ	เท่าวัน	1	4.0	5	27.8	6	14.0
ทางการ	ใครใจ			5	27.8	5	11.6
ทางการ	เดือนบ้างแปดวัน			5	27.8	5	11.6
ทางการ	เบื่องหววนอน			5	27.8	5	11.6
ทางการ	มากกว่าขึ้น	1	4.0	4	22.2	5	11.6
ทางการ	หักก้านาวคอ			5	27.8	5	11.6
ทางการ	หาใครใจในใจ			5	27.8	5	11.6
ทางการ	เกลื่อนเข้า	1	4.0	3	16.7	4	9.3
ทางการ	นอนพักขังดิน			4	22.2	4	9.3
ทางการ	แปลงเลียด			4	22.2	4	9.3
ทางการ	เผาเทียนเล่นไฟ			4	22.2	4	9.3
ทางการ	พิมรูปพระ			4	22.2	4	9.3

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแดน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	วัวมอพอพัน			4	22.2	4	9.3
ทางการ	ด้วยแคะด้วยแรง			3	16.7	3	7.0
ทางการ	ตีนนอน			3	16.7	3	7.0
ทางการ	ลงมันฆ่าเชิง	2	8.0	1	5.6	3	7.0
ทางการ	หน้าปาก			3	16.7	3	7.0
ทางการ	ขพง			2	11.1	2	4.7
ทางการ	บัว			2	11.1	2	4.7
ทางการ	ผีขาวเลื่อง	2	8.0			2	4.7
ทางการ	แรกทคุก			2	11.1	2	4.7
ทางการ	แรกทคุกประชนราก			2	11.1	2	4.7
ทางการ	สนับเขียง	1	4.0	1	5.6	2	4.7
ทางการ	สีพดั่ง			2	11.1	2	4.7
ทางการ	เสียงเลือน			2	11.1	2	4.7
ทางการ	หยม-เหียม			2	11.1	2	4.7
ทางการ	กระเลี้ยก			1	5.6	1	2.3
ทางการ	กาว	1	4.0			1	2.3
ทางการ	คนถือยั่ว			1	5.6	1	2.3
ทางการ	คุณโนปลาอย่าโนเขา			1	5.6	1	2.3
ทางการ	เคี้ยกรุ่ง			1	5.6	1	2.3
ทางการ	ทายาท			1	5.6	1	2.3
ทางการ	บางอำเพอ			1	5.6	1	2.3
ทางการ	บันฟื่อน			1	5.6	1	2.3
ทางการ	พันธุ	1	4.0			1	2.3
ทางการ	พัลล			1	5.6	1	2.3
ทางการ	มาออก			1	5.6	1	2.3
ทางการ	ยักเพลี้ยก			1	5.6	1	2.3
ทางการ	ระบิ			1	5.6	1	2.3
ทางการ	ลูกพันลับ			1	5.6	1	2.3
ทางการ	แลปีแล้			1	5.6	1	2.3
ทางการ	เวียงเท่า			1	5.6	1	2.3

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแต่น		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ทางการ	เวียงผา			1	5.6	1	2.3
ทางการ	สลง			1	5.6	1	2.3
ทางการ	สี่บกคหลวง	1	4.0			1	2.3
ทางการ	ค					0	
ทางการ	เจียงเกียง					0	
ทางการ	บั้งา					0	
ทางการ	พระขทุ่งผี					0	
ทางการ	อันหันมร					0	
ไม่ทางการ	พ่อออกแม่ออก	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	มาเพ็งมาอิ่ง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	เมืองฟ้า	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	ยั้ง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	ยายกัน	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	ลุน	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	หมากพร้าวหมากกลาง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	เหิง	25	100.0	18	100.0	43	100.0
ไม่ทางการ	ข้าเล็กข้าเสือ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	ข้าเสือข้าเสือ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	ตางบานตางเมือง	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ไม่ทางการ	พันฝั่งของ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	พายุลุนปูลอง	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ไม่ทางการ	เมือขวูลุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	ยั้งน้อย	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	รอด	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	สหายปุน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	หมากส้มหมากหวาน	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	อดเนื่ออดใจ	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ไม่ทางการ	อย่า	25	100.0	17	94.4	42	97.7
ไม่ทางการ	ออกสิบคำ	24	96.0	18	100.0	42	97.7
ไม่ทางการ	ออกห้าคำ	24	96.0	18	100.0	42	97.7

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านบ่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ไม่ทางการ	เมืองขวา	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ไม่ทางการ	ลุนหล้า	24	96.0	17	94.4	41	95.3
ไม่ทางการ	ส่อสน	25	100.0	16	88.9	41	95.3
ไม่ทางการ	สูตรธรรม	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ไม่ทางการ	ห้อมบ้านห้อมเมือง	25	100.0	16	88.9	41	95.3
ไม่ทางการ	ห้าบ้าน	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ไม่ทางการ	ออก	23	92.0	18	100.0	41	95.3
ไม่ทางการ	ข้าเส็ก	24	96.0	16	88.9	40	93.0
ไม่ทางการ	พายลุนปุ่นหลัง	23	92.0	17	94.4	40	93.0
ไม่ทางการ	สพาย	23	92.0	17	94.4	40	93.0
ไม่ทางการ	จกลัก	24	96.0	15	83.3	39	90.7
ไม่ทางการ	ตัวเนื้อตัวปลา	22	88.0	17	94.4	39	90.7
ไม่ทางการ	พิน	22	88.0	17	94.4	39	90.7
ไม่ทางการ	ขึ้นใหญ่	24	96.0	13	72.2	37	86.0
ไม่ทางการ	ผีฟ้า	24	96.0	12	66.7	36	83.7
ไม่ทางการ	โพย	19	76.0	16	88.9	35	81.4
ไม่ทางการ	ไปกราย	25	100.0	9	50.0	34	79.1
ไม่ทางการ	ดูแคน	17	68.0	16	88.9	33	76.7
ไม่ทางการ	บาดใหม่	23	92.0	10	55.6	33	76.7
ไม่ทางการ	เนื้อใจ	16	64.0	16	88.9	32	74.4
ไม่ทางการ	หลายท่า	21	84.0	11	61.1	32	74.4
ไม่ทางการ	ท่า	21	84.0	10	55.6	31	72.1
ไม่ทางการ	อำลัก	20	80.0	11	61.1	31	72.1
ไม่ทางการ	ราวีพื้รวม	16	64.0	14	77.8	30	69.8
ไม่ทางการ	ววควายตกท่ง	20	80.0	10	55.6	30	69.8
ไม่ทางการ	อัน	25	100.0	4	22.2	29	67.4
ไม่ทางการ	ใจขึ้น	12	48.0	15	83.3	27	62.8
ไม่ทางการ	ชื้อ	14	56.0	9	50.0	23	53.5
ไม่ทางการ	หน้าใส	5	20.0	17	94.4	22	51.2
ไม่ทางการ	อนนถ้าว	14	56.0	7	38.9	21	48.8

ระดับของ คำ	คำโบราณ	แหล่งข้อมูล				รวม	
		บ้านป่อแตน		เมืองหลวงพระบาง			
		ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ	ปรากฏพบ	ร้อยละ
ไม่ทางการ	ลวง	4	16.0	11	61.1	15	34.9
ไม่ทางการ	หากเอา			15	83.3	15	34.9
ไม่ทางการ	ข้า	1	4.0	5	27.8	6	14.0
ไม่ทางการ	งอร	1	4.0	3	16.7	4	9.3
ไม่ทางการ	ดงเดียด	1	4.0	3	16.7	4	9.3
ไม่ทางการ	ริมวัน			4	22.2	4	9.3
ไม่ทางการ	พื่น			3	16.7	3	7.0
ไม่ทางการ	หยก			3	16.7	3	7.0
ไม่ทางการ	หลวก			1	5.6	1	2.3
ไม่ทางการ	ยะ					0	

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวិเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

5.1 บทสรุป

5.1.1. ข้อมูลการศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยที่ยังปรากฏอยู่ การศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่สูญไปแล้วจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จะยังคงหลงเหลืออยู่มากน้อยเพียงใด ที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป. ลาว) ซึ่งคำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่คัดเลือกนำมาศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้ รวบรวมมาจากหลักศิลาจารึกทั้งหมด 22 หลัก จำนวน 174 คำ ซึ่งได้จากศิลาจารึก หลักที่ 1 มากที่สุดคือ 34 คำ คิดเป็นร้อยละ 19.5 รองลงมาคือมาจากศิลาจารึก หลักที่ 3 จำนวน 22 คำ ร้อยละ 12.6 และหลักที่ 2 จำนวน 19 คำ ร้อยละ 10.9 ตามลำดับ และพบว่าคำโบราณที่ซ้ำกันอยู่ 17 คำ คงเหลือคำโบราณที่จะใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ 157 คำ

จำนวนตัวอย่างหรือผู้ที่จัดเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามรวม 43 ท่าน แยกเป็น ผู้ที่บ้านบ่อแต่น (สปป. ลาว) 25 ท่าน และผู้ในเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน โดยผู้ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงอายุ 71 ถึง 80 ปี คิดเป็นร้อยละ 55.8 รองลงมาคือ ผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วงอายุ 61 ถึง 70 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.9

5.1.2. ผลการการศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกการศึกษาวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ การศึกษาวิเคราะห์จำแนกตามแหล่งข้อมูล และตามระดับของคำ ซึ่งได้ผลดังนี้

คำโบราณที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 100 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น มีจำนวน 45 คำ คิดเป็นร้อยละ 28.7 และปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่นแต่ไม่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบาง จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.8 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.8 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

เมื่อจำแนกออกตามระดับของคำ ปรากฏว่า คำโบราณระดับที่เป็นทางการ ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสอง จำนวน 44 คำจาก 95 คำ คิดเป็นร้อยละ 46.3 คำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางเพียงแหล่งเดียว มีจำนวน 40 คำ คิดเป็นร้อยละ 42.1 คำโบราณที่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแตนเพียงแหล่งเดียว มีจำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 6.3 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 5.3 ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง จำนวน 56 คำจาก 62 คำ คิดเป็นร้อยละ 90.3 คำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางเพียงแหล่งเดียว จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 8.1 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 1.6

5.2 อภิปรายสรุป

การเลือก/รวบรวมคำโบราณ ผู้วิจัยรวบรวมคำโบราณที่เป็นคำไทยแท้ในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยทั้งหมด 22 หลัก (พ.ศ. 1835 – พ.ศ. 2006) อันเป็นยุคกรุงสุโขทัยดั้งเดิมที่พบภายหลังแล้วนำมาพิมพ์ไว้ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ 3 และภาคที่ 4 ทั้งที่มีความหมายหรือไม่ทราบความหมาย อันเนื่องมาจากผู้วิจัยต้องการศึกษาให้ถ่องแท่ว่าจะพบคำเหล่านี้ที่เมืองหลวงพระบางและเมืองบ่อแตนหรือไม่ ซึ่งก็เป็นไปตามความคาดหมาย คือ ส่วนใหญ่พบคำโบราณที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่งมีจำนวนถึง 100 คำ จากคำที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด 157 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 ซึ่งนับว่ามีมากเพียงพอที่จะกล่าวได้ว่าเมืองหลวงพระบาง เมืองบ่อแตน และกรุงสุโขทัยใช้ภาษาเดียวกัน อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าคำว่า “เหิง” จะเป็นคำศัพท์ทางสายหลวงพระบาง ส่วนทางด้านเวียงจันทน์จะนิยมใช้คำว่า “โดน” มากกว่า คำศัพท์ที่ไม่เป็นทางการ เช่นคำว่า “เหียก” และ “ดงเดือด” จะพบที่เมืองหลวงพระบางเพราะคำศัพท์เหล่านี้เป็นคำศัพท์ของคนเมือง เหียก แปลว่า ตีบุก และ ดงเดือด เป็นชื่อวงดนตรีพื้นเมือง ผู้ที่เมืองหลวงพระบางรู้จักคำว่า “เหียก” เคยใช้ภาษาขณะที่ทำด้วย “เหียก” และได้กล่าวว่า “บ่มีชีเมียง” คือ ไม่เป็นสนิมแล้วผู้ยังเขียนคำว่า “เหียก” ว่า “หยก” ซึ่งตรงกับการเขียนของคำนี้ในศิลาจารึก คำว่า “ดงเดือด” ผู้วิจัยได้จากบ้านปากอู เมืองหลวงพระบาง ซึ่งเป็นหมู่บ้านนักดนตรี ผู้รับบอกว่าถ้าเล่นดนตรีชนิดนี้แล้วสะท้านทั้งดง คำเหล่านี้จึงเป็นคำศัพท์ที่ใช้ในสังคมเมือง จึงไม่ปรากฏพบที่เมืองบ่อแตน แต่กลับไปปรากฏพบในศิลาจารึกครั้งกรุงสุโขทัย ซึ่งเป็นสังคมเมืองเช่นเดียวกัน ส่วนคำที่ปรากฏพบเฉพาะที่เมืองบ่อแตนแหล่งเดียว อาจจะเป็นคำศัพท์ที่กลายไปจากคำศัพท์เดิมจากเมืองหลวงพระบาง เช่น “นคอรสรลง” คนบ้านเตาเกลือ เมืองบ่อแตน จะเรียกว่า “เมืองหลวงเมืองชว” ซึ่งที่หลวงพระบาง เรียกเมืองของตนว่า “เมืองขัว” เสียงเพี้ยนไปคนเมืองหลวงพระบางจึงไม่รู้จัก ซึ่งคำนี้เมื่อปรากฏในจารึกจะเรียกว่า “เมืองชวา” ซึ่งคำนั้นเปลี่ยนแปลงไปโดยเอาสระอุ เป็นอรรสระ “ว” คือ ขัว /su:a:/ “ช” เปลี่ยนเป็น

"ช" สระอุ /u:/ เปลี่ยนเป็น "ว" /w/ สระอาคงที่ จึงกลายเป็นเมืองขวา ซึ่งหมายถึง เมืองหลวงพระบาง (คนนครไทยรู้จักคำว่า "เมืองขวา") ส่วนในด้านระดับคำ คำโบราณระดับที่เป็นทางการจะพบมากที่เมืองหลวงพระบางเพราะเมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวงจึงรู้จักและใช้คำที่เป็นทางการมากกว่าที่เมืองบ่อเตน ซึ่งอาจจะรู้จักคำที่เป็นทางการบ้างแต่ไม่ได้ใช้จึงปรากฏพบน้อยกว่าที่เมืองหลวงพระบาง ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสอง คิดเป็นร้อยละ 90.3 แสดงว่าภาษาของแหล่งข้อมูลทั้งสองเป็นภาษาเดียวกันและมีคำพ้องกันมาก ส่วนคำที่ไม่ปรากฏพบก็เป็นคำที่สูญไปแล้ว เนื่องจากกาลเวลาอันยาวนานแต่ก็มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

คำโบราณที่คัดเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้เป็นคำไทยแท้จากจารึกสุโขทัยที่ครอบคลุมอาณาจักรสุโขทัยตั้งแต่ พ.ศ. 1835 – พ.ศ. 2006 ก็พอจะสืบค้นร่องรอยของภาษาสมัยกรุงสุโขทัย โดยอาจจะใช้คำว่า "เหิง" ในการตัดสินใจก็ได้ ร่องรอยของภาษาสมัยกรุงสุโขทัยจะชี้ให้เห็นถึงเส้นทางการอพยพจากหลวงพระบาง มาสู่บ้านบ่อเตน เข้าสู่นครไทยแล้วไปตั้งกรุงสุโขทัย จะถือว่าเป็นการศึกษาร่องรอยของภาษาสมัยสุโขทัยเพียงสายหนึ่ง จึงขอเสนอแนะให้ทำการศึกษาต่อไปหลายๆ สายที่เป็นภาษาสุโขทัย ซึ่งจะตอบปัญหาได้ว่า "คนสุโขทัยมาจากไหน"

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2542). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2508). ประชุมศิลาจารึกภาคที่3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2513). ประชุมศิลาจารึกภาคที่4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2521). ประชุมศิลาจารึกภาคที่1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2548). กรุงสุโขทัยมาจากไหน?. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- เสถียรโกเศศ [นามแฝง]. (2522). นิรุกติศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.
- อรไท ไญ้แทนคุณ. (2534). การศึกษาศัพท์โบราณจากวรรณคดีไทยที่ปรากฏใน
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, มหาสารคาม.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. แบบสอบถาม

การเก็บข้อมูลภาคสนาม พ.ศ. 2556

โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึก
สมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ที่อยู่

วันที่ เวลา

ส่วนที่ 2 : แบบสำรวจคำโบราณจากหลักศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

1. ศิลาจารึกหลักที่ 1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (พ.ศ. 1835)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. เตียมแต่ (ตั้งแต่)			
2. ขึ้นใหญ่			
3. เคลื่อนเข้า (เคลื่อน)			
4. เบกพล (บุกพล, แหวกพล)			
5. ตัวเนื้อตัวปลา			
6. หมากล้มหมากหวาน			
7. บัว			
8. ล้มตายหายกว่า			
9. ลูกเจ้าลูกขุน			
10. ผิดแผกแสงว้างกัน			
11. หน้าใส			
12. ฟิน			
13. ข้าเสือกข้าเสื่อ			
14. หัวฟุ้งหัวรบ			
15. หน้าปก			

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
16. โผย			
17. แลปีแล้			
18. เสี่ยงเลือน			
19. เผาเทียนเล่นไฟ			
20. หลวก			
21. พระขพุ้งผี			
22. อั้น			
23. วันเดือนดับ			
24. เดือนโอกแปดวัน			
25. เดือนบ้างแปดวัน			
26. สูดธรรม			
27. มาออก (มาขึ้น)			
28. มา กาว ลาว			
29. เวียงผา (กำแพงหิน)			
30. หาใครใจในใจ			
31. ด้วยแคะด้วยแรง			
32. ข้าเส็ก			
33. พันฝั่งของ			
34. เมืองชวา (เมืองหลวงพระบาง)			

2. ศิลจารึกหลักที่ 107 ศิลจารึกวัดบางสนุก (พ.ศ. 1882) พบที่จังหวัดแพร่ ปรากฏใน
ประชุมศิลปจารึกภาคที่ 4 (หน้า 133)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. ลูกเจ้าลูกขุน			
2. มุนนาย			
3. ไพรไท (ไพร่ไทย)			
4. พิมรูปพระ (พิมพ์)			
5. หยก (เหี้ยก-ดีบุก)			

6. ออก (ข้างขึ้น)			
7. สทหายปุ่น (ถื่อปุ่น, ผสมปุ่น)			
8. ชาวแม่ชาวเงา			

3. ศิลาจารึกหลักที่ 2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม (พ.ศ. 1890-1920)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. ขุนยี่ (ขุนยี่)			
2. เบื่องหวอนอน			
3. ดังอัน			
4. พายพวง			
5. ผีฟ้า			
6. หยม-เหี่ยม (เพราะเหตุ)			
7. เอาพลตบกัน			
8. พายลุนปุ่นหลัง			
9. ลงมันฆ่าเชิง			
10. ลูกหมากรากไม้			
11. ยักเพลี่ยก			
12. ยั่งน้อย			
13. สพาย			
14. สทหายพระธาตุ			
15. ทายาท (ทน)			
16. กระเลี้ยก			
17. นอนพักขังดิน			
18. น้ำบ้าน (หมู่บ้าน)			
19. อนนถ้าว (งาม)			

4. ศิลปจารึกหลักที่ 3 ศิลปจารึกนครชุม (พ.ศ. 1900)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. ออกห้าคำ (ขึ้น)			
2. หนไทกดดเรา (กั๊ดเล้า)			
3. ของฝากหมากปลา			
4. หากเอา (คำเน้น)			
5. วนนเตาญี (วันเตาญี)			
6. อัน (นั่น)			
7. สเล็กสน้อย			
8. เมืองฟ้า (เมืองฟ้า)			
9. รอด (ถึง, ตลอด)			
10. หมากพร้าวหมากกลาง			
11. เมือชววลุน (หลัง)			
12. ย่า – ย่า (แครพ, นั้บถื่อ)			
13. เขาเหลื่อเกลื่อทูน (ข้าวเหลื่อเกลื่อทูน)			
14. มาเพ็งมาอิง (มาเพ็งมาอิง)			
15. ไพรฝาชาไท (ไพรฟ้าข้าไทย)			
16. ลูกเจาลูกขุน			
17. ขำ (ข่มขี้, รังแก)			
18. ยืนยิงเหิงนาน (ยืนยิงเหิงนาน)			
19. เมืองสรลง (เมืองสรลง)			
20. พิมเอารอยดิน			
21. ตางบานตางเมือง (ต่างบ้านต่างเมือง)			
22. ดูแคน (ดูแคลน)			

5. ศิลจารึกหลักที่ 11 ศิลจารึกเขากบ (พ.ศ. 1900-1904)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. พายุลุนปุนหลง			
2. เพื่อ (เพื่อ – เพราะ)			
3. นครสรรพวง			
4. หลายท่า (ครั้ง)			

6. ศิลจารึกหลักที่ 5 (หลักที่ 1) ศิลจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (พ.ศ. 1904)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. ลุน (ภายหลัง)			
2. ดินนอน (ทิศเหนือ)			
3. ฟิน (ฟิน – ยินดี)			
4. ชือ (แม้ว่า, หากว่า)			
5. ข้าเล็กข้าเสือ			
6. หัวฟุ้งหัวรบ			
7. เยียดเคียดคู่ (ทำไม่เชื่อสัตย์)			
8. อัน			
9. ท่า (ครั้ง)			
10. อดเนื่ออดใจ			
11. มากกว่าขึ้น			
12. ลวง (ทาง)			
13. เมืองฟ้า (เมืองฟ้า)			

7. ศิลจารึกหลักที่ 7 (หลักที่ 2) ศิลจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (พ.ศ. 1904)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. พระเปนเจ้า (พระพุทธเจ้า)			
2. ฐูลวงธรรม			

8. ศิลาจารึกหลักที่ 8 ศิลาจารึกเขาสุมณกฎ (พ.ศ. 1902-1911)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. ดั่งอัน (ดั่งนั้น)			
2. พระพุทธเป็นเจ้า (พระพุทธเจ้า)			
3. ฟิน (เครื่องดนตรี)			
4. น้ำน่านถี้แดน (ถี้ – จด)			

9. ศิลาจารึกหลักที่ 62 ศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน จ.ศ. 732 (พ.ศ. 1913)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. อัน			
2. ยายกัน (เรียงรายกัน)			
3. ฟิน (เครื่องดนตรี)			
4. ดงเดียด (เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง)			
5. แปลงเลียด (หน้าเรียบ)			
6. แรกทคุก (เริ่มปรับที่)			
7. แรกทคุกประชนราก (เริ่มปรับที่ ประสานราก)			
8. เคียกรุ่ง (สีรุ่ง)			
9. ลุน (ภายหลัง)			

10. จารึกลานทองพระมหาเถรจุฑามณี สท.52 (พ.ศ. 1919)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. หยก (เหี้ยก – ดีนุก)			

11. ศิลาจารึกหลักที่ 102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส สวนซ้ายในพระบรมมหาราชวัง (พ.ศ. 1922)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. สีพดั่ง (ดุจดั่ง)			
2. ฟิน (เครื่องดนตรี)			
3. พัลล (พล)			

12. ศิลาจาริกหลักที่ 106 ศิลาจาริกวัดช้างล้อม (พ.ศ. 1927)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. งอร (มีความเลื่อมใส)			
2. บันพื่อน (สะท้อนหน้าไหว)			
3. ใจขึ้น (ดีใจ, มีปิติ)			
4. ไคลจากพรากเสีย			
5. อันทันมร (พริ้งพริ้ว)			
6. เนื้อใจ (ใจ)			
7. พันล (พล)			
8. ลูกพันลับ (ลูกมะพลับ, ลูกพลับ)			
9. อัน			
10. บังงา (ของใช้เกี่ยวกับสงฆ์)			
11. สล (ขันพานรอง)			

13. ศิลาจาริกหลักที่ 45 ศิลาจาริกภาษาไทย จ.ศ. 754 (พ.ศ. 1935)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. ดำพงศ (ดำพงศ – บรรพบุรุษ)			
2. กาว (ชื่อเผ่าไทกลุ่มหนึ่ง)			
3. ฝัขาวเลื่อง			
4. ขพง (ขพง – ส่วนบนของภูเขา หรือที่สูง)			
5. หักก้านาวคอ (ก้าน – จัด)			
6. ค (แก่, กับ)			
7. สืบหกคลง (คลง – ชั่ว)			
8. ววควายตกท่ง (ตกท่ง – พลัดถิ่น, ไปหาถิ่นล้าเขต)			
9. เมืองนอกชอกแซม			
10. ลุนหล้า (สุดท้าย)			
11. ส่อสน (สอสนวน)			

14. ศิลจารึกหลักที่ 64 ศิลจารึกวัดช้างค้ำ (พ.ศ. 1935)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. คุณในปลาอย่าในเขา (ทำคุณไฉย)			
2. อื่น			

15. ศิลจารึกหลักที่ 38 ศิลจารึกกฎหมายลักษณะโจร (พ.ศ. 1940)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. เหิง			
2. อื่น			
3. ไปกราย (ไปหา)			
4. วัวมอพอพัน			
5. รีมวัน (เกือบทั้งวัน)			
6. อำลัก (ลักโดยวิธีปิดบัง)			
7. ยั้ง (อยู่)			
8. ลักเลียม (แอบลัก)			
9. ราวีที่ราม (รบกวน, เบียดเบียน)			
10. ยะ (ทำ)			
11. ลูกส้มลูกหวาน			
12. บาดไหม (ปรับ)			
13. จกลัก			
14. ห้อมบ้านห้อมเมือง			

16. ศิลจารึกหลักที่ 93 ศิลจารึกวัดอโศการาม (พ.ศ. 1942)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. พ่อออกแม่ออก (โยมอุปัฏฐาก ชาย-หญิง)			

17. ศิลาจาริกหลักที่ 95 ศิลาจาริกวัดหินตั้ง (พ.ศ. 1942)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. อัน			
2. สนับเขียง			
3. เวียงเท่า (เพียงเท่า)			
4. เท่าวัน (ทุกวัน)			

18. ศิลาจาริกหลักที่ 10 ศิลาจาริก จ.ศ.766 (พ.ศ. 1947) มีข้อความบรรทัดที่ 19 ด้านที่ 1 แสดงว่าเดิมจารึกนี้อยู่ที่สองแคว คือ พิษณุโลก

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. คนถือยั่ว (ยั่ว – รับใช้)			

19. ศิลาจาริกหลักที่ 46 ศิลาจาริกวัดตาเถรชิงหนิง (พ.ศ. 1947)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. สมเด็จพระออก (แม่ออก – โยมอุปฐากหญิง)			

20. ศิลาจาริกหลักที่ 9 ศิลาจาริกวัดป่าแดง (พ.ศ. 1949)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. ออกสิบคำ			
2. เหิง			
3. บางอำเพอ (บางสิ่งบางอย่าง)			

21. ศิลาจาริกหลักที่ 49 ศิลาจาริกวัดสรศักดิ์ (พ.ศ. 1955-1960)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. นนชื้อ (ด้านตะวันออกตะวันตก)			
2. นนแป (ด้านเหนือด้านใต้)			
3. ระบิ (มาจากริ – แรกคิด, แรกทำ)			
4. พระเจ้าหย่อนดิน			
5. พระเจ้าจกรม			

22. ศิลาจารึกหลักที่ 40 (พิเศษ) ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ (พ.ศ. 1971-2006)

คำโบราณ	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	หมายเหตุ
1. ไคร่ใจ			
2. เสียงเกียง			

ภาคผนวก ข. คำโบราณที่คัดเลือกมาเพื่อใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ จัดเรียงตามตัวอักษร
และหลักศิลาจารึก

คำโบราณ	หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.
กระเลี้ยก	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
กาว	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935
เกลื่อนเข้า	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ขพง	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935
ข้าเล็กข้าเสื่อ	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
ข้าเส็ก	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ข้าเสือกข้าเสื่อ	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ข้า	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
ขึ้นใหญ่	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ขุนยิ	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
เขาเหลือเกลือนทุน	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
ของฝากหมากปลา	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
ค	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935
คนถือยั่ว	10 ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖	1947
คุณในปลาอย่าในเขา	64 ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ	1935
เคี้ยกรุ่ง	62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913
ใครใจ	40 (พิเศษ) ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ	1971 – 2006
โคลจากพรากเสีย	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
งอร	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
เจียงเกียง	40 (พิเศษ) ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ	1971 – 2006
ใจขึ้น	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
ฉกลัก	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
ชาวแม่ชาวเงา	107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882
ชื่อ	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
ดงเดือด	62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913
ด้วยแคะด้วยแรง	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ดั่งอัน*	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
ดั่งอัน*	8 ศิลาจารึกเขาสุมนกูฏ	1902 – 1912
ดำพงศ	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935

คำโบราณ	หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.
ดูแคน	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
เดือนบ้างแปดวัน	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
เดือนโหกแปดวัน	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ตัวเนื้อตัวปลา	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ตางบานตางเมือง	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
ดินนอน	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
เดียมแต่	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ท่า	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
ทายาท	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
เท่าวัน	95 ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	1942
นคอสรลวง	11 ศิลาจารึกเขากบ	1900 – 1904
นอนพักขังดิน	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
น้ำน่านถึแดน	8 ศิลาจารึกเขาสุนนฏ	1902 – 1912
เนื้อใจ	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
บังงา	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
บางอำเพอ	9 ศิลาจารึกวัดป่าแดง	1949
บาดไหม	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
เบกพล	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
เบืองหววนอน	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
บันฟิอน	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
บัว	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
แปลงเลียด	62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913
ไปกราย	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
ผิดแผกเสกกว้างกัน	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ผิชาวลืออง	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935
ผิฟา	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
เผาเทียนเล่นไฟ	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
พันฝั่งของ	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
พระขพุณี	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
พระเจ้าจรงรม	49 ศิลาจารึกวัดสุรศักดิ์	1955 – 1960
พระเจ้าหยอนดิน	49 ศิลาจารึกวัดสุรศักดิ์	1955 – 1960
พระเปนเจ้า	7 (หลักที่ 2) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904

คำโบราณ	หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.
พระพุทธรูปเจ้า	8 ศิลาจารึกเขาสุมณญ	1902 – 1912
พ่อออกแม่ออก	93 ศิลาจารึกวัดโสการาม	1942
พันธุ	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
พัลล	102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส	1922
พายพวง	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
พายลุนปูลอง	11 ศิลาจารึกเขากบ	1900 – 1904
พายลุนปูลอง	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
พิน*	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
พิน*	8 ศิลาจารึกเขาสุมณญ	1902 – 1912
พิน*	62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913
พิน*	102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส	1922
พิมพ์พระ	107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882
พิมพ์รอยดิน	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
พิน	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
เพื่อ	11 ศิลาจารึกเขากบ	1900 – 1904
โพย	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ไพรไท	107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882
ไพรฝาขาว	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
มา กาว ลาว	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
มากกว่าขึ้น	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
มาเพ็งมาอิง	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
มาออก	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
มุนนาย	107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882
เมืองฟ้า*	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
เมืองฟ้า*	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
เมืองขวลุน	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
เมืองขวา	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
เมืองนอกชอกแซม	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935
เมืองสรวง	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
ยะ	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
ยักเพี้ยก	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
ยั้ง	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940

คำโบราณ	หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.
ยั้งน้อย	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
ยายกัน	62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913
ยี่นเียงเหิงนาน	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
เยี้ยคดเยี้ยคู้	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
รอด	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
ระปิ	49 ศิลาจารึกวัดสระศักดิ์	1955 – 1960
ราวีพืราม	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
ริมวัน	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
รู้ลวงธรรม	7 (หลักที่ 2) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
แรกทคุก	62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913
แรกทคุกประชนราก	62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913
ลงมันฆ่าเชิง	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
ล้มตายหายกว่า	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ลวง	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
ลักเลียม	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
ลุน*	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
ลุน*	62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913
ลุนหล้า	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935
ลูกเจ้าลูกขุน*	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ลูกเจ้าลูกขุน*	107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882
ลูกเจาลูกขุน	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
ลูกพันลับ	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
ลูกส้มลูกหวาน	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
ลูกหมากรากไม้	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
แลปีแล้	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
วนนเตาญ	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
วรวควายตกท่ง	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935
วันเดือนดับ	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ว่วมอปอพัน	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
เวียงเท่า	95 ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	1942
เวียงผา	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
สหายปุ่น	107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882

คำโบราณ	หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.
สหายพระธาตุ	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
สนับเขียง	95 ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	1942
สพาย	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
สมเด็จพระแม่ออก	46 ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหนิง	1947
สลง	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
สเล็กสน้อย	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
ส่อสน	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935
สืบทกลวง	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935
สีพดัง	102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส	1922
สุตธรรม	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
เสียงเลื่อน	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
หนรือ	49 ศิลาจารึกวัดสุรศักดิ์	1955 – 1960
หนไทกดดเรา	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
หนแป	49 ศิลาจารึกวัดสุรศักดิ์	1955 – 1960
หน้าปก	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
หน้าไธ	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
หมากพร้าวหมากกลาง	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
หมากส้มหมากหวาน	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
หยก*	107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882
หยก*	จารึกลานทองพระมหาเถรจุฬามุนี	1919
หยม-เหียม	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
หลวก	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
หลายท่า	11 ศิลาจารึกเขากบ	1900 – 1904
ห้อมบ้านห้อมเมือง	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
หักก้านาวคอ	45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935
หัวฟุ้งหัวรบ*	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
หัวฟุ้งหัวรบ*	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
หากเขา	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
หาใครใจในใจ	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
ห้าบ้าน	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
เหิง*	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
เหิง*	9 ศิลาจารึกวัดป่าแดง	1949

คำโบราณ	หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.
อดเน้ออดใจ	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
อนนถ้าว	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920
อย่า	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
ออก	107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882
ออกสิบคำ	9 ศิลาจารึกวัดป่าแดง	1949
ออกห้าคำ	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
อัน*	1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835
อัน*	3 ศิลาจารึกนครชุม	1900
อัน*	5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904
อัน*	62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913
อัน*	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
อัน*	64 ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ	1935
อัน*	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
อัน*	95 ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	1942
อันทันมร	106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927
อ้าลัก	38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940
เอาพลตบกัณ	2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920

หมายเหตุ

- คำโบราณที่คัดเลือกมาทั้งหมด 174 คำ
- มีคำโบราณซ้ำกันอยู่ 17 คำ คงเหลือคำโบราณที่จะศึกษาวิเคราะห์จำนวน 157 คำ

ภาคผนวก ค. คำโบราณที่คัดเลือกมาเพื่อใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ จัดเรียงตามหลักศิลาจารึกและระดับของคำ

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของคำ	คำโบราณ
1	1835	ทางการ	เกลือเข้า
			ด้วยแคะด้วยแรง
			เดือนบ้างแปดวัน
			เดือนโหกแปดวัน
			เตียมแต่
			เบกพล
			ปั่ว
			ผิดแผกแซกกว้างกัน
			เผาเทียนเล่นไฟ
			พระขงผู้
			มา กาว ลาว
			มาออก
			ล้มตายหายกว่า
			ลูกเจ้าลูกขุน*
			แลปีแล้
			วันเดือนดับ
			เวียงผา
			เสียงเลื่อน
			หน้าปก
			หัวฟุ้งหัวรบ*
			หาใครใจในใจ
		ไม่ทางการ	ข้าศึก
			ข้าเลือกข้าเสีย
			ขึ้นใหญ่
			ตัวเนื้อตัวปลา
			พันฝั่งของ
			พิน*
			โพย
			เมืองขวา

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของคำ	คำโบราณ
1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	1835	ไม่ทางการ	สุตธรรม
			หน้าไส
			หมากดัมหมากหวาน
			หลวง
			อัน*
107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก	1882	ทางการ	ชาวแม่ชาวเงา
			พิมพ์พระ
			ไพรไท
			มุนนาย
			ลูกเจ้าลูกขุน*
		ไม่ทางการ	สหายปุน
			หยก*
			ออก
2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม	1890 – 1920	ทางการ	ขุนยิ
			ดั่งอัน*
			เบื่องหวานอน
			ผีฟ้า
			ยังน้อย
			ลงมันชำเชิง
			สหายพระธาตุ
			สหาย
			หยม-เหี่ยม
			ห้าบ้าน
		ไม่ทางการ	กระเลี้ยก
			ทายาท
			นอนพักขังตื่น
			พายพวง
			พายลุนปุนหลัง
			ยักเพี้ยก
			ลูกหมากรากไม้
			อนนถ้าว
			เอาพลตบกัน

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของคำ	คำโบราณ
3 ศิลาจารึกนครชุม	1900	ทางการ	พิมพ์เอารอยดิน
			เมืองฟ้า*
			เมืองสรลง
			ลูกเจ้าลูกขุน
			หนไทกตดเรา
			หมากพร้าวหมากกลาง
			หากเอา
			ออกห้าคำ
		ไม่ทางการ	ชำ
			เขาเหลือเกลือกุน
			ของฝากหมากปลา
			ดูแคน
			ตางบานตางเมือง
			ไพร่ฟ้าชาวไทย
			มาเพ็งมาอึ้ง
			เมื่อชววลุน
			ยี่นเียงเหิงนาน
			รอด
			วนนเตาญ
			สเล็กสน้อย
			อย่า
			อัน*
11 ศิลาจารึกเขากบ	1900 – 1904	ทางการ	พายุลุนปูลง
			เพื่อ
		ไม่ทางการ	นครสรลง
			หลายท่า
5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	ทางการ	ข้าเล็กข้าเสือ
			จื่อ
			มากกว่าขึ้น
			เมืองฟ้า*
			เยียดเยียด
			ลง

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของคำ	คำโบราณ
5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	ทางการ	ลุน*
			อดเน้ออดใจ
			อั้น*
		ไม่ทางการ	ตีนนอน
			ท่า
			พีน
			หัวฟ่งหัวรบ*
7 (หลักที่ 2) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย	1904	ทางการ	พระเปนเจ้า
			รู้ลวงธรรม
8 ศิลาจารึกเขาสุมนกูฏ	1902 – 1912	ทางการ	ดั่งอั้น*
			น้ำน่านถึแดน
			พระพุทฺธเปนเจ้า
		ไม่ทางการ	พิน*
62 ศิลาจารึกวัดพระยืน	1913	ทางการ	เคี้ยกรุ่ง
			ดงเดือด
			แปลงเลียด
			แรกทศกัพระชนราก
			ลุน*
			อั้น*
		ไม่ทางการ	พิน*
			ยายกัน
			แรกทศก
จารึกลานทองพระมหาเถรจุฬามณี	1919	ไม่ทางการ	หยก*
102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส	1922	ไม่ทางการ	พัลล
			พิน*
			สีพดัง
106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927	ทางการ	บังงา
			บันพื่อน
			พันล
		ไม่ทางการ	ไคลจากพรากเสีย
			งอร
			ใจรึ้น

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของคำ	คำโบราณ
106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	1927	ไม่ทางการ	เนื้อใจ
			ลูกพันลับ
			สลง
			อัน*
			อันทันมร
45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔	1935	ทางการ	ขพง
			ค
			ดำพงศ
			เมืองนอกชอกแซม
			ลุนหล้า
			ววควายตกทั้ง
			หักก้านาวคอ
		ไม่ทางการ	กาว
			ผีชาวเลื่อง
			สอสน
			สืบหคคลวง
64 ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ	1935	ทางการ	อัน*
		ไม่ทางการ	คุณในปลาอย่าในเขา
38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร	1940	ทางการ	บาดไหม
			ไปกราย
			ยะ
			ยั้ง
			ราวีพี่ราม
			ริมวัน
			ลูกส้มลูกหวาน
			ห้อมบ้านห้อมเมือง
			อัน*
			อำลัก
		ไม่ทางการ	ฉกลัก
			ลักเลียม
			ววมอพอพัน
			เหิง*

หลักศิลาจารึก	ปี พ.ศ.	ระดับของคำ	คำโบราณ
93 ศิลาจารึกวัดโสการาม	1942	ทางการ	พ้อออกแม่ออก
95 ศิลาจารึกวัดหินตั้ง	1942	ทางการ	เวียงเท่า
		ไม่ทางการ	เท่าวัน
			สนับเชียง
			อื่น*
10 ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖	1947	ทางการ	คนถือยั่ว
46 ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหน่ง	1947	ทางการ	สมเด็จพระแม่ออก
9 ศิลาจารึกวัดป่าแดง	1949	ทางการ	บางอำเพอ
			เหิง*
		ไม่ทางการ	ออกสิบคำ
49 ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์	1955 – 1960	ทางการ	พระเจ้าจรงกรม
			พระเจ้าหยอนดิน
			ระบิ
			หนชื่อ
			หนแป
40 (พิเศษ) ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ	1971 – 2006	ทางการ	ใครใจ
			เจียงเกียง

ภาคผนวก ง. บทความสำหรับการเผยแพร่

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ คณะมนุษยศาสตร์ งานนโยบายและแผน หน่วยประกันคุณภาพการศึกษา โทร. 2006

ที่ ศร. 0527.03.01(3)/199

วันที่ 19 ธันวาคม 2557

เรื่อง ตอบรับการติดตามบทความ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทน์ เกตุปาน

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัย เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัย จากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542” เพื่อรับการพิจารณาลงพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเรศวร นั้น กองบรรณาธิการมีความยินดีที่จะเรียนให้ท่านทราบว่า บทความของท่านได้รับการพิจารณาเห็นสมควรลงพิมพ์ในวารสารฯ ได้ และมีกำหนดที่จะลงพิมพ์ใน ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม - เมษายน 2558

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ท่านจะสนใจส่งบทความมารับการพิจารณา ลงพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเรศวร อีกในโอกาสต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

(อาจารย์ว่าที่ร้อยตรีโสภณ ลาวรรณ)
รองคณบดีฝ่ายประกันคุณภาพ

การศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัย
ที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542

An analysis the Line of Sukhothai Period Language through the Absent Cognate
Words from Sukhothai Inscriptions in B.E. 2542 Royal Institute's Thai Dictionary

จุฬารัตน์ เกตุปาน
Jularat Ketpan

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 คำโบราณที่ศึกษามีจำนวนคำทั้งสิ้น 157 คำ โดยรวบรวมจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยระหว่าง พ.ศ. 1835 - พ.ศ. 2006 ผู้วิจัยนำคำโบราณเหล่านี้ไปสืบค้นโดยการสัมภาษณ์จากผู้ที่บ้านบ่อแต่น (สปป.ลาว) จำนวน 25 คน และที่เมืองหลวงพระบาง (สปป.ลาว) จำนวน 18 คน โดยผู้วิจัยเชื่อว่าบ้านบ่อแต่นและเมืองหลวงพระบางเป็นแหล่งที่มาของคำโบราณ อาจของผู้ที่ให้สัมภาษณ์ทั้งสองแหล่งมีอายุอยู่ในช่วง 71-80 ปี ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งตอบคำถามว่าจะมีคำโบราณหลงเหลืออยู่ที่บ้านบ่อแต่นและเมืองหลวงพระบางมากน้อยเพียงใด ผลของการวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามความคาดหมาย คือ ในจำนวนคำทั้งหมด 157 คำ พบคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ทั้งสองแหล่งมีจำนวนถึง 100 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 ซึ่งนับว่ามีมากเพียงพอที่จะกล่าวได้ว่าเมืองหลวงพระบาง เมืองบ่อแต่นและกรุงสุโขทัยใช้ภาษาเดียวกัน

คำสำคัญ: แผนที่ภาษาศาสตร์สุโขทัย

Abstract

This study was aimed to analyze the line of Sukhothai period language through the absent cognate words from Sukhothai inscriptions in B.E.2542 Royal Institute 's Thai Dictionary. The total absent cognate words were 157 words by gathering from Sukhothai inscriptions between B.E. 1835 to B.E. 2006. From then on , the absent words were brought to interview with the 25 knowledgeable persons at Ban Boten (Laos) and the 18 knowledgeable persons at Muang Luang Prabang. The average age of the knowledgeable persons were about 71-80 years old. The purpose of this paper was to question that the absent words have remained at Ban Boten and Muang Luang Prabang. The results of the study were absolute. The 100 absent words from the 157 total absent words were found at the both data 's sources. The percentage was about 63.7 which had much more to say that the people at Muang Luang Prabang and Ban Boten has said the same language as the people of Sukhothai period.

Keywords: The Language Map of Sukhothai Period Language

บทนำ

กรุงสุโขทัยมีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในยุคประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย คนสุโขทัยมีถาวรวัตถุที่เกดเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ในศิลาจารึกและลานทองคำ ดังนั้นอารยธรรมจารึกในสมัยสุโขทัยจึงถือว่าเป็นหลักฐานสำคัญทางด้านอักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์และประวัติศาสตร์ของไทย นอกจากนี้ยังมีจำนวนจารึกมากเพียงพอเหมาะในการที่จะศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมสุโขทัยก็มีลักษณะเฉพาะ เช่น พระพุทธรูปปางลีลาสุโขทัยคลาสสิก พระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นต้น นอกจากนี้ในด้านสกุลช่างคนสุโขทัยยังมีความเชี่ยวชาญในด้านการหล่อโลหะสำริดซึ่งเป็นโลหะที่มีคุณสมบัติทน นอกจากนี้แล้วสมัยของโลหะสำริดยังนานวันก็จะยิ่งคงความแข็งแกร่งและการหล่อโลหะสำริดทำได้โดยยากเพราะการหล่อโลหะสำริดต้องใช้อุณหภูมิการหลอมโลหะทองแดงและดีบุกที่สูงมากและเมื่อเทหล่อก็ต้องใช้เวลาอันรวดเร็วเนื่องจากโลหะหลอมสำริดจะเป็นตัวลดยาวเร็วเช่นกัน ดังนั้นช่างผู้หล่อโลหะสำริดจึงต้องสั่งสมประสบการณ์และความเชี่ยวชาญอย่างมากจึงจะสามารถหล่อโลหะสำริดได้ ตัวอย่างงานปฏิมากรรมสำริดที่เป็นที่รู้จักกันดีทั่วโลก ก็คือ พระพุทธชินราชที่จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น ความเจริญรุ่งเรืองเหล่านี้คงมิได้เริ่มต้นในสมัยกรุงสุโขทัยเลยแต่โดยตลอดคนสุโขทัยจะต้องมีการยอมรับที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนสมัยประวัติศาสตร์เป็นแน่ ดังที่สุจิตต์ วงษ์เทศ(2548, หน้า 9) ได้กล่าวว่า “กรุงสุโขทัยไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างปาฏิหาริย์แล้วอยู่อย่างโดด ๆ เดียว ๆ ในสุญญากาศตามที่อยู่ในประวัติศาสตร์ไทยแต่กรุงสุโขทัยมีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมไม่น้อยกว่า 2,500 ปีมาแล้วเริ่มจากชุมชนหมู่บ้านเล็ก ๆ ถลางโลหะอยู่บนเส้นทางคมนาคมผ่านที่ราบระหว่างหุบเขาของลุ่มน้ำปิง-ยม-น่าน แล้วมีคนจากที่ต่าง ๆ ทุกทิศทุกทางเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งหลักแหล่งและไป ๆ มา ๆ แลกเปลี่ยนสิ่งของ “การค้าทางบก” นานเข้าก็ค่อย ๆ เติบโตเป็นบ้านเมืองเล็ก ๆ จนถึงเป็นรัฐเล็ก ๆ อยู่ตอนบนของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา”

ในปี พ.ศ. 2550 ผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บข้อมูลทางภาษาที่อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกเพื่อทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พงศ. 2542 สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกอำเภอไทย จังหวัดพิษณุโลกเป็นที่เก็บข้อมูลจากผู้รู้มาเปรียบเทียบกับคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ก็เพราะในปี พ.ศ. 2545 ผู้วิจัยได้เดินทางไปที่ตำบลนครชุม อำเภอไทย ชาวบ้านที่นั่นได้ถามผู้วิจัยว่า “มาแต่เนิ่น” ผู้วิจัยไม่เข้าใจคำถามจึงสอบถามผู้นำทางได้ความว่า “เขาดามว่ามานานแล้วหรือ” ประทับกับคำเรียกชื่อผลไม้ เช่น มะม่วง มะพร้าว เป็นต้น คนนครไทยจะเรียกว่า หมากม่วง หมากห้าว ซึ่งล้วนเป็นคำที่ปรากฏในศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัยและเมื่อการวิจัยสิ้นสุดลงก็พบว่าพบคำโบราณหลงเหลืออยู่ในพื้นที่อำเภอไทยคิดเป็นร้อยละ 55.3 ซึ่งนับว่ามีมากพอสมควร นอกเหนือจากการเก็บข้อมูลทางภาษาผู้วิจัยยังได้มีโอกาสพินิจบ้านที่ตำบลนครไทยและตำบลนครชุมเกี่ยวกับห้องขบวนกลางห่าว ที่มาห้องผู้คนที่อำเภอไทยแล้วไปสี่เมืองสุโขทัย ส่อมาจึงเกิดเป็นประเพณีปักธงชัยอันเป็นผลที่ได้รับชัยชนะต่อพวกรวมที่สุโขทัย ประเพณีปักธงชัยนี้คนนครไทยยังถือปฏิบัติอยู่จนถึงปัจจุบัน พระนามของ ห้องขบวนกลางห่าว ก็ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 2 จารึกวัดศรีชุม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ความหมายของคำโบราณจากผู้ที่บ้านโป่งสอ ตำบลนครชุม ในคำว่า ห่าว แปลว่า หนูน้อย , งสงาม และคำว่า หมากกลาง ที่ปรากฏในศิลาจารึกว่า หมากห้าวหมากกลาง หมากกลาง หมายถึงมะพร้าวชนิดหนึ่งมีใช้หมายถึงงู ตามที่เข้าใจกันมาแต่ก่อนและชื่อเมืองนครไทยนั้นเดิมเรียกว่า เมืองบางยาง ซึ่งก็สอดคล้องกับศิลาจารึกหลักที่ 2 เช่นกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเมืองนครไทยเป็นชุมชนโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนสมัยกรุงสุโขทัยหรือจะนับว่าเป็นเมืองร่วมสมัยกับกรุงสุโขทัย (จุฬารัตน์ เกตุปาน, 2551, หน้า 4)

ที่กล่าวถึงนั้นนอกจากทางด้านภาษาภาษาไทยที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วยังมีหลักฐานทางโบราณคดีซึ่งที่ปราณี แจ่มจูนเทียน (2542, หน้า ๑-๓) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาชุมชนโบราณเมืองนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก ไว้ว่า "เมืองนครไทยเคยเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนโบราณขนาดใหญ่ระดับเมืองที่มีความสัมพันธ์และมีวัฒนธรรมร่วมสมัยกับชุมชนโบราณสมัยทวารวดี ลพบุรีและมีความเจริญร่วมสมัยกับเมืองศรีสัชนาลัยมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๗ หรือเป็นชุมชนโบราณที่มีอายุตั้งแต่พุทธศักราช ๑๐๐๐ เป็นต้นมา" และได้กล่าวชี้ว่าในสมัยสุโขทัยเป็นสมัยที่ชุมชนโบราณเมืองนครไทยเจริญที่สุดโดยได้พบหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย เช่น พระพุทธรูปสำริดศิลปะสุโขทัยขนาดใหญ่รวม ๓ องค์ พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยขนาดเล็ก เครื่องถ้วยจากจีนและสุโขทัย เครื่องมือเครื่องใช้ศิลปะสุโขทัยของประชาชนมากกว่า ๑,๐๐๐ ชิ้นซึ่งมีอายุประมาณพุทธศักราช ๑๘๐๐-๑๙๕๐ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลักฐานจากการบอกเล่ากล่าวถึงเส้นทางเดินเท้าเข้าสู่สุโขทัยของพ่อขุนบางกลางหาว และเมื่อได้สำรวจจากการบอกเล่านั้นก็ปรากฏว่าพบชื่อเมืองต่าง ๆ จังและสอดคล้องกับศิลาจารึกหลักที่ ๒ ที่กล่าวว่าพ่อขุนบางกลางหาวไปตีเมืองศรีสัชนาลัย (ปราณี แจ่มจูนเทียน, 2542, หน้า ๓)

ที่สำคัญ ก็คือ ผู้วิจัยยังได้สอบถามถึงแหล่งที่มาของผู้เชี่ยวชาญไทย ผู้ที่ได้กล่าวว่าพวกเขาอพยพมาจากบ้านบ่อแสน (สปป.ลาว) และจากการสอบถามชาวบ้านบ่อแสนก็ได้กล่าวว่าพวกเขาอพยพมาจากหลวงพระบาง (สปป.ลาว) ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ จากจารึกสมัยสุโขทัย คือ ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๓๕-๒๐๐๖ กับผู้ที่บ้านบ่อแสน (สปป.ลาว) และผู้ที่เมืองหลวงพระบาง (สปป.ลาว) โดยการสัมภาษณ์เพื่อตอบคำถามว่า คนสมัยอาณาจักรสุโขทัยมาจากไหน

คำถามการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งตอบคำถามว่า คำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยที่สูญหายไปแล้วจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ จะยังคงหลงเหลืออยู่บ้างน้อยเพียงใดที่บ้านบ่อแสน (สปป.ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป.ลาว)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมคำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัย(พ.ศ. ๑๘๓๕-๒๐๐๖)ที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒
2. เพื่อศึกษาแหล่งที่มาของคำโบราณเหล่านั้น
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระหว่างแหล่งที่มาของคำโบราณในจารึกสมัยสุโขทัย

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

(http://www.sac.or.lv/dalavases/tinscriptions/tinscribe_detail.php?id=171)

๑. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลคำโบราณจากหนังสือประชุมศิลปจารึกภาคที่ ๑, ภาคที่ ๓, ภาคที่ ๔ และจัดพิมพ์โดย คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อเป็นเอกสารที่ใช้สำหรับรวบรวมคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ จารึกที่นำมาศึกษาเป็นจารึกสมัยสุโขทัยจำนวน ๒๒ หลัก (พ.ศ. ๑๘๓๕-พ.ศ. ๒๐๐๖) ดังต่อไปนี้

- 1) ศิลาจารึกหลักที่ 1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (พ.ศ. 1835)
- 2) ศิลาจารึกหลักที่ 107 ศิลาจารึกวัดบางสนุก (พ.ศ. 1882)
- 3) ศิลาจารึกหลักที่ 2 ศิลาจารึกวัดศรีชุม (พ.ศ. 1890-1920)
- 4) ศิลาจารึกหลักที่ 3 ศิลาจารึกนครชุม (พ.ศ. 1900)
- 5) ศิลาจารึกหลักที่ 11 ศิลาจารึกเรากบ (พ.ศ. 1900-1904)
- 6) ศิลาจารึกหลักที่ 5 (หลักที่ 1) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (พ.ศ. 1904)
- 7) ศิลาจารึกหลักที่ 7 (หลักที่ 2) ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย (พ.ศ. 1904)
- 8) ศิลาจารึกหลักที่ 8 ศิลาจารึกเขาสุมณญ (พ.ศ. 1902-1912)
- 9) ศิลาจารึกหลักที่ 62 ศิลาจารึกวัดพระยืน (พ.ศ. 1913)
- 10) จารึกลานทองพระมหาเถรจุฬารัตน์ (พ.ศ. 1919)
- 11) ศิลาจารึกหลักที่ 102 ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส (พ.ศ. 1922)
- 12) ศิลาจารึกหลักที่ 106 ศิลาจารึกวัดช้างล้อม (พ.ศ. 1927)
- 13) ศิลาจารึกหลักที่ 45 ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๘๕๔ (พ.ศ. 1935)
- 14) ศิลาจารึกหลักที่ ๑๔ ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ (พ.ศ. 1935)
- 15) ศิลาจารึกหลักที่ 38 ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร (พ.ศ. 1940)
- 16) ศิลาจารึกหลักที่ 93 ศิลาจารึกวัดโสมนัสวิหาร (พ.ศ. 1942)
- 17) ศิลาจารึกหลักที่ 95 ศิลาจารึกวัดอินทร์ (พ.ศ. 1942)
- 18) ศิลาจารึกหลักที่ 10 ศิลาจารึก จ.ศ. ๘๖๖ (พ.ศ. 1947)
- 19) ศิลาจารึกหลักที่ 46 ศิลาจารึกวัดลาดกระบัง (พ.ศ. 1947)
- 20) ศิลาจารึกหลักที่ 9 ศิลาจารึกวัดบ้านแดง (พ.ศ. 1949)
- 21) ศิลาจารึกหลักที่ 49 ศิลาจารึกวัดสุทัศน์ (พ.ศ. 1955-1960)
- 22) ศิลาจารึกหลักที่ 40 (พิเศษ) ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ (พ.ศ. 1971-2006)

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ ณ บ้านบ่อแคน (สปป.ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป.ลาว) ซึ่งได้มาโดยการคัดเลือกตามเกณฑ์ ดังนี้ คือ

- 1) ต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ ณ บ้านบ่อแคน (สปป.ลาว) หรือ เมืองหลวงพระบาง (สปป.ลาว)
- 2) ต้องเป็นผู้ที่ชาวบ้านระบุว่าเป็นผู้โง่เขลา

ทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีเดิมของชนชาติไทยมีอยู่ 4 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีนักประวัติศาสตร์รุ่นเก่า ทฤษฎีนี้จะอ้างว่าถิ่นเดิมของชนชาติไทยนั้นตั้งหลักแหล่งอยู่แถบ

ภูเขาอัลไต(Altai) ในประเทศมองโกเลียทฤษฎีนี้ไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับของคนไทยในปัจจุบันเนื่องจากสังคมไทยเป็นชาติเกษตรกรรม จึงไม่เหมาะที่จะอยู่บริเวณที่เป็นภูเขาสูงและทะเลทราย คนไทยชอบอยู่บริเวณที่ราบลุ่มซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูก

2. ทฤษฎีคนไทยอยู่ทางตอนใต้ของจีน นักประวัติศาสตร์ไทยไม่ว่าจะเป็นคนไทย หรือชาวต่างประเทศ ต่างมีความเชื่อว่าถิ่นเดิมของชนชาติไทยอยู่บริเวณทางตอนใต้ของประเทศไทยปัจจุบันแถบมณฑลทกวางสี ไทเวจ และยูนนาน ในปัจจุบันมณฑลต่าง ๆ เหล่านี้ยังมีชนชาติไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจึงเป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือและค่อนข้างจะเป็นรูปธรรม มากกว่าทฤษฎีแรก นักภาษาศาสตร์อีกท่านหนึ่ง คือ William J. Gedney ได้สนับสนุนทฤษฎีนี้เพราะตามทฤษฎีใหม่ทางภาษากล่าวว่า แหล่งใดก็ตามที่ภาษาเดียวกันมีความแตกต่างกันมากย่อมได้ชื่อว่าเป็นแหล่งต้นกำเนิดของภาษานั้น ๆ

3. ทฤษฎีถิ่นเดิมของไทยอยู่ที่ประเทศไทย บางทีเรียกว่า ทฤษฎีบ้านเชียง ทฤษฎีนี้คนไทยชาตินิยม ส่วนใหญ่เชื่อถือแต่ก็มีผู้คัดค้านอยู่พอสมควรเพราะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าโครงกระดูกโบราณนั้นเป็นคนไทยจริงหรือไม่

4. ทฤษฎีคนไทยอยู่ทางใต้แล้วอพยพขึ้นเหนือ ผู้สนับสนุนทฤษฎีนี้เป็นนักวิทยาศาสตร์และนักมานุษยวิทยาหลายท่านเชื่อว่าคนไทยอยู่ทางใต้บริเวณที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันมาก่อนโดยศึกษาจากกลุ่มเลือด (Blood Group) และคำศัพท์พบรากคนไทยและคนอินโดนีเซียมีกลุ่มเลือดที่คล้ายคลึงกันมาก นอกจากนี้ คำศัพท์ในภาษาไทยและภาษาอินโดนีเซีย ก็มีความคล้ายคลึงกันมากเช่นกัน ดร.อารจง ชุมสาย ได้กล่าวว่าถิ่นเดิมของชนชาติไทยน่าจะอยู่แถบบริเวณทะเลจีนใต้ระหว่างเกาะต่าง ๆ ของอินโดนีเซียและเกาะโหนดซึ่งเดิมทีนั้นบริเวณนี้รวมทั้งหมู่เกาะฟิลิปปินส์และอินโดนีเซียมีพื้นแผ่นดินติดต่อกันกับ คาบสมุทรแหลมทอง (Main Land of Southeast Asia) เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงผิวโลกครั้งใหญ่จึงทำให้บริเวณดังกล่าว กลายเป็นทะเลและเกาะต่าง ๆ ในทะเลจีนใต้และพื้นดินที่เคยอยู่อาศัยกลายเป็นทะเลไป คนไทยจึงต้องอพยพหนีภัยธรรมชาติดังกล่าวเข้าสู่แผ่นดินใหญ่ (เรื่องเดช ปันเรือนจิตติ, 2531, หน้า 15-20)

ดร. เรื่องเดช ปันเรือนจิตติ ได้กล่าวว่า ทฤษฎีที่น่าเชื่อถือ คือ ทฤษฎีที่ 2, 3 และ 4 โดยเฉพาะทฤษฎีที่ 2 จะหมายถึงเฉพาะคนไทยทางภาคเหนือหรือโดยวนสั่งแห่งหิวดุจโง่หัยอันไปทางเหนือของประเทศไทยเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่าควรใช้วิชาที่เรียกว่า Tai Dialectology ที่ศึกษาภาษาพูดของคนไทยถิ่นต่าง ๆ โดยให้ความเห็นว่า ภาษากับมนุษย์นั้นเปรียบเสมือนเงาติดตามตัว เมื่อมนุษย์ไม่มี เงาของมนุษย์ก็ไม่ปรากฏ จึงอยู่ภาษานั้นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ภาษาจะไม่เปลี่ยนแปลงก็ต่อเมื่อมนุษย์เลิกใช้มันแต่การเปลี่ยนแปลงของภาษานั้นจะช้ากว่าการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติหรือวัฒนธรรมด้านอื่นทั้งหมดเพราะภาษาเป็นส่วของนักที่คอยด้านทานการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ถ้าอาศัยหลักฐานทางภาษาศาสตร์โดยเฉพาะภาษาพูดของคนไทยถิ่นต่าง ๆ ก็จะได้ข้อคิดเป็นแนวในการสันนิษฐานว่า คนไทยมาจากไหน มีถิ่นเดิมอยู่ที่ใด (เรื่องเดช ปันเรือนจิตติ, 2531, หน้า 21-27)

แนวคิดในเรื่องระดับคำ วิไลวรรณ รมนิฐานันท์ (2519, หน้า 19) ได้กล่าวว่า “ไม่มีสังคมใดที่มีพูดภาษาพูดเหมือนกันหมด ความแตกต่างในการใช้ภาษามีสาเหตุได้หลายประการ ที่สำคัญ ๆ มีผู้พูดภาษาที่มีอาชีพต่างกัน วัสดุต่างกัน และสถานภาพทางสังคมต่างกัน โดยเฉพาะสาเหตุประการสุดท้าย นักภาษาศาสตร์บางคนมีความเห็นว่าความแตกต่างในการใช้ภาษาเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าสังคมของภาษาพูดนั้นมิได้มีโครงสร้างอย่างไรแต่ถ้าจะมองในมุมกลับก็อาจมองได้ว่าวัฒนธรรมหรือสถานภาพทางสังคมในแต่ละบุคคลสังกัดอยู่เป็นเครื่องจำกัดการใช้ภาษาของตัวบุคคล”

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับหลวงพระบาง หลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ปรากฏดังนี้ คือ 1) พงศาวดารล้านช้าง (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1) เป็นภาษาไทยล้านช้างซึ่งเป็นเอกสารเก่าที่สุดและเป็นหลักในการศึกษา 2) พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 5) เป็นภาษาไทยเข้าใจว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอนุวงศ์เป็นผู้ให้เรียบเรียงไว้ 3) พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 11) เป็นภาษาไทยมีข้อความแปลกกว่า 2 ฉบับข้างต้นแต่คงเป็นฉบับที่มีหลักฐานมาก นักค้นคว้าประวัติศาสตร์ลาวชาวฝรั่งเศสก็ยึดถือเป็นหลัก หนังสือต่าง ๆ ที่ชาวฝรั่งเศสเรียบเรียง หนังสือที่ดีที่สุด คือ ฉบับของนายปอล เลอ บูลองเยร์ผู้ซึ่งเคยเป็นปลัดมณฑลลาวเส่งหนังสือนี้เมื่อ พ.ศ. 2473 ซึ่งได้กล่าวถึงว่าดินแดนหลวงพระบางนั้นขอมเคยปกครองอยู่ก่อน กล่าวถึงเมืองแกงของพ่อขุนบรม กล่าวถึงขุนผู้มาสร้างเมืองหลวงพระบาง หลวงพระบางอยู่ภายใต้การปกครองของกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงรัตนโกสินทร์จนกระทั่งได้เสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส (หลวงวิจิตรวาทการ, 2549, หน้า 176-190) จากเหตุการณ์ก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าอาณาจักรล้านช้างมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์มาโดยตลอดโดยเฉพาะหลวงพระบางจะมีความรกรักกึกก้องในฐานะบ้านที่เมืองโอง จนกระทั่งตกไปเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสในยุคอาณานิคมแต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังแนบแน่นโดยเฉพาะทางด้านภาษาซึ่งสามารถสืบค้นหาความเชื่อมโยงได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยของนาวัน บราวน์ (Manwin Brown) ได้แบ่งภาษาไทยลาวออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มหลวงพระบาง 2) กลุ่มเวียงจันทน์ 3) กลุ่มอื่น โดยเฉพาะกลุ่มหลวงพระบางทุกถิ่นตั้งแต่หลวงพระบางมาถึงแม่น้ำโขงรวมถึงจังหวัดเลยในประเทศไทยด้วย กลุ่มหลวงพระบาง บราวน์ได้แบ่งเป็นถิ่นย่อย ๆ อีก 4 ถิ่น คือ 1) ภาษาลาวหลวงพระบาง 2) ภาษาลาวไชยรีที่แก่นท้าว 3) ภาษาลาวเมืองเสกสามช้าง (ที่อำเภอสามช้าง) 4) ภาษาลาวเมืองเลย (ที่อำเภอเมือง) (เวียงเดช ปันเรือนธิดี, 2531, หน้า 69)

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในหจนาอนุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ศึกษาแหล่งที่มาของคำจากอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ผลของการศึกษาวิเคราะห์ปรากฏพบคำโบราณแหล่งเดียวอยู่ในถิ่นที่อำเภอนครไทย จำนวน 104 คำ คิดเป็นร้อยละ 55.3 ซึ่งนับว่ามีมากพอสมควร ซึ่งสามารถแยกตามตำบลต่าง ๆ ดังนี้ คือ ตำบลบ้านนครชุมปรากฏพบคำโบราณคิดเป็นร้อยละ 18.1, บ่อโพธิ์ : 1.6, นครไทย : 25.5, บ้านห้าว : 26.6, บ้านแยง : 26.1, ห้วยเอี้ยะ : 28.7,หนองกะท้าวและเนินเทิม : 22.9 และตำบลนาบัวร้อยละ 24.5 ของคำโบราณที่คัดเลือกมา (จุฬารัตน์ เกตุปาน, 2551, หน้า ๙-๑๐)

สมมุติฐานการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร ผลการวิจัย และกรอบแนวคิดแล้วทำให้กำหนดสมมุติฐานหลัก ได้คือ ภาษาครั้งกรุงสุโขทัยยังใช้อยู่ในพื้นที่บ้านบ่อแต่นและเมืองหลวงพระบางหรือไม่ และ สมมุติฐานรอง ก็คือ ร่องรอยแผนที่ภาษาศาสตร์กรุงสุโขทัย

กรอบแนวคิด คือ ภาษาที่มีความคล้ายคลึงกันหรือมีความแตกต่างที่เป็นระเบียบทั้งนี้เพราะภาษาเป็นพี่น้องกัน หรือครั้งหนึ่งภาษาเหล่านี้เคยเป็นภาษาเดียวกันแต่ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้เกิดความแตกต่างและกลายเป็นคนละภาษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษาหลายรูปแบบผสมผสานกันเนื่องจากการศึกษาคำโบราณที่ไม่ปรากฏในหจนาอนุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จากจารึกสมัยกรุงสุโขทัย คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 1835-2006 กันผู้รู้ที่บ้านบ่อแต่น (สปป.ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป.ลาว) ซึ่งมีหลักฐานจารึกอยู่หลายหลักและมีคำโบราณอยู่มากมายดังนั้นการคัดเลือกคำที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์นั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่าย เมื่อคัดเลือกได้แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบกับคำในหจนาอนุกรมฉบับ

ราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2542 อีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ทราบว่าป็นคำที่สูญไปแล้วจากพจนานุกรมฯแล้วจึงนำคำโบราณเหล่านั้นมาศึกษาวิจัย ค้นหาว่ายังคงหลงเหลือหรือมีใช้อยู่หรือไม่กระทั้งมีผู้รู้จักหรือไม่ โดยการสัมภาษณ์และการออกแบบสอบถามเพื่อนำเสนอและรวบรวมจัดเก็บข้อมูลคำโบราณที่คัดเลือกมาศึกษาและนำมาใช้ในการวิเคราะห์หรือร่ายภาษาศาสตร์จากคำโบราณต่อไป ประกอบด้วย

1. การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research)

1.1 ศึกษาค้นคว้าและเปรียบเทียบ ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและค้นคว้าคำโบราณที่ปรากฏในศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัย (พ.ศ.1835-2006)จำนวนทั้งหมด 22 หลักและเทียบคำโบราณที่คัดเลือกมากับคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 เพื่อคัดเลือกคำที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฯ มาทำการศึกษาวิเคราะห์

1.2 ค้นคว้าเกี่ยวกับคำสูญหรือคำที่หายไปเพื่อให้ได้คำไทยโบราณแท้ ๆ ที่ทำการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

1.3 รวบรวมคำโบราณที่คาดว่ายังมีหลงเหลืออยู่หรือยังมีใช้ในพื้นที่บ้านบ่อแต่น (สปป.ลาว)และเมืองหลวงพระบาง(สปป.ลาว)

ผลจากการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสารพบคำโบราณทั้งสิ้น 174 คำ พร้อมกันนี้ยังได้ศึกษาความหมายและเปรียบเทียบคำโบราณเหล่านั้นซึ่งคำบางคำอาจจะไม่ทราบความหมายหรือมีความหมายที่คลุมเครือ ในการคัดเลือกคำโบราณในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกคำทั้งที่เป็นคำเดี่ยวและคำกลุ่มและพบว่ามีคำโบราณที่ซ้ำกันอยู่ 17 คำ คงเหลือคำโบราณที่จะใช้วิเคราะห์จึงทั้งหมด 157 คำและเพื่อให้การศึกษามีความแม่นยำและมีแหล่งที่มาหลายและสามารถตอบคำถามได้อย่างมีคุณภาพได้จึงทำหาคำบางคำปรากฏพบเฉพาะที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแต่น ดังนั้นในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดแบ่งคำโบราณที่คัดเลือกมาทั้งหมดออกตามระดับของคำ คือ 1) คำระดับที่ใช้อย่างเป็นทางการ (คำสุภาพหรือคำราชาศัพท์) 2) คำที่ใช้อย่างไม่เป็นทางการ (คำปากหรือคำตลาด)เพื่อศึกษาวิเคราะห์หรือร่ายของภาษาในอีกมุมมองหนึ่ง คือ คำที่เป็นทางการจะพบที่เมืองหลวงพระบางมากกว่าที่บ้านบ่อแต่นเนื่องจากเมืองหลวงพระบางเคยเป็นเมืองหลวงมาก่อนจึงรู้จักและใช้คำที่เป็นทางการแต่บ้านบ่อแต่นเป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ ใกล้ชายแดนไทย-ลาวจึงเพียงรู้จักแต่ไม่ได้ใช้คำที่เป็นทางการเท่านั้น

2. การสัมภาษณ์ผู้รู้ (Pre-survey Research) เป็นการลงพื้นที่เพื่อพูดคุย สัมภาษณ์ผู้รู้ในพื้นที่เป้าหมาย บ้านบ่อแต่น (สปป.ลาว)และเมืองหลวงพระบาง (สปป.ลาว)เพื่อให้มั่นใจว่าสมมติฐานหลักที่ตั้งไว้มีความเป็นไปได้และเป็นแนวทางในการกำหนดหัวข้อในการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามต่อไป โดยดำเนินการมีขั้นตอน คือ

เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. 2550 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 โดยเลือกพื้นที่อำเภอศรีนครไทย จังหวัดพิษณุโลกเป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้รู้มาเปรียบเทียบกับคำโบราณที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฯและได้สรุปผลไว้ดังที่ว่าคำโบราณจากจารึกสมัยสุโขทัยยังคงหลงเหลืออยู่ในพื้นที่อำเภอศรีนครไทย จังหวัดพิษณุโลกมากพอสมควรและที่สำคัญ คือ ผู้วิจัยได้รับทราบแหล่งที่มาของผู้รู้ชาวศรีนครไทยว่าพวกเขาอพยพมาจากบ้านบ่อแต่น (สปป.ลาว)และเมื่อสอบถามชาวบ้านบ่อแต่นก็ได้ความว่าพวกเขาอพยพมาจากหลวงพระบาง(สปป.ลาว) อีกทอดหนึ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้คือมุ่งเป้าหมายไปที่บ้านบ่อแต่น (สปป.ลาว)และเมืองหลวงพระบาง (สปป.ลาว) เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะตอบปัญหาว่า "คนสมัย

อาณาจักรสุโขทัยมาจากไหน" ผ่านทาง "ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัย"

3. การเก็บข้อมูล (Survey Research) ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อสำรวจคำโบราณที่ยังคงหลงเหลือหรือยังมีใช้ที่บ้านบ่อแสน (สปป.ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป.ลาว) จากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนนั้น ๆ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอน คือ

3.1. ส่วนที่ 1 : ข้อมูลพื้นฐานผู้ตอบแบบสอบถาม

3.2 ส่วนที่ 2 : แบบสำรวจคำโบราณที่ยังคงหลงเหลือหรือยังมีใช้แยกตามหลักศิลาจารึกแต่ละหลัก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และสมมุติฐาน โดยวิเคราะห์การยังคงหลงเหลืออยู่หรือยังมีใช้ของผู้ซึ่งคำโบราณที่บ้านบ่อแสน (สปป.ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป.ลาว) จากการศึกษาพบว่า "มี" การใช้คำโบราณหรือรู้จักคำนั้นและคำร้อยละของคำที่พบและประกอบกับการได้รับทราบจากการพูดคุยกับผู้รู้ทั้งหลายในพื้นที่ความที่ผู้วิจัยได้บันทึกเสียงขณะสำรวจเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

ผลการวิจัย

พื้นที่แหล่งข้อมูลประกอบด้วย ผู้ที่บ้านบ่อแสน (สปป. ลาว) 25 ท่าน และผู้ในเมืองหลวงพระบาง 18 ท่าน โดยผู้ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 71 ถึง 80 ปี

คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่คัดเลือกนำมาศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้ รวบรวมมาจากหลักศิลาจารึกทั้งหมด 22 หลัก จำนวน 174 คำ ซึ่งได้จากศิลาจารึก หลักที่ 1 มากที่สุด รองลงมา ก็คือมาจากศิลาจารึก หลักที่ 3 และหลักที่ 2 และพบว่า มีคำโบราณที่ซ้ำกันอยู่ 17 คำ คงเหลือคำโบราณที่จะใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ 157 คำ

คำโบราณที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสอง มีจำนวน 100 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 คำโบราณที่ปรากฏพบเฉพาะที่เมืองหลวงพระบางแต่ไม่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแสน มีจำนวน 45 คำ คิดเป็นร้อยละ 28.7 และปรากฏพบที่บ้านบ่อแสนแต่ไม่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบาง จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.8 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.8 ของคำโบราณที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด

นอกเหนือจากนี้ ผู้วิจัยยังศึกษาวิเคราะห์โดยจำแนกคำโบราณออกตามระดับของคำ ปรากฏว่า คำโบราณระดับที่เป็นทางการ ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสอง จำนวน 44 คำจาก 95 คำ คิดเป็นร้อยละ 46.3 คำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางเพียงแหล่งเดียว มีจำนวน 40 คำ คิดเป็นร้อยละ 42.1 คำโบราณที่ปรากฏพบที่บ้านบ่อแสนเพียงแหล่งเดียว มีจำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 6.3 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 5.3 ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ พบว่ามีคำโบราณที่ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่ง จำนวน 56 คำจาก 62 คำ คิดเป็นร้อยละ 90.3 คำโบราณที่ปรากฏพบที่เมืองหลวงพระบางเพียงแหล่งเดียว จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 8.1 และคำโบราณที่ไม่ปรากฏพบ จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 1.6

บทสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาระดับนี้ ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จะยังคงหลงเหลืออยู่มากน้อยเพียงใด ที่บ้านบ่อแสน (สปป. ลาว) และเมืองหลวงพระบาง (สปป.

ลาว)นั้น ผลการวิจัยเป็นไปตามความคาดหมาย คือ ส่วนใหญ่พบคำโบราณที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่งมีจำนวนถึง 100 คำ จากคำที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด 157 คำ คิดเป็นร้อยละ 63.7 ซึ่งนับว่ามีมากเพียงพอที่จะกล่าวได้ว่าเมืองหลวงพระบาง เมืองบ่อแคน และกรุงสุโขทัยใช้ภาษาเดียวกัน ส่วนในด้านระดับคำ คำโบราณระดับที่เป็นทางการจะพบมากที่เมืองหลวงพระบาง เพราะเมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวงจึงรู้จักและใช้คำที่เป็นทางการมากกว่าที่บ้านบ่อแคน ซึ่งอาจจะรู้จักคำที่เป็นทางการบ้าง แต่ไม่ได้ใช้จึงปรากฏพบน้อยกว่าที่เมืองหลวงพระบาง ส่วนคำโบราณระดับที่ไม่เป็นทางการ ปรากฏพบที่แหล่งข้อมูลทั้งสอง คิดเป็นร้อยละ 90.3 แสดงว่าภาษาของแหล่งข้อมูลทั้งสองเป็นภาษาเดียวกันเพราะมีคำที่เหมือนกันมาก ส่วนคำที่ไม่ปรากฏพบก็เป็นคำที่สูญไปแล้ว เนื่องจากกาลเวลาอันยาวนานแต่ก็มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

คำโบราณที่คัดเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้เป็นคำไทยแท้จากจารึกสุโขทัยที่ใช้อยู่ในอาณาจักรสุโขทัยตั้งแต่ พ.ศ. 1835 - พ.ศ. 2006 ก็อาจจะสืบค้นร่องรอยของภาษาสมัยกรุงสุโขทัยโดยอาจจะใช้คำว่า "เงิง" ในการตัดสินใจได้ ร่องรอยของภาษาสมัยกรุงสุโขทัยจะชี้ให้เห็นถึงเส้นทางการอพยพจากหลวงพระบาง มาสู่บ้านบ่อแคน เข้าสู่ครไทยแล้วไปตั้งกรุงสุโขทัย จะถือว่าเป็นการศึกษาร่องรอยของภาษาสมัยสุโขทัยเพียงอย่างเดียว จึงขอเสนอแนะให้ทำการศึกษาต่อไปหลายๆ สายที่เป็นภาษาสุโขทัย ซึ่งจะตอบปัญหาได้ว่า "คนสุโขทัยมาจากไหน"

เอกสารอ้างอิง

- จุฬารัตน์ เกตุปาน. (2551). รายงานการวิจัยการศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏใน *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. วิทยุโลก : มหาวิทยาลัยแคว้น.
- ปราณี แจ่มจุนเทียน. (2542). *การศึกษาชุมชนโบราณเมืองนครไทย อำเภอ นครไทย*. วิทยุโลก : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก.
- พลศรี หลวงวิจิตรวาทการ. (2549). *งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- เรืองเดช ปันเรือนศิริ. (2531). *ภาษาถิ่นตระกูลไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒ.
- วิไลวรรณ จงษ์ฐานันท์. (2519). *ภาษาและภาษาศาสตร์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2541-2545). *จารึกในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2557 จาก <http://www.sac.or.th>.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2548). *กรุงสุโขทัยมาจากไหน?*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล จุฑารัตน์ เกตุปาน
วัน เดือน ปี เกิด 14 พฤศจิกายน 2498
ที่อยู่ปัจจุบัน 784 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
ที่ทำงานปัจจุบัน ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. 2524 รับราชการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตพิษณุโลก
พ.ศ. 2536 รับราชการ มหาวิทยาลัยนเรศวร (จนถึงปัจจุบัน)

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2515 มัธยมศึกษาปีที่ 5
โรงเรียนราชินีบน (ศิลป-ฝรั่งเศส)
พ.ศ. 2520 ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พ.ศ. 2523 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจารึกตะวันออก
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผลงานตีพิมพ์

ผลงานตีพิมพ์อื่นๆ

1. ตำราเรื่อง "ภาษาเขมรที่เกี่ยวกับภาษาไทย" พ.ศ. 2528
2. บทความเรื่อง "ดินถื่นา" ตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2527
3. บทความเรื่อง "วัดจุฬามณี" ตีพิมพ์ในวารสารสุโขทัย พ.ศ. 2526
4. บทความเรื่อง "ศิวิลิ่งค์" ตีพิมพ์ในวารสารสุโขทัย พ.ศ. 2526
5. บทความเรื่อง "พระพุทธรูปนาราย" ตีพิมพ์ในวารสารคณะมนุษยศาสตร์ พ.ศ. 2547
6. บทความเรื่อง "เขาสมอแคลง" ตีพิมพ์ในวารสารคณะมนุษยศาสตร์ พ.ศ. 2549
7. บทความเรื่อง "ตำนานพระศรีศรัทธา" ตีพิมพ์ในวารสารคณะมนุษยศาสตร์ พ.ศ.

2550

8. บทความเรื่อง "พระธาตุเมืองพินหรือพระธาตุเมืองพิน กันแน่" ตีพิมพ์ในวารสารคณะมนุษยศาสตร์ พ.ศ. 2554

9. บทความเรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏใน
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542" พ.ศ. 2553
10. เอกสารประกอบการสอนเรื่อง "อักษรขอม" พ.ศ. 2528

เลขทะเบียน.....

หนังสือยินยอมการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการบนเว็บไซต์
ฐานข้อมูล NU Digital Repository (<http://obj.lib.nu.ac.th/media/>)
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร

ตามที่ข้าพเจ้า ผศ.จุฑารัตน์ เกตุปาน (ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์) ได้ส่งผลงานทางวิชาการการรายงานการวิจัย (เรื่อง) รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการการศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542

ปีที่พิมพ์ 2556

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานทางวิชาการเป็นลิขสิทธิ์ของข้าพเจ้า ผศ.จุฑารัตน์ เกตุปาน (ผู้วิจัยร่วม) นายสิทธิโชค เชาวกุล เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ร่วม และเพื่อให้ผลงานทางวิชาการของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและสาธารณชน จึงอนุญาตให้เผยแพร่ผลงาน ดังนี้

☒ อนุญาตให้เผยแพร่

☐ ไม่อนุญาตให้เผยแพร่ เนื่องจาก.....

.....
.....

ลงชื่อ

(.....
.....
.....)

วันที่

6 พ.ย. 58

หมายเหตุ ลิขสิทธิ์ใดๆ ที่ปรากฏอยู่ในผลงานนี้เป็นความรับผิดชอบของเจ้าของผลงาน ไม่ใช่ของสำนักหอสมุด